

CONCILIILE ECUMENICE

EFES, 431&CALCEDON, 451

© Editura Galaxia Gutenberg, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DÎNCĂ, Lucian

Conciliile ecumenice Efes, 431 & Calcedon, 451. Monografii/
Lucian Dîncă. ed.: Silviu Hodiș – Târgu-Lăpuș : Galaxia Gutenberg,
2015

ISBN 978-973-141-590-1

Editura Galaxia Gutenberg

435600 Târgu-Lăpuș, str. Florilor nr. 11

Tel/fax: 0264-243616; mobil: 0723-377599

e-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

www.galaxiagutenberg.ro

Lucian Dîncă

CONCILIILE ECUMENICE

EFES, 431&CALCEDON, 451

MONOGRAFII

Galaxia Gutenberg
2015

*Noi acceptăm și venerăm cele patru cărți ale sfintei Evanghelii,
tot la fel și cele patru concilii, adică cel de la Niceea,
unde a fost condamnată învățătura perversă a lui Arie,
cel de la Constantinopol, unde au fost condamnat crerile lui Eunomie și Maccedonius,
primul de la Efes, unde a fost judecată ineptia lui Nestorius,
și cel de la Calcedon, unde a fost condamnată perversitatea lui Eutihie și Dioscor.
Pe aceste concilii le îmbrățișez cu deosebit respect, le aprob fără rezerve, deoarece pe ele, ca
pe o piatră cvadriformă se înalță structura sfintei credințe.*

(Sfântul Grigorie cel Mare, Ad Libanius)

CONCILIUL ECUMENIC III

EFES, ÎN 431

**PROVOCAT DE ÎNVĂȚĂȚURA LUI
NESTORIUS DE CONSTANTINOPOL
REFERITOR LA TITLUL *THEOTOKOS***

AL TREILEA CONCILIU ECUMENIC, EFES 431

Data	Între 22 ¹ iunie – 20 septembrie 431 ²
Recunoscut de	Catolici, ortodocși, protestanți ³
Conciliul ecumenic precedent și conciliul următor	Constantinopol I, 381 și Calcedon, 451
Convocat de împărații	Teodosie al II-lea și Valentinian al III-lea
Președinte	Chiril de Alexandria ⁴
Participanți	Între 200-250 de episcopi
Papa Celestin	Reprezentat de doi episcopi și un preot
Subiecte pe ordinea de zi	Nestorius, <i>Theotókos</i> , Pelagius
Documente și canoane	Reconfirmarea <i>Crezului Niceno-Constantinopolitan</i> , canoane disciplinare

¹Conform scrisorii imperiale, deschiderea conciliului era programată pentru 7 iunie, sărbătoarea Rusalilor, însă din cauza întârzierii antiohenilor, conduși de episcopul Ioan de Antiohia, Părinții au așteptat până pe 22 iunie când Chiril de Alexandria a declarat oficial deschise lucrările conciliare.

²Acesta este adevăratul conciliu reținut de posteritatea Bisericii ca fiind ecumenic. Cel ce va avea loc în 439, după cum vom vedea pe parcursul acestui studiu, va rămâne în istorie sub tristul nume de „tâlăria de la Efes”, din cauza daunelor produse în Biserica răsăriteană.

³În urma dezbaterilor conciliare și condamnarea lui Nestorius de Constantinopol ia naștere prima mare schismă în Biserică: adepții Patriarhului Noii Rome nu recunosc deciziile conciliare și formează o Biserică aparte, numită până astăzi Biserica asiriană sau nestoriană ortodoxă cu care, în 1994, Biserica catolică, prin Papa Ioan Paul al II-lea și Patriarhul Mar Dinkha al IV-lea, a semnat o *Declarație cristologică comună* ce pune capăt discuțiilor și controverselor acumulate de-a lungul veacurilor.

⁴Patriarhul alexandrin se autoproclamă președinte al conciliului, iar când va ajunge delegația romană, aceasta vine cu instrucții precise din partea Papei Celestin, care le cere supunere absolută deciziilor ce vor fi luate de grupul celor atașați lui Chiril de Alexandria.

INTRODUCERE

Al treilea conciliu ecumenic recunoscut de cele două Biserici surori, orientală și occidentală, s-a desfășurat la Efes, între iunie-septembrie 431, în Asia Mică. Cei doi împărați, Teodosie al II-lea și Valentinian al III-lea, se văd nevoiți să pună capăt disputei iscate de noul Patriarh de Constantinopol, Nestorius, referitor la maternitatea divină a Fecioarei Maria, dispută care avea implicații doctrinare cristologice și trinitare. Au răspuns la invitația împăratului circa 200-250 de episcopi, majoritatea orientali. Papa Celestin a fost reprezentat de o delegație compusă din doi episcopi și un preot. Dezbaterile conciliului s-au desfășurat într-o ambianță încordată și au fost marcate de personalitățile puternice ale episcopilor de Alexandria, Chiril, și de Antiohia, Ioan. Trebuie să ne amintim că Biserica primelor secole ale creștinismului s-a văzut confruntată fie cu învățătura care nega umanitatea lui Cristos, așa-numiții doceti⁵, fie cu cea care nega dumnezeirea lui, ebioniții⁶ și arienii. Dezvoltarea învățaturii cristologice, învățatură definită la Niceea și Constantinopol, a condus reflecția teologică spre întrebarea: în ce mod sunt unite în Cristos cele două firi: umană și divină? Crediința afirma unitatea intimă între cele două firi, însă modul acestei uniri era exprimat în termeni imprecisi.

Părinții Bisericii din primele secole ale creștinismului nu au reușit să dezvolte un vocabular precis referitor la această unire, limitându-se deseori la

⁵Docetismul, din greacă *δοκέω*, „a părea”, este o învățatură care afirmă că trupul fizic al Mântuitorului nu a fost decât o aparență, o iluzie, la fel și moartea sa pe cruce. El părea să aibă un trup fizic, în realitate, însă nu era decât spirit, incorporeal, prin consecință nu putea muri fizic. Afirmatia din prologul *Evangheliei după Sfântul Ioan* 1, 14, *Și Cuvântul s-a făcut trup*, este considerată ca fiind figurativă, nicidecum reală. O asemenea învățatură ataca doctrina Bisericii despre mântuire: dacă Isus Cristos, Cuvântul Tatălui, nu a asumat un trup fizic decât în aparență, iluzoriu, atunci și mântuirea omului este aparență, iluzorie. De aceea Biserica a condamnat încă din fașă o asemenea învățatură, afirmând necesitatea întrupării fizice a Mântuitorului. Vezi D.R. STRETT, *They went out from us: the identity of the opponents in First John*, Berlin, New York, De Gruyter, 2011.

⁶Ebioniții, din greacă *Ἐβωνῖται*, la rândul-i din ebraicul *עביונים*, *ebyonim*, „săraci”, sunt adepții unei învățături care afirma mesianitatea lui Cristos, profetizat și anunțat în vechime, însă insista asupra respectării riturilor religioase iudaice. Ei îl reneagă pe sfântul Paul considerându-l un trădător al credinței iudaice; numele lor se referă la sărăcia voluntară aleasă de adepții acestei învățături. Vezi O. SKARSAUNE și R. HVALVIK, *Jewish believers in Jesus: The Early Centuries*, Peabody, Mass., Hendrickson, 2006.

expresii destul de vagi. Astfel Ignațiu de Antiohia îi aplică Mântuitorului apelativul *sarkofóros*: „Unii, din ignoranță, îl reneagă pe Cristos, însă în realitate ei înșiși sunt renegați de El, deoarece s-au adevărit a fi mai degrabă avocați ai morții decât ai adevărului, ei care nu au reușit să înțeleagă nici profețiile, nici Legea lui Moise, și nici chiar până astăzi Evanghelia, nici suferințele fiecăruia dintre noi [...] Căci la ce-mi folosește dacă cineva mă laudă, în schimb pronunță blasfemii la adresa Domnului meu negând că el a purtat un trup, *sarkofóros*” (*Scrisoarea către smirneni*, 5). Tertulian, la rândul lui, recomandă creștinilor să mărturisească învățătura despre Cuvântul care a „îmbrăcat umanitatea noastră, *carne est indutus*”, mai degrabă decât cea a „Cuvântului care s-a făcut trup”, deoarece aceasta din urmă ar putea conduce la credința că Mântuitorul ar fi fost schimbat, *transfiguratus*, în trup (*Împotriva lui Praxeas*, 28). De asemenea, el afirmă că Isus Cristos este *homo Deo mistus*, „om amestecat cu Dumnezeu” (*Apologic*, 21).

În același sens, Ciprian de Cartagina afirmă cu privire la Mântuitorul: *Deus cum homine miscetur*, „Dumnezeu se amestecă cu omul” (*De vanitate idolorum*). Origen, teologul alexandrin, afirmă că unirea între firea umană și divină a lui Cristos este asemenea unei țesături, însă de cele mai multe ori, pentru a desemna această unire, se servește de termenul *κοινωνία* – comuniune, tradus în latină prin termenul *communio*: „Cel despre care noi credem cu tărie că este de la începuturi Dumnezeu și Fiu al lui Dumnezeu este Cuvântul, Înțelepciunea, Adevărul în persoană. Noi credem că trupul său muritor și sufletul omenesc care locuiesc în el au dobândit cea mai înaltă demnitate, nu doar prin asociere, ci, mai mult, prin unirea și comuniunea cu El și, participând la divinitatea lui, au fost transformate – μεταβεβλημένοι în Dumnezeu” (*Împotriva lui Celse*, III, 41).

Toate aceste încercări de a exprima unirea intrinsecă între firea divină și umană în Cristos aveau la bază mărturisirea credinței că în Omul-Dumnezeu nu există o persoană divină și una umană, ci cele două firi sunt unite inseparabil, fără amestec între ele. Principiul fundamental al acestei învățături este însăși persoana Cuvântului divin întrupat, care a asumat firea de sclav, El care era din fire Dumnezeu.

I. CONTEXTUL ISTORIC, POLITIC ȘI RELIGIOS

I. 1. Antecedentele acestei învățături până la Efes

Apolinarie de Laodiceea credea că va reuși să formuleze învățătura unirii celor două firi în unica persoană a lui Cristos propunând⁷ o soluție bazată pe niște principii false: el aplica învățăturii cristologice principiile trihotomiei de inspirație platonice. Astfel el susținea: dacă cei trei factori, trup, suflet și spirit, constituie omul obișnuit, tot la fel Omul-Dumnezeu conține în persoana sa cei trei factori, trupul, spiritul și Cuvântul divin, acesta din urmă ținând locul sufletului – $\pi\nu\epsilon\tilde{\upsilon}\mu\alpha$ constituind astfel un singur ansamblu cu celelalte două părți inferioare. Această ipoteză îi permitea lui Apolinarie să afirme că unitatea dintre firea umană și cea divină în persoana lui Cristos nu se prezintă ca față-în-față sau ca două firi una lângă alta. Dacă i se atribuie lui Cristos un $\pi\nu\epsilon\tilde{\upsilon}\mu\alpha$ uman, ar trebui să se afirme și libertatea lui, deci posibilitatea de schimbare, fapt care ar compromite eficacitatea mântuirii noastre. În opinia lui Apolinarie, mântuirea noastră este eficace doar dacă reușim să definim unirea dintre firea umană și cea divină prin negarea existenței unui suflet uman în persoana lui Cristos. Un asemenea raționament distrugea din rădăcini doctrina Omului-Dumnezeu și ataca fundamentul firii umane reale a Mântuitorului.

Împotriva unei asemenea concepții cristologice și soteriologice au reacționat Atanasie de Alexandria, Părinții capadocieni și Epifan de Salamina, afirmând

⁷Apolinarie, episcop de Laodiceei (azi în Turcia), care a trăit spre sfârșitul secolului al IV-lea, a marcat un salt decisiv în discuțiile dogmatice, transferând discursul teologic din câmpul doctrinei trinitare în cel al doctrinei cristologice. Reacția sa violentă împotriva arianismului l-a atras într-o eroare de o gravitate egală: pe când Arie se preocupa să arate cum, fiind om, Cristos a devenit Dumnezeu, Apolinarie dorea să arate imposibilitatea coexistenței unei firii umane integrale în persoana Mântuitorului. Dacă arienii îl considerau pe Cristos supus schimbării și intrat în sfera divinității printr-un progres moral, apolinaristii se opuneau oricărei idei de schimbare și nu voiau să recunoască în Omul-Dumnezeu ceva care să fi fost creat, firea umană fiind înglobată, înghițită de firea divină. Atât Arie, cât și Apolinarie sunt influențați de școlile teologice din Alexandria și din Antiohia, fapt ce a produs un amestec între spiritul raționalist al antiohienilor și spiritul religios al alexandrinilor. Apolinarie susține unitatea personală a lui Cristos împotriva învățăturii antiohiene dualiste, însă cade în excesul opus, adică unirea Cuvântului divin cu un trup uman lipsit de suflet, locul acestuia fiind ținut de Cuvântul divin coborât asupra lui Isus din Nazaret în momentul botezului său în Iordan de Ioan Botezătorul, și de capacitatea de a păcătui. Vezi G.D. DRAGAS, *Athanasius contra Apollinarem: the Questions of Authorship and Christology*, Londra, Ekklesia kai Theologia, 1985.

unitatea indisolubilă între firea umană și firea divină în unica persoană a Mântuitorului. Ei au arătat necesitatea existenței în Cristos a unei firi umane reale, adică formată din trup, suflet și spirit, pentru eficacitatea reală a mântuirii naturii umane: ceea ce Cristos nu a asumat nu poate fi mântuit⁸. Însă suntem încă departe de un limbaj teologic exact care să afirme unirea între cele două firi în Cuvântul întrupat. Epifan de Salamina respinge și condamnă expresia amestecului între cele două firi și învățătura conform căreia firea umană ar fi fost înglobată în firea divină, însă utilizează o expresie mai puțin fericită și la fel de inexactă ca și cele pe care le condamnă: „Cristos este intermediarul între Dumnezeu și oameni, întrucât este Dumnezeu și a devenit om, fără a-și schimba firea însă conform fiecăreia dintre ele, El mijlocește între una și cealaltă” (*Ancoratus*, 44). Atanasie de Alexandria neagă hotărât amestecul între cele două firi, însă nu reușește nici el să precizeze un limbaj teologic convingător: „În Cristos, spune el, cele două firi nu pot fi unite substanțial, fiecare păstrându-și caracteristicile specifice” (*Scrisoarea către Epictet*, 4). Atunci când Grigorie de Nazianz și omonimul său de Nyssa se împotrivesc apolinarismului, ei subliniază cu tărie existența celor două firi în unica persoană a lui Cristos: „Există două firi, divină și umană, însă nu sunt doi fii” (GRIGORIE de Nazianz, *Discurs*, 41). De asemenea, amândoi vorbesc despre *σύνκρσις* și *ἀνάκρσις*, adică *reuniți* și *amestecare* a celor două firi, lăsând să se înțeleagă ideea că firea umană a fost metamorfozată, transfigurată în firea divină⁹.

La sfârșitul secolului al IV-lea, cei de la școala teologică antiohiană reacționează împotriva unui asemenea discurs cristologic și cred că a venit momentul să se dea o explicație mai clară referitor la unirea dintre cele două firi prezente în Cristos. În opinia lor, predecesorii nu au ținut suficient cont de distincția majoră existentă între cele două firi și nu au reușit în mod satisfăcător să combată apolinarismul de la rădăcină. Teodor de Mopsuestia, de pildă, propune un discurs cristologic original plecând de la convingerea că Mântuitorului trebuie să i se atribuie libertatea morală, acordându-i, de asemenea, o fire umană completă. Iar pentru a nu cădea în piedica doctrinară refuzată de Apolinarie și conform căreia Cristos ar avea o fire muabilă, inerentă

⁸Vezi ATANASIE de Alexandria, *Scrisoarea către Epictet*, PSEUDO-ATANASIE, *Despre întruparea Cuvântului împotriva lui Apolinarie*, GRIGORIE de Nyssa, *Împotriva Apodeixis-ului lui Apolinarie*, în: *Mystère du Christ. Le défi d'un Dieu fait homme*, col. *Les Pères dans la foi* 89-90, Paris, Migne, 2004.

⁹Vezi P. MOLAC, *Douleur et transfiguration: une lecture du cheminement spirituel de saint Grégoire de Nazianze*, col. *Cogitatio fidei* 251, Paris, Cerf, 2006.

ideii de libertate, Teodor nu consideră libertatea ca fiind facultatea de a alege, ci este vorba, mai degrabă, de o libertate morală, care consistă în armonia imuabilă a voinței umane cu voința divină. El atribuie firii umane a lui Cristos o astfel de libertate, fapt care conduce la excluderea erorii și a posibilității de a păcătui. Până aici totul pare a fi o învățătură ortodoxă, însă atunci când vrem să vedem mai îndeaproape care era concepția lui despre unirea dintre cele două firi constatăm că el vorbește de ἑνωσις, adică *locuire în*. El credea că Mântuitorul făcut om și identificat cu transformarea Cuvântului într-un om nu avea nici un sens. De aceea, afirma că atunci când Dumnezeu locuiește în cineva, nu o face în mod substanțial, adică nu se schimbă în substanța omului în care locuiește, ci o face doar în funcție de buna lui plăcere. În opinia sa, Dumnezeu nu locuiește în același mod în toate ființele umane, ci în funcție de buna lui plăcere. În Cristos, buna plăcere a lui Dumnezeu s-a manifestat în gradul cel mai înalt. Pentru a arăta lumii stadiul final și perfect careo așteaptă, Dumnezeu a creat în mod miraculos, prin acțiunea Duhului Sfânt, în sânul Fecioarei Maria, un om, iar atunci când acest om a fost format, i s-a unit Cuvântul divin. Mai târziu, același Cuvânt divin l-a condus pe acest om la botez, iar apoi la moarte, după care l-a înviat, l-a înălțat la cer și l-a așezat la dreapta Tatălui de unde va veni să-i judece pe cei vii și pe cei morți.

Cel care practică dreptatea se străduiește să se unească tot mai mult cu Dumnezeu. Așa a făcut Cristos. Unirea sa cu Logosul divin a început din momentul zămislirii și nașterii lui, s-a dezvoltat progresiv în firea sa umană în timpul vieții pământești până ce a devenit locuința constantă a Cuvântului divin. Astfel Cristos a fost ferit de orice rău și de păcat. Unirea aceasta a fost întărită și confirmată în timpul ispitirii Mântuitorului în pustiu și în timpul pătimirilor, pentru a ajunge la desăvârșire în momentul învierii și înălțării sale la ceruri, când și-a schimbat statutul de slăbiciune cu măreția slavei cerești¹⁰. Dacă unirea firii divine și umane în Cristos este comparată de Teodor cu unirea bunei plăceri a lui Dumnezeu cu omul drept, acestea două sunt totuși foarte diferite pe fond, iar Cristos nu poate, în nici un caz, să fie comparat oamenilor, fie ei și cei mai drepți. El îi depășește pe toți prin puterea sa supranaturală, prin lipsa de păcat, prin locuirea în el, nu doar a bunului plac al

¹⁰T. JANSEN, *Theodor von Mopsuestia, de Incarnatione: Überlieferung und Christologie der griechischen und Lateinischen Fragmente einschließlich Textausgabe*, Berlin, De Gruyter, 2009.

lui Dumnezeu, ciși a Cuvântului divin, adică a celei de-a doua persoană a Sfintei Treimi. Astfel, episcopul de Mopsuestia reușește să respecte cele două firi, umană și divină, în integritatea lor și să stabilească între ele o diferență fundamentală. Amestecul nu convine celor două firi, ci există o diferență între firea divină și firea de sclav, între templu și cel care-l locuiește, între cel care a fost învins de moarte și cel care l-a înviat pe cel învins, între cel care a fost doborât de suferință și cel care a învins-o etc. În opinia lui Teodor trebuie ținut cont de această diferență; fiecare fire rămâne indisolubilă în ea însăși și în ființa sa. Dacă ar fi rămas aici, învățătura lui ar fi fost ortodoxă până astăzi. Însă zelul lui anti-apolinarist l-a condus să afirme nu doar două firi în Cristos, ci două persoane, deoarece nici o substanță nu poate fi considerată perfectă dacă nu are o personalitate proprie. Însă fiindcă Biserica evită principiul unei duble personalități în Cristos, Teodor utilizează argumentul căsătoriei: așa cum bărbatul și femeia, prin căsătorie, nu mai formează decât un singur trup, tot astfel și firea divină unită firii umane formează unicul trup al Mântuitorului. Un asemenea exemplu nu contribuie decât la a slăbi argumentația episcopului de Mopsuestia, ducând la afirmația că în Cristos nu ar fi existat decât o unire exterioară a celor două firi, un fel de juxtapunere¹¹. El nu poate imagina doctrina comunicării idiomelor, susținută de Biserică, care constă în comuniunea atributelor celor două firi în Isus Cristos, nu în abstract, divinitate și umanitate, ci în concret, Dumnezeu și omul¹². În acest context apare, cu un secol înaintea conciliului din Efes, dorința de a utiliza expresia *Theotókos*, *Deipara* pentru a exprima nașterea divină a Mântuitorului.

¹¹R. DEVRESSE, „Essai sur Théodore de Mopsueste”, *Studi e Testi* 141, Vatican, 1948.

¹²În *Evangheliadupă Ioan*, Isus afirmă: *Dumnezeu l-a dat pe Fiul său unic [...] pentru ca el să moară* (3, 13). De asemenea, sfântul Petru spune în *Faptele Apostolilor* 3, 15: „Voi l-ați ucis pe stăpânul vieții”. Faptul de a fi dat și de a muri este specific unui om, nu lui Dumnezeu, care este stăpânul vieții. Astfel, Barnaba învață că „Fiul lui Dumnezeu nu putea suferi, decât pentru noi [...], pentru noi el s-a oferit ca jertfă” (*Scrisoare*, VII). IRINEU de Lyon afirmă în același sens că „Fiul unul născut impasibil (*impassibilis*), a devenit pentru noi pasibil (*passibilis*)” (*Împotriva ereziilor* III, 16, 6), iar ATANASIE de Alexandria folosește expresia: cel răstignit era Dumnezeu (*Scrisoareacătore Epictet*, 10).

I. 2. Antecedentele titlului *Theotókos*, Născătoare de Dumnezeu

Isus Cristos a fost mărturisit de credința creștină, încă de la începuturi, ca Dumnezeu și om în același timp. Primul conciliu ecumenic, Niceea 325, a afirmat credința în Isus Cristos, Cuvântul Tatălui, Puterea lui Dumnezeu, născut din veșnicie din esența divină a Tatălui. De asemenea, același conciliu a afirmat adevărata lui umanitate în misterul întrupării, „prin puterea Duhului Sfânt”, din Fecioara Maria. La Niceea s-au întâlnit Părinți care cunoșteau deja tradiția care, în vederea susținerii divinității și în același timp a umanității Cuvântului întrupat, atribuia Fecioarei Maria titlul *Theotókos*, Născătoare de Dumnezeu¹³. Arie, prin învățătura sa, atacă vehement acest titlu fără a-l menționa vreodată în scrierile lui. Astfel el dorește să rămână fidel propriei învățături conform căreia Fiul este inferior Tatălui, prin consecință nu poate fi Dumnezeu adevărat. Înainte ca Fiul să fi fost creat *ex-nihilo* de Tatăl, el nu a existat. Creându-l mai întâi pe el, Dumnezeu a voit, prin el, să creeze celelalte lucruri: „Arie a îndrăznit să spună că Logosul nu este Dumnezeu adevărat; căci, deși i se spune Dumnezeu, nu e Dumnezeu adevărat, ci prin împărtășirea de har. Ca și toți ceilalți, așa se numește și el doar cu numele dumnezeu. Și de vreme ce toate sunt străine și neasemenea lui Dumnezeu după ființă, așa și Cuvântul e străin și în toate neasemenea Tatălui și însușirii lui, ținând de cele făcute și de creaturi și fiind una dintre ele”¹⁴.

Arie ar fi putut profita de titlul *Theotókos* în favoarea învățăturii sale, deoarece acest titlu i-ar fi oferit ocazia să afirme că Fiul Fecioarei Maria era un Dumnezeu inferior, născut dintr-o femeie, deci o creatură înălțată la rangul de divinitate și care ar fi fost proclamat Fiul al lui Dumnezeu. Format la școala platonicească alexandrină, Arie nu-și poate imagina un alt Dumnezeu alături de Dumnezeul Unic, Inefabil, Imuabil, Nenăscut, Pricipiul fără de principiu și care nu poate avea o femeie ca mamă. Deci Arie ar fi putut profita de titlul *Theotókos* pentru a afirma că Fiul nu este Dumnezeu decât cu numele, dar nu și în realitatea deplină a termenului.

¹³ C.I. GONZALEZ, „El titulo *Theotókos* en torno al Concilio de Nicea”, în: *Theologica Xaveriana* 39, 1989, p. 444.

¹⁴ Arie, fragment din *Thalia* citat de ATANASIE de Alexandria în: *Împotriva arienilor* I, 6, 1; traducere din grecește, introducere și note D. STĂNILOAE, în: *Trei cuvinte împotriva arienilor*, București, Institutul Biblic și de misiune, 2010, p. 236-237.

Alexandru de Alexandria, episcopul preotului Arie, s-a opus vehement învățaturii lui, susținând credința tradițională a Bisericii în divinitatea reală a Mântuitorului, prin consecință, în maternitatea divină a Fecioarei Maria: „Noi mărturisim învierea morților, deoarece primul care a înviat din morți a fost Domnul nostru Isus Cristos, el care a luat asupra sa un trup real, nu în aparență, din Maria *Theotókos*, pentru a învinge păcatul. El a venit să-și facă locuința în neamul omenesc la plinirea timpurilor, a fost răstignit și a murit fără a micșora propria-i divinitate. Înviiind din morți și înălțându-se la cer, s-a așezat de-a dreapta Măririi”¹⁵. Din această mărturisire de credință putem sublinia câteva puncte: în primul rând este afirmată maternitatea divină a Fecioarei Maria, chiar dacă nu este încă o dogmă proclamată de Biserică; în al doilea rând, maternitatea divină a Fecioarei Maria este garanția egalității Fiului cu Dumnezeu Tatăl, iar la plinirea timpurilor același Fiul s-a întrupat, prin lucrarea Duhului Sfânt, din sânul Fecioarei Maria, pentru înfăptuirea economiei de mântuire a omului; în al treilea rând subliniem faptul că titlul *Theotókos* aplicat Fecioarei Maria nu înseamnă că ea ar fi Mama întregii Sfinte Treimi, ci doar a Fiului lui Dumnezeu, care este Dumnezeu ca și Tatăl și Duhul Sfânt.

Eusebiu de Cezareea, unul dintre primii și cei mai fideli adepți ai învățaturii lui Arie, nu ezită să acorde Fecioarei Maria titlul *Theotókos*, fără a accepta totuși nașterea din veșnicie a Fiului în sânul și din substanța Tatălui: „Noi adorăm cu deosebit respect pe Cel născut din *Theotókos*, Fiul strălucitor din ieslea Betleemului” (*Viața lui Constantin III*, 43). Într-o altă lucrare, același autor afirmă: „O regăsim pe Fecioara Maria cu alte femei, patru la număr, de față la pătimirile Mântuitorului: cea dintâi, *Theotókos*, Mama Mântuitorului” (*Întrebări lui Marinus*, II, 5). În lucrarea polemică *Împotrivă lui Marcel II*, 1, Eusebiu afirmă: „Marcel de Ancyra a ajuns la capătul meschinăriei, deoarece el nici nu mai dă ascultare îngerului Gabriel care vestește Născătoarei de Dumnezeu, *Theotókos*, despre Fiul pe care-L va naște din seminția lui David după trup”. Din aceste texte reiese că Eusebiu nu a înțeles pe deplin învățătura Bisericii conform căreia Cuvântul preexistă din veșnicie cu Tatăl. El utilizează titlul *Theotókos* pentru a afirma începutul existenței Fiului, pe când Tatăl este unicul Principiu fără început.

¹⁵ALEXANDRU de Alexandria, *Scrisoare către Alexandru de Constantinopol*, 12, în: *Istoria bisericească a lui SOCRATE din Constantinopol I*, 6, 4-30, *Sources chrétiennes* 477, p. 63-75.

Părinții de la Niceea vor prelua tradiția deja existentă referitor la *Theotókos* pentru a afirma consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl și adevărata lui dumnezeire. Fecioara Maria nu este doar Mama Mântuitorului după trup: înaintea zămislirii trupești a lui Isus în sânul ei prin acțiunea Duhului Sfânt, ea L-a primit deja și L-a zămislit în credință: „Fericită ești fiindcă ai crezut!” (*Lc* 1, 45). Descrierea Bunevestiri în *Evanghelia după Luca* ne arată în mod explicit că maternitatea Fecioarei Maria depășește orice maternitate umană. Fecioara Maria nu este doar Mama lui Isus, ci ea este Mama Fiului lui Dumnezeu: „Duhul Sfânt se va coborî peste tine și Puterea Celui Preaînalt te va umbri, de aceea Cel care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema” (*Lc* 1, 35). Această argumentație biblică permite Părinților de la Niceea să mărturisească credința în Isus Cristos Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu creat, *deoifință* cu Tatăl, care pentru noi și pentru a noastră mântuire s-a făcut trup.

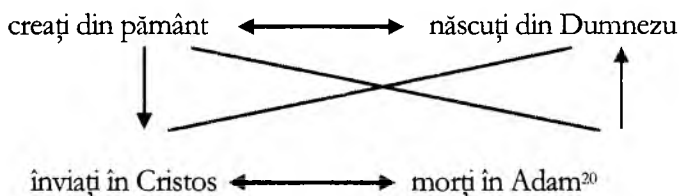
Unul dintre susținătorii înflăcărați ai *Crezului* de la Niceea a fost Atanasie de Alexandria. În al treilea tratat *Împotriva arienilor*, episcopul Alexandriei atribuie explicit titlul *Theotókos* Fecioarei Maria pentru a susține maternitatea ei divină. Textul biblic care stă la baza argumentației lui este *Ioan* 14, 10: „Tatăl este în mine și eu în Tatăl”. Acest pasaj biblic îi permite alexandrinului să expună relația care-L unește din veșnicie pe Fiul cu Tatăl în calitate de cel care este născut și cel care dă naștere, deci consubstanțiali. Tatăl este Tată și numai Tată din veșnicie, fiindcă dă naștere Fiului din veșnicie; Fiul este Fiu și numai Fiu din veșnicie, fiindcă este născut din veșnicie din esența Tatălui; Duhul Sfânt este Duhul Tatălui și al Fiului care îi unește într-o relație veșnică de iubire reciprocă¹⁶. De aceea Atanasie atribuie în mod natural titlul *Theotókos* Fecioarei Maria, subliniind astfel firea divină a Fiului, superior îngerilor și egal Tatălui, dar și firea lui umană, care la plinirea timpului a sălășluit printre noi, pentru noi și pentru a noastră mântuire: „Scopul și rostul Sfintei Scripturi este [...] această vesteire îndoită despre Mântuitorul: că El a fost purerea Dumnezeu și Fiu, fiind Cuvântul și strălucirea și înțelepciunea Tatălui; și că pe urmă, luând trup pentru noi din Fecioara Maria, *Theotókos*, S-a făcut om”¹⁷.

¹⁶ATANASIE de Alexandria, *Împotriva arienilor* III, 6.

¹⁷ATANASIE de Alexandria, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, p. 529.

Negarea divinității Mântuitorului înseamnă trădarea Scripturilor, care subliniază cu insistență acest adevăr fundamental. Negarea titlului *Theotókos* atribuit Fecioarei Maria înseamnă negarea operei mântuitoare înfăptuite de Isus Cristos în trupul său uman asumat în sânul Mariei: „Deci cel ce citește dumnezeiasca Scriptură să învețe din Vechiul Testament cuvintele, iar din Evanghelii să vadă pe Domnul făcut om”¹⁸. Prin astfel de afirmații Atanasie combate orice învățătură care ar confunda persoanele divine între ele sau care ar face din Fiul ocreatură a Tatălui, deoarece Vechiul Testament ne vorbește despre Cuvântul lui Dumnezeu, iar Evanghelia ni-l prezintă pe același Cuvânt, asumând un trup uman asemenea nouă. De asemenea, alexandrinul distinge întrecuvântul care avorbit prin profeții Vechiului Testament, însă care nu s-a întrupat în ei, și Cuvântul care, din iubire față de oameni, s-a făcut om din Fecioara Maria pentru mântuirea și îndumnezeirea noastră.

Titlul *Theotókos* este semnul unirii între divinitatea și umanitatea lui Isus Cristos în sânul Fecioarei Maria: „Cine nu s-ar minuna de aceasta? Sau cine n-ar consimți că acesta este un lucru cu adevărat dumnezeiesc? [...] Ieremia a fost sfințit din sânul mamei sale și Ioan, pe când era încă în sânul matern, sălta de bucurie la glasul Fecioarei Maria, *Theotókos*[...] de aceea, trupul Cuvântului este născut din *Theotókos*Maria”¹⁹. Atanasie ne oferă astfel un rezumat al gândirii sale soteriologice: creați din pământ, cu toții murim în Adam (*Rom* 5, 12-21); născuți din Dumnezeu (*In* 1, 13) și primind Duhul regenerării, al înfierii divine, suntem înviați în Cristos, întâiul născut dintre cei morți.

În textele episcopului de Alexandria constatăm că titlul *Theotókos* atribuit Fecioarei Maria are un triplu scop: să afirme convingerea

¹⁸ATANASIE de Alexandria, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, p. 528.

¹⁹ATANASIE de Alexandria, *Împotriva arienilor* III, 6, 1.

²⁰Ch. KANNENGISSER, *Athanase d'Alexandrie évêque et écrivain*, Paris, Beauchesne, 1983, p. 349.

credinței semnate la Niceea; să mărturisească maternitatea divină a Fecioarei Maria care a primit mai întâi în credință vestea de a fi Mama Fiului lui Dumnezeu; să țină împreună mărturisirea credinței creștine în Cristos adevărat Dumnezeu, născut din veșnicie din esența Tatălui, și adevărat om, născut la plinirea timpurilor din Fecioara Maria, pentru mântuirea lumii. În sânul Fecioarei Maria se produce unirea ipostatică: Isus Cristos, Cuvântul divin, asumă trupul nostru uman, fără a pierde nimic din firea sa divină. Discuția în jurul titlului *Theotókos* atribuit Fecioarei Maria va reveni pe scena teologică, cu mai multă vigoare, la începutul secolului al V-lea, discuție care va opune Patriarhii Constantinopolului și Alexandriei, Chiril și Nestorius. Ea va provoca convocarea, de către împărații Teodosie al II-lea și Valentinian al III-lea, celui de-al treilea conciliu ecumenic.

II. TITLUL *THEOTÓKOS* ÎNTRE NESTORIUS ȘI CHIRIL

II. 1. Nestorius de Constantinopol

Moartea Patriarhului Sisinnius, spre sfârșitul anului 427, un episcop moderat, echilibrat și cu o credință autentică, a produs o mare dificultate privitor la succesiunea lui din cauza diviziunilor, intrigilor și neînțelegerilor frecvente existente între potențialii candidați pentru ocuparea acestei înalte și importante funcții bisericești. Un preot erudit, pasionat de istoria antică, Filip, și episcopul de Cyzic, Proclus, care-și doreau cu ardoare tronul Constantinopolului, se prezintă ca fiind doi candidați pe măsură pentru ocuparea postului. Amândoi se prezentaseră și la alegerea precedentă din care a ieșit învingător, prin aclamație publică, Sisinnius: „După moartea lui Attikos s-a iscat o mare gâlceavă referitor la alegerea noului episcop de Constantinopol: nimeni nu erau de acord asupra aceluiași candidat. Unii susțineau candidatura preotului Filip, alții pe cea a lui Proclus. Însă, dintr-o dată, poporul l-a aclamat unanim pe Sisinnius, care era preot și nu avea nici un post în bisericile din oraș. [...] Toți i-au sprijinit candidatura deoarece era renumit pentru credința sa, dar mai ales pentru eforturile supraomenești ce le depunea în slujba celor săraci” (SOCRATE, *Istoria bisericească* VII, 26).

Pentru a nu se reveni la aceleași dificultăți ca mai înainte, s-a ales soluția înlăturării candidaților locali în favoarea unuia din afara clerului constantinopolitan. Atenția s-a îndreptat spre starețul Mănăstirii Euprepios, lângă Antiohia, Nestorius, care se bucura de o bună reputație: *in docendo insignis ex tempore declamatur* (GENNADIUS, *Scritori bisericești*, 53). Iată cum descrie istoricul Socrate alegerea lui Nestorius: „După moartea lui Sisinnius s-a socotit necesar ca noul episcop să nu fie ales din rândurile clerului local din cauza celor ce doreau mărirea deșartă, chiar dacă mulți doreau ca Filip sau Proclus să fie aleși. Autoritățile au decis să facă apel la cineva din Antiohia, un străin. Exista acolo un anume Nestorius [...] înzestrat cu o voce de excepție și bun orator. [...] trei luni mai târziu Nestorius a fost chemat din Antiohia [...] și este consacrat episcop pe 10 aprilie 428. [...] La predica inaugurală noul episcop i-a declarat împăratului²¹ în fața întregului popor: *Dă-mi pământul curat de crețici și cu îți voi da cerul în schimb. Ajută-mă să-i nimicesc pe eretici și eu te voi ajuta să nimicești perșii*” (*Istoria bisericească* VII, 29).

Nestorius a fost un eminent discipol al lui Teodor de Mopsuestia. S-a născut în Germanicia, din provincia romană Syria, însă îl întâlnim foarte tânăr în Antiohia, unde studiază științele filosofiei și ale teologiei. Aici devine discipol al celebrului Libanius²² și al eruditului Teodor. Intră în viața monahală în mănăstirea Euprepios, lângă Antiohia. Devine mai întâi diacon, iar apoi preot al catedralei din Antiohia. Ca preot se bucură de un succes considerabil prin predicile sale. De asemenea este recunoscut pentru stilul de viață ascetic și pentru ortodoxia învățaturii lui, îndrăznind chiar să atace o opinie eronată exprimată de Teodor de Mopsuestia, fapt care i-a atras dușmănia fostului său didact. Văzând zelul de nestăpânit al fostului elev, Teodor l-ar fi avertizat astfel: „Te cunosc, fiule; nu există femeie care să fi născut un om mai zelos decât tine; de aceea te sfătuiesc să-ți potolești un pic zelul atunci când combați opiniile celorlalți; căci precum un om care are o fiică fecioară și foarte

²¹K. ILSKI, „Séduction ou bienfait moyens informels de la démocratie au temps de Théodose II”, în: *Eos* 83, 1955, p. 359-365, după analiza unei asemenea afirmații concludă că ar fi existat o înțelegere prin care Biserica se angaja să participe la cheltuielile expediției militare în schimbul sprijinului Statului în lupta împotriva ereticilor, tot mai numeroși în special în partea răsăriteană a Imperiului.

²²Vezi P. PETIT, *Les étudiants de Libanius. Un professeur de faculté et ses élèves au Bas-Empire*, Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1957.

frumoasă pe de o parte se bucură de frumusețea ei și pe de altă parte îi este teamă ca ea să nu cadă între mâinile unor oameni răi pentru a o necinși din cauza frumuseții sale, tot la fel mă bucur și eu de zelul tău, dar în același timp îmi este teamă să nu fii nimicit de oamenii răutăcioși”. Nestorius i-a răspuns: „Învățătorule, ce-mi spui? Dacă ai fi trăit în timpul Domnului, ți-ar fi spus: *Vreți să plecați și voi? Venirea Domnului Nostru ne-a adus hrana sățioasă; stomacul care o primește se hrănește, iar cel care nu o ia se distruge, se sfârșește*”²³.

Puțin timp după consacrarea sa episcopală a reușit să-i înlăture pe arieni dintr-o casă de rugăciune aflată în Constantinopol. De asemenea, nici novațienii, nici quartodecimanii, nici macedonienii nu au scăpat zelului noului Patriarh, care l-a influențat pe împărat să promulge legi stricte împotriva ereticilor: „A suprimat jocurile publice, sălile de teatru, cântecele, concertele, dansurile și tot ceea ce producea voce bună în poporul romanilor; din această cauză, orașul a făcut să nască împotriva lui o ură de nedescris, astfel încât au ajuns până la a-și arunca mobilierul în mare zicând: *Din cauza lui Nestorius acționăm astfel*. Chiar dacă orașul împărtășea o asemenea ură împotriva lui, împăratul îl proteja și îl îndrăgea într-un mod deosebit”²⁴. Doar pelagienii se puteau bucura de o liniște relativă deoarece Nestorius era de acord cu învățătura lor referitoare la necesitatea voinței libere a omului în săvârșirea binelui, chiar dacă nu accepta învățătura acestora despre păcatul strămoșesc. Totuși, la insistențele unui laic occidental, Marius Mercator, aflat la Constantinopol, Teodosie al II-lea a fost convins să-i condamne pe pelagieni și să-i alunge din oraș. Într-o scrisoare adresată Papei Celestin, Nestorius se arată prieten cu Pelagius, căruia îi oferă cele mai pompoase titluri și-l compară cu sfântul Ioan Botezătorul, cu sfântul Petru sau sfântul Paul; reiese din acea scrisoare toată tristețea resimțită de Nestorius din cauza acelei decizii imperiale²⁵.

²³M. BRIÈRE, *La légende syriaque de Nestorius*, Paris, A. Picard & fils, 1910, p. 19.

²⁴M. BRIÈRE, *La légende syriaque de Nestorius*, p. 20.

²⁵Simpatia lui Nestorius pentru pelagieni se datorează nu doar simpatiei față de persoanele care propagau învățătura lui Pelagius, dar și simpatiei față de învățătura lor cristologică pe care o cunoscuse la Antiohia.

Programul noului episcop mai prevedea o acțiune sârguincioasă pentru reformarea obiceiurilor clerului și ale credincioșilor²⁶. Clerul era oarecum slobod în privința moravurilor, de aceea preoții sunt invitați să ducă o viață mai frugală și să nu fie atrași mereu de masa celor bogați. Călugărilor care se învârteau prin orașe fără treburi utile mănăstirii le-a impus să se retragă în chiliile lor. Credincioșilor le predica o reinnoire spirituală și morală, interzicând jocurile de noroc, spectacolele imorale și sărbătorile mondene.

Zelul înflăcărat al noului Patriarh nu s-a limitat aici. Spre sfârșitul anului 428, în predicile sale începe să-i discrediteze pe credincioșii care manifestau, în pietatea lor, un zel deosebit pentru a o cinși pe Fecioara Maria, Mama lui Isus, cu titlul *Theotókos*, Născătoare de Dumnezeu. Oare Dumnezeu poate avea o mamă? Nestorius insistă susținând că putem acorda Fecioarei Maria titlul de *Theodokos*, adică cea care l-a primit în sânul ei pe Dumnezeu, sau *Christotokos*, Născătoarea lui Cristos, sau *Anthropotokos*, Născătoarea Fiului Omului, însă în nici un caz *Theotókos*, adică cea care l-a zămislit pe Dumnezeu și i-a dat naștere. Oare să fie la mijloc doar o expresie sau chiar o literă care face toată diferența sau ne aflăm mai degrabă în fața unei învățături care depășește cu mult cadrul unei simple discuții lexicografice și care are implicații dogmatice, cristologice și soteriologice?

Apelativul *Theotókos* are deja o tradiție în limbajul creștin. Într-un papirus grec, datând din secolul al III-lea, ni s-a transmis cea mai veche antifonă mariană în care Fecioara Maria este numită „Sfânta Născătoare de Dumnezeu!”²⁷. De asemenea, termenul se întâlnește la Origen, la Alexandru și la Atanasie de Alexandria, la Eusebiu de Cezareea, la Chiril de Ierusalim, la Epifan de Salamina și la Didim de Alexandria. Împăratul Iulian Apostatul scrie la adresa creștinilor că „nu încetează să o numească pe Maria *Theotókos*”²⁸, iar Grigorie de Nazianz rezumă în câteva cuvinte întreaga tradiție creștină referitor la Fecioara Maria *Theotókos*. „Dacă cineva crede că Maria nu este *Theotókos*, este în afara credinței creștine” (*Scrisoarea* 101).

²⁶L. SCIPIONI, *Nestorio e il concilio di Efeso: storia, dogma, critica*, Milano, Università del Sacro Cuore, 1974, p. 31.

²⁷P.F. MERCENIER, „L'antienne mariale grecque la plus ancienne”, în: *Le Muséon* 52, Louvain, 1939, p. 229-233.

²⁸Citatul îl găsim în CHIRIL de Alexandria, *Împotriva lui Iulian* 1, 8, în: *Patrologia graeca* 76, col. 901.

Termenul pare a fi de origine alexandrină, însă el s-a răspândit cu rapiditate și în afara Egiptului ajungând până la Constantinopol și chiar în Siria. Ioan de Antiohia, prieten al lui Nestorius, care va intra pe scena conciliului de la Efes ca unul din personajele principale, este nevoit să recunoască utilizarea acestui termen de către mulți Părinți pre-efesini. Patriarhul Constantinopolului se confruntă cu o tradiție deja existentă. Nu este vorba doar de cuvinte sau litere, ci intrăm pe un teritoriu dogmatic, teologic și chiar soteriologic. Merită să amintim aici principalele puncte ale acestui parcurs pentru a înțelege și poziționa mai bine învățătura lui Nestorius.

II. 2. Misterul unității în Cristos

Evangeliiile revelează că Isus Cristos este Dumnezeu și om. El este în același timp Fiul lui Dumnezeu născut înaintea veacurilor din Tatăl, care domnește din veșnicie cu El, și Fiul Mariei născut la plinirea timpurilor „pentru noi și pentru a noastră mântuire”. Isus născut în ieslea sărăcăcioasă a Betleemului este același cu Isus de pe cruce, același cu Isus cel înviat „care șade de-a dreapta Tatălui, de unde va veni să-i judece pe cei vii și pe cei morți”. Acestea sunt elementele fundamentale ale credinței creștine: în unica persoană a lui Cristos creștinii recunosc și mărturisesc o dublă fire: divină și umană.

Părinții Bisericii din primele veacuri au susținut cu tărie această învățătură. Igațiu de Antiohia sintetizează bine spusele Părinților pre-efesini: „Nu există decât un singur Medic, trupesc și spiritual, născut și nenăscut, venit în trup, Dumnezeu, în moarte fiind viața adevărată, născut din Maria și născut din Dumnezeu, mai întâi pasibil, iar acum impasibil, Isus Cristos Domnul nostru” (*Scrisoarea către efeseni* 7, 2). Toate reflecțiile cristologice din primele trei secole ale creștinismului au fost sintetizate de formula de credință a *Crezului* de la Niceea: credem „în Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu [...], care pentru noi și pentru a noastră mântuire s-a coborât din cer și s-a făcut om, a pățimit [...] a înviat a treia zi, s-a urcat la ceruri, șade la dreapta lui Dumnezeu de unde va veni să-i judece pe cei vii și pe cei morți”. Credința creștină l-a mărturisit mereu pe Isus Cristos, Fiul unic al Tatălui din veșnicie, care s-a întrupat, s-a născut din Fecioara Maria. Un singur Domn, Isus Cristos, Dumnezeu și om în același timp: aceasta este esența credinței creștine.

Confruntată cu primele erezii născute în interiorul Bisericii, dar și cu diferite curente filosofice, credința a trebuit să dea inteligibilitate misterului credinței în Cristos. Teologii primelor secole au fost confrunțați cu două tendințe cristologice: fie afirmarea divinității Mântuitorului în detrimentul umanității lui²⁹, fie susținerea umanității lui în detrimentul divinității³⁰. Biserica a adoptat soluția de mijloc, adică a susținut că același Isus Cristos este Dumnezeu și om în același timp. Pe de o parte, în Cristos putem contempla unitatea Cuvântului făcut om pentru ca apoi să privim trupul pe care l-a asumat. Pe de altă parte, îl putem gândi separat pe Fiul Mariei și pe Fiul lui Dumnezeu, pentru ca apoi să ne punem întrebarea: în ce fel aceștia doi nu sunt decât una și aceeași persoană? În cristologie, cele două poziții menționate găesc argumentație biblică și poartă numele de „cristologia de sus”, care începe prin contemplarea Cuvântului în sânul Tatălui, ca în *Evanghelia după Ioan*, și „cristologia de jos”, care pleacă de la realismul uman al întrupării, ca în evangheliile sinoptice. Amândouă sunt legitime din moment ce se menține unitatea celor două firi, umană și divină, în unica persoană a lui Isus Cristos. Tradiția teologică a ținut, pe de o parte, să nu distingă în Isus omul și Dumnezeu, ceea ce ar fi dus cu ușurință la separarea celor două firi, prin consecință la divizarea lui Cristos, iar pe de altă parte, să nu confunde cele două firi, ceea ce ar fi dus la docetism.

Cristologia unitară a fost soluția care a permis Părinților Bisericii să mențină credința creștină în limitele revelației. Uneori au utilizat chiar expresii îndrăznețe și inovatoare. De exemplu, Ignațiu de Antiohia vorbind despre pătimirile Mântuitorului afirmă că sângele lui Dumnezeu ne-a mântuit, prin suferința lui Dumnezeu am fost îndreptățiți, Dumnezeu a devenit om după ce

²⁹Este vorba despre învățătura docetă, din greacă *dokēin*, „a părea”, adică acel curent teologic născut la începuturile creștinismului care susținea o cristologie *Logos-sarx* pentru care afirmația din *Ioan* 1, 14, *Și Cuvântul s-a făcut trup*, nu înseamnă numaidecât că el s-a făcut om. Prin consecință, Isus nu a avut un trup fizic, iar răstignirea sa nu este decât o aparență. Consecința acestei teologii, combătute cu vehemență de Părinții Bisericii, este aceea că și mântuirea noastră este doar o aparență, adică o iluzie. Vezi R. GOLDSTEIN și G. STROUMSA, „The Greek and Jewish Origins of Docetism: A New Proposal”, în: *Zeitschrift für Antikes Christentum* 10:3, Berlin, De Gruyter, 2007, p. 423–441.

³⁰Am văzut deja învățătura ariană, care susținea o cristologie de tip *Logos-anthropos*, ideea fundamentală fiind aceea că Isus a fost un om înzestrat cu virtuți deosebite, pentru care a meritat înălțarea la demnitatea de Fiul al lui Dumnezeu. Deci el nu este Dumnezeu prin natură, ci prin har.

a fost purtat în sânul Fecioarei Maria³¹. Irineu de Lyon afirmă, în același sens, că unul este Fiul lui Dumnezeu, iar Ioan evanghelistul nu cunoaște decât un singur Cuvânt al lui Dumnezeu care s-a întrupat pentru mântuirea noastră. De aceea, spune el, „toți cei care, sub influența gnozei, îl așază într-o parte pe Isus și în cealaltă parte pe Cristos, în plus, distinct de acesta, pe Cuvântul lui Dumnezeu, sunt în afara economiei mântuirii deoarece îl împart în bucăți pe Fiul lui Dumnezeu”. Tot Irineu concludă: „Ioan predică un singur Dumnezeu atotputernic și un singur Fiu, Isus Cristos [...] care s-a făcut om și a locuit printre noi”³². Această teologie devine treptat specificul școlii din Alexandria, ai cărei teologi de seamă sunt Origen și Clement.

Pe aceeași linie a dezvoltat discursul cristologic și Atanasie, devenit Patriarh al Alexandriei imediat după conciliul de la Niceea, în 328. El și-a centrat întreaga învățătură asupra Cuvântului lui Dumnezeu făcut trup. În scrierile sale întâlnim expresii viguroase care înlătură orice îndoială referitor la unitatea personală în Cristos: „cel care se naște din Fecioara Maria, care mănâncă și bea, care suferă și moare, nu este un om, ci Dumnezeu Cuvântul. Prin minunile, moartea și învierea lui, Cristos s-a făcut cunoscut ca Dumnezeu și Fiu al lui Dumnezeu” (*Despre întruparea Cuvântului*, 18-19). De asemenea, întâlnim în scrierile lui expresii de tipul: Cristos este *Theos sarkophoros*, Dumnezeu care poartă un trup, nu un *anthropos theophoros*, om purtător de Dumnezeu³³. Chiril alexandrinul își poziționează discursul teologic și cristologic în această direcție alexandrină.

Totuși, nici doctrina unității personale a lui Cristos nu a fost la adăpost deoarece nu era clar cum, în ce mod a avut loc unirea celor două firi în Cristos. Cum s-a realizat unirea Cuvântului lui Dumnezeu cu omul Isus din Nazaret? Apolinarie a găsit o explicație simplă menită să păstreze divinitatea Mântuitorului: Cuvântul s-a unit cu trupul în același fel cum este unit în om sufletul cu trupul. Precum sufletul este principiul vital al omului, tot astfel Cuvântul este principiul vital al lui Cristos. Cu alte cuvinte, spune Apolinarie, Cuvântul ține loc, în persoana lui Isus Cristos, de suflet. Deci el nega existența unui suflet uman în Isus. În 362, Atanasie combate o asemenea ipoteză spunând: „Mântuitorul nu a avut un trup fără suflet, fără sentiment, fără

³¹IGNAȚIU de Antiohia, *Scrisoarea către Efeseni* 1, 1; 18, 2; *Scrisoarea către Romani* 6, 3.

³²IRINEU de Lyon, *Împotriva ereziilor*, I, 9, 2; III, 16, 2, 3, 5, 8.

³³*Despre întruparea Cuvântului și împotriva arienilor*, 8, în: *Patrologia graeca* 26, col. 996c.

intelență. Nu era posibil ca Mântuitorul, făcut om pentru noi, să aibă un trup fără intelență, fiindcă nu doar trupul a fost mântuit de Cuvântul (făcut om), ci și sufletul. [...] Cuvântul nu s-a făcut doar trup, ci om” (*Tomulcătreatiohieni*, 7).

Vasile de Cezareea, Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nyssa au reacționat cu vehemență împotriva erorii apolinariste. Una dintre consecințele acestei învățături era negarea titlului *Theotókos* acordat Fecioarei Maria. Diodor de Tars este categoric în acest sens: omul născut din Fecioara Maria, spunea el, a devenit Templul Cuvântului lui Dumnezeu, deci nu se poate spune că Dumnezeu Cuvântul este Fiul Mariei. Teodor de Mopsuestia este mai nuanțat, chiar dacă afirmă în același sens: „Când sunt întrebat dacă Maria este *anthropotokos*, născătoarea unui om, sau *Theotókos*, născătoarea lui Dumnezeu, eu răspund că este și una și alta, prima prin firea lucrurilor, cealaltă prin relație. Ea este născătoarea unui om prin fire, fiindcă din sânul Mariei s-a născut un om; de asemenea este născătoarea lui Dumnezeu, fiindcă în omul pe care ea l-a născut era Dumnezeu” (*Împotriva lui Apolinarie*). Istoricul Socrate consemnează o afirmație a lui Teodor în același sens: „Este o nebunie să spunem că Dumnezeu s-a născut dintr-o fecioară, din Maria s-a născut omul (Isus)” (*Istoriabisericească* VIII, 29, 32). Nestorius va împrumuta același limbaj, fapt care a dus la întrunirea conciliului.

II. 3. Chiril de Alexandria

Tânărul și zelosul episcop alexandrin, Chiril, nu dorește să inoveze nimic în discursul său cristologic. Ca și Atanasie, Chiril, în dorința de a afirma și susține doar adevărul revelat, recunoaște realitatea suferinței lui Cristos pe care o atribuie trupului: *pathe tes sarkos*, doar trupul a suferit. Ca și predecesorul său, Chiril pune în aplicare procedeul hermeneutic al diferenței între cei doi timpi, *înainteași după* întruparea Cuvântului³⁴. Conform acestui principiu, textele evanghelice trebuie atribuite, pe de o parte, Cuvântului în condiția sa dinaintea întrupării și, pe de altă parte, Cuvântului în condiția sa de om. Cristos a luat asupra sa un trup, sau firea umană, păstrând în același timp

³⁴Vezi J.D. ERNEST, *The Bible in Athanasius of Alexandria*, Boston, Brill Academic Publishers, 2004.

dumnezeirea sau firea divină³⁵. Cu alte cuvinte, el recunoaște o cristologie de tip *Logos-sarx*, dar și admite existența unui suflet uman în Cristos: Cuvântul a devenit om, nu a venit într-un om; Cuvântul este în trup, iar trupul este asumat de Cuvânt. Asemenea expresii se întâlnesc la mai tot pasul în operele principale ale lui Chiril, *Thesaurusși Dialoguri*, reproducere actualizată a expresiilor atanasiene, contrare expresiilor teologice ale lui Nestorius.

Chiril este un teolog al cristologiei de sus, punctul de plecare fiind *Ioan 1, 1-14: La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul Dumnezeu. [...] Cuvântul s-a făcut trup și a locuit între noi.* Acest trup este complet: „Precum Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl este perfect în divinitate, tot la fel este perfect și în umanitate: nu a asumat un trup fără suflet, ci un trup animat de un suflet rațional” (*Scrisoare către Reginas*, 13). Întruparea Cuvântului nu implică nicio schimbare sau transformare: a rămas ceea ce era, imuabil și impasibil în firea sa divină. Nu s-a schimbat într-un trup și nici firea umană nu a fost absorbită de divinitate: firea umană și firea divină subsistă amândouă fără amestec și fără confuzie, perfect divin, perfect uman. Dificultatea intervine când trebuie să justifice modul de unire între cele două firi, el mulțumindu-se să afirme că este vorba despre o unire „inefabilă și inexprimabilă” (*Scrisorile 4 și 46*). O altă explicație care, în opinia lui, ar compromite unitatea între cele două firi, este de înlăturat. Evită să vorbească despre locuire sau conjuncție sau relație sau asumarea unui om: „Cuvântul făcut trup nu a asumat un om, cum crede Nestorius” (*Scrisoarea 48*).

Nestorius adopta formularea lui Teodoret de Cyr: „Cuvântul lui Dumnezeu nu s-a făcut trup, ci a luat asupra sa un trup și a locuit între noi”³⁶. Asemenea formule, de tendință antiohiană, par, în opinia lui Chiril, să dea umanității lui Cristos o subsistență proprie ca și cum ar exista separat de unica persoană divino-umană a Mântuitorului. De aceea alexandrinul va promova ideea unei uniri ipostatice care scapă înțelegerii umane și ține de natura misterioasă și inefabilă a lui Dumnezeu.

Capadocienii au ajuns, după Niceea, să clarifice și să distingă teologic termenii „*physis*” și „*hypostaseis*”. Astfel au reușit să precizeze că în Sfânta

³⁵J. LIÉBAERT, *La doctrine christologique de saint Cyrille d'Alexandrie avant la querelle nestorienne*, Lille, Facultés catholiques, 1951, face o analiză a gândirii cristologice a lui Chiril înaintea conciliului din Efes.

³⁶CHIRIL de Alexandria, *Apologie împotriva lui Teodoret*, 1, în: *Patrologia graeca* 76, col. 392.

Treime există *mia physis, treis hypostaseis* – o singură fire în trei ipostasuri. Cert este faptul că o asemenea expresie și concepție aplicată Sfintei Treimi întâlnește în aplicarea ei la misterul cristologic: o singură persoană și două firi. Chiril reușește, fără a trăda nici revelația, nici Tradiția Bisericii, să vadă în Isus Cristos, Cuvântul Tatălui întrupat, un singur Domn, o singură persoană, o unică *hypostasis*. Cuvântul rămâne neschimbat atât înainte, cât și după întrupare. Fiul Mariei, Isus din Nazaret, este identic aceleiași persoane, el este Cuvântul lui Dumnezeu. Trupul asumat de Cuvânt în misterul întrupării nu există decât în Cuvântul care l-a asumat, nu există separat, prin el însuși, ci doar în totală dependență de Cuvântul care l-a asumat și cu care s-a unit în sânul Mariei. Astfel, Chiril reușește să mențină unicitatea persoanei lui Cristos, Cuvântul făcut trup, iar Fecioara Maria este numită pe drept cuvânt *Theotókos*, deoarece Cuvântul făcut trup în sânul ei este Dumnezeu adevărat. Prin acest mod de a gândi, Chiril rămâne fidel tradiției alexandrine și predecesorului său Atanasie, care afirma: „Cuvântul a devenit om, însă nu a venit într-un om”³⁷.

Chiril acceptă chiar ideea „locuirii Cuvântului în trup” și cea a „apropierii trupului de Cuvântul divin”³⁸. În operele sale *Thesaurus* și *Dialoguri*, Chiril se mulțumește doar să reproducă, ținând cont de contextul cristologic specific episcopatului său, formulele alexandrinului Atanasie. Prin urmare, tot ceea ce descriu evangheliile referitor la pătımire, foame, sete, oboseală, îndurate de Cristos trebuie atribuite umanității asumate de Cuvântul întrupat, iar atunci când evangheliștii vorbesc despre miracole, învățăminte rostite cu autoritate, învierea sa proprie, trebuie atribuite divinității Cuvântului, divinitate pe care nu a pierdut-o, nici nu a pus-o între paranteze în timpul existenței pământești. Astfel, Chiril nu spune niciodată „trupul lui Cristos a suferit”, ci „Cuvântul a suferit în trupul său” (*Scrisoare* 4). Deci, dacă trupul lui Isus este același cu trupul Cuvântului întrupat, acesta este

³⁷ATANASIE de Alexandria, *Împotriva arienilor* III, 30. Aceeași formulă este utilizată și de CHIRIL în *Dialoguri*, 1. Pentru mai multe asemănări cristologice între Atanasie și Chiril, vezi J. LIEBAERT, *Saint Cyrille d'Alexandrie et l'arianisme*, Lille, Université Catholique, 1964, p. 163-154.

³⁸Vezi CHIRIL de Alexandria, *Thesaurus* 23.24.28; *Dialog* 5; J. MAHÉ, „La date du *Commentaire de Cyrille d'Alexandrie sur Saint Jean*”, în: *Bulletin de littérature ecclésiastique* 9, 1907, p. 43-45 și N. CHARLIER, „La doctrine sur l'Esprit Saint dans le *Thesaurus* de saint Cyrille”, în: *Studia Patristica* 2, Berlin, Akademie Verlag, 1957, p. 59-60.

divin, dătător de viață și capabil să-l îndumnezeiască pe om. Fecioara Maria, mama lui Isus, este și mama Cuvântului divin, *Theotókos*, Născătoare de Dumnezeu. Din argumentația lui Chiril putem desprinde următorul silogism:

Cuvântul divin s-a întrupat în sânul Fecioarei Maria,
Cuvântul întrupat este Dumnezeu adevărat,
Deci Fecioara Maria este *Theotókos*, Născătoare de Dumnezeu.

Această poziție cristologică este combătută de Nestorius, care recunoaște dubla fire a lui Cristos, însă nu poate admite o cinste egală cuvenită celor două firi deopotrivă: „Când Sfânta Scriptură vorbește despre nașterea lui Cristos sau despre moartea lui, nu îl numește Dumnezeu, ci Cristos sau Isus sau Domnul, denumiri care convin ambelor firi. [...] Însă Maria trebuie numită *Christotokos*, Născătoarea lui Cristos, deoarece, dând naștere Fiului lui Dumnezeu, ea a dat naștere unui om care, datorită unirii sale cu Fiul lui Dumnezeu, poate fi numit Fiu al lui Dumnezeu. Astfel putem spune: *Fiul lui Dumnezeu a murit*, însă nu putem spune în nici un caz: *Dumnezeu a murit*. [...] Dorim deci să menținem intactă și fără confuzie unirea celor două firi; în omul Isus vrem să-l recunoaștem pe Dumnezeu și să-l venerăm pe acest om unit cu Dumnezeu într-un mod divin, fapt care justifică rugăciunile pe care i le adresăm”³⁹. Într-o omilie, Nestorius face o paralelă între arieni și cei care acordă Mariei titlul *Theotókos*, considerându-i pe aceștia chiar mai periculoși, din punct de vedere doctrinar, decât primii: „Arienii, spune el, așază Cuvântul sub Tatăl, iar cei care susțin că Maria este *Theotókos*și vorbesc despre nașterea lui Dumnezeu merg și mai departe și Îl așază dedesubtul Mariei, căruia îi este posterior, și-i conferă o mamă mortală anterioară divinității, care a creat toate. Dacă rodul trupului ei nu ar fi fost un om, ci Cuvântul divin, ea nu ar fi fost mama celui care s-a născut. Cum ar putea ea să fie mama celui care este de o fire diferită de a ei? Dacă ea este mama lui, copilul nu este de fire divină, ci umană, fiindcă o mamă nu poate da naștere decât unei ființe de aceeași fire cu a ei. Deci Dumnezeu Cuvântul nu s-a născut din Maria, ci a locuit în cel care s-a născut din Maria” (Nestorius, *Omilie 3*).

³⁹MARIUS Mercator, in: *Patrologia latina* 48, col. 763.

Chiril caută susținători de partea lui pentru a justifica poziția anti-nestoriană afișată deja clar în tabăra alexandrinilor. Astfel, el scrie episcopului de Bereea, Acacius, decanul episcopatului oriental, episcopului Juvenal de Ierusalim, împăratului Teodosie și împărătesei Eudoxia. În favoarea susținerii învățaturii sale cristologice, Chiril întocmește un dosar cu texte patristice pe care le pune în paralel cu afirmații extrase din scrierile și cuvântările lui Nestorius. Lucrarea este de proporții, cinci cărți *Împotriva blasfemiilor lui Nestorius*⁴⁰. Confruntat cu îndărătnicia lui Nestorius, Chiril scrie episcopului Romei, Celestin, căruia îi prezintă în detalii „dosarul Nestorius”, trimițându-i colecția de texte patristice. Convins de buna credință a episcopului alexandrin, Celestin organizează, în august 430, un sinod la Roma⁴¹ pentru a-l condamna pe Nestorius și învățătura lui. În cele din urmă, Papa decide să trimită o scrisoare lui Chiril și una lui Nestorius, precum și clerului din Constantinopol, în care își manifestă solidaritatea doctrinară cu episcopul Alexandriei și invită întreg poporul răsăritean să condamne în bloc afirmațiile pline de necredință ale lui Nestorius. Pe acesta din urmă îl invită să-și părăsească ideile pline de necredință, în scopul păstrării unității credinței Bisericii lui Cristos:

*Celestin către Chiril*⁴²

„1. Celestin către preaiubitul nostru frate Chiril. Scrisoarea pe care Fericirea Ta ne-a trimis-o prin fiul nostru, diaconul Posidionius, ne-a întărit și ne-a schimbat amărăciunea în bucurie. Într-adevăr, luând în considerație lucrurile spuse de cel care încearcă să perturbe Biserica din Constantinopol prin predicile lui perverse, cu sufletul rănit, am fost chinuit de diferite gânduri, gândindu-mă în ce fel i-aș putea ajuta pe credincioși să rămână statornici în credință. Însă îndată ce mi-am îndreptat atenția spre ceea ce-mi scrie Fericirea Ta, am aflat un remediu gata pregătit, prin care această boală molipsitoare ar putea fi alungată printr-un antidot binefăcător. Vorbesc despre bogăția

⁴⁰CHIRIL de Alexandria, *Împotriva blasfemiilor lui Nestorius*, în: *Patrologia graeca* 76, col. 9-248.

⁴¹Chiar dacă suntem în Orient, episcopii răsăriteni recurg la Scaunul Apostolic în semn de recunoaștere a autorității onorifice papale, autoritate stabilită la conciliul din Constantinopol, în 381. Vezi H. MAROT, „Les conciles romains des IVe et Ve siècles et le développement de la primauté”, în: *Istina* 4, 1957, p. 435-462.

⁴²E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum. Concilium Universale Ephesinum*, vol. I, fasc. 1, Berlin – Leipzig, De Gruyter, 1927, p. 83-90.

izvorului limpede al scrisorii Fericirii Tale datorită căreia va fi curățit noroiul râului care se răspândește cu răutate și se va ivi pentru noi toți mijlocul prin care să ne întoarcem la o apreciere mai dreaptă referitor la credința noastră. În același mod prin care îl însemnăm și-l cenzurăm pe cel care a răspândit o asemenea învățătură, tot la fel, în dragostea Domnului, te îmbrățășez, Fericirea Ta, ca și cum ai fi de față aici în această scrisoare, constatând că opiniile mele, referitor la Învățătorul, sunt comune.

2. Nu este deloc de mirare ca un preot devotat Domnului și prevăzător ca Fericirea Ta să lupte cu atâta curaj din iubire față de credință, nici că reușești să te opui îndrăzelii necumpătate a adversarilor și să păstorești astfel, cu mult zel, credincioșii care îți sunt încredințați. [...] Mă bucur pentru că în Fericirea Ta se află o vigilență care depășește pildele celor care v-au precedat și care au fost și ei păstrători ai învățăturilor neîntinate. Cu adevărat ți se cuvine mărturia evanghelică, *Păstorul cel bun își dă viața pentru oile sale (In 10, 11)*. Însă precum tu ești bunul păstor, tot la fel celălalt nu merită să fie numit nici măcar un slujitor netrebnic, deoarece nu este acuzat că a părăsit turma, ci a fost prins asupra faptului de a o dezbină el însuși.

3. Tocmai eram pe punctul de a scrie mai multe, preaiubite frate, dacă nu vedeam că împărtășești aceleași opinii cu mine și dacă nu aș fi constatat că ești un om puternic în confirmarea credinței. Tot ceea ce Fericirea Ta a scris referitor la acest subiect a ajuns până la noi prin fiul nostru, diaconul Posidonius. I-ai dezarmat pe cei care-și întindeau mrejele lor viclene și i-ai întărit atât de bine în credință, încât inima celor care cred în Cristos Dumnezeuul nostru nu poate fi atrasă în altă parte.

4. Este o mare victorie a credinței noastre atunci când reușim să demonstrăm cu atâta statornicie credința Bisericii și când învingem învățăturile adverse prin mărturia Sfințelor Scripturi. Ce va face de acum înainte acest om sau în ce parte o va apuca? El, născocind o învățătură nouă, a devenit slujitorul propriilor sale gânduri mai degrabă decât al lui Cristos. Astfel a voit să distrugă, prin veninul predicii vătămătoare, poporul ce i-a fost încredințat. Ar fi trebuit să-și amintească îndemnul apostolului (*Tit 3, 9*) când spune că este mai bine să fugi decât să cauți întrebările nefolositoare care nu ne ajută să înaintăm spre bine, ci conduc la ruina sufletelor.

5. Cu toate acestea, pe acest nefericit care se precipită spre prăpastie sau, mai bine spus, care este deja pe malul prăpastiei, de unde va cădea, trebuie să-l

chemăm înapoi, dacă ne stă în putință, de teamă ca, nevenindu-i în ajutor, să nu-l împingem la cădere. Cristos Dumnezeu nostru, a cărei naștere o pune sub semnul întrebării, ne-a învățat să ne ostenim și pentru o singură oaie rătăcită și, punând-o pe umeri, să o ducem la staul de teamă ca lupul să nu o răpească. De aceea, Cel care ne-a învățat să facem astfel pentru salvarea unei singure oi, cât de mult nu-și dorește el să ne străduim pentru a-l salva pe însuși păstorul oilor? Însă acesta, uitând de titlul ce-l poartă și de misiunea lui, s-a preschimbat într-un lup lacom, dorind să piardă turma pe care ar fi trebuit să o conducă la mântuire.

6. Este datoria noastră să-l îndepărtăm de staulul mielușilor, dacă nu reușim să-l îndreptăm, lucru ce ni-l dorim. Mai poate exista încă timp pentru iertare dacă se îndreaptă. Dorința noastră este ca el să se convertească și să trăiască, dacă el însuși nu dorește să distrugă viața celor care îi sunt încredințați. Dacă stăruie în această situație, să se aplice o sentință publică împotriva lui. Trebuie vindecată o asemenea rană, prin care nu doar un membru este atacat, ci întreg trupul Bisericii este rănit. Ce vor deveni cei care aderă la învățătura lui, crezând că proclamă adevărata credință, pe când el este împotriva credinței? Să păstreze deci comuniunea cu noi cei care au fost excluși de la această comuniune fiindcă i se opuneau lui, iar el să știe că nu poate exista comuniune între el și noi dacă stăruie pe calea greșită împotrivindu-se în continuare învățaturii apostolice.

7. De aceea, autoritatea scaunului nostru fiindu-ți alături, folosindu-ne de autoritatea succesiunii apostolice, vei pune în aplicare cu extremă severitate următoarea sentință: în timp de zece zile, numărate începând cu ziua primirii acestei scrisori, să anatematizeze, printr-o mărturisire de credință scrisă, învățăturile sale perverse și să afirme cu tărie că, referitor la nașterea lui Cristos, va profesa credința mărturisită de Biserica Romei, cea a Fericirii Tale și a întregii religii creștine; în caz contrar, fără întârziere, Fericirea Ta să preia administrația Bisericii din Constantinopol și să știi că această persoană trebuie, sub orice formă, îndepărtată de trupul nostru, deoarece nu a acceptat tratamentul medicilor și, bântuind nebunește ca o ciumă prin tot trupul Bisericii, s-a străduit să împingă spre pierzare atât pe sine însuși, cât și pe credincioșii care i-au fost încredințați.

8. Am scris aceeași scrisoare și confrăților și colegilor noștri în episcopat Ioan [de Antiohia], Rufus [de Tesalonic], Iuvenal [de Ierusalim] și Flavian [de

Filippi] pentru a fi cunoscută sentința noastră referitor la Nestorius, sau mai bine spus sentința divină a lui Cristos”.

Cum era de așteptat, Nestorius nu putea renunța așa ușor la învățătura sa. Ba mai mult, în predici începe să fie tot mai violent față de cei care continuă să acorde Mariei titlul *Theotókos*. Nu se supune sentințelor dictate de Celestin al Romei lui Chiril și nici nu intenționează să părăsească scaunul episcopal de Constantinopol. De aceea, Celestin face o ultimă încercare, sperând recuperarea lui la credința apostolică.

*Celestin către Nestorius*⁴³

„1. Timp de câteva zile, după ce învățătura perversă a lui Pelagius și a lui Caelestius au fost condamnate, credința catolică a cunoscut pacea pe când Orientul și Occidentul cunoșteau excomunicarea unanimă a acestor eretici și a celor care i-au urmat. Imediat, Atticus, de sfântă memorie, învățătorul credinței catolice, adevăratul urmaș al Fericitului Ioan⁴⁴, i-a urmărit atât de bine pe acești eretici în numele împăratului nostru comun că nu mai puteau nici măcar intra în Constantinopol. După moartea lui eram cu toții îngrijorați, așteptând cu nerăbdare să aflăm dacă cel care-i va urma va fi de asemenea succesorul său și în păstrarea credinței ortodoxe, deoarece este greu ca cele bune să se prelungească: efectiv, deseori contrariile se succed prin alternanță. După el a urmat cinstitul coleg Sisinnius⁴⁵, care ne-a părăsit foarte repede, un om bun prin reputația sa datorită simplității și sfințeniei lui, care a predicat credința așa cum a primit-o. Credința lui profundă și simplitatea uimitoare dădea de înțeles că este mai bine să te temi decât să cauți să arăți profunzimea propriei inteligențe, că nu este necesară examinarea lucrurilor mai profunde (*Qoh 3, 22*) și *dacă cineva predică altceva decât ceea ce v-am predicat eu, să fie anatema* (*Gal 1, 8*).

2. După ce Sisinnius a părăsit această lume, iar neliniștea ne-a copleșit atât cât a putut îngădui Domnul, sufletul meu era fericit datorită scrierilor care

⁴³E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 77-83.

⁴⁴Fericitul Ioan este sfântul Ioan Gură-de-Aur, devenit episcop al Constantinopolului la cererea împăratului Arcadius, între 397-403. Din nefericire însă Ioan Gură-de-Aur a trebuit să abandoneze ministeriul episcopal din cauza slăbelor moravuri ale clerului cu care a intrat în conflict după instalarea reformelor inițiate de el, fiind contestat de o bună parte dintre clerici.

⁴⁵Sisinnius este succesorul lui Atticus pe scaunul Constantinopolului, ocupându-l doar între 426-427.

ajungeau până la mine. Bucuria a fost întărită de raportul colegilor mei care au participat la consacrarea ta și care mi-au dat atâtea mărturii despre tine câte se cuveneau unui pontif ales din exterior. La început ai trăit în așa fel încât ai lăsat un renume care a stârnit gelozia orașelor din împrejurimi pentru credincioșii tăi. Însă acum ai ajuns în așa fel încât sunt nevoit să mă îndepărtez de tine cu un sentiment de groază, iar credincioșii tăi îți felicită pe cei din împrejurimi care au reușit să scape de tine.

3. De curând am primit scrisoarea de la tine. Nu am putut răspunde în scurt timp deoarece a fost necesară traducerea textului în latină. Pe când se făcea acest lucru, încetșor din cauza subiectului tratat, am primit o scrisoare în care îmi vorbea despre tine cinstitul nostru confrate și coleg în episcopat, Chiril, Preafericitul părinte, prin grija fiului nostru, diaconul Posidonius. Această scrisoare a șters din amintirea mea mărturiile frumoase ale acelora care mi-au vorbit despre tine. Începutului tău frumos i-a urmat, după câte îmi dau seama, ceva sinistru. Începutul tău promițător, celebrat cu atâta demnitate și care a ajuns până la urechile mele, m-a bucurat enorm. Însă acum, când aflu acuza pe care ți-o aduce confratele nostru Chiril, și însăși scrisoarea ta pe care am tradus-o și care conține blasfemii evidente, constat că trebuie să mă refer la cuvintele apostolului: *aș dori să-mi schimb tonul (Gal 4, 20)*, deoarece îmi este rușine cu tine. Sau mai degrabă l-aș fi schimbat dacă interlocutorul necuviincios nu s-ar fi retras el însuși din prăpastie, deoarece este necesar ca, precum a fost spus (*1Cor 5, 13*), să îndepărtăm răul de lângă noi.

4. Am citit cu interes scrisoarea ta și am primit cărțile tale pe care ni le-a adus Antiochus⁴⁶, preaiubitul meu fiu. Am citit cu deosebită atenție aceste cărți în care ne pui în față învățătura care te-a îndepărtat de adevăr prin vorbărie goală, ascunzând adevărurile în întuneric, iar uneori confunzi adevărul cu erezia, mărturisind lucrurile care au fost condamnate și căutând să negi ceea ce a fost mărturisit. În scrisoarea ta, de altfel, ai exprimat explicit o sentință, nu atât referitor la credința noastră cât despre credința ta, predicând despre Dumnezeu Cuvântul o altă învățătură decât cea catolică.

5. Privește acum la sentința pe care ne obligi să o luăm în privința ta, rodul invențiilor tale necugetate. După ce ai fost ales deoarece nu erai cunoscut, ai

⁴⁶ Antiochus era prefectul pretoriului. Cărțile despre care vorbește aici sunt predicile lui Nestorius.

fost acuzat când ai început să fii cunoscut. De aceea trebuie să spunem cu Învățătorul neamurilor: *Nu știm ce trebuie să cerem în rugăciune (Rom 8, 26)*. Aceste cuvinte nu se potrivesc oare acum acestei Biserici care a desconsiderat persoanele vrednice din sânul ei, bazându-se pe renumele tău, însă fără a te cunoaște? Renumele tău s-a impus înaintea celor care au crezut în tine. Cine ar fi crezut că un lup răpitor s-ar fi putut ascunde sub blana unei oi? Apostolul spusese deja că trebuie să existe erezii pentru ca oamenii încercați în virtute să se poată manifesta (*1 Cor 11, 19*). Deschide-ți urechile și dă ascultare cuvintelor adresate de apostolul lui Timotei și lui Tit: ce poruncește altceva dacă nu să se evite invențiile învățăturilor profane (*1 Tim 6, 20; Tit 3, 9*)? Aceste învățături sunt în acord cu necredința care produce mereu spini și mărăcini. Mai spune, de asemenea, că l-a rugat pe Timotei să rămână la Efes pentru a-i împiedica pe unii să predice învățături străine (*1 Tim 1, 3*). Am înaintea ochilor cuvintele profetului Ieremia: *pe pământ se petrec lucruri groaznice: profesii profesesc fărădelegea (Jer 5, 30)*.

6. Spune-mi acum, aceste lucruri îți sunt necunoscute, fiindcă nu le știi, sau te străduiești să nu le faci cunoscute? Dacă ele nu-ți sunt cunoscute, nu-ți fie rușine să înveți doctrina adevărată, la fel cum nu ți-a fost rușine să-i înveți pe alții ceea ce este pervertit. Dacă te străduiești să nu le cunoști, chiar dacă ele sunt cunoscute, să știi că nu vei avea nici o scuză când ți se va cere socoteală de talantul care ți-a fost încredințat de Cel care așteaptă mereu de la noi un profit pe măsura a ceea ce ne-a încredințat (*Mt 25, 24*). Uite ce pedeapsă îl așteaptă pe acela care ascunde talantul primit, chiar dacă a înapoiat întreaga sumă primită. Apoi închipuie-ți ce se va întâmpla cu cel care nu va mai înapoia nici măcar bunul primit.

7. Vei putea spune oare Stăpânului: *am păstrat partea ce mi-ai dat-o*, pe când noi auzim că ai introdus Biserica în tot felul de dezbinări? Cu ce conștiință mai poți trăi când vezi că aproape toți te-au părăsit în acest oraș? Mi-aș fi dorit ca ei să fi fost mult mai prudenți atunci [în momentul alegerii episcopale] decât sunt acum când fiecare își caută un ajutor. Cum s-a întâmplat că discursurile tale au dobândit o întorsătură încât ceea ce spui să fie considerat doar blasfemie? Cum s-a întâmplat ca un episcop să predice poporului învățături prin care este atacată nașterea din fecioară? Cuvintele de hulă față de Dumnezeu nu trebuie să tulbure puritatea credinței strămoșești. Cine nu și-a primit pedeapsa până acum când a adăugat ceva la credință sau a

înlăturat ceva din ea? Ceea ce ne-a fost pe deplinși în mod deschis transmis de apostoli nu îngăduie nici adăugiri, nici înlăturări. Am citit în cărțile sfinte că nu trebuie să adăugăm, nici să înlăturăm (*Ap 22, 18*) nimic deoarece acela care adaugă ca și acela care înlătură sunt sortiți aceleiași pedepse.

8. Deoarece rănile nu trebuie să se împânzească mai departe, suntem pregătiți cu fierul și cauterul⁴⁷ în mână pentru a le înlătura. Știm, de asemenea, că cele mai mari vicii sunt deseori tratate cu cel mai mare efort. Totuși din numărul mare de predici hulitoare pe care Biserica universală le respinge, deplângem îndeosebi faptul că ai înlăturat unele cuvinte din *Simbolul credinței* care ne fâgăduiesc nădejdea vieții și mântuirii. De ce ai făcut acest lucru, am descoperit în scrisorile tale; în ce privește autenticitatea acestor scrisori nu avem nici o îndoială, deoarece tu însuși ni le-ai trimis și, sincer, nu mi-aș fi dorit să le am între mâini dacă nu ar fi trebuit să mă pronunț asupra învățaturii tale. Culmea afirmațiilor tale se află în textul predicii pe care l-ai adăugat la sfârșitul scrisorii: te-ai întins în lung și în lat, ai făcut numeroase întorsături, însă în cele din urmă, prin diferite mijloace, ai reușit să scuipi veninul hulii tale. Acum știm ceea ce a prescris cel care ne-a spus să ne ferim de certuri și lupte pe tema Legii: ele sunt, spune el, fără rost și zadarnice (*Tît 3, 9*). Iar ceea ce este considerat fără rost și zadarnic, fără îndoială, nu este de folos.

9. De aceea, chiar dacă fratele nostru Chiril spune că a comunicat cu tine prin două scrisori, doresc să aflu că după prima și a doua lui avertizare și după avertizarea mea, care este deja a treia, dacă nu corectezi imediat afirmațiile tale hulitoare, dacă nu te întorci pe calea care este însuși Cristos (*In 14, 6*), ești exclus din colegiul episcopal și din comunitatea creștinilor. Din lipsă de nădejde ai luat armele în mod ticălos și le-ai îndreptat împotriva Aceluia care te-a ales să fii în fruntea credincioșilor săi, punându-te ca administrator credincios și prevăzător (*Mt 24, 25*). A dispărut pentru tine fericirea care ți-a fost fâgăduită ca răsplată pentru o asemenea însărcinare. Deoarece tu nu numai că nu oferi hrană la vreme potrivită, ci ucizi cu otravă pe cei pe care Cristos i-a răscumpărat prin sângele și moartea sa. *Un venin de aspidă se află pe buzele tale* (*Ps 13, 3*), aceste afirmații le socotim pline de venin, de hulă și

⁴⁷Cauterul, instrument în formă de bastonaș folosit în chirurgie, ne dă imaginea că erezia în Biserică este precum cancerul în om: pentru a nu se întinde în tot trupul și a duce la moarte, trebuie luată măsura cea mai radicală, dar sigură, îndepărtarea lui printr-o acțiune chirurgicală.

de amărăciune atunci când încerci să te ridici împotriva blândului Cristos. Unde este sânguința păstorului? Păstorul cel Bun își dă viața pentru oile sale, însă cel care părăsește și lasă oile sale pradă lupilor este un mercenar (*In 10, 11*).

10. Ce faci, păstorule, când tu însuși destrami turma stăpânului în locul lupilor? Spre ce staul se vor îndrepta oile stăpânului, dacă sunt rănite chiar în lăuntru Bisericii? Sau sub ce fel de pază vor fi în siguranță, când ele văd în tine un răpitor în loc să vadă un ocrotitor? *Am și alte oițe*, spune Domnul, *care nu sunt din staulul acesta, și pe acestea trebuie să le conduc* (*In 10, 16*). El făgăduiește să aducă și alte oițe, însă tu le pierzi chiar și pe cele pe care le aveai. Chiar dacă este atât de limpede, de fiecare dată când se ivește ocazia, nu oițele dispar pentru păstori, ci mai degrabă păstoriile dispar pentru oițe. *Ele vor asculta glasul meu*, spune Domnul. De ce? *Fiindcă nu există decât o singură turmă* (*In 10, 16*). La glasul Domnului nu există decât o singură turmă, însă la glasul tău turma fie este vătămată, fie o ia la fugă. Cuvintele fericitului Paul din *Faptele Apostolilor* se potrivesc bine: *Eu știu*, spune el, *că după plecarea mea vor intra lupi hrăpăreți care nu vor cruța turma. Chiar și dintre voi se vor ridica oameni care vor răspândi învățături înșelătoare ca să-i atragă pe discipoli după ei* (*Fap 20, 29-30*). Mi-aș fi dorit ca aceste cuvinte să fi fost spuse de tine despre alții mai degrabă decât despre tine. Ceea ce spun aici ar fi trebuit să fi fost predat de tine, nu învățat de tine. Care episcop ar răbda să i se spună cum ar trebui să se poarte în calitate de creștin? Ia serios în seamă la ce fel de alegere de viață ai fost chemat. Ești acuzat, ești atacat în justiție: sunt oare acestea lucruri care se potrivesc unui preot? La nechibzuință sunt obligat să răspund cu blândețea unui păstor. Însă trebuie, în același timp, să pedepsesc, prin sentințe, discursurile hulitoare. Sau crezi că te vom ocroti atâta timp cât tu nu-ți ocrotești propriul suflet? Tu care dorești să răpești tuturor, în trecut, în prezent și în viitor, binefacerile mântuirii.

12. Ca slujitor credincios al Învățătorului celui bun, îi urâsc pe dușmanii lui, deoarece și prorocul spune că-i urâște cu o ură desăvârșită (*Ps 138, 22*). Îmi amintesc de un altul care spune că nu trebuie să-l cruț pe dușman (*Dt 13, 9*). Atunci mă întreb: încotro să privesc? Cui trebuie să-i dau cinstire când văd tot ce se întâmplă și îmi înlătură temeiul nădejzii? Însuși Domnul spune în *Evanghelie* (*Mt 10*) că nu trebuie să-i preferăm Lui nici pe tatăl, nici pe mama, nici copiii, nici orice altă legătură de familie. Într-adevăr, deseori credința face

să se nască necredința atunci privilegiem afecțiunile și atașamentele pământești iubirii față de Dumnezeu. Din acest motiv deseori dăm cinstire unor persoane. Însă când iubirea este îndreptată spre cel care este Iubirea însăși, trebuie să alungăm gândurile al căror autor este dus la judecată.

13. În sfârșit, trezește-te, fiindcă nu se cuvine să numim veghe ceea ce de fapt duce, nu la vigilență, ci la răpire. Dorim ca tu să dormi privitor la ceea ce predici și să fii treaz privitor la ceea ce trebuie să combați. Ce spun? Ar fi mai liniștitor pentru noi dacă ai dormi privitor la amândouă: nu ai fi dus la pierderea nimănui, nu ai fi câștigat pe nimeni. Biserica n-ar lăncezi după pierderea nici unui suflet și nu s-ar bucura de nici o dobândire nouă. Dar de ce stărui atât de mult? După cuvântul arhitectului Paul, în zadar caut ceva zidit deasupra acolo unde nu văd nici o temelie (*1 Cor 3, 10*).

14. Am aflat că cei din cercurile învățaturii ortodoxe, cu care sunt în comuniune, sunt aspru atacați din partea ta, astfel încât aud că sunt chiar alungați din oraș. Mă bucur cu ei deoarece au primit răsplata fidelității lor în credință, însă sunt trist, deoarece prigonitorul este episcopul. Fericitul Paul a fost schimbat din prigonitor în predicator: nelegiuirea ta însă este foarte mare fiindcă din predicator ai devenit prigonitor.

15. Numără ereticii de odinioară care au adus asemenea neajunsuri în Biserică. Cine a ieșit învingător dintr-o asemenea discuție? Ai un exemplu chiar în orașul tău. Când Paul de Samosata, care ocupa scaunul Antiohiei, a predicat anumite învățături, nu a întârziat să adune rodul semințelor sale. Și alți inventatori de erezii funeste care au predicat în Biserică au avut parte de aceeași sentință, condamnarea. Ba, mai mult, pe acești eretici pe care i-ai amintit ca și cum n-ai fi știut care a fost soarta lor, o condamnare dreaptă i-a alungat de pe scaunele lor deoarece învățau credincioșilor lucruri fără noimă. Nu ne miră faptul că au găsit astfel ceea ce meritau: ei credeau că dădeau poporului o învățătură bună și credeau că sunt nevinovați, însă au constatat că învățătura lor era hulitoare.

16. Deoarece am acum prilejul, nu pot trece cu tăcerea ceea ce mă miră. Am citit în scrisoarea ta că privitor la păcatul originar credința ta este bună, ai arătat că natura este datoare și doar cel venit din partea creditorului putea plăti valoarea datoriei [...] Vindecă-te de boala ta cât mai repede printr-o cercetare drept-credincioasă mai degrabă decât prin a te compara cu alți eretici, fiindcă putem cita vorba potrivită: *Medicule, vindecă-te pe tine însuși (Lc 4, 32)*, tu

care pretinzi că-i poți vindeca pe alții. În răutățirea bolii tale nu mai îngăduie răgaz.

17. Socotesc bună și aprob credința episcopului Bisericii alexandrine. Iar tu, avertizat de mine, întoarce-te la aceeași credință dacă dorești să fii cu noi. Dacă îți dai încuviințarea, frate, condamnă toate părerile pe care le-ai ținut până astăzi și predică, de îndată, ceea ce auzi că predică Chiril. Dorim ca episcopii să fie corecți după cuviință. Încercăm să negociem cu ei, iar dacă nu înțeleg importanța admonestării mântuitoare, este mai bine pentru ei să rostim sentința de condamnare. După ce vei condamna învățătura ta greșită, iată care va fi dovada corectării tale: vei reprimi în Biserică pe credincioșii pe care i-ai exclus din cauza credinței lor în Cristos, care este Capul Bisericii. Toți să fie readuși în Biserică, toți cei care au fost alungați de cel care trebuie alungat dacă nu se supune hotărârilor noastre, toți cei care au avut de suferit de pe urma tiraniei tale și care totuși au rămas în comuniune cu noi.

18. Am trimis de asemenea și clerului din Constantinopol și tuturor celor care sunt discipoli ai lui Cristos o scrisoare, siliți fiind de împrejurări, pentru ca, dacă stăruie în îndărătnicia vorbirii tale ticăloase și dacă nu predici ceea ce predică fratele nostru Chiril, să știe că ai fost exclus din colegiul episcopal și că nu mai ești în comuniune cu noi; ei își vor da seama de erorile tale și Chiril le va arăta cum să vegheze asupra sufletelor lor printr-o gândire dreaptă și cinstită. Să știi deci că aceasta este sentința noastră: dacă nu-l predici pe Cristos Dumnezeu conform doctrinei Bisericii din Roma, celei din Alexandria și întregii Biserici catolice, aceeași doctrină care a fost predicată și în Sfânta Biserică din Constantinopol înaintea ta, și dacă nu anatematizezi printr-o profesiune explicită și scrisă invenția ta perversă, care încearcă să separe ceea ce Sfânta Scriptură a unit, în timp de zece zile numărate de la primirea acestei scrisori, ești alungat din comuniunea Bisericii catolice. Am trimis textul sentinței mele adresate ție, prin grija fiului meu menționat mai sus, diaconul Posidius. La text am adăugat și toate documentele iubitului nostru confrate în episcopat, episcopul de Alexandria mai sus amintit, care ne-a făcut un raport detaliat despre toate acestea, pentru ca, fiind executorul, să facă în așa fel încât ceea ce a fost decis de mine să fie adus la cunoștință ție și tuturor fraților noștri, deoarece toți trebuie să afle care sunt procedurile când o anchetă se referă la un subiect comun nouă tuturor”.

Nestorius este prea sigur de ortodoxia predicilor lui și nu dorea să cedeze ușor. Intenția lui era aceea de a păstra cele două firi în Cristos și de a afirma integritatea fiecăreia. Astfel îi putea combate pe arieni și pe apolinariști. Însă nu putea admite că firea divină putea să se nască, să sufere și să moară, adică să trăiască același proces cunoscut firii umane. De aceea nu se cuvinea sub nici o formă ca titlul *Theotókossă* i se acorde Mariei, deoarece s-ar putea crede că dumnezeirea Fiului ar fi avut începutul în sânul ei. Intențiile lui erau bune, punerea lor în practică însă răsturna ceea ce afirmase conciliul de la Niceea cu un secol mai înainte: întruparea reală a Cuvântului divin în sânul Fecioarei Maria prin puterea și adumbrirea Duhului Sfânt. Pentru a condamna aceste erori și a-i arăta lui Nestorius îndepărtarea de credința Bisericii, episcopul de Alexandria a redactat un text, rămas în istoria Bisericii sub numele de „Cele 12 anateme ale lui Chiril”.

*Cele 12 anateme ale lui Chiril*⁴⁸

„1. Dacă cineva nu mărturisește că Emanuel este cu adevărat Dumnezeu și că de aceea Sfânta Fecioară este *Theotókos*, fiindcă a dat naștere după trup Cuvântului lui Dumnezeu întrupat, să fie anatemă.

2. Dacă cineva nu mărturisește că Logosul născut din Tatăl a fost unit ipostatic trupului și că, împreună cu trupul său este unul și același Cristos, adică în același timp Dumnezeu și om, să fie anatemă.

3. Dacă cineva, după unirea lor, desparte ipostasurile în unicul și același Cristos, legându-le între ele doar prin legătura ce ține de demnitate, sau de autoritate, sau de putere și nu prin asocierea conformă unirii după fire, să fie anatemă.

4. Dacă cineva împarte între două persoane sau ipostasuri cuvintele ce apar pe alocuri în Evanghелиi și în scrierile apostolilor sau rostite de sfinți referitor la Cristos sau spuse de el însuși despre sine, și îi atribuie unele afirmații omului considerat separat de Cuvântul născut din Tatăl, iar pe altele le atribuie doar Cuvântului lui Dumnezeu Tatăl, ca fiind potrivite cu Dumnezeu, să fie anatemă.

5. Dacă cineva îndrăznește să spună că Isus Cristos este om *theophor* [purtător de Dumnezeu] și nu adevărat Dumnezeu, fiind Fiul unic și după

⁴⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 40-42.

fire, de vreme ce Cuvântul s-a făcut trup și a avut parte de trup și de sânge, ca și noi, să fie anatemă.

6. Dacă cineva spune că Logosul lui Dumnezeu Tatăl este Dumnezeu sau Domnul lui Cristos și nu mărturisește că același este în același timp Dumnezeu și om, de vreme ce Cuvântul s-a făcut trup, după Scripturi, să fie anatemă.

7. Dacă cineva spune că Isus ca om a fost doar pus în mișcare de acțiunea lui Dumnezeu Cuvântul și că mărirea Fiului unu-născut i-a fost atribuită în mod diferit Cuvântului, să fie anatemă.

8. Dacă cineva îndrăznește să spună că omul asumat trebuie să fie adorat și preamărit împreună cu Dumnezeu Cuvântul și că trebuie numit Dumnezeu precum unul diferit de altul (deoarece de fiecare dată adăugarea prepoziției „cu” ne face în mod necesar să credem astfel), și nu aduce cinstire lui Emanuel cu una și aceeași adorație și nu-i aduce una și aceeași preamărire, cum se cuvine Cuvântului făcut trup, să fie anatemă.

9. Dacă cineva spune că unicul Domn Isus Cristos a fost preamărit de Duhul [Sfânt], folosindu-se de puterea lui ca de o putere străină și că a primit de la Duhul Sfânt puterea să acționeze împotriva duhurilor rele și să înfăptuiască minuni înaintea oamenilor, și nu spune mai degrabă că era al lui Duhul prin care a înfăptuit semne dumnezeiești, să fie anatemă.

10. Sfânta Scriptură ne învață că Isus Cristos a fost făcut Marele Preot și Apostolul mărturiei credinței noastre (*Evr* 3, 1) și că s-a oferit pe sine însuși pentru noi lui Dumnezeu Tatăl în miros de bună mireasmă (*Ef* 5, 2). Deci dacă cineva spune că Marele Preot și Apostolul nostru nu este însuși Cuvântul lui Dumnezeu după ce s-a făcut trup și om asemenea nouă, ci un altul diferit de el, un om născut din femeie, sau dacă cineva spune că Cristos a oferit jertfa pentru sine însuși și nu doar pentru noi (fiindcă nu avea nevoie de sacrificiu acela care nu a cunoscut păcatul), să fie anatemă.

11. Dacă cineva nu mărturisește că trupul Domnului este dătător de viață și că este însuși trupul Cuvântului născut din Dumnezeu Tatăl, ci spune că este al altcuiva și i-a fost unit conform demnității, adică l-a primit doar ca locuință a divinității și nu este el însuși dătător de viață, după cum am amintit, deoarece este însuși trupul Cuvântului care poate da viață tuturor, să fie anatemă.

12. Dacă cineva nu mărturisește că Logosul lui Dumnezeu este cel care a suferit în trup și a fost răstignit și a gustat moartea în trup și că a devenit întâiul-născut dintre cei morți și, Dumnezeu fiind, este Viață și dătător de viață, să fie anatemă”.

Chiril expune în aceste 12 anateme cristologia Bisericii așa cum a fost ea înțeleasă din predica apostolilor și a Părinților din primele patru secole ale creștinismului. Dificultatea lui Nestorius este aceea de a introduce, în cristologia tradițională, concepte noi neconforme cu revelația biblică, dar și cu mărturia creștină ante-nestoriană. Deoarece Nestorius nu se supune sentinței dictate de Celestin în scrisoarea care i-a fost adresată și nu ține seama nici de aceste anateme ale lui Chiril, episcopul alexandrin reunește un sinod provincial la Alexandria pentru a pune în aplicare instrucțiunile venite de la Roma împotriva lui Nestorius. Însă înainte de a rosti sentința definitivă, Chiril mai face o ultimă încercare, trimițând episcopului Constantinopolului o ultimă scrisoare prin care îi reamintește deciziile romane în cazul său. De asemenea, Chiril expune adevărata credință referitor la întruparea Cuvântului, Dumnezeu adevărat și om adevărat, în sânul Fecioarei Maria, *Theotókos*. După întrupare, firea divină nu a părăsit trupul asumat de Cuvântul lui Dumnezeu. Fără a fi prea explicit, Chiril vorbește despre unirea ipostatică a celor două naturi în unica persoană a lui Cristos, conciliul din Efes urmând să expună în termeni canonici preciși modul acestei uniri și conviețuirea celor două firi în unica persoană a Mântuitorului. Deoarece și de această dată Nestorius rămâne inflexibil, sub prezidența lui Chiril, sinodul alexandrin redactează o declarație solemnă prin care învățătura lui Nestorius este asemănată cu cea a lui Paul de Samosata.

*Declarație solemnă*⁴⁹: Nestorius împărtășește opiniile lui Paul de Samosata „În numele Sfintei Treimi implor pe toți cei care vor ține în mâini acest document să-l prezinte episcopilor, preoților, diaconilor, lectorilor, laicilor din Constantinopol și să dea o copie ereticului Nestorius pentru a se convinge că el împărtășește opiniile lui Paul de Samosata anatematizat acum 160 de ani de Părinții ortodocși. Iată ce spun și unul și celălalt:

⁴⁹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 101-103.

Paul a spus: *Maria nu a dat naștere Cuvântului*. Nestorius a spus în același sens: *Maria, dragă prietene, nu a dat naștere divinității*.

Paul: *Cuvântul nu a existat înaintea veacurilor*. Nestorius: *Ei (chirilienii) acordă o mamă temporară divinității, creatoarea timpurilor*.

Paul: *Maria a venit după Cuvântul dumnezeiesc și nu este anterioară Cuvântului*. Nestorius: *Cum putea Maria să dea naștere Celui care există cu mult înaintea ei?*

Paul: *Maria a dat naștere unui om egal cu noi*. Nestorius: *din Fecioară s-a născut un om asemenea nouă*.

2. Paul: *Cuvântul este mult mai mare decât noi din toate punctele de vedere, deoarece harul a coborât asupra lui prin adumbrirea Duhului Sfânt datorită făgăduințelor, conform Scripturilor*. Nestorius spune: „*Am văzut Duhul coborând în chip de porumbel și rămânând peste el*” (In 1, 32). *Duhul Sfânt este cel care l-a înălțat la cer – „După ce a dat învățătura sa apostolilor pe care i-a ales, a fost înălțat la cer prin Duhul Sfânt” (Fap 1, 2-3) – el (Duhul) i-a dat lui Cristos o mărire atât de mare*.

Paul: *Pentru ca nici cel Uns născut din David să nu fie străin de Înțelepciune, dar nici Înțelepciunea să nu locuiască pe deplin în altcineva, ea a fost în profeți, mai mult în Moise, și în mulți alți domni, însă mai mult în Cristos ca în templul său*. În alt loc spune că *unul este Isus Cristos și altul este Cuvântul divin*. Nestorius: *Nu este cu puțință ca Acela care s-a născut înaintea veacurilor să se nască a doua oară, conform cu dumnezeirea*.

3. Vezi cum infractorul este prins asupra faptului atunci când spune: „*Cel care s-a născut din Tatăl nu s-a născut și din Maria*”. Vezi cum este în acord cu ereticul Paul care a spus că *unul este Cuvântul și altul este Isus Cristos și că nu pot fi unul și același, după cum mărturisește ortodoxia*. De aceea am însemnat pentru tine, păstrătorule al sfintei credințe, o parte a învățăturii Bisericii din Antiohia, de unde ni se trage numele de creștini (Fap 11, 26): ea nu mărturisește că *Fiul lui Dumnezeu este unul și un altul, ci unul și același și chiar născut înaintea veacurilor, Dumnezeu născut din Dumnezeu din esența Tatălui, consubstanțial Tatălui și același s-a născut din Fecioara Maria în timpul lui Cezar August*. Într-adevăr, stă scris limpede: „*Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, prin care au fost întemeiate veacurile și toate cele create, care a venit pentru noi, s-a născut din Fecioara Maria, s-a răstignit sub Ponțiu Pilat*” și celelalte din *Simbolul credinței*.

4. În asentiment cu această învățătură a fost și fericitul Eustatie, episcop al aceleiași oraș, Antiohia, unul dintre cei 318 episcopi prezenți la sfântul și marele conciliu de la Niceea. El se exprimă astfel: „El nu a fost doar om, ci și Dumnezeu în același timp, conform profeției lui Ieremia: *El este Dumnezeul nostru, nimeni nu este asemenea lui. El cunoaște toate căile științei, i le-a dat lui Iacob, servitorul său și lui Israel, iubitul său. După aceea l-am văzut pe pământ, a trăit printre oameni.* Când a trăit printre oameni dacă nu atunci când s-a născut din Fecioară, când a fost mic cu oamenii, a crescut, a băut, a mâncat și toate celelalte”? Deci dacă cineva spune că unul este Fiul unul-născut mai înainte de veacuri, născut din Tatăl, și altul este cel care s-a născut din Fecioara Maria și că nu sunt unul și același, Domnul nostru Isus Cristos, să fie anatemă”.

La această declarație Nestorius răspunde pe un ton polemic evident: „Nu putem decât să păstrăm tăcerea referitor la ineptiile cuprinse în scrisoarea surprinzătoare a lui Chiril. [...] acesta amintește *Crezul* de la Niceea, pe care l-a citit superficial; neștiința este scuza lui”. Nestorius își explică poziția cristologică plecând de la o înțelegere pe care o consideră „justă” a afirmațiilor niceene și de la o interpretare, considerată legitimă, a Sfințelor Scripturi. Prin urmare, nu trebuie să spunem: „Dumnezeu s-a născut și a suferit”; nici: „Maria este *Theotókos*”; acest fel de a vorbi este păgân, apolinarist și arian. Din această reacție vedem că Nestorius nu a înțeles problematica expusă de Chiril care afirmă explicit că în Isus Cristos coexistă, unite idiomatic, două firi, umană și divină, și că ele nu pot fi separate. Cea care a suferit în Cristos este firea umană, însă firea divină a participat la suferință. Episcopul de Constantinopol nu poate decât să-l deplângă pe Chiril care face exces de zel pentru apărarea cauzei lui Dumnezeu și se ocupă excesiv de Biserica Noii Rome, însă a fost înșelat de clerul care i-a rămas fidel lui, dar care la Constantinopol a fost condamnat din cauza adeziunii la învățătura maniheistă. În orașul său episcopal, crede el, totul funcționează bine, chiar și împăratul mărturisește o ortodoxie ireproșabilă.

Ceea ce Nestorius nu este în măsură să spună, în necunoștință de cauză, este faptul că Teodosie al II-lea, fiul lui Arcadius și nepotul lui Teodosie I, în ciuda caracterului indecis și mediocrității politice, îi va da ascultare lui Chiril, care îi propune convocarea unui conciliu la care să fie

audiați nestorienii și ortodocșii conduși de alexandrin și care îl va avea pe Papa Celestin ca susținător și aliat determinant în luarea deciziilor benefice pentru întreaga Biserică. Negocierile între Chiril și Nestorius neajungând la nici un rezultat, s-a adus la înștiințarea împăratului referitor la gravitatea răspândirii învățaturii nestoriene în Biserică, dar și în Imperiu. Înainte de a trimite o scrisoare în care să explice în detalii soarta Imperiului și a Bisericii în cazul în care Nestorius va avea câștig de cauză, Chiril trimite o scrisoare clerului alexandrin însărcinat cu afaceri în orașul imperial. El le expune adevărata doctrină referitor la învățătura creștină și la punctele în litigiu, precum și opiniile mincinoase și acuzațiile false ale nestorienilor:

*Chiril către clerul alexandrin aflat la Constantinopol*⁵⁰

„1. Am citit memorandumul pe care mi l-ați trimis, din care am aflat că preotul Anastasie, când v-a întâlnit, s-a prefăcut că-mi caută prietenia și pacea și a spus: *Împărtășesc aceleași păreri ca ale lui, exprimate în scrisoarea adresată monahilor*. Apoi, urmărindu-și scopul a spus despre mine: El însuși a recunoscut că sfântul conciliu nu a menționat această expresie, și anume *Theotókos*. Or, eu am scris, chiar dacă conciliul nu a amintit această expresie, și bine a făcut, deoarece atunci acest subiect nu era pus în discuție, deci nu era necesar să inventeze probleme în plus, chiar dacă, referitor la sensul noțiunilor, conciliul a recunoscut în Fecioara Maria pe Născătoarea de Dumnezeu. Conciliul spune că Acela care s-a născut din Tatăl, Acela prin care toate au fost create, s-a întrupat, s-a făcut om, a suferit, a înviat din morți, s-a urcat la ceruri, va veni într-o zi să-i judece pe cei vii și pe cei morți. Conciliul nu spune că Logosul născut din Dumnezeu prin fire ar fi murit el însuși și ar fi fost străpuns cu sulița în coastă – ce fel de coastă ar putea avea Cel care este netrupesc sau cum ar putea să moară Viața? – însă el spune că, după ce Cuvântul a fost unit cu un trup, trupul a suferit, iar Cuvântul și-a însușit suferința, deoarece propriul său trup era cel care a suferit. Aceste persoane folosesc argumente sofiste și trăiesc în iluzie. De asemenea constatăm minciuna și veninul seamănate în inimi din cele ce urmează.

2. Au trimis diaconului Bouphas Martyrios, însărcinat cu afacerile Bisericii, două documente, unul, scris de Foție sau de un altul, împotriva scrisorii mele adresate monahilor, celălalt, sub forma unui caiet, având o inscripție ciudată,

⁵⁰E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 110-112.

care sună astfel: *Împotriva celor care, din cauza unirii, fie distrug dumnezeirea Fiului, fie îi îndumnezeiesc umanitatea.* În introducere sunt condamnate blasfemiile ereticilor referitor la lucruri grave. Apoi documentul explică pe larg și caută să arate că doar trupul a suferit nu și Dumnezeu Cuvântul, ca și cum unii ar spune că Logosul impasibil al lui Dumnezeu era pasibil. Însă nimeni nu a susținut această nebulie. După cum am spus-o deseori, sfântul conciliu a afirmat că Logosul, prin care toate au fost create, a suferit, însă a suferit prin trup, conform Scripturilor. Deoarece trupul lui a suferit, putem spune că el însuși a suferit, fiindcă și sufletul omului, chiar dacă nu este pasibil datorită propriei sale firi, se spune că suferă atunci când suferă trupul. Însă, deoarece pentru acești oameni scopul era acela de a afirma existența a doi Cristoși și doi Fii, unul separat de om și celălalt separat de Dumnezeu, iar apoi nu formează decât o unire în gândire, pentru acest motiv ei se folosesc de înșelătorii și fabrică pretexte nedrepte, după cum este scris (*Ps 140, 4*).

3. Deci când întâlniți asemenea persoane, spuneți-le: *Voi faceți rău împingându-i pe unii să clămpănescă împotriva episcopului nostru, dezmierdându-i, încurajându-i și transformându-i în instrumente ale răutății voastre. Însă nu aceasta este tristețea noastră, iar episcopul nostru nu este în nici un caz dușmanul episcopului de aici (Constantinopol). Ceea ce produce întristarea episcopilor din Orient și a celor din Occident este faptul că învățătura lui despre Cristos este greșită.* Pentru a demonstra și a dovedi crima pe care nimeni nu a afirmat-o niciodată în Biserică este de ajuns să le puneți în față interpretările lui Nestorius. Iată și textul:

4. *Afecțiunea pe care poporul o are față de mine nu o datorez aclamațiilor lui, ci afecțiunii ce o am față de dogme și faptului că afirm în același timp dumnezeirea și umanitatea Domnului.* Puțin mai departe spune: *Mă ocup de poporul meu. Este foarte credincios și dă dovadă de o credință vie, însă este buimăcit din cauza necunoașterii lui Dumnezeu referitor la dogme. Nu este greșeala credincioșilor, ci – cum aș putea-o spune în mod potrivit? – acest lucru este pricinuit de faptul că învățătorii nu găsesc timpul necesar pentru a le expune dogmele cu mai multă precizie.*

5. Cum poate el spune că predecesorii săi nu s-au ocupat de învățătura lor? Oare este el mai elocvent decât Ioan (Gură-de-Aur), egal fericitului Atticus sau chiar mai iscusit decât el? Drept cine se pretinde el? Sau nu este acesta felul prin care mărturisește public că a introdus o învățătură ciudată și

neobișnuită care, din cauza ciudățeniei ei, nu a fost cunoscută nici de predecesori, nici de comunitățile credincioșilor, nici de sfintele Biserici? Pentru mine deci, până astăzi, nu am nimic de împărtășit cu el referitor la acest subiect. Nu are decât să se căiască și să se întoarcă la adevărata credință. Cât despre răul ce mi l-a făcut stărnindu-i pe dușmani împotriva mea, va fi judecat înaintea lui Dumnezeu.

6. Nu este de mirare faptul că vorbesc rău despre mine acești neisprăviți din oraș, Chremon, Victor, Sophronas și copilul înșelătorului Flavian. Au fost întotdeauna răi cu unii și cu alții, dar și cu toți. Însă să afle cel care i-a ridicat împotriva noastră că nu ne temem nici de o călătorie cu ei, nici de un proces cu ei și dacă se va înfățișa prilejul – se poate întâmpla ca providența Mântuitorului, referitor la lucruri mici și nesemnificative, să întrunească un conciliu pentru a-și purifica Biserica astfel încât ea să păstreze fără pată și fără confuzie credința adevărată –, nefericitul nu-și dă seama, chiar dacă cei care, influențați de zelul său, sunt numeroși și vrednici de încredere pentru a ne acuza, că Domnul va fi judecătorul învățaturii noastre; să știe că dacă acest lucru va fi organizat fiind condus de ambiția lui, vom respinge, când vom ajunge acolo, judecata lui și că, pentru a vorbi în asentiment cu Dumnezeu, va trebui să-și justifice blasfemiile.

7. De altfel, nu respingem pacea, ci mai degrabă o dorim cu ardoare în scopul mărturisirii credinței adevărate și ca ei să înceteze a spune astfel de lucruri încât, folosindu-se de un limbaj ciudat, să cheme moartea asupra lor. Caietul acestor blasfemii pe care l-a trimis conține, în realitate, o asemenea perversitate că ne murdărim doar citindu-l. Deoarece, pe de altă parte, acuză faptul că Scriptura sau sfântul conciliu a folosit o expresie neobișnuită numind-o pe Sfânta Fecioară *Theotókos*, să-i întrebăm unde au găsit scris Născătoarea lui Cristos (*Christotokos*) sau Primitoarea lui Dumnezeu (*Theodokos*). Mai mult decât atât, el a introdus aceste afirmații astfel: *Să nu o transformăm pe Maria, Theodokos, egalând-o cu Dumnezeu*. Însă nu știe ce spune. Căci, dacă nu a dat naștere lui Dumnezeu, dacă nu l-a avut în sânul ei pe Cristos care este Dumnezeu, cum ar mai putea fi *Theodokos*? Unde a citit el asemenea expresii, nu știu. Însă, deoarece atrag după ei mai multe crime din cauza interpretărilor greșite, în cazul în care nu se căiesc vor fi supravegheați până la momentul potrivit.

8. Am primit și citit cererea pe care mi-ați trimis-o și care trebuie să ajungă la împărat, însă nu fără avizul meu. Totuși, deoarece conținea o acuzație lungă împotriva omului de acolo, sau fratelui meu, sau cum să-l numesc?, am oprit-o ca să nu ne atace spunând *M-ați acuzat înaintea împăratului ca eretic*. L-am avertizat totuși într-un alt mod: respingându-i acuzațiile, după ce am explicat felul dușmăniei, i-am propus transferul procesului înaintea unui alt tribunal, în cazul în care continuă să ne acuze. Deci, după ce citiți această cerere, înmânați-i-o și lui, dacă este necesar, iar dacă vedeți că persistă în a ne acuza și ridică pe toată lumea împotriva noastră, să-mi scrieți cu bunăvoință și, după ce voi fi ales oameni drepecți și prudenți, atât episcopi, cât și monahi, îi voi trimite cu prima ocazie la Constantinopol. Deoarece, după cum stă scris, *nu voi îngădui somn ochilor mei, nici pleoapelor mele să ațpească sau să se odihnească (Ps 132, 4)* până ce nu voi fi luptat lupta cea dreaptă pentru mântuirea tuturor. Astfel, deci, când veți fi luat cunoștință părerea noastră, încurajați-vă, deoarece în curând vor ajunge la voi scrisori din partea noastră, scrisori necesare, adresate cui trebuie. Căci sunt gata să primesc, pentru credința în Cristos, orice necaz și suferință, ba chiar orice lucru fie el cât de cumplit, să trec și prin tortură până ce, datorită credinței, voi suporta cu bucurie chiar și moartea”.

Toate aceste incidente, rămase fără rezultate concrete din partea lui Nestorius, au dus la convocarea unui sinod occidental la Roma, în 430. După prezentarea învățaturii lui Nestorius extrasă din propriile lui predici și scrieri, episcopii apuseni îl declară eretic pe episcopul Constantinopolului și-l amenință cu excomunicarea în cazul în care persistă în învățatura sa și nu se căiește de erorile proclamate împotriva Mântuitorului. La închiderea lucrărilor, Papa Celestin, care le prezidase, a rostit un discurs în care a „canonizat” expresia *Theotókos*, expresie care va fi preluată la rândul ei de Părinții conciliari la Efes. Același Papă a trimis patru scrisori: lui Nestorius, Bisericii din Constantinopol, lui Ioan de Antiohia, lui Chiril de Alexandria invitându-i la stabilitate doctrinară, la fidelitate față de Tradiția Bisericii, la a căuta, prin toate mijloacele la dispoziția lor, pacea și armonia între Biserici, în folosul păstrării și promovării învățăturilor apostolice referitoare la Cristos. Scrisoarea adresată lui Nestorius conține un limbaj mai sever, spunându-i că reputația de care se bucura când a fost ales episcop de Constantinopol

a dispărut complet din cauza învățaturii greșite cu privire la Cristos răspândite în poporul ce i-a fost încredințat. Nestorius nu ține cont de nici o avertizare, nici de cea venită din partea lui Chiril, nici de cea a Papei Celestin, iar calea este deschisă spre convocarea unui conciliu ecumenic.

Înainte însă, văzând nesupunerea lui Nestorius și răutatea cu care acesta incita poporul împotriva lui, folosindu-se de toate mijloacele la îndemâna sa, Chiril întrunește un sinod la Alexandria cu scopul de a-i oferi o ultimă șansă episcopului de Constantinopol. Episcopii partizani ai lui Chiril au redactat o formulă de credință care urma să fie semnată de Nestorius ca semn al căinței, în caz contrar, sentința luată la Roma urmând să fie executată⁵¹. Episcopul de Alexandria îi propune lui Nestorius o cristologie în care *misterul lui Cristos*, Χριστοῦ μυστήριον este respectat și mărturisit, evenimentul central al întregii Sfinte Scripturi.

Atenția lui Chiril este îndreptată mai întâi asupra funcției lui Cristos, Mântuitor al lumii, iar apoi discuția cu Nestorius îl conduce să reflecteze asupra ființei lui ontologice⁵² în legătură cu funcția lui soteriologică⁵³. Chiril este convins că nu se poate ajunge la nici o înțelegere doctrinară referitor la însăși ființa Mântuitorului atâta timp cât nu este mărturisită și exprimată în termeni clari funcția și acțiunea lui mântuitoare. Asupra acestui aspect există convergență între Chiril și Nestorius, însă ei se diferențiază prin modul de înțelegere a discursului soteriologic, în măsura în care mântuirea depinde de felul de a concepe destinele omului. De aceea, conciliul recomanda poporului

⁵¹Semnătura *Simbolului credinței* de la Niceea nu era suficientă deoarece Nestorius o interpreta în modul său. Pentru a rămâne în ministeriul episcopal ce i-a fost încredințat, Nestorius trebuia să înțeleagă intenția care a stat la baza redactării *Simbolului* de la Niceea, să aprofundeze dogma proclamată de Părinții conciliari, să subscrie, fără a face uz de subterfugii, la credința proclamată de Biserică: același Fiul Unul-născut este Fiul adevărat al lui Dumnezeu, născut din veșnicie din Tatăl, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Lumină din Lumină, prin care Tatăl a creat toate, același este cel care s-a făcut om, a pățimit, a murit, a treia zi a înviat din morți și s-a înălțat la ceruri de unde va veni să-i judece pe cei vii și pe cei morți. Toate aceste adevăruri de credință ne conduc spre susținerea afirmației Fecioarei Maria ca *Theotókos*, vezi L.I. SCIPIONI, *Nestorio e il concilio di Efeso: storia, dogma, critica*, p. 105-107.

⁵²Este suficient să amintim două lucrări de bază în acest sens: *Dialoguri despre sfânta și consubstanțiala Treime* și *Tratatul despre sfânta și consubstanțiala Treime*, vezi CHIRIL de Alexandria, *Dialoguri despre Sfânta Treime*, vol. 1 și vol. 2, text și note de G.M. de DURAND, *Sources chrétiennes* 231 și 237, Paris, Cerf, 1976 și 1977.

⁵³Vezi CHIRIL de Alexandria, *Două dialoguri cristologice*, text și note de G.M. de DURAND, *Sources chrétiennes* 97, Paris, Cerf, 1964.

să rămână fidel credinței apostolice și să rupă legăturile cu episcopul Constantinopolului. Acesta însă, ca răspuns scrisorii sinodale, a publicat 12 anateme în scopul de a demonstra heterodoxia lui Chiril. Ele ne-au fost transmise de Marius Mercator, care le-a tradus în latinește pentru occidentali. Anatele lui Nestorius răspund, punct cu punct, celor 12 anateme lansate de Chiril împotriva sa:

*Cele 12 anateme ale lui Nestorius*⁵⁴

„1. Dacă cineva spune că Emanuel este Dumnezeu Cuvântul, în loc să spună că el este Dumnezeu-cu-noi, adică a locuit într-o fire asemănătoare cu a noastră pe care a luat-o din Fecioara Maria, datorită faptului că s-a unit umanității noastre și dacă cineva o numește pe Maria Născătoarea lui Dumnezeu Cuvântul și nu o numește mai degrabă Născătoarea celui care este Emanuel și dacă spune că Logosul lui Dumnezeu s-a transformat în trupul pe care l-a asumat pentru a face vizibilă dumnezeirea sa și pentru a apărea asemănător omului, să fie anatemă.

2. Dacă cineva afirmă că la unirea Cuvântului cu trupul esența divină s-a mutat dintr-un loc în altul, sau dacă cineva spune că trupul este capabil de firea divină și că aceasta a fost unită în parte cu trupul, sau dacă cineva acordă trupului, deoarece l-a primit pe Dumnezeu, o extindere nedeterminată și nemărginită și spune că Dumnezeu și omul sunt unul și același ca fire, să fie anatemă.

3. Dacă cineva spune că Isus Cristos, care este și Emanuel, este unul și același nu doar datorită unirii, ci și ca fire și dacă cineva nu recunoaște unirea celor două firi, cea a Cuvântului și cea a umanității asumate de el, unire formând, fără amestecare, un singur Fiu, să fie anatemă.

4. Dacă cineva atribuie numai uneia dintre firi textele evanghelice și scrisorile apostolice care se referă la cele două firi ale lui Cristos, și dacă cineva atribuie Cuvântului divin suferința, atât divinității, cât și umanității, să fie anatemă.

5. Dacă cineva îndrăznește să spună că și după asumarea firii umane există un singur Fiu al lui Dumnezeu, cel ce este așa prin fire, iar după ce a luat trup este de asemenea și Emanuel, să fie anatemă.

⁵⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, vol. IV, col. 1099; MARIUS Mercator, *Patrologia latina* 48, col. 909.

6. Dacă cineva îndrăznește să numească, după întrupare, Dumnezeu Cuvântul pe un altul decât Cristos și îndrăznește să spună că firea de sclav asumată de Dumnezeu Cuvântul nu are început și nu a fost creată, precum însuși Cuvântul, în loc să spună că ea a fost creată de el ca de Stăpânul ei natural, Creatorul și Dumnezeul ei, fire pe care a făgăduit să o învie atunci când le spunea iudeilor: *Distrugeți acest templu și în trei zile îl voi reconstrui*, să fie anatemă.

7. Dacă cineva spune că omul creat din Fecioara Maria este Fiul Unul-născut din sânul Tatălui mai înainte de luceafăr (*Ps 109, 3*), în loc să recunoască faptul că a dobândit denumirea de Fiu Unul-născut doar datorită unirii lui cu Cel care este prin fire Fiul Unul-născut al Tatălui și, de asemenea, dacă cineva spune că Isus este altul decât Emanuel, să fie anatemă.

8. Dacă cineva spune că firea de sclav în Isus Cristos trebuie să fie cinstită pentru ea însăși, adică datorită propriei sale firi și că ea este cârmuitoare a toate, în loc să spună că ea nu are drept la cinstire decât datorită faptului că este unită naturii fericite și atotstăpânitoare a Fiului Unul-născut, să fie anatemă.

9. Dacă cineva spune că în Isus Cristos firea de sclav este din aceeași fire ca aceea a Duhului Sfânt, în loc să spună că datorită Duhului Sfânt s-a înfăptuit unirea ei cu Logosul prin adumbrire în clipa zămislirii, unire prin care a făcut printre oameni vindecări miraculoase și deținea puterea de a alunga pe demoni, să fie anatemă.

10. Dacă cineva spune că Logosul, care există de la începuturi, a devenit Marele Preot și Apostolul credinței noastre și s-a oferit pe sine însuși pentru noi, în loc să spună că această misiune este specifică lui Emanuel; dacă cineva atribuie jertfa în aceeași măsură și celui care a înfăptuit unirea, adică Cuvântului, cât și celui care a fost unit, adică umanității, ajungând la o filiație comună, adică refuză astfel să atribuie lui Dumnezeu ceea ce-i revine lui Dumnezeu și omului ceea ce-i revine omului, să fie anatemă.

11. Dacă cineva spune că trupul unit Cuvântului divin dă viață datorită puterii naturii proprii, chiar dacă Domnul Dumnezeu a spus: *Duhul dă viață, iar trupul nu folosește la nimic* (*In 6, 63*), să fie anatemă. Domnul mai adaugă: *Dumnezeu este duh* (*In 4, 24*). Deci dacă cineva crede că Logosul divin a devenit, într-un mod trupesc, trup în esență și dacă afirmă acest lucru despre Domnul Cristos, care după înviere spunea apostolilor: *Pipăiți-mă și*

vedeți, că duhul nu are carne și oase după cum vedeți că eu am (Lc 24, 39), să fie anatemă.

12. Dacă cineva, mărturisind suferințele trupului, le atribuie, de asemenea, și Cuvântului lui Dumnezeu precum și trupului în care s-a manifestat, fără să facă distincția între demnitatea unei firi și a celeilalte, să fie anatemă”.

Nestorius este nedrept în lansarea acestor anateme, deoarece îl învinovățește pe episcopul Alexandriei fără temeii, atribuindu-i afirmații pe care acesta nu le-a făcut niciodată. În același timp, Nestorius lasă să se strecoare, sub forme atenuate, unele dintre propriile-i erori: divizarea între firea umană și cea divină în Cristos, divizarea unicului Cristos în două. Vrând să combată cele 12 anateme afișate de Chiril, Nestorius se bucură de susținerea antiohienilor Ioan de Antiohia, Andrei de Samosata și Teodoret de Cyr, care îl acuzau pe episcopul Alexandriei de afinități dogmatice cu apolinarismul. Ioan, de pildă, în *Scrisoarea către Firmus de Cezareea* combate cea de-a treia anatemă chiriliană sub pretextul că trupul asumat de Cristos nu forma decât o singură fire cu divinitatea. De asemenea, Andrei de Samosata a reacționat dur împotriva anatemelor lui Chiril, considerând că unele afirmații sunt de tendință monofizită, iar altele, de inspirație apolinaristă⁵⁵.

Cel care a reacționat și mai tare împotriva anatemelor lui Chiril este Teodoret, care în mai multe lucrări publicate, fie din proprie inițiativă, fie la cererea episcopului de Antiohia, reia una câte una cele 12 anateme chiriliene pentru a sublinia erorile doctrinare conținute în ele⁵⁶. În realitate, Chiril dorește să înfrunte concepția cristologică ariană care îl considera pe Cristos drept o ființă mediană între Dumnezeu și om, între creator și creatură, și prin urmare nega atât consubstanțialitatea lui cu Dumnezeu, cât și consubstanțialitatea lui cu umanitatea creată. De aceea, Chiril se simte obligat să întărească și să facă mai explicită afirmația referitor la divinitatea Fiului care s-a unit cu firea umană în sânul Fecioarei, fapt pentru care Maria este numită pe drept cuvânt *Theotókos*. Această meditație cristologică este fondată pe

⁵⁵Din lucrarea lui ANDREI de Samosata ni s-au păstrat doar câteva fragmente întrunite de CHIRIL în lucrarea *Apologeticus adversus Orientales*, *Patrologia graeca* 76, col. 315, pentru a se justifica de acuzele aduse.

⁵⁶TEODORET de Cyr, *Reprehensio duodecim capitum seu anathematismorum Cyrilli*, în: *Patrologia graeca* 83, col. 1493; *Epistula ad Joannem Antiochenum*, în: *Patrologia graeca* 83, col. 1414.

unirea naturii divine cu natura umană în calitatea sa de mântuitor al lumii. Prin consecință, Cuvântul divin este consubstanțial atât Tatălui, *in forma Dei*, cât și nouă, *in forma hominis*.

Mai târziu, când polemica nestoriană va atinge apogeul, Chiril se va simți obligat să-și întărească poziția cristologică apropiindu-și expresia atanasiană: *mia physis tou Theou searkomene*, adică: o singură natură a lui Dumnezeu, întrupată. Dificultatea era afirmația acestei *mia physis*. În realitate, Chiril, ca și Atanasie, a văzut dincolo de certurile terminologice, considerate de mică importanță, adevăratele dificultăți de ordin cristologic, teologic, dogmatic și soteriologic ascunse sub litera anatemelor lui Nestorius. Fără a pretinde că rezolvarea tuturor divergențelor depindea doar de terminologia și convingerile de credință propuse, Chiril a dorit să manifeste o atitudine doctrinară constantă: ceea ce a susținut de la început în conformitate cu *Simbolul* semnat la Niceea și cu mărturisirea de credință a Bisericii transmisă de apostoli este forța ce-l inspiră să rămână fidel până la capăt și să evite orice compromis doctrinar și teologic ce ar pune în pericol lucrarea soteriologică a Mântuitorului, om adevărat și Dumnezeu adevărat.

III. DESFĂȘURAREA CONCILIULUI DIN EFES

III.1. Convocarea conciliului

Avertizările Papei Celestin, dar și cele ale executorului bisericesc, Chiril de Alexandria, s-au dovedit a fi fără rezultat. Nestorius nu acceptă nici o concesie, nu renunță la ideile cristologice lansate în predicile și scrierile sale, nu se căiește, ba, dimpotrivă, publică 12 anateme împotriva anatemelor chiriliene. Toate acestea au ajuns la urechile lui Teodosie al II-lea. Convocarea unui conciliu era mai mult decât binevenită. Nestorius însuși era favorabil convocării unui conciliu. Monahii din Constantinopol maltratați de Nestorius susțin și ei cauza întrunirii unui conciliu pentru ameliorarea situației⁵⁷.

⁵⁷Nestorius supunea mănăstirile constantinopolitane la tot felul de tiranii. Se povestește chiar că unii monahi veneau în oraș să asculte predicile episcopului și-i cereau explicații referitor la învățătura sa despre *Theotokos*. Nestorius le răspundea zicându-le să meargă în palatul episcopal și acolo vor primi toate explicațiile necesare. Când ajungeau în casa Patriarhului, neștiind ce soartă îi aștepta, erau imediat încătușați, biciuiți și întemnițați, de unde nu mai puteau ieși decât după o judecată publică, fiind acuzați de insulte publice la adresa episcopului, vezi P.T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine: 431 et 451*, Paris, Fayard, 2006, p. 44-46.

Pe 19 noiembrie 430, Teodosie al II-lea îl înștiințează pe Chiril că a decis convocarea unui conciliu ecumenic în scopul asigurării păcii și liniștii în Biserică. Astfel scrie și trimite în numele propriu și al colegului său occidental, Valentinian al III-lea, o scrisoare circulară tuturor mitropoliților, prin care îi convoacă înaintea Rusalilor din anul 431, la Efes. Mitropoliții sunt invitați să se prezinte, fără întârziere, cu unii dintre cei mai distinși ierarhi ai provinciilor bisericești.

Scrisoarea imperială de convocare a conciliului către Chiril⁵⁸

„1. Cezarii Autocrați Teodosie și Valentinian, Învingători, Triumfători, Magnifici, Augustus, episcopului Chiril. Situația Statului nostru depinde de credința în Dumnezeu. Există de altfel o mare înrudire și afinitate între Stat și credința în Dumnezeu. Sunt legate reciproc și fiecare crește datorită progresului celuilalt, astfel încât adevărata credință strălucește, fiind susținută de dreapta purtare, iar Statul propășește când este întărit de religie. Deoarece am primit de la Dumnezeu însărcinarea de a exercita autoritatea și fiindcă suntem legătura între credința credincioșilor și dreapta purtare, dorim să păstrăm mereu echilibrul între credința în Dumnezeu și Stat și să fim mijlocitori între Providență și oameni: pe de o parte, suntem slujitori ai Providenței în vederea progresului Statului și, pe de altă parte, purtând de grijă, ca să spunem așa, tuturor supușilor, facem astfel încât ei să trăiască în credință și să arate purtarea cuvenită unor credincioși. Îngrijindu-ne cum trebuie de unul și de altul – fiindcă nu e cu putință ca, dacă cerem mai multe de la unul, să nu ne îngrijim în egală măsură și de celălalt – ne străduim mai întâi de toate să facem în așa fel încât menirea Bisericii să rămână așa precum este lăsată de la Dumnezeu și să fie în folosul timpurilor noastre, ca să nu cunoască neliniștea pricinuită de dezbinarea dintre membrii ei, să nu cunoască lipsa harului și a păcii în lucrurile interne bisericești, ca religia să rămână desăvârșită, iar cei care fac parte din cler și din înalta ierarhie să fie la adăpost de orice reproș referitor la conduita vieții lor.

2. Deci considerând că aceste rezultate ar trebui să predomine datorită iubirii de Dumnezeu și dragostei reciproce între creștini, ne-am gândit deseori deja, din cauza evenimentelor apărute în ultima vreme, că un conciliu, plăcut lui Dumnezeu, al sfinților episcopi de pretutindeni ar fi necesar. Totuși am ezitat

⁵⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 114-116.

să-l convocăm din cauza stângerii pe care ar fi simțit-o Fericirile Lor. Însă astăzi discuțiile despre necesitățile Bisericii și nevoile publice care decurg din ele ne-au arătat că acest conciliu a devenit absolut necesar și că nu-l mai putem evita. De aceea, de teamă ca, dacă am ignora examinarea celor de folos, să nu meargă tot mai rău, fapt ce ar fi contrar credinței timpurilor noastre, Fericirea Ta va veghea – să fie spus cu ajutorul lui Dumnezeu – să se înfățișeze toți după următoarea zi sfântă a Paștelui [19 aprilie 431] – în orașul Efes în Asia, în ziua de Rusalii [7 iunie 431]. Fă în așa fel încât să vină cu tine în același oraș unii dintre episcopii mai de seamă ai provinciei aflate sub ascultarea ta, pe care-i vei mandata, astfel încât să nu lipsească nicidecum cei care sunt în slujba sfințelor Biserici din numita provincie și care vor constitui un avantaj pentru acest conciliu.

3. Aceeași scrisoare a fost trimisă de Maiestatea noastră, referitor la sfântul conciliu mai sus numit, și episcopilor plăcuți lui Dumnezeu din metropolele de pretutindeni, astfel încât, acest conciliul odată întrunit, să fie înlăturate frământările contrare canoanelor bisericești care rezultă din problemele aflate în litigiu, să se ia măsuri de îndreptare acolo unde există încălcări ale canoanelor și stabilitatea să revină în scopul mărturisirii de credință în Dumnezeu și în folosul treburilor publice, fiind bine înțeles faptul că nici o inovație nu va fi făcută în privat de către unii înainte de sfântul conciliu și de sentința care va fi aprobată în toate privințele printr-un vot comun. Suntem convinși că fiecare episcop preaiubit de Dumnezeu, înțelegând că acest sfânt conciliu este convocat de urgență prin acest decret pentru a reglementa problemele bisericești și ecumenice, se va strădui în grabă să contribuie, folosindu-se de cele mai bune sfaturi, la rezolvarea problemelor atât de importante pentru Biserică. Dealtfel, datorită grijii ce o purtăm acestor lucruri, nu vom permite să lipsească cineva și nu va exista nici o scuză înaintea lui Dumnezeu și a noastră pentru cel care nu se va prezenta în grabă la locul și la data stabilite. Cel care, fiind chemat la conciliu, nu va arăta interes imediat pentru a se prezenta va demonstra că nu are conștiința curată”.

Odată întruniți, împăratul Teodosie va explica și motivul alegerii orașului Efes pentru desfășurarea lucrărilor conciliare: orașul este ușor accesibil pe uscat și pe mare și este pregătit să asigure, fără probleme, alimentația necesară participanților. Un alt motiv este semnalat de Sébastian

de Tillemont: „Deoarece, din fericire, conciliul trebuia să vorbească despre Fecioara Maria *Theotókoș* și despre cinstea adusă Fiului ei, s-a decis întrunirea conciliului la Efes, fiindcă era locul unde li se aducea o cinstire deosebită. De asemenea marea biserică în care s-au desfășurat lucrările purta numele Fecioarei Maria, nume căruia îi era adăugat titlul de *Theotókos*”⁵⁹. Prin convocarea unui asemenea conciliu, Teodosie al II-lea și Valentinian al III-lea nu fac decât să continue tradiția inițiată de Constantin⁶⁰, Constanțiu și Constant⁶¹ și Teodosie I⁶².

Nestorius, precum odinioară Osius sau Atanasie, a sugerat ideea convocării unui conciliu fără a-și imagina totuși consecințele nefavorabile pentru el și pentru cariera lui bisericească. Dorința imperială era ca participanții să pună mai presus de toate binele comun al Bisericii în scopul menținerii păcii și armoniei. Datorită celebrității deja recunoscute a episcopului de Hipona, Augustin, împăratul îi face o cerere elogioasă, personală, să se prezinte la lucrările conciliare. Din nefericire, însă funcționarul imperial, Ebagnius, însărcinat să-i transmită scrisoarea, nu a făcut decât să aducă vestea trecerii lui la cele veșnice, la 28 august 430. Scrisoarea imperială de convocare a conciliului a ajuns și la Roma spre sfârșitul lunii ianuarie 431.

Papa Celestin a constituit o delegație care să-l reprezinte și căreia i-a dat instrucțiuni precise: episcopii Arcadius și Proiectus și preotul Filip trebuiau să se alinieze deciziilor care vor fi luate sub influența lui Chiril, iar dacă acesta nu va avea câștig de cauză, atunci vor trebui să recurgă la mărinimia imperială. La rândul său, Chiril îl întreabă pe Celestin dacă este necesară prezența lui Nestorius la Efes sau, deoarece nu s-a căit în timpul celor zece zile care i-au fost acordat, deciziile luate de Papă intră în vigoare și au putere de lege. Papa îi răspunde pe un ton calm, invitându-l la un efort suplimentar în dobândirea păcii și împăcării, în scopul atragerii lui Nestorius la adevăr. În cazul în care nu se va supune nici de data aceasta, va suporta consecințele. De asemenea, Celestin îi scrie lui Teodosie pentru a-și scuza

⁵⁹L.-S. Le Nain de TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique*, vol. XIV, Paris, Ch. Robustel, 1709, p. 364.

⁶⁰Constantin a convocat conciliile de la Arles, 324, Niceea, 325, și Tyr, 335.

⁶¹Constanțiu a convocat conciliile de la Sardica, 354; Constant la Seleucia-Rimini, 354.

⁶²Teodosie I a convocat episcopii pentru conciliul ecumenic, ținut la Constantinopol, 381.

absența de la lucrările conciliare, asigurându-l însă de interesul său pentru acest conciliu. Delegații săi trebuiau să apere ierarhia onorifică a Scaunului Apostolic dobândită la Constantinopol, evitând să stea la discuție cu nestorienii și cu adversarii lor și să se mulțumească cu o judecată imparțială a opiniilor exprimate de participanți. Dacă mărturisirea de credință de la Niceea ieșea victorioasă, delegații papali trebuiau să-l însoțească pe Chiril la curtea imperială pentru a transmite împăratului scrisoarea Papei; în caz contrar, ei trebuiau să aibă încredere în discernământul lui Chiril. Pe scurt, indicațiile papale referitor la conduita delegaților săi la conciliu erau precise: „Ei trebuie să participe la lucrările conciliului și să aplice sentința pe care Papa a decis-o cu mult timp înainte referitor la Nestorius”⁶³.

La rândul său, împăratul Teodosie al II-lea l-a însărcinat pe contele Candidian să-l reprezinte la lucrările conciliare, transmițându-i indicații precise: îi interzice să se amestece în dezbaterile dogmatice pentru a-i lăsa pe episcopi să delibereze în libertate asupra problemelor doctrinare ale Bisericii; trebuia să se ocupe de pază și să asigure liniștea participanților; să îndepărteze de oraș orice persoană suspectă că ar putea produce scandal și perturba astfel dezbaterile conciliarilor; trebuia să vegheze ca schimburile între Părinții participanți să nu degenereze în certuri pasionale care ar fi îngreunat drumul spre căutarea concordiei și păcii; trebuia să se asigure că fiecare orator își expunea liber opiniile sau motivele pentru care nu le putea accepta pe ale altora; trebuia să vegheze ca Părinții să nu părăsească orașul Efes înainte de încheierea lucrărilor conciliare; trebuia să se opună aceluia care voiau să introducă alte subiecte pe ordinea de zi înaintea reglării divergențelor dogmatice prestabilite. Părinții conciliari primesc garanție imunitară pe toată perioada conciliului, unicul tribunal care-i putea judeca fiind Constantinopolul. Candidian trebuia să deschidă lucrările conciliare dând citire scrisorii imperiale:

*Sacra imperială trimisă conciliului*⁶⁴

„Cezarii Autocrați, Teodosie și Valentinian, Învingători, Triumfători, Magnifici, Augustus, sfântului conciliu. Ne preocupă tot ceea ce este în folosul Statului, însă în mod deosebit cele referitoare la credință, fiindcă din

⁶³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1283.

⁶⁴E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 1, p. 120-122.

acestea rezultă, ca un adaos pentru oameni, toate celelalte bunuri. De aceea, recent v-am scris ceea ce era potrivit referitor la întrunirea Fericirilor Voastre în orașul metropolă Efes. Însă deoarece trebuia să ne preocupăm în continuare de buna rânduială și de liniștea necesară dezbaterilor voastre în timpul conciliului, nu am neglijat nici acest aspect pentru ca în timpul acestui conciliu să nu existe nici o neliniște. Suntem convinși că Fericirle Voastre nu au nevoie de un ajutor extern pentru instaurarea păcii, totuși este datoria noastră privitor la credință să nu neglijăm nici acest aspect.

De aceea, funcționarul Candidian, dregătorul casnicilor imperiali, a primit ordin să meargă la conciliul vostru și, fără să participe la dezbateri sau hotărâri referitor la dogme – nu este îngăduit ca aceia care nu sunt pe lista fericitorilor episcopi să se amestece în dezbateri bisericești –, să înlătore din oraș, prin toate mijloacele, pe laicii și monahii care s-au adunat deja datorită conciliului, pentru ca aceia care nu sunt necesari la examinarea dogmelor care va avea loc să nu producă neliniști și astfel să ridice piedici în calea definițiilor ce urmează a fi promulgate în pace de Fericirile Voastre. Pe lângă aceasta, el va veghea ca nici o ceartă născută din dușmănie să nu producă stricăciuni, astfel încât discuțiile sfântului conciliu să nu sufere piedici, iar căutarea strictă a adevărului să nu se lovească de reacțiile potrivnice care s-ar putea naște, astfel încât fiecare, după ce a ascultat cu răbdare ceea ce s-a spus, să-și poată exprima părerea sau să se împotrivescă la ceea ce s-a spus, astfel încât orice afirmație dezbătută sub formă de propunere și de soluție să fie decisă în liniște și, printr-un vot unic al Fericirilor Voastre, să primească decizia judiciară fără prejudecăți și care să fie pe placul tuturor.

Înainte de toate, funcționarul Candidian a primit ordin din partea noastră să vegheze prin toate mijloacele pentru ca nici un membru al sfântului conciliu, sub pretext că vrea să se întoarcă acasă sau să vină la curtea imperială sau să meargă în orice alt loc, să nu părăsească locul hotărât pentru lucrări; el va veghea de asemenea să nu intre în discuție, fie că unii cer acest lucru, fie că aceasta se naște în timpul dezbaterilor, nici o altă problemă străină scopului pentru care v-ați întrunit, înainte să fi fost înlăturată îndoiala privitoare la dogmă, iar afirmațiile aprobate să fie conforme căutării adevărului, să fie examinate cu exactitate și să primească, în cele din urmă, votul ortodoxiei voastre. Fericirile Voastre să afle că este bineplăcut nouă ca nici un proces sau judecată sau acuzație să nu fie ridicată împotriva niciunui dintre voi

înaintea sfântului conciliu sau înaintea tribunalului civil din Efes. Dacă se întâmplă unuia sau altuia să recurgă la un asemenea proces, să afle că acest lucru se poate face doar în orașul imperial Constantinopol. De asemenea, am dorit ca ilustrul Irineu să-l însoțească pe Fericitul și iubitul lui Dumnezeu episcop al acestui oraș, Nestorius, doar din prietenie, fără ca el să participe la dezbaterile conciliare sau la misiunea dregătorului Candidian”.

Scrisoarea imperială de convocare a conciliului fixase începutul lucrărilor în ziua de Rusalii, 7 iunie 431. Nestorius este printre primii care ajunge la Efes însoțit de șaisprezece episcopi. Conform mărturiei istoricului Socrate, el a venit la conciliu înarmat ca pentru o mare bătălie: „După sărbătoarea Paștelui, Nestorius a ajuns la Efes însoțit de o mare mulțime de oameni și a găsit deja mai mulți episcopi prezenți. Cel al Alexandriei, Chiril, care a avut o mică întârziere, a ajuns de Rusalii, iar patru zile după Rusalii a ajuns Iuvenal de Ierusalim” (*Istoria bisericească*, VII, 34).

Chiril ajunge la Efes însoțit de patruzeci de episcopi egipteni și de mai mulți preoți și monahi. În drum spre conciliu scrie aceste rânduri credincioșilor săi: „Prin harul și iubirea lui Cristos, Mântuitorul nostru, am străbătut această mare uriașă în liniște, profitând de vântul lin și pașnic, astfel încât la sfârșitul traversării fără griji și primejdii am ajuns la Rhodos mulțumindu-i lui Dumnezeu și zicând cu psalmistul: *Tu stăpânești trufia mării și liniștești frământarea valurilor*” (*Scrisoarea 20*). Ajuns la Efes, Chiril scrie o altă scrisoare alexandrinilor în care își manifestă dorința vie de a începe lucrările conciliare: „Datorită rugăciunilor voastre am ajuns la Efes sănătoși. Suntem siguri că Mântuitorul Cristos va purifica Bisericile de învățăturile strâmbe și va face să strălucească pentru toți credința adevărată astfel încât pretutindeni, curați fără reproș, să păstreze credința nefalsificată, să înalțe mâinile sfințite în rugăciune, spunând prin glasul fericitului David: *Să se înalțe rugăciunea mea ca tămăia înaintea ta, ridicarea mâinilor mele – jertfă de seară* (Ps 140, 2)” (*Scrisoarea 21*).

La puțin timp după Chiril ajung Jovian de Ierusalim, însoțit de cincisprezece episcopi palestinieni, și Flavian de Tesalonic cu episcopii săi; Memnon de Efes a întrunit în jurul său episcopii sufragani și alți doisprezece episcopi din Pamfilia. Sunt însă și unii întârziați: delegații papali, Ioan de

Antiohia, și episcopii din Siria. În total, erau prezenți, la începerea lucrărilor conciliare, aproximativ 150-160 de episcopi.

Lista episcopilor prezenți la Efes pe 22 iunie 431⁶⁵

„În anul consulatului Stăpânilor noștri Flavius Teodosie pentru a treisprezecea oară și Flavius Valentinian pentru a treia oară, Augustus, în ziua a zecea înaintea calendelor din iulie, s-au întrunit în metropola Efesului, la porunca împăraților iubiți de Dumnezeu și prieteni ai lui Cristos, ședințele desfășurându-se în marea biserică închinată Fecioarei Maria, preaiubiții lui Dumnezeu și drept-credincioșii episcopi: 1. Chiril de Alexandria, ținând și locul sfântului și drept-credinciosului arhiepiscop al Bisericii Romane, Celestin. 2. Iuvenal de Ierusalim. 3. Momnon de Efes. 4. Flavian de Filippi, ținând și locul Fericirii Sale Rufus, episcopul de Tesalonic. 5. Teodot de Ancyra din Galatia primară. 6. Firmus de Cezareea din Capadocia primară. 7. Acacius de Melitene din Armenia. 8. Iconios de Gortynia din Creta. 9. Perigenes de Corint din Grecia. 10. Cyr de Afrodisias din Caria. 11. Valerian de Iconium. 12. Hesichios de Parion. 13. Helanicos de Rhodos. 14. Dunatos de Nicopolis din Vechiul Imperiu. 15. Eucarios de Dyrachium din Noul Imperiu. 16. Perebios de Farmalos. 17. Eudoxios de Choma din Licia. 18. Silvanus de Chairetape din Frigia. 19. Amfilocus de Side din Pamfilia. 20. Epifan de Crateia din Honorias. 21. Grigorie de Kerasont din Pontus Polemoniacus. 22. Protimios de Comana. 23. Paladios de Amasia din Elenopont. 24. Senecion de Scorda. 25. Acacius de Arce. 26. Docimasios de Maroneea din Tracia. 27. Ioan de Proconesia. 28. Daniel de Coloneia din Capadocia secundă. 29. Romanus de Rafia. 30. Paulinian de Maioumas. 31. Paul de Antedon. 32. Fidius de Iope. 33. Cleanus de Sicamazon. 34. Teodor de Gadara. 35. Letoios de Livias. 36. Abdelas de Elusa. 37. Teodor de Arindela. 38. Petru de Parebole. 39. Ioan de Augustopolis. 40. Saidas de Faina. 41. Rufin de Tabae. 42. Anisius de Thebes. 43. Calicrat de Naupact. 44. Domnius de Opont. 45. Nicias de Megara. 46. Agatocle de Coloneia. 47. Felix de Apolonia din Creta. 48. Teodor de Dodonia. 49. Anderios de Chersonesia din Creta. 50. Chiril de Coila din Chersonesia. 51. Paul de Lampe. 52. Zenobius de Cnossos. 53. Lucian de Topiros din Tracia. 54. Enepius de Maximianopolis. 55. Secundianus de Lamia. 56. Dion de Theba

⁶⁵E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 3-7.

din Tessalia. 57. Teodor de Echinos. 58. Martirios de Listra. 59. Toma de Derbe. 60. Atanasie din Insula Paros. 61. Temistos de Iasos. 62. Aftonetos de Heracleea. 63. Filetos de Amizon. 64. Apelas de Kibyra. 65. Spoudasios de Keramos. 66. Archelaos de Myndes. 67. Farias de Harpasos. 68. Promachios de Alinda. 69. Filip de Pergam din Asia. 70. Maxim de Cimeea. 71. Doroteu de Myrna. 72. Maxim de Assos. 73. Europos de Hypaepa. 74. Alexandru de Arcadioupolis. 75. Eutihie de Teodosioupolis. 76. Rodon de Paleopolis. 77. Eutropios de Euaza. 78. Afobios de Coloi. 79. Nestorios de Sion. 80. Heracleon de Trales. 81. Teodot de Nyssa. 82. Teodor de Aninetos. 83. Timotei de Briula. 84. Teodosie de Mastaura. 85. Tychios de Cytra. 86. Eusebiu de Clazomene. 87. Eutalios de Colofon. 88. Modest de Anaia. 89. Teodosie de Priene. 90. Eusebiu de Magnezia. 91. Sapricios de Paphos din Cipru. 92. Zenon de Courion din Cipru. 93. Reginus de Constantia. 94. Evagrie de Soloi. 95. Cesarius, horepiscop. 96. Tribonian de Aspendos din Pamfilia. 97. Nonechios de Selge. 98. Solon de Caralia. 99. Acacius de Cotena. 100. Nesios de Colybrasos. 101. Matidian de Corakesion. 102. Nectarie de Senna. 103. Eutropius de Etenna. 104. Tarianos de Lybra. 105. Eusebiu de Aspona din Galatia. 106. Filumenos de Kinna. 107. Eusebiu de Heracleea din Honorias. 108. Paralios de Andrappa din Elenopont. 109. Hermogene de Rhinocouroura. 110. Euptios de Ptolemais din Pentapole. 111. Eusebiu de Pelusia. 112. Eulogius de Terenuthis. 113. Adelfios de Onoufis. 114. Paul de Fragonis. 115. Foibamon de Coptos. 116. Teopemptos de Cabasos. 117. Macarie de Metelis. 118. Adelfios de Sais. 119. Macedonius de Xoio. 120. Marinus de Helioupolis. 121. Metrodorius de Leontopolis. 122. Macarie de Antaios. 123. Paviscus de Apollonopolis. 124. Petru de Oxyrhyncos. 125. Strategios de Athribis. 126. Atanasie de Paralos. 127. Silvan de Coprithis. 128. Ioan de Hefaistopolis. 129. Aristobul de Thmuis. 130. Theon de Sethroe. 131. Lampetios de Casios. 132. Cyr de Achaia. 133. Publius de Olbia. 134. Samuel de Dusteea. 135. Zenobius de Barca. 136. Zenon de Teuchira. 137. Daniel de Darnis. 138. Sopatros de Septimiaca. 139. Eusebiu de Niloupolis. 140. Heraclid de Heracleopolis. 141. Chrysaorios de Afroditopolis. 142. Andrei de Hermoupolis cea Mare. 143. Sabin de Panopolis. 144. Abraam de Ostracina. 145. Hierax de Afnaio. 146. Alypios de Sele. 147. Alexandru de Cleopatriss. 148. Isaac de Tava. 149. Amon de Boutos. 150. Heraclid de Thynis. 151. Isaac de Elearchia. 152. Heraclios de

Tamiathis. 153. Teonos de Psinchos. 154. Ammonios de Panefysis. 155. Besoulas diacon din Cartagina”.

În timp ce așteptau să sosească toți, zilele deveneau din ce în ce mai apăsătoare: era o vreme caniculară, episcopii erau obosiți de drum, unii erau bolnavi și trăgeau să moară, nerăbdarea creștea pe zi ce trecea, taberele adverse își lansau insulte care sporeau ostilitatea între ei etc. Într-o asemenea ambianță tensionată, Chiril decide deschiderea lucrărilor chiar dacă Ioan și antiohienii erau încă pe drum. Episcopul alexandrin va avea mult de suferit din cauza acestei inițiative. Când va sosi delegația antiohiană, se va declara războiul. În așteptare însă, același Chiril, prin argumente dintre cele mai convingătoare, prezintă la lumina zilei învățătura considerată eronată a lui Nestorius, fără a-i permite acestuia să se explice. În cele din urmă, episcopul de Constantinopol exclamă în fața tuturor: „Pe acela care are două sau trei luni nu-l pot numi niciodată Dumnezeu; de aceea mă consider nepătat de sângele vostru și nu mă mai înfățișez la întrunirile voastre”⁶⁶.

După acest incident, Nestorius a decis să se întrunească doar cu episcopii care îi împărtășeau opiniile. Astfel au luat naștere două grupuri paralele, cel al lui Nestorius și cel al lui Chiril, fără dialog posibil între ele. Printre participanți exista și un grup intermediar care aștepta sosirea siriienilor înainte de a decide la ce grup se va atașa. „Cei din anturajul lui Chiril au dat citire de mai multe ori predicilor lui Nestorius referitor la *Theotókos*, l-au condamnat, considerând că a rostit blasfemii la adresa Fiului lui Dumnezeu. Cei din anturajul lui Nestorius s-au întrunit între ei și l-au condamnat pe Chiril precum și pe episcopul de Efes, Memnon”⁶⁷.

Spre sfârșitul zilelor sale, în exil, Nestorius își va aminti cu durere de tratamentul aspru la care l-a supus Chiril: „El întruchipa, în persoana sa, un întreg tribunal, deoarece tot ceea ce spunea el spuneau cu toții în același timp și, fără îndoială, însăși persoana lui înlocuia tribunalul: el era acuzatorul, împăratul și judecătorul. Săvârșea totul cu o autoritate ieșită din comun, după ce l-a exclus pe Ioan de Antiohia, trimisul imperial. El i-a adunat pe cei pe

⁶⁶SOCRATE din Constantinopol, *Istoria bisericească*, VII, 34. Aceeași remarcă ne-o transmite și un martor ocular al scenei, TEODOT de Ancyra, în acești termeni: „Nestorius a spus că nu ar trebui să se vorbească despre Dumnezeu care să fi fost alăptat sau născut din Maria”.

⁶⁷SOCRATE din Constantinopol, *Istoria bisericească*, VII, 34.

care îi agreea, îndepărtați și apropiați, și el însuși era tribunalul. Am fost convocat de Chiril care a întrunit conciliul, de Chiril care era șeful. Cine era judecătorul? Chiril. Cine era acuzatorul? Chiril. Cine era episcopul Romei? Chiril. Chiril era totul. Chiril era episcopul Alexandriei, însă ținea locul sfântului și venerabilului episcop de Roma, Celestin”⁶⁸.

Dintr-o asemenea mărturie se desprinde o mahnire greu de exprimat în cuvinte. La drept vorbind, poziția scaunului Constantinopolului ar fi trebuit să-i confere lui Nestorius autoritate și prezidența în cadrul dezbaterilor conciliare. De altfel, Ioan de Antiohia își scuză întârzierea înaintea lui Nestorius, nu înaintea lui Chiril. Totuși, acesta din urmă își justifică autoritatea în inițiativele și dezbaterile conciliare prin împuternicirea primită cu un an în urmă de la Celestin, prin care îl delega să execute sentința decretată împotriva lui Nestorius în urma sinodului roman, în cazul în care acesta nu se căiește. De asemenea, Chiril este numit de Papă să prezideze lucrările, iar delegația papală, după cum am văzut, trebuie să-l urmeze în toate. Totuși, un important grup de participanți, 68 de episcopi, majoritatea din Asia Mică, redactează un act de protest împotriva abuzului de putere manifestat de Chiril: „Fericirea Ta trebuie să știe că tot ceea ce vor înfăptui cei îndrăzneți în grabă va fi dat înapoi de Cristos Domnul și de sfintele canoane, împotriva îndrăznelii și prezumției lor”⁶⁹. Însuși Candidian intervine pentru a cere un răgaz, în așteptarea sosirii antiohienilor, dar fără rezultat.

III.2. Prima sesiune conciliară, 22 iunie 431

Împotriva tuturor obstacolelor, Chiril a decretat deschiderea conciliului. În Biserica Sfânta Maria s-au adunat în jurul lui aproximativ 150 de episcopi, printre care Iuvenal de Ierusalim și Memnon de Efes. O ultimă încercare a lui Candidian de opunere s-a soldat cu un nou eșec, iar el este nevoit să dea citire scrisorii imperiale, actul normativ prin care adunarea episcopilor era constituită valid, deci lucrările puteau începe. Candidian se retrage nemulțumit, însă trimite o misivă lui Teodosie în care își exprimă protestul. Deoarece sirienii întârziiau să sosească, Ioan de Antiohia a trimis înainte doi membri ai delegației, Alexandru de Apameea și Alexandru de

⁶⁸NESTORIUS, *Le livre d'Héraclide de Damas*, Paris, Letouzey et Ané, 1910, p. 117.

⁶⁹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 4, p. 27-28.

Hierapolis, pentru a-i informa pe Părinții conciliari că drumul este greu, caii încep să dea semne de oboseală și mor pe drum. De aceea, el cerea celor prezenți să înceapă dezbaterile. S-a insinuat atunci că intenția Patriarhului era una ascunsă: nu voia să participe la dezbaterile unde urma să fie acuzat și condamnat prietenul și fostul său preot, Nestorius⁷⁰. S-a decretat deci deschiderea dezbaterilor, pe 22 iunie 431, în catedrala din Efes, dedicată Fecioarei Maria *Theotókos*. Chiril a trimis o delegație de patru episcopi să-i ceară lui Nestorius să vină și să se justifice înaintea Părinților: „Voi veni, a spus el, când vor fi întruniți toți episcopii”.

Episcopii din Asia, printre care Teodoret de Cyr și mitropoliții Alexandru de Apameea și Alexandru de Hierapolis, cer întârzierea deschiderii conciliului până la sosirea sirienilor. În ciuda opoziției manifestate, Chiril întrunește aproximativ 198 episcopi în catedrala din Efes. La propunerea unui preot din Alexandria, Petru, care asigură funcția de secretar, se dă citire *Simbolului credinței* de la Niceea. După citirea „Crezului celor 318 Părinți” se propune citirea *Scrisorii lui Chiril către Nestorius*. Părinții conciliari își împărtășesc opiniile referitor la ortodoxia lui Chiril exprimată în această scrisoare: cu toții, în frunte cu Iuvenal, declară că alexandrinul se află în credința proclamată la Niceea, „După citirea *Crezului* de la Niceea și a scrisorii Preafericitului arhiepiscop Chiril, constat, spune Iuvenal, că doctrina acestuia este conformă cu *Simbolul de credință*, deci îmi exprim asentimentul”⁷¹. Se aplică aceeași procedură și *Scrisorii lui Nestorius către Chiril*, după citirea ei, participanții sunt invitați să-și exprime opiniile. Același Iuvenal dă tonul dezaprobării față de conținutul acestei scrisori: „Scrisoarea,

⁷⁰Această insinuare își are importanța ei, deoarece avea legături directe cu prezidența conciliului. După cum am văzut, prezidența revenea de drept episcopului Constantinopolului, scaunul cel mai important în Orient, însă Nestorius era pe banca acuzaților, deci nu-i putea prezida pe judecătorii săi. Atunci prezidența revenea celui de-al doilea scaun onorific, Alexandria, însă și Chiril suferea o dublă acuzație: una teologică, de afinități doctrinare cu apolinarismul, și una de scandal, de zel exagerat în exercitarea autorității. Atunci i-ar fi revenit rândul lui Ioan de Antiohia să prezideze conciliul, întârzierea sa însă a facilitat lucrurile. Toți știau că sunt apropiați în gândire și de aceea nu au mai întârziat deschiderea lucrărilor conciliare: „Am așteptat mult prea mult de la data fixată de împărat, 7 iunie. Mulți dintre noi sunt bolnavi și descurajați, unii au trecut chiar la cele veșnice, cu toții cer să se întoarcă, iar unii au plecat deja. Cei care au fost punctuali și conștiincioși față de îndatoririle lor să nu mai sufere îndelung din cauza neglijenței celorlalți” (K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 2/1, Paris, Letouzey et Ané, 1908, n. 6, p. 296-297.).

⁷¹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 11.

fără îndoială, nu este conformă credinței definite de Sfinții Părinți la Niceea, deci consider anatemă pe toți cei care cred astfel. Toate acestea sunt străine de credința ortodoxă”⁷². Pe rând fiecare declară învățătura lui Nestorius eretică, blasfematorie la adresa Mântuitorului, contrară credinței de la Niceea, deci vrednică să fie anatematizată, iar Nestorius vrednic să fie considerat necredincios, eretic, adversar al lui Cristos. Se spune că episcopul de Amasia, Paladius, după ce a auzit blasfemiile conținute în scrisoarea lui Nestorius, și-a astupat urechile, s-a făcut stană de piatră și nu a mai putut pronunța nici un cuvânt.

În sfârșit, se dă citire ultimei *Scrisori a lui Chiril către Nestorius*, în care sunt conținute cele douăsprezece anateme. Nestorius nu dă răspuns favorabil invitației de a se explica înaintea adunării conciliare și persistă în învățătura sa. La propunerea lui Flavian de Filippi se dă citire unui dosar patristic în care este afirmată explicit și unanim credința în unitatea dintre divinitate și umanitate în unica persoană a lui Cristos. Este vorba despre texte din lucrările lui Petru de Alexandria, Atanasie de Alexandria, Iulius I al Romei, Felix I al Romei, Teofil de Alexandria, Ciprian de Cartagina, Ambroziu de Milano, Grigorie de Nazianz, Vasile de Cezareea, Grigorie de Nyssa, Atticus de Constantinopol. Acești Părinți ignorau separația introdusă de Nestorius între divinitatea și umanitatea Mântuitorului⁷³.

⁷²E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 29.

⁷³ Poziția doctrinară a lui Nestorius a declanșat o erezie fără precedent. După Teodor de Mopsuestia, învățătura lui era o adevărată inovație în domeniul teologiei creștine. L. DUCHESNE, cercetător francez, exprima acest lucru astfel: „Dintotdeauna, chiar de la cele mai îndepărtate origini ale teologiei creștine au existat două feluri de a concepe dumnezeirea lui Cristos: unii îl considerau ca fiind un om devenit Dumnezeu, alții ca un Dumnezeu făcut om. Trebuie să spun îndată că cea de-a doua concepție este ortodoxă, iar cealaltă a fost manifestată în anumite momente de către eretici și imprudenți. Ea introducea în Întroparea Mântuitorului un fel de progres ale cărui etape erau marcate de nașterea miraculoasă a lui Cristos, de botezul său, de învierea din morți, de înălțarea la cer. Isus Cristos ar fi devenit Dumnezeu prin avansare. Această idee a îmbrăcat diferite forme, de la Cerint până la Idas de Edesa, trecând pe la Hermas, Paul de Samosata, Diodor de Tars și Teodor de Mopsuestia. De-a lungul diferitelor atenuări impuse de circumstanțe, ea rămâne mereu aceeași; ultimul său nume, numele său definitiv este nestorianismul. Cealaltă explicație, cea ortodoxă, cea care traduce și dezvoltă ideea *Cuvântul s-a făcut trup*, trebuia, pentru a satisface adevăratul sens creștin, să se păzească de anumite consecințe excesive. Cei care au susținut-o întâmpinau dificultăți în afirmarea realității fizice a omului în persoana asumată de Mântuitorul Dumnezeu, devenind om, îmbrățișa într-o oarecare măsură umanitatea pe care și-a asumat-o, o volatiliza, o transforma într-o simplă fantomă. Docetismul, adică teoria unui Cristos doar aparent și ireal, se dezvoltă la Antiohia, încă de foarte

Atanasie utiliza deseori expresia *Theotókos* pentru a vorbi despre nașterea, din Fecioara Maria, a Fiului lui Dumnezeu: „Deoarece trupul s-a născut din Maria, *Theotókos*, noi spunem că Fiul este născut din Maria”, iar într-un alt pasaj, episcopul alexandrin repropoazează necredința celor care spun, ca Nestorius, că „Isus Cristos care a suferit și a fost răstignit nu era nici Dumnezeu, nici Cuvântul”. Asemenea persoane făceau distincție între Cristos și Cuvântul divin, de aceea nu recunoșteau întruparea Cuvântului din Maria. În același sens merg și afirmațiile lui Iulius I: „Nu există doi Fii, adică unul adevărat care ar fi ales omul și un altul care ar fi fost acest om ales de Dumnezeu, ci există un singur Dumnezeu Fiu Unic în cer și Fiu Unic pe pământ”. Un citat din Felix I dovedește că acest Papă condamnă erezia lui Nestorius cu un secol înaintea apariției ei: „Credem într-un singur Domn Isus Cristos, născut din Fecioara Maria; credem că este Fiul veșnic și Cuvântul lui Dumnezeu, nicidecum un om ales de Dumnezeu, diferit de el (adică de Cuvânt): fiindcă Fiul lui Dumnezeu nu a ales un om în așa fel încât acest om să fie diferit de el, ci el, care este Dumnezeul desăvârșit, a devenit de asemenea om desăvârșit după ce a luat trup dintr-o Fecioară”.

Grigorie de Nazianz întărește dosarul argumentativ patristic printr-o afirmație elocventă: „Noi nu despărțim omul de dumnezeire, ci credem că amândouă sunt unite și că același care la început nu era om, ci Dumnezeu și Fiul unic al lui Dumnezeu, înaintea veacurilor și netrupesc, la împlinirea timpurilor a asumat umanitatea pentru mântuirea noastră; recunoaștem că este unul și același, în întregime divin și în întregime uman, vizibil și invizibil etc., pentru ca omul căzut în păcat să fie creat din nou de acest om care este în același timp Dumnezeu”. Capadocianul adaugă acestui text șapte anateme prin care condamnă explicit învățăturile lui Nestorius: prima anatemă este împotriva celor care nu acceptă titlul *Theotókos* acordat Mariei; a patra

timpurii. [...] Apolinarie a imaginat un sistem cristologic mai complicat, mai satisfăcător la prima vedere. În opinia lui, Cristos avea un trup uman, un suflet sensibil uman, însă locul sufletului intelectual, rațional a fost luat de Cuvântul întrupat. Astfel el susținea ideea unui trup compus în care dumnezeirea este strâns legată cu o umanitate incompletă [...], este un hibrid. Isus Cristos nu este om adevărat și, din acest punct de vedere, tradiția creștină este pervertită. Chiril de Alexandria a reluat această problemă delicată și a încercat, în lumina mărturiei Părinților Bisericii, să-i dea un sens conform tradiției creștine ortodoxe”, *Églises séparées*, Paris, Thorin/Albert Fontemoing Éditeur, 1896, p. 32-35.

anatemă condamnă pe cel care acceptă doi Fii, unul veșnic, născut din Tatăl, și altul născut din Maria.

În sfârșit, un text din Vasile de Cezareea este atât de explicit antinestorian încât Părinții conciliari îl pot alege ca formulă de condamnare a lui Nestorius: „Dumnezeul infinit și fără de măsură, chiar dacă nu putea suferi prin natură, a luptat cu moartea datorită trupului asumat pentru ca suferințele lui să ne mântuiască de suferințele noastre”⁷⁴.

În această primă sesiune, Părinții conciliari au aprobat în unanimitate expunerea credinței ortodoxe definită astfel: „Nu spunem că natura Cuvântului a devenit trup printr-o schimbare, dar nici că a fost transformată într-un om întreg așa cum este el constituit trup și suflet; ci susținem că Logosul unindu-și ipostatic trupul animat de un suflet rațional, a devenit om în mod negrăit și de neînțeles, și a devenit Fiu al Omului, și acest lucru nu doar datorită voinței și plăcerii sale, sau pur și simplu asumând o persoană. Chiar dacă firile sunt diferite, ele sunt reunite în adevărată unitate, făcându-se un singur Cristos și un singur Fiu; diferența dintre firi nu este suprimată prin unire, ci divinitatea și umanitatea l-au constituit pe unicul Domn și Fiu, Isus Cristos, printr-o unire misterioasă și negrăită într-o singură persoană. Astfel, cel care a existat înaintea veacurilor, și s-a născut din Tatăl, este numit născut din femeie după trup, nu ca și cum firea lui divină ar fi avut un început al existenței în Sfânta Fecioară sau ca și cum după prima naștere din Tatăl ar mai fi avut nevoie de o a doua naștere – este grotesc și stupid să afirmi că Cel care împreună cu Tatăl există din veșnicie ar fi avut nevoie de o a doua naștere pentru a putea exista. – Ci pentru noi și pentru a noastră mântuire, unind cu sine ipostatic firea umană, s-a născut din femeie și de aceea este numit fiul ei după trup. Nu s-a născut mai întâi din Sfânta Fecioară un om obișnuit în care ar fi coborât apoi Cuvântul lui Dumnezeu, ci unit cu trupul încă din sânul matern, spunem că a fost născut după trup, căci își atribuie nașterea trupească drept proprie. În același mod spunem despre el că a suferit și a înviat, nu în sensul că Logosul lui Dumnezeu ar fi suferit răni sau străpungerea cuieilor, sau ar fi primit alte răni asemănătoare în natura proprie; căci, deoarece ființa divină nu are trup, ea nu poate suferi; însă, deoarece

⁷⁴Aceste pasaje patristice și multe altele se află în MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1283-1195.

trupul pe care l-a asumat a suferit acestea, noi spunem că el a suferit pentru noi. Într-adevăr, Cuvântul nepătimitor sălășluia într-un trup pătimitor. Credem același lucru și despre moartea lui, deoarece Cuvântul lui Dumnezeu, nemuritor și străin de stricăciune prin fire, este viață și dătător de viață. Însă, deoarece trupul său, printr-un har gratuit al lui Dumnezeu, după cum spune Paul (*Evr 2, 9*), a gustat moartea din iubire față de toți, putem spune despre el însuși că a suferit moartea pentru noi. Aceasta nu s-ar fi întâmplat pentru că ceea ce aparține firii sale proprii ar fi luat moarte în sine (ar fi pură nechibzuință să spunem sau să gândim așa ceva), ci fiindcă trupul său, după cum am spus, a gustat moartea. [...] Astfel noi mărturisim un singur Cristos și un singur Domn, nu ca și cum am adora omul alături de Cuvânt, (nu cumva acest „alături de” să trezească în minte vreo închipuire despre o despărțire), ci îl adorăm pe unul și același, deoarece trupul lui cu care șade alături de Tatăl nu este străin de Cuvânt; nu șed doi Fii la dreapta Tatălui – șade numai unul singur lângă el, prin unirea cu propriul trup. Dacă am înlătura cu nesimțire această unire ipostatică pentru că este de neînțeles, am ajunge să mărturisim doi Fii. [...] Deci nu avem sub nici un motiv dreptul să-l despărțim pe singurul nostru Domn Isus Cristos în doi Fii. Iar pentru ca această mărturisire de credință să fie întregă nu ar fi de nici un folos să vorbim, cum au făcut unii, despre o unire a persoanelor. Scriptura nu afirmă că Logosul divin și-ar fi asociat o persoană umană, ci că s-a făcut trup. Prin afirmația *Cuvântul s-a făcut trup*, nu se înțelege nimic altceva decât că a fost părtaș ca și noi la trup și sânge. Și-a apropiat trupul nostru; a ieșit ca om din sânul unei femei fără a pierde însă dumnezeirea sau nașterea veșnică din Tatăl, fiindcă a rămas ceea ce era, chiar și după ce și-a asumat un trup”⁷⁵.

În contradicție cu mărturia patristică și cu această mărturisire de credință conciliară, se găsește citire unor pasaje scrise de Nestorius în care se află exprimată, în mod fragmentar, erorile nestoriene. Sub prezidența lui Chiril,

⁷⁵CHIRIL de Alexandria, *Scrisoarea 4, Patrologia graeca 77*, col. 45-48. Era dificil să fie exprimată cu mai multă claritate o problemă atât de spinoasă într-o perioadă în care teologia se atășa atât de mult subtilităților lingvistice și terminologice. Chiril rezumă aici gândirea conciliară: perfecțiunea celor două firi, divină și umană, aceasta din urmă dotată cu un trup și un suflet rațional, metamorfoza unei firi în alta este exclusă, unirea firii divine cu firea umană este explicată prin expresia „unire ipostatică”, ipostasul Cuvântului a luat firea umană din Fecioara Maria, a devenit trup, fără a pierde însă firea sa divină, și pentru mântuirea noastră a pățimit, a murit, a înviat a treia zi, s-a înălțat la ceruri, domnește la dreapta Tatălui.

Părinții sunt invitați să rostească sentința: „Domnul Nostru Isus Cristos, care a fost hulit de el, decretează prin acest sfânt conciliu întrunit aici, că Nestorius este exclus din demnitatea episcopală și din orice adunare clericală”. Sentința este semnată de 197 episcopi și adusă la cunoștința celui interesat însoțită de o scrisoare foarte dură la adresa lui:

*Decret de condamnare a lui Nestorius și învățăturii lui*⁷⁶

„Sfântul conciliu, întrunit în metropola din Efes prin harul lui Dumnezeu și convocat de Maiestatea Sa împăratul nostru, lui Nestorius, noul Iuda. Să știi că din cauza predicilor hulitoare și a neascultării tale față de canoane, ai fost condamnat de sfântul conciliu, pe 22 iunie, și nu mai ocupi nici o funcție în Biserică”.

Aceeași sentință este trimisă spre înștiințare clerului și creștinilor din Constantinopol îndemnându-i ca, în timpul vacanței scaunului episcopal, să se „ocupe de treburile curente ale Bisericii și să dea socoteală celui care, prin voința lui Dumnezeu și consimțământul împăraților noștri prieteni ai lui Cristos, va fi consacrat episcop în sfânta Biserică a Constantinopolului”⁷⁷. Creștinii din Efes și cei din Constantinopol așteptau cu nerăbdare decizia conciliară, pe care au salutat-o cu bucurie. Chiril este declarat eroul dezbaterilor. Adunarea conciliară redactează o scrisoare adresată creștinilor din orașul imperial pentru a-i asigura de susținere spirituală până la numirea noului lor episcop:

*Scrisoarea conciliului către clerul și credincioșii din Constantinopol*⁷⁸

„Nici un om care a îndrăznit să se împotrivescă Creatorului său nu a fost scutit de pedeapsa divină, ci fără întârziere, atât cât a stat în puterea omului de a vedea, a fost pedepsit în parte, fiindcă pedeapsa totală este rezervată împotriva lui la Judecata de pe urmă. De aceea, Nestorius, născocitorul unei erezii hulitoare, după ce a ajuns la Efes, unde au trăit Ioan Teologul și Sfânta Fecioară Maria *Theotókos*, s-a despărțit de conciliul Sfinților Părinți și de episcopi fără a îndrăzni să-i întâlnească din cauza conștiinței sale bolnave. După a treia somație, condamnat de o sentință dreaptă a Sfintei Treimi și de

⁷⁶E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 64.

⁷⁷K.J. von HEFFLE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 311; P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 53.

⁷⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 7.

judicata divină care i-a inspirat pe episcopi, a fost decăzut din orice demnitate sacerdotală, iar această condamnare a fost așternută în scris și inserată în actele conciliului. *Bucurați-vă mereu în Domnul, din nou vă spun, bucurați-vă (Fil 4, 4)*, fiindcă scandalul a fost nimicit, neghina a fost smulsă din câmpul spiritual. Fiți gata și, înzestrându-vă cu pavăza credinței (*Ef 6, 16*), alungați-i departe de voi pe partizanii ereziei hulitoare și profane: răsplata voastră nu va fi mai mică decât a acelor care s-au ostenit pe acest pământ. Frații în credință care sunt aici cu noi vă salută pe toți”.

După această primă ședință, conciliul își atinsese principalul obiectiv și se putea separa. Într-o scrisoare adresată alexandrinilor, Chiril își exprimă satisfacția personală pentru lucrul îndeplinit și cere credincioșilor să susțină, prin rugăciunile lor, eforturile episcopilor de a înlătura orice învățătură străină tradiției creștine apostolice:

*Scrisoarea post-sinodală adresată de Chiril alexandrinilor*⁷⁹

„Chiril, preoților, diaconilor și poporului din Alexandria, preaiubiți și mult îndrăgiți, salutare în Domnul. Ar trebui să vă înfățișăm, preaiubiților, o descriere detaliată a evenimentelor, însă poștașii ne grăbesc, de aceea vă scriu pe scurt. Să știți că pe 18 al lunii pauni (22 iunie) sfântul conciliu s-a întrunit la Efes în catedrala care poartă numele Maria *Theotókos*. După ce am deliberat toată ziua am reușit, în cele din urmă, să-l condamnăm și să-l excludem din episcopat pe nefericitul Nestorius, care a fost deja condamnat și care nu a îndrăznit nici măcar să se prezinte înaintea sfântului conciliu. Eram adunați aproape 200 de episcopi. Întreg poporul din Efes era afară, de dimineață până seara, așteptând sentința sfântului conciliu. Când au aflat că nefericitul a fost condamnat, cu toții, într-un singur glas, au felicitat sfântul conciliu și i-au mulțumit lui Dumnezeu pentru căderea dușmanului credinței. La ieșirea noastră din biserică, ne-au condus cu lumânări aprinse până la locuințele noastre: era seară, bucuria era generală și întreg orașul era luminat. Femeile mergeau înaintea noastră cu tămâie. Domnul și-a arătat atotputernicia celor care Îi huleau numele. Când vom termina de redactat documentele referitoare la condamnarea lui ne vom întoarce la voi fără întârziere, cu ajutorul lui

⁷⁹CHIRIL de Alexandria, *Scrisoarea 24, Patrologia graeca 77*, col. 137.

Dumnezeu. Prin harul lui Dumnezeu suntem cu toții bucuroși și sănătoși. Vă doresc și vouă sănătate în Domnul, preaiubiții mei”.

Acest sentiment de bucurie și de victorie a ortodoxiei, Chiril îl exprimă și într-o scrisoare adresată monahilor, cărora le cere rugăciunea lor ferventă pentru victoria obținută:

*Scrisoarea lui Chiril către monahi*⁸⁰

„Chiril către preaiubiții și drept-credincioșii părinți monahi și celor care trăiesc împreună cu voi viața monahală și care stăruie cu fidelitate în credința în Dumnezeu, iubiții mei, vă salut în Domnul. Atunci când Domnul nostru Isus Cristos a îndurat calomniile din partea iudeilor hulitori, când era blasfemiat și pământuit, biciuit, și în cele din urmă, din cauza noastră și pentru noi, răstignit pe cruce, văzându-i pe toți cei care erau vinovați de toate acestea clătănându-și capetele hulitoare le-a spus: *Am așteptat pe cel care să împartă durerea cu mine și nu am găsit, mângâietor și nu am aflat (Ps 68, 24)*. Ceva asemănător se petrece și în prezent, sau mai bine spus, pentru ca eu să nu nesocotesc zelul sincer al credincioșilor, Cristos a avut mulți oameni care au suferit cu el din cauza blasfemiilor lui Nestorius, chiar dacă au existat și unii, hirotonisiți de Nestorius, care l-au respins pe Cristos, conspirând cu ereticul și rezistând celor care-l combăteau; însă Cristos îi va nimici, sau mai bine zis i-a nimicit deja. Gura hulitoare a fost deja închisă, a fost redusă la tăcere, limba blasfematoare și impură nu va mai rosti hule împotriva lui Cristos cu autoritatea învățătorului și arhierelui, iar cei care i-au dăruit prietenia fără a ține seama de dragostea față de Cristos – rușinea este pe fețele lor acum; este ceea ce meritau. Însă chiar dacă dușmanul a fost învins, dacă nu ne rămân decât griji mai mici, avem totuși nevoie de rugăciunile voastre la Dumnezeu și este necesar ca voi, oferindu-vă viața lui Dumnezeu, să înălțați mâinile voastre credincioase spre ceruri și să o faceți deseori pentru noi. Amintiți-vă că atunci când Iosua, fiul lui Nave, cu întreaga elită a lui Israel lupta împotriva lui Amalec, fericitul Moise își înălța mâinile spre cer și cerea lui Dumnezeu ca războinicii israeliți să izbândească împotriva amaleciților (*Ex 17, 9-13*). Deci credința voastră să susțină lupta noastră și, precum niște copii, colaborați cu păstorul vostru care a făcut să înceteze crezina lui Nestorius ca o boală

⁸⁰E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 69.

molipsitoare, pentru ca, având o singură credință fără pată, ireproșabilă și la adăpost de orice acuzație, să putem fi pe placul lui Cristos care a suferit toate din cauza noastră și pentru noi. Înveseliți-ne, deasemenea, prin scrisorile voastre. Le vom primi ca pe niște mângâieri atât de necesare. Mă rog pentru ca voi să fiți statornici, fraților preaiubiți în Domnul”.

De asemenea, Chiril a considerat această primă sesiune conciliară ca fiind o victorie atât de însemnată împotriva lui Nestorius încât s-a simțit obligat să aducă la cunoștința multora dorința unanimă a conciliarilor de excludere a ereticului din rândul clerului. Astfel îi îndeamnă pe toți să rămână statornici în credința în Cristos, să susțină pe mai departe cu rugăciunile lor dezbaterile conciliare. Scrie lui Dalmatius, arhimandrit din Constantinopol, episcopilor și preoților din Egipt cărora le povestește detaliat desfășurarea sesiunii, de la invitația făcută lui Nestorius, refuzul lui de a se prezenta și condamnarea lui oficială, îndemnându-i să nu dea ascultare informațiilor false referitor la eretic și la învățătura lui. Pe de altă parte, Candidian a făcut un raport plin de nemulțumiri referitor la desfășurarea acestei sesiuni, raport pe care l-a trimis lui Teodosie. Victoria împotriva nestorianismului, atât de evidentă, nu era încă în măsură să instaleze pacea și liniștea în Biserica din Orient. Nestorius și partizanii lui au relatat la rândul lor modul josnic în care s-au desfășurat dezbaterile, considerând întrunirea episcopilor o „adunare barbară” de care erau răspunzători Memnon de Efes și Chiril. Acesta din urmă adresează împăratului un raport al primei sesiuni, ca răspuns la raportul trimis de Candidian:

*Raportul lui Chiril adresat lui Teodosie al II-lea*⁸¹

„Cerem Măriei Tale ca niciun om dintre cei care pun mai presus de credință prietenia față de o persoană să nu fie vrednic de crezare”⁸². Am auzit că

⁸¹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 4, p. 33.

⁸²Chiril se referă aici la sentimentele de simpatie ale lui Ioan de Antiohia, dar și la prietenia lui Candidian față de Nestorius. Funcționarul imperial nu era în măsură să intervină asupra problemelor doctrinare, însă simpatia față de Nestorius l-a împins să se împotrivească începerii lucrărilor conciliare până nu vor fi ajuns toți episcopii la Efes: „De când am ajuns în orașul Efes, nu am cerut nimic altceva conciliului decât să se dezbată problemele credinței ortodoxe în pace și armonie, după cum a cerut Măria Sa împăratul. Cu toții sunteți martori că nu m-am amestecat în treburile voastre interne. Însă când am aflat că începeți lucrările fără să-l așteptați pe Ioan, episcopul de Antiohia, și pe episcopii ce-l însoțeau, nu am încetat, din ziua premergătoare când am aflat că sunteți gata să începeți, să vă rog și să vă îndemn să nu faceți un conciliu parțial. Chiar

preaiubitul nostru coleg Ioan, episcopul Antiohiei, este într-o asemenea dispoziție încât era dispus să slujească prieteniei mai degrabă decât să țină seama de ceea ce era folositor credinței. De aceea, fără a se înspăimânta de amenințările Măriei Tale și fără a fi mișcat de zelul pentru credința care ne-a fost încredințată din înălțimi, Ioan a întârziat cu 21 de zile, după termenul fixat de Măria Ta, ajungerea la conciliu. Prin consecință am fost constrânși cu toții, drept-credincioșii sfântului conciliu, noi care nu îndrăgim decât credința, să ne ocupăm de cele privitoare la religie”.

Nestorius, la rândul lui, răspunde pe un ton destul de polemic, adresându-se împăratului astfel: „N-au fost destul de convingători atunci când au spus că din cauza epuizării pricinuite de călătorie, a bolii episcopilor sau a morții care îi cuprindea pe unii episcopi au început dezbaterile conciliare. Le-a fost teamă mai degrabă de o sentință rostită de toți, înaintea tuturor, de aceea au pronunțat sentința înainte să ajungă la Efes episcopul de Antiohia? La ce mi-ar fi servit o întârziere de 20 de zile, sau cum ar fi putut să-mi fie util, deoarece ceea ce s-ar fi făcut după 20 de zile ar fi putut fi făcut și după 30 de zile? Cu atât mai mult cu cât, dacă avea simpatie față de mine, Ioan ar fi trebuit mai întâi să ia legătura cu mine; ar fi convins pe mulți dintre cei care se îndepărtau de mine și nu v-ar fi lăsat să faceți ceea ce ați făcut, fiindcă ați fi fost împiedicați de el. Pentru a evita orice cercetare, Chiril a utilizat orice mijloc pentru a falsifica judecata. [...] Chiril a acționat astfel fiindcă-i era teamă să nu fie el însuși cercetat și judecat; fiindcă era în dificultate a acționat astfel”⁸³.

Sub influența lui Candidian, nesatisfăcut de modul de procedură al conciliului, împăratul a declarat nule deciziile primei sesiuni și a cerut episcopilor care încă mai ajungeau la Efes să nu se alăture lui Chiril și aliaților lui și să aștepte adevărata deschidere a conciliului. Nestorius se plânge de tratamentul dur la care a fost supus după sentința de condamnare: efesenii i-au invadat locuința, a primit amenințări cu moartea, episcopii care i-au rămas atașați au dorit să se refugieze în biserica dedicată sfântului Ioan, însă Memnon încuiase ușile. Chiril și adeptii lui au început o lucrare de

și în ziua următoare, în biserică, nu am ezitat să intervin și să vă reamintesc dorința împăratului”.

NESTORIUS, *Livre d'Heraclide*, p. 103-104.

⁸³NESTORIUS, *Livre d'Heraclide*, p. 109-110.

propagandă privitor la deciziile luate în prima sesiune împotriva lui Nestorius, predicând în bisericile din Efes împotriva erorilor inventate de eretic.

*Omilie rostită de Chiril la Efes după condamnarea lui Nestorius*⁸⁴

„Ar fi trebuit să ne mulțumim cu învățăturile spirituale ale celor care m-au precedat⁸⁵ și, însuflețiți de flacăra sfântă, să respectăm aceste învățături. Însă deoarece observ că sunteți dispuși să mai ascultați, vă vom spune și noi câteva cuvinte în acord cu ceea ce s-a spus deja. Fără nici o îndoială, corul sfinților îl preamărește pe Cristos și își află orgoliul în sinceritatea iubirii față de el. Fericitul profet Isaia îi spune undeva aceste lucruri: *Doamne Dumnezeul meu, pe tine te voi înălța, voi lauda numele tău, că ai făcut lucruri minunate (Is 25, 1)*. De asemenea și profetul David spune: *Limba mea va grăi dreptatea ta, lauda ta în toată ziua (Ps 34, 27)*. Acesta este scopul sfinților. Însă cei răi și criminalii, ignorând marele, sublimul și adâncul mister al întrupării Fiului Unic, hulesc nesăbuit, deschizând gura lor desfrânată și nezăvorâtă. Să fie atenți la ceea ce spune profetul Isaia împotriva lor: *Dar voi, fii nelegiuți, neam de stricați și desfrânați, apropiați-vă. De cine vă bateți joc, împotriva cui deschideți gura? Nu sunteți voi oare fiii păcatului, neam de mincinoși? (Is 57, 3-4)*. Într-adevăr, fiii păcatului și neam de mincinoși, sunt ei care îl neagă pe Învățătorul care i-a răscumpărat. Fiindcă noi am fost răscumpești cu un preț (1 Cor 6, 20), *nu cu lucruri pieritoare, argint sau aur, ci cu sângele prețios, ca acela al unui miel nepătat și fără meteahnă, al lui Cristos (1 Pt 1, 18)*. Cum ar fi putut ca sângele unui om de rând, al unuia dintre noi, să aibă o valoare egală cu întreg pământul locuit? Cum ar fi putut un singur om să moară pentru toți și să îmbogățească pe toți oamenii? Cum am fi putut deveni încorporați în el, noi cei care-l numim Tată pe Dumnezeul adevărat și prin natură? Cum să-i aducem cult noi care refuzăm să adorăm creatura în locul Creatorului? Însă, după cum spuneam mai sus, unii nu manifestă nici o recunoștință față de bunătatea Mântuitorului nostru, îl neagă pe Învățătorul lor, scutură jugul sclaviei astfel încât Cristos spune despre ei prin glasul profetului: *Vai de ei, fiindcă au fugit de mine! Sunt nefericiți fiindcă au păcătuțit împotriva mea; aș*

⁸⁴E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 92-104.

⁸⁵Este vorba despre discursurile și prelegerile celor care au vorbit înaintea lui: REGINUS de Cipru; TEODOT de Ancyra; ACACIUS de Melitene, vezi E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 2, p. 70-92.

vrea să-i răscumpăr, însă ei grăiesc minciuni împotriva mea (Os 7, 13). Ei spun minciuni împotriva măririi și perfecțiunii Mântuitorului nostru, imitând astfel fărădelegile și necredința fariseilor. Se cred a fi creștini, însă în realitate gândirea lor este iudaică, au o limbă amară și plină cu venin, așa încât împotriva acestei limbi Cristos spune prin Ieremia: *Iată, eu sunt împotriva ta, trufașule, zice Domnul (Jer 50, 31).* Iudeii de odinioară îl atacau pe Mântuitorul tuturor Cristos. Se ridicau împotriva lui ca niște sălbatici. Îl omorau pe când el făcea doar bine și mântuia. Atunci Domnul le spunea: *V-am arătat multe lucruri bune de la Tatăl, pentru care dintre ele vreți să mă ucideți cu pietre? (In 10, 32).* Ei îi spuneau: *Nu te ucidem cu pietre pentru vreo lucrare bună, ci pentru blasfemie: pentru că tu, deși nu ești decât un om, te faci Dumnezeu (In 10, 33).* Acestea erau acuzațiile bătrânilor iudeilor împotriva Mântuitorului nostru, însă cei care-i imită în nebunia și necredința lor îl acuză iarăși prin cuvintele: de ce, fiind doar un om, te faci Dumnezeu? Cât de absurd și lipsit de rațiune poți fi deoarece nu ai înțeles misterul! Fiind om el nu s-a făcut Dumnezeu, ci Dumnezeu fiind prin natură s-a făcut om fără schimbare, nici amestecare; cel care are o naștere tainică din Tatăl a asumat o naștere după trup dintr-o femeie și a fost chemat fiul omului pentru a ne mântui. A devenit asemenea ție din cauza ta și datorită lui însuși a rămas ceea ce era. Nu-ți rămâne decât să-l recunoști pe Fiul Unul-născut, născut în trup, mărturisește că acela care din cauza noastră s-a întrupat este Dumnezeu. Vine în întâmpinarea ta cu aceste cuvinte: *Eu sunt cel care spune: Iată-mă (Is 52, 6).* Celor din vechime le-a dat legea prin Moise, însă apoi a venit în trup. Acceptă ca mărturie sfinții profeți. Ce spune Baruh, care aproape îl arată cu mâna pe Emanuel: *El este Dumnezeul nostru, nimeni altul nu este asemenea lui. A găsit toată calea științei și i-a dat-o lui Iacob, servitorul său, și lui Israel, preaiubitul său. După aceasta s-a arătat pe pământ și a locuit prinre oameni (Bar 3, 36-38).* Iar fericitul David cântă despre el: *Dumnezeul nostru va veni și se va arăta (Ps 49, 3).* Dorești cumva ca și eroii Noului Testament să dea mărturie împotriva ta? Ascultă-l pe Ioan Botezătorul spunând: *Pregățiți calea Domnului, faceți netede căile Dumnezeului nostru (Lc 3, 4).* Mai dorești să primești o mărturie și mai mare decât aceasta? Dumnezeu promisese fericitului David că *se va așeza pe tronul său un urmaș din seminția lui (Fap 2, 30).* Or, în timp ce se bucura de aceasta, David examina cu mare interes modul unei asemenea nașteri. Este suficient să-l auzim spunând: *nu mă voi*

*urca în patul meu de odihnă, nu voi da somn ochilor mei și genele mele nu se vor odihni, până ce nu vei fi înțeles ce? Până ce nu voi afla loc Domnului, un lăcaș pentru Dumnezeu lui Iacob (Ps 131, 3-5). O fericitul David, tu te interesezi cu grijă? Aprob zelul tău, laud răbdarea ta. Însă dacă ai aflat ceva în plus, spune-ne și nouă. Unde va fi nașterea, în ce loc se va petrece, ascultă-l pe David care spune clar: *Iată am auzit că este în Efrata, am aflat-o în ginuturile lui Iaar (Ps 131, 6). Prin Efrata el vrea să spună Betleem. Însuși Dumnezeu dă mărturie când spune prin unul din sfinții profeți: Și tu Betleeme Efrata, deși ești mic printre triburile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, iar obârșia lui este dintru început, din zilele veșniciei (Mih 5, 1). Auzi cum David afirmă că acest locuitor al Betleemului, devenit om, are obârșie din veșnicie? Adică Cuvântul era la început (In 1, 1). Însă eu roșesc, spune Nestorius, să mărturisesc Dumnezeu pe cel născut din femeie. Spune-mi, îndrăznești să critici planurile lui Dumnezeu? Respingi cumva economia⁸⁶? Adresezi cumva muștrări sfaturilor Învățătorului? În acest fel a dorit să mântuiască lumea: ești tu cumva mai înțelept decât Înțelepciunea? Ce paradox: o lampă rivalizează cu soarele! Domnul universului cunoaște calea lucrărilor sale. Acceptă deci economia. Respectă, prin credință, misterul. Nu examina cu indiscreție lucruri care depășesc înțelegerea. Nu te amesteca în lucruri care depășesc rațiunea. Crede cu noi. Dacă rămâi necredincios, el va rămâne credincios, fiindcă nu se poate renega pe sine însuși (2 Tim 2, 13). Lui să-i fie slavă și preamărire cu Duhul Sfânt în vecii vecilor. Amin!*"*

III.3. Ioan de Antiohia și delegația Siriei ajunge la Efes

Când Chiril tocmai credea pe deplin în victoria conciliului asupra lui Nestorius, ajunge la Efes delegația Siriei condusă de Ioan al Antiohiei⁸⁷. O delegație trimisă de Chiril îi pune în temă pe noii sosiți cu cele întâmplate în prima sesiune conciliară: condamnarea unanimă a lui Nestorius și interdicția de a întreține relații de comuniune cu el. Nemulțumit de procedurile impuse

⁸⁶Este vorba despre economia mântuirii, adică tot ceea ce Dumnezeu a realizat, a „cheltuit”, în vederea îndumnezeirii și mântuirii omului, începând cu actul creator, promisiunea unui mântuitor, întruparea Cuvântului, învierea din morți, darul Duhului Sfânt, Biserica, escatologia finală.

⁸⁷Din actele întrunirii organizate de Ioan la Antiohia după conciliul de la Efes rezultă că data sosirii delegației sale la conciliu trebuie să fie 26 sau 27 iunie 431, cfr. P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 54.

de Chiril, Ioan nu poate accepta asemenea decizii și convoacă, la rândul său, un sinod întrunind circa 30 de participanți: Chiril de Alexandria și Memnon de Constantinopol sunt condamnați. Funcționarul imperial Candidian a povestit îndrăzneala lui Chiril care a decis convocarea primei sesiuni în lipsa delegației antiohiene și în ciuda interdicției delegatului imperial. De asemenea Candidian îi înștiințează pe noii veniți de modul dictatorial în care Chiril a condus lucrările acestei sesiuni, ajungând până la condamnarea, fără drept de apărare, a lui Nestorius, fără ca acesta să fie măcar ascultat. Ioan consideră acest mod de a proceda ca fiind brutal și lipsit de colegialitate, de aceea conferă legitimitate întrunirii inițiate și prezidate de el. Intenția explicită a lui Ioan de Antiohia era aceea de a-i convinge pe cât mai mulți de intențiile răuvoiroare ale lui Chiril și Memnon pentru a ajunge la invalidarea deciziilor din prima sesiune conciliară și a prelua el însuși prezidența dezbaterilor în scopul reabilitării lui Nestorius în funcțiile bisericești ocupate înainte de conciliu. Ioan formulează astfel sentința de condamnare:

Sentința de condamnare împotriva lui Chiril și Memnon

„Sfântul conciliu, întrunit la Efes prin harul lui Dumnezeu și prin ordinul drept-credinciosului împărat, declară: Ne-am fi dorit să ținem un conciliu în liniște; însă ne-ați derutat cu intențiile voastre eretice, obraznice și îndrăznețe, deoarece ați ținut o întrunire secretă, chiar dacă știați că eram în apropierea orașului (Efes), de asemenea ați semănat discordie în orași în sfântul conciliu încât ați împiedicat înfăptuirea unei anchete referitor la învățătura voastră apolinaristă, ariană și eunomiană și astfel, neținând cont de avertizările și rugămintele lui Candidian, nu ați vrut să așteptați sosirea tuturor fericitorilor episcopi de pretutindeni; de aceea, tu, Chiril de Alexandria, și tu, Memnon, episcopul acestui oraș, veți afla că sunteți excluși din funcțiile voastre bisericești deoarece vă considerăm responsabili tuturor acestor dezordini. Toți cei care i-ați dat consimțământul sunteți excomunicați până ce veți fi recunoscut greșeala voastră și veți fi aderat din nou la mărturisirea credinței neîntinate de la Niceea, până ce veți fi recunoscut și anatematizat învățăturile eretice ale lui Chiril, până ce veți fi aderat din plin la deciziile și poruncile imperiale care insistă să fie o dezbatere pacifică și explicită în materie dogmatică⁸⁸.”

⁸⁸ În acest text, Ioan nu pomenește nimic despre atitudinea de luat referitor la situația lui Nestorius, de aceea Chiril și adepții lui îi vor acuza pe antiohieni că sunt partizanii ereticului.

Aceste decizii sunt aduse la cunoștința atât a împăraților, cât și a clerului, a senatului, și a poporului din Constantinopol. De asemenea, Ioan este pregătit să meargă mai departe în deciziile sale. Astfel îl însărcinează pe Candidian să supravegheze ca Chiril și adepții lui să nu poată celebra Sfânta Liturghie în ziua de duminică, 28 iunie. Memnon intervine în calitatea sa de episcop de Efes și a celebrat misterele divine împreună cu întregul cler din Efes și cu episcopul Chiril. Ioan a căutat pe toate căile să găsească un înlocuitor pe scaunul Efesului, însă eforturile lui s-au adeverit a fi fără rezultat din cauza credincioșilor care-l îndrăgeau pe episcopul lor. Deținem informații suplimentare referitor la conținutul raportului prezentat de Ioan al Antiohiei împăratului și poporului din Constantinopol, în scrisoarea pe care conciliul, sub prezidența lui Chiril, a trimis-o episcopului Romei:

*Scrisoarea conciliului către Celestin de Roma*⁸⁹

„1. Mult iubitului și drept-credinciosului nostru coleg în episcopat, Celestin, din partea sfântului conciliu întrunit, prin harul lui Dumnezeu, în orașul Efes, salut în Domnul. Zelul Preafericirii Tale pentru credință, grija ce o manifesti față de ortodoxie, grijă îndrăgită de Dumnezeu și Mântuitorul nostru al tuturor și acceptată de El, a fost demnă de toată admirația. Pe drept vorbind, este o tradiție pentru tine, care ești atât de sus pus⁹⁰, să ai o faimă bună în toate domeniile și să transformi zelul tău într-un suport pentru Biserici.

2. Deoarece se cuvine ca tot ceea ce s-a petrecut aici să fie adus la cunoștința Preafericirii Tale, ne simțim obligați să scriem că prin voința Mântuitorului nostru al tuturor, Cristos, și prin îngăduința decretelor împăraților, prieteni ai lui Cristos, suntem întruniți peste 200 de episcopi, provenind din numeroase orașe și din diferite provincii, în orașul Efes. Sfintele decrete ale împăraților, prieteni ai lui Cristos, prin care am fost convocați, fixaseră ca dată pentru adunare ziua sfântă a Rusaliilor, 7 iunie 431, iar noi ne-am precipitat, cu atât

Putem spune că antiohienii erau, pe de o parte, favorabili lui Nestorius, în sensul că nu acceptau decizia conciliară împotriva lui, pe de altă parte însă, ei nu sunt adepții lui Nestorius deoarece nu împărtășesc învățătura sa referitor la *Theotókos*, Le Nain de TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire*, vol. XIV, p. 415-420.

⁸⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1329-1337; E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 5-9.

⁹⁰Este vorba despre poziția onorifică ocupată de Roma și episcopul ei în urma discuțiilor conciliare de la Constantinopol, în 381, canonul 4, argumentată pe instituirea lui Petru de Isus, corifeul apostolilor.

mai mult cu cât în scrisoarea împăraților era stabilit că în cazul în care cineva nu era prezent în timpul fixat, era absent la apel din considerente nedemne și era considerat fără scuză înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. Cu toate acestea, Fericitul Ioan, episcopul de Antiohia, nu a ascultat, nu din neștiință de cauză, nici din cauza distanței care l-ar fi împiedicat, ci fiindcă ascundea în sine un plan și o decizie în dezacord cu Dumnezeu, după cum, puțin timp după sosirea lui la Efes, ne-a și demonstrat.

3. Din această cauză am amânat începerea lucrărilor cu șaisprezece zile după sărbătoarea Rusaliilor, în ciuda faptului că mulți episcopi și preoți erau apăsați de boală sau de cheltuieli prea mari, iar unii chiar au murit. În aceste condiții, fapta lui Ioan, după cum poți constata, Preafericirea Ta, a fost o insultă adusă sfântului conciliu. Întârzierea pe care și-a dorit-o el însuși a fost extrem de mare, iar unii episcopi, veniți de mai departe, au ajuns înaintea lui. Astfel, în a șaisprezecea zi, unii episcopi care-l însoțeau, doi mitropoliți, Alexandru de Apamea și Alexandru de Hierapolis, au ajuns și i-am întrebat referitor la încetineala de care dă dovadă Fericirea Sa, episcopul Ioan. Ei ne-au răspuns nu o dată, ci de mai multe ori: *Ioan ne-a însărcinat să anunțăm Fericirile Voastre că în cazul în care întârzierea este prea mare, să nu ezitați să începeți lucrările conciliului și să faceți ceea ce este de cuviință.*

4. Astfel, după această veste ni s-a părut evident, atât prin încetineala, cât și prin mesagerii trimiși de el, că nu dorea să ajungă la prima sesiune, fie pentru a-l favoriza pe Nestorius, fie pentru că Nestorius fusese preot în Biserica lui, fie că a cedat insistențelor pe care unii le-au făcut în favoarea lui. De aceea sfântul conciliu și-a desfășurat prima ședință în biserica cea mare din Efes, dedicată Fecioarei Maria. Deoarece toți episcopii erau întruniți cu nerăbdare, doar Nestorius lipsea din adunare, sfântul conciliu i-a făcut, conform canoanelor, prima, a doua și a treia somație. Însă el și-a înconjurat locuința cu soldați și, răzvrătit împotriva deciziilor bisericești, nu a acceptat nici să se arate, nici să se apere referitor la blasfemiile promovate.

5. La sfârșit s-a dat citire scrisorilor pe care i le-a trimis Fericitul și Preaiubitul Domnului, episcopul Bisericii din Alexandria, Chiril. Sfântul conciliu a aprobat termenii ca fiind corecți și ireproșabili, în perfect acord cu Scripturile inspirate și *Crezul* transmis și expus sfântului conciliu de Sfinții Părinți întruniți odinioară la Niceea, după cum, Preafericirea Ta, dând acordul acestor texte, ai dat mărturie. De asemenea, s-a dat citire și scrisorii lui

Nestorius către sfântul celui numit mai sus, Fericitul, fratele și colegul nostru în episcopat, Chiril, iar sfântul conciliu a considerat învățătura conținută în această scrisoare complet străină credinței apostolice și evanghelice și aducea un prejudiciu foarte grav asupra unui punct esențial al credinței.

6. Au fost citite de asemenea interpretările sale nelegiuite, printre altele și a scrisorii pe care Preafericirea Ta i-a trimis-o, prin care îl considerai vrednic de pedeapsă deoarece a pronunțat blasfemii și a introdus în învățătura lui cuvinte hulitoare. Atunci a fost rostită împotriva lui o sentință dreaptă de condamnare, mai ales fiindcă nu a acceptat în niciun fel penitența sau negarea blasfemiilor pe care le-a rostit pe când era încă episcop de Constantinopol, blasfeme pe care le-a promovat într-atât încât, chiar și aici în marea metropolă a Efesului, discutând cu unii episcopi mitropoliți, oameni cu faimă printre credincioși, îndrăznește să spună: *În ce mă privește, eu nu cred într-un Dumnezeu copil de două sau trei luni*, și multe alte lucruri de acest gen. Deci am interzis, după cum am subliniat la începutul acestei scrisori, această învățătură ca fiind eretică, blasfematorie și perversă menită să răstoarne învățătura credinței noastre și să distrugă, din rădăcini, economia misterului⁹¹.

7. Însă nu era posibil, după câte ne dăm seama, ca cei care-l iubeau într-adevăr pe Cristos și care erau credincioși Domnului să nu fie încercați prin numeroase dificultăți. Ne așteptam ca Fericitul Sa, episcopul Ioan de Antiohia, să laude sânguinta și credința conciliului și chiar să ne reproșeze că am întârziat condamnarea lui Nestorius. Așteptările noastre, însă au fost înșelate. Ioan a manifestat, în realitate, ostilitate și s-a opus sfântului conciliu și credinței adevărate a Bisericilor, după cum o demonstrează faptele. Imediat ce a intrat în Efes, chiar înainte de a-și scutura praful după călătorie, înainte de a-și înlătura mantaua, a convocat pe unii dintre cei care s-au alăturat cauzei lui Nestorius, care au lansat blasfemii împotriva propriului lor șef și își băteau joc de slava lui Cristos, a adunat un colegiu, în jur de 30 de persoane, care nu aveau din episcopat decât doar numele, printre care unii sunt lipsiți de țară, iar alții trăiesc în trândăvie și nu au nici o Biserică, alții au fost condamnați din motive grave de mitropoliții lor, printre ei se aflau și pelagieni și celestinieni,

⁹¹ Economia misterului este economia mântuirii al cărui punct culminant este atins prin întruparea lui Cristos, adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, deci care a luat un trup uman asemenea nouă din Fecioara Maria *Theotókos*, a crescut, a mâncat, s-a odihnit, a suferit, a murit, a înviat, s-a înălțat la cer etc.

precum și unui dintre cei care au fost alungați din Tesalia. Astfel el a îndrăznit să comită un act, pe care nimeni altul nu l-a îndrăznit înaintea lui. Efectiv, el a compus în privat o scriere pe care, sub numele condamnării, o îndreaptă împotriva Fericirii Sale, episcopul Alexandriei, Chiril și a Fericirii Sale, fratele și colegul nostru în episcopat, Memnon de Efes, fără ca unul dintre noi să fie la curent cu cele întâmplate și chiar fără ca victimile să fi știut ceea ce fusese făcut și de ce îndrăznise un asemenea gest. Însă, ca și cum Dumnezeu nu ar trebui să se mânie din cauza acestor lucruri, ca și cum nu ar fi existat canoane bisericești și ca și cum ei nu ar fi trebuit să fie în pericol din cauza îndrăzneții lor, ei amenință întregul conciliu cu excomunicarea și după ce au înscris toate acestea în scrisorile publice le-au mai afișat în spații publice, pe zidurile teatrelor, pentru ca lucrul lor nelegiuit să fie adus la cunoștința tuturor, arătând astfel, în public, necredința lor. Îndrăzneala lor nu s-a oprit însă aici, dar au cutezat, crezând că săvârșesc o faptă dreaptă, să raporteze toate acestea împăraților, iubiți de Cristos.

8. După toate aceste evenimente, Fericitul și iubitul lui Dumnezeu Chiril, episcopul de Alexandria, și Fericitul Memnon, episcopul orașului Efes, au redactat documente prin care l-au acuzat pe Fericirea Sa, episcopul Ioan, și pe delegații lui care au acționat cu el, au cerut sfântului conciliu să-l cheme canonic pe Ioan însuși și pe delegații lui pentru a explica fapta lor îndrăzneată și pentru ca, în cazul în care ar avea o acuzație de făcut să o facă deschis și să-i convingă și pe ceilalți. În documentul condamnării, pe care l-au redactat Ioan și adepții lui, sau mai bine spus pe foia lor ofensivă, au înaintat pretextul că: *Chiril și Memnon sunt apolinariști, arieni și eunomieni, de aceea sunt condamnați de noi.*

9. După insistențele celor care au suferit aceste ofense din partea lor, din nou am ținut o ședință conciliară în marea biserică, la care au participat mai bine de 200 de episcopi. I-am convocat pe Ioan și pe adepții lui o dată, de două ori și de trei ori în două zile la conciliu pentru a ne convinge pe toți de crima săvârșită de cei pe care i-au condamnat și să se apere, expunând motivele pentru care au compus documentul respectiv de condamnare. Însă nu au îndrăznit să se prezinte. Credem că era convenabil, dacă într-adevăr îi puteau convinge de erezie pe cei menționați mai sus, oameni de bună credință, să vină la conciliu și să arate că era adevărată acuzația pe care o considera solidă și nu îndoielnică pentru a pronunța împotriva lor o sentință temerară. Însă

reținut de conștiința sa nedreaptă el nu s-a prezentat, gândind în mintea lui aceasta: credea că documentul absurd și ilegal trebuie să fie abrogat⁹², iar decizia pronunțată împotriva ereticului Nestorius să fie anulată.

10. Supărați pe drept cuvânt, noi am decis în mod legitim să pronunțăm și asupra lui și a delegației sale aceeași sentință, pe care au pronunțat-o în mod ilegal împotriva unor oameni care nu meritau să fie condamnați. Însă pentru a învinge prin răbdare temerile lui, chiar dacă ar merita să sufere aceasta pe bună dreptate și în mod legitim, noi am rezervat aceasta judecării Preafericirii Tale. Totuși, așteptând decizia ta, noi i-am declarat excomunicați și i-am eliberat de orice sarcină preoțească pentru ca ei să nu mai poată face rău nimănui prin învățăturile lor. Cum să nu fie absolut necesar, gândim noi, să privăm, chiar și împotriva voinței noastre, de puterea de a dăuna pe cei care, în mod atât de sălbatic, dârz și chiar contrar canoanelor, aveau obișnuința să recurgă la fapte atât de teribile și regretabile?

11. Rămânem deci cu toții în comuniune cu frații și colegii noștri în minister, Chiril și Memnon, care au suferit din partea lor acest act de ofensă și, după fapta lor temerară, noi am continuat și continuăm să celebrăm cu ei Liturgia, săvârșind în comun sinaxele. Am anulat, prin scris, comedia lor puerilă și am declarat acel document fără putere de lege și zadarnic. Nu a fost decât o ofensă, nimic altceva. Oameni, care nu erau mai mulți de 30, printre care unii erau acuzați de erezie, alții fără țară și alungați, ce fel de conciliu puteau ei ține sau ce forță puteau ei exercita împotriva unui conciliu care întrunește episcopi de pe tot pământul? Căci s-au alăturat sesiunilor conciliare cei pe care Preafericirea Ta i-a trimis, cei doi episcopi drept-credincioși, Arcadius și Proiectus, și preotul Filip. Ei ne-au încurajat prin prezența lor și au făcut cinste Scaunului Apostolic.

12. Este necesar ca Preafericirii Tale să i se aducă la cunoștință tot ceea ce s-a petrecut, din respect față de misiunea ta. Dacă se acordată libertatea faptelor celor care doresc acest lucru, dacă li se permite să insulte cele mai onorate tronuri și să decreteze sentințe contrare legilor canonice împotriva oamenilor asupra cărora nu au nici o putere, sentințe sau mai bine spus insulte la adresa celor care au suportat cu tărie lupte crâncene pentru apărarea credinței, toți

⁹²Este vorba despre sentința de condamnare a lui Nestorius pe care conciliul a exprimat-o în prima sesiune conciliară, 21 iunie 431.

oamenii din cauza cărora și acum credința a strălucit datorită rugăciunilor Preafericirii Tale, problemele merg pe un făgaș periculos. Dacă, dimpotrivă, reușim să corectăm în mod convenabil cei care îndrăznesc asemenea fapte, întreg scandalul va fi mai puțin periculos, iar respectul canoanelor va fi observat de toți.

13. S-a dat citire, de asemenea, documentului care descria condamnarea necredincioșilor pelagieni și celestieni, Celestius, Pelagius, Iulian, Persidius, Florus, Marcelin, Orientus și cei care aderă la învățăturile lor. Am decis împreună că deciziile luate în privința lor de către Preafericirea Ta sunt valide și bine fondate. Suntem de acord întru totul cu Preafericirea Ta și considerăm aceste persoane condamnate. Pentru ca Preafericirea Ta să cunoască exact tot ceea ce s-a petrecut ți-am trimis și documentele cu semnăturile conciliului. Îți dorim sănătate și te rugăm să-ți amintești de noi în rugăciunile tale la Domnul, preaiubit frate”.

Pe 29 iunie, împăratul Teodosie al II-lea răspunde raportului lui Candidian printr-un decret prin care anulează deciziile conciliare din 22 iunie, interzice episcopilor să părăsească Efesul și anunță sosirea unui înalt funcționar imperial care va ancheta asupra evenimentelor și va împiedica orice nouă dezordine în folosul bunei desfășurări a conciliului:

*Decretul imperial din 29 iunie 431*⁹³:

„Cezarii autocrați Teodosie și Valentinian, Învingători, Magnifici, Auguști, sfântului conciliu din Efes. Din raportul ilustrului dregător al domesticilor imperiali, Candidian, am aflat că au avut loc în metropola Efesului unele incidente zgomotoase și contrare bunei desfășurări a lucrărilor conciliare: sfinții episcopi nu s-au întrunit împreună, după cum am decretat, chiar dacă episcopul marelui oraș al Antiohiei era în apropierea Efesului însoțit de alți mitropoliți; nici episcopii deja ajunși nu au examinat împreună dosarele și nu au căzut de acord; nici nu au discutat despre punctele de credință conform modului convenit sau cum era cerut în scrisorile imperiale pe care le-am trimis succesiv, ci lucrurile s-au petrecut în așa fel încât devenise evidentă ura pe care unii o aveau împotriva altora din cauza atașamentului lor la ceea ce,

⁹³E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 9-10.

într-un fel sau altul, fusese deja decis și nu au știut nici măcar să simuleze, făcându-ne să credem că totul a fost coordonat cu bună reflecție. De aceea, Maiestățile Noastre au decis că acest lucru să nu se mai întâmple nicidecum, iar aceste procedee neobișnuite să înceteze.

Veți examina mai întâi, după cum decretasem, problemele legate de ortodoxie, iar deciziile întregului conciliu vor avea valoare normativă imediată. Maiestățile Noastre nu acceptă prejudecățile născute din cercetări artificiale și suntem atât de supărați pentru cele întâmplate încât până ce dogmele ortodoxe vor fi examinate de întreg conciliul vom trimite un ofițer de la curtea imperială, care împreună cu ilustrul dregător Candidian, din ordinul nostru, va cerceta în amănunțit tot ceea ce s-a petrecut până acum, va împiedica dezordinile viitoare, va interzice episcopilor să părăsească Efesul, nici pentru a se retrage la casele lor, nici pentru a veni la curtea imperială. Acest lucru nu va fi permis nimănui, nimeni să nu creadă că va putea părăsi orașul fără știre. Această scrisoare trebuie să vă pună în gardă de teama ca cineva să nu vină cu un alt ordin pe deasupra celui care-l exprimăm aici.

Fericirile Voastre să știe că am ordonat iluștrilor guvernatori ai provinciilor să nu permită absolut nimănui să se reîntoarcă în țara sau orașul lor fără acordul nostru. Respectând ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, trebuie ca totul să fie examinat fără spirit de gelozie și în adevăr și aprobat de Maiestățile Noastre, astfel încât preocuparea noastră de bază să nu mai fie oamenii, nici drept-credinciosul și iubitul lui Dumnezeu Nestorius, nici de orice alt lucru, ci de însăși dogma și adevărul creștin.

Semnat pe 3 înaintea calendelor din iulie, 29 iunie 431, sub consulatul lui Flavius Antiochus și a consulului ce urmează să fie desemnat”.

Din acest document reiese că împărații nu iau apărarea nimănui, nici lui Nestorius, nici lui Chiril sau Memnon. Ei se declară a fi adepți adevărului pe care doresc să-l vadă strălucind la încheierea lucrărilor conciliare. Ioan de Antiohia manifestă un sentiment de satisfacție referitor la deciziile împăraților, care la rândul lui răspunde curții imperiale printr-o scrisoare măgulitoare în care afirmă bucuria de a trăi în aceste timpuri sub ocârmuirea binevoitoare a distinsilor împărați. Ioan și adepții lui au expus împăraților motivele pentru care au recurs la condamnarea lui Chiril și Memnon. Nu s-a sinchisit să spună, printre altele, că a contribuit la această condamnare îndrăzneala lui

Chiril de a ataca episcopul orașului imperial și de a nu da ascultare ordinelor imperiale. De asemenea, Ioan cere împăratului ca pentru adoptarea documentelor dogmatice fiecare mitropolit să nu vină însoțit decât de doi episcopi pentru a echilibra votul care ar fi fost favorabil majorității episcopilor din Egipt și din Asia Minoră, dirijați de Chiril și Memnon. Chiril răspunde, la rândul lui, împăraților printr-o scrisoare pe care o trimite la curtea imperială prin Palade, datată 1 iulie 431:

*Chiril de Alexandria către Teodosie al II-lea*⁹⁴

„Din știrile pe care Părinții conciliari vi le-au trimis și din documentele primei sesiuni ați aflat tot ceea ce era necesar referitor la Nestorius și erorile lui. Dregătorul Candidian considera prietenia pentru Nestorius mai presus de credință, reușind astfel să capteze atenția împăratului prin redactarea unor rapoarte pline de imparțialitate. Însă împărații puteau vedea, din documentele conciliului, că noi am acționat în mod echitabil cu Nestorius după ce am examinat cu mare atenție toate scrierile lui. Nu trebuie să dați ascultare lui Ioan de Antiohia, care era mai preocupat de prietenii lui decât de credință și care a ocazionat întârzierea conciliului cu douăzeci și unu de zile. De când a ajuns, el a manifestat tendințe pro-Nestorius, fie pentru că i-a fost prieten, fie pentru că împărtășea erorile lui. Deoarece Candidian împiedica conciliul să-i aducă la cunoștință împăratului situația exactă, l-am rugat pe prinț să-l trimită pe dregător cu cinci membri ai conciliului, pentru a-i face raportul prin viu grai. Câțiva episcopi, care până atunci erau adepții lui Nestorius, au aderat la spiritul conciliului și ni s-au alăturat nouă astfel încât nu mai rămâneau decât circa 37 de episcopi de partea lui Nestorius și Ioan, iar acești episcopi nu erau împotriva conciliului decât de frica pedepselor meritate pentru greșelile lor sau pentru că erau eretici, pelagieni, de pildă. De partea conciliului s-a aflat tot timpul episcopul Romei, Celestin, și întreg episcopatul Africii, chiar dacă în realitate nu participa la conciliu”.

Spre finalul scrisorii, Chiril raportează violențele manifestate de Irineu, al doilea trimis imperial pentru a-l ajuta pe Candidian la menținerea ordinii și disciplinei în timpul lucrărilor, în defavoarea conciliului și-și cere

⁹⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1422.

scuze că nu poate da mai multe detalii despre lucrările conciliare din cauza plecării iminente a lui Paladius.

III. 4. Sesiunea a doua: 10 iulie 431

La începutul lunii iulie ajunge la Efes și delegația papală, iar Chiril decide ținerea unei noi sesiuni conciliare în prezența lor, în palatul episcopal al lui Memnon. Sesiunea se deschide prin citirea scrisorii lui Celestin, mai întâi în latină, iar apoi în traducere grecească. Episcopul Romei este recunoscut public „păstrătorul credinței apostolice”. Preotul Filip, care a dat citire scrisorii, mulțumește conciliarilor pentru sentimentul comun acordat Papei subliniind: „Preafericirile Voastre nu ignoră faptul că sfântul Petru este capul credinței comune a apostolilor”. Delegații Papei primesc documentele primei sesiuni pentru a lua cunoștință cu desfășurarea dezbaterilor până la decizia de excomunicare a lui Nestorius și aliaților lui, pe care o aprobă în numele lui Celestin, adăugând semnătura lor. Preotul Filip rostește atunci cuvintele reluate de conciliul Vatican I⁹⁵: „Nimeni nu se îndoiește, dimpotrivă este bine cunoscut dintotdeauna, că fericitul apostol Petru, prințul și șeful apostolilor, stâlpul credinței, temelia Bisericii catolice, a primit de la Domnul Nostru Isus Cristos, Mântuitorul și Răscumpărătorul firii umane, cheile Împărăției și puterea de a lega și dezlega păcatele. Până astăzi și întotdeauna el este cel care

⁹⁵H. DENZINGER, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum*, Bologna, Edizioni Dehoniane Bologna, 2003, p. 1065: „Ceea ce Domnul Isus Cristos, șeful păstorilor și păstorul suprem al turmei, a instituit în persoana fericitului apostol Petru pentru mântuirea veșnică și binele perpetuu al Bisericii, trebuie absolut, prin voința aceluiași Cristos, să dureze pentru totdeauna în Biserică, deoarece ea este clădită pe piatră și va rămâne nebiruită până la sfârșitul timpurilor. *Nimeni nu se îndoiește, dimpotrivă este bine cunoscut dintotdeauna, că fericitul apostol Petru, prințul și șeful apostolilor, stâlpul credinței, temelia Bisericii catolice, a primit de la Domnul Nostru Isus Cristos, Mântuitorul și Răscumpărătorul firii umane, cheile Împărăției și puterea de a lega și dezlega păcatele. Până astăzi și întotdeauna el este cel care trăiește și judecă în succesorii săi* (din discursul lui FILIP la Efes), adică episcopii Sfântului Scaun din Roma, fondată de el și consacrată prin sângele martiriului său, *trăiește, prezidează și exercită puterea de a judeca* (din discursul lui FILIP la Efes). De aceea, oricine succedă lui Petru pe acest Scaun, datorită instituirii lui Cristos însuși, primește primatul lui Petru peste întreaga Biserică. *Astfel rămâne ceea ce a dispus Adevărul: fericitul Petru, păstrând tăria solidă pe care a primit-o, nu a părăsit cărnă Bisericii ce i-a fost încredințate* (extras dintr-o predică a Papei LEON I). De aceea a fost mereu necesar ca fiecare Biserică, adică credincioșii de pretutindeni, să se adreseze Bisericii romane, datorită investiturii ei superioare (IRINEU de Lyon, *Împotriva ereziilor* III, 2, 3), pentru că în acest Scaun, de unde se împarte asupra tuturor drepturile comuniunii venerabile (AMBROZIU de Milano, *Scrisoarea* 11, 4), membrele sunt unite capului și împreună formează un singur trup”.

trăiește și judecă în succesorii săi”. Astfel Scaunul Apostolic, prin delegații săi, aprobă sentința luată pe 22 iunie, iar Chiril recunoaște primația Sfântului Scaun prin aceste cuvinte: „Delegația romană a ținut locul Scaunului Apostolic și a tuturor fericitilor episcopi din Occident, iar prin semnătura lor, delegații au confirmat, din partea Preafericitului și drept-credinciosului episcop Celestin, ceea ce s-a decis”⁹⁶. Din punct de vedere ecleziologic este foarte important acest lucru: delegația papală reprezintă întreg episcopatul apusean, iar prezența lor atestă comuniunea între Orient și Occident, conferind astfel caracterul ecumenic al conciliului din Efes.

Participanții la cea de-a doua sesiune sunt în comun acord cu sentimentul Papei. Firmus de Cezareea, în Capadocia, recunoaște că în scrisoarea trimisă deja înaintea conciliului episcopului Alexandriei, Celestin exprima judecata lui referitor la Nestorius și învățătura lui. Conciliul nu a făcut decât să dea oportunitatea ereticului de a se apăra în fața acuzațiilor și să se alinieze învățăturii, considerate apostolice, a Bisericii. Însă deoarece acesta a refuzat să se prezinte înaintea unui conciliu prezidat de „dușmanul lui numărul unu”, Părinții conciliari au acționat conform deciziilor exprimate de Celestin în scrisoarea către Chiril. În numele delegației papale, Filip reia cuvântul și mulțumește participanților pentru atașamentul manifestat față de comuniunea cu Scaunul Apostolic.

III. 5. Celelalte sesiuni conciliare

Pe 11 iulie o nouă sesiune are loc tot în palatul episcopal din Efes. Delegația pontificală, după ce a citit dosarul primei sesiuni cere, conform ordinului papal, să fie citite în public documentele primei sesiuni. Fiecare delegat al Papei a luat cuvântul pentru a felicita deciziile conciliare și a-i mulțumi public lui Chiril pentru felul în care a condus dezbaterile privitor la excomunicarea lui Nestorius. Episcopii prezenți au redactat atunci un nou raport adresat curții imperiale în care exprimă bucuria comuniunii între Bisericile răsăriteană și apuseană privitor la condamnarea învățăturii lui Nestorius. Astfel, întreaga creștinătate, mai puțin adepții apropiați ereticului, au manifestat o judecată unanimă. Împăratului i se cere să valideze, prin semnătura sa, actul de excomunicare și să prevadă la înlocuirea lui Nestorius

⁹⁶P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine*, p. 56.

din cea mai înaltă funcție bisericească a Constantinopolului. De asemenea, conciliarii trimit o scrisoare clerului și credincioșilor din orașul imperial prin care îi asigură de rugăciunile lor în vederea alegerii unui nou episcop care să fie vrednic de această demnitate.

După câteva zile de pauză, pe 16 iulie, conciliul se întrunește din nou în catedrala din Efes, dedicată Fecioarei Maria *Theotókos*. Chiril și Memnon doresc să lămurească, în adunarea episcopilor, dosarul „Ioan de Antiohia”. Este respectată aceeași procedură ca și la prima sesiune în cazul dosarului „Nestorius de Constantinopol”: de două ori o delegație compusă din trei episcopi este trimisă la Ioan pentru a-l convoca înaintea participanților, însă acesta nu dă ascultare invitației. Rezidența era înconjurată de oameni civili înarmați care și-au permis să aducă tot felul de insulte la adresa conciliului și au amenințat chiar pe cei trimiși. Chiril se vede nevoit să propună condamnarea și excomunicarea lui Ioan. Iuvenal de Ierusalim exprimă tristețea sa față de neînțelegerea de care a dat dovadă Ioan de a da curs invitației conciliului și de a se supune Scaunului Apostolic, cu atât mai mult cu cât Antiohia, prin episcopii din trecut, Paul de Samosata și Meletius, fusese deja în vizorul Romei. Pentru a treia oară în primele secole ale creștinismului un episcop al Antiohiei risca să fie condamnat și excomunicat în persoana lui Ioan. Chiril și Memnon propun adunării să se pronunțe față de situația episcopului Antiohiei. Decizia unanimă este aceea de a-l convoca pentru a treia oară înaintea conciliului.

A doua zi, pe 17 iulie, în același loc, episcopii țin a cincea sesiune conciliară. Chiril aduce la cunoștința conciliarilor că și cea de-a treia încercare de a-l aduce pe Ioan și adepții lui înaintea adunării a eșuat. Ba mai mult, episcopul de Antiohia a comis imprudența de a publica un document plin de blasfemii la adresa lui Chiril și Memnon în care îi acuză din nou de apolinarism, arianism, eunomianism. Părinții conciliari au recunoscut însă în episcopii vizați doi stâlpi ai ortodoxiei: anti-apolinariști, anti-arieni, anti-eunomieni, anti-nestorienii. Astfel deciziile lui Ioan împotriva lui Chiril și Memnon sunt nule și nu au nici un efect legislativ. De aceea, conciliul a decretat numele celor care sunt în vizor pentru a fi condamnați împreună cu Ioan dacă nu acceptă să se alăture dezbaterilor:

*Decretul conciliar privind identitatea celor vizați spre a fi excomunicați*⁹⁷

„Sfântul conciliu, denigrat și insultat de Fericira Sa, episcopul Ioan de Antiohia și de adepții lui, în reprezentanții cei mai de seamă, fericții și drept-credincioșii episcopi Chiril și Memnon, după cea de-a treia somație prin care au fost invitați să participe la dezbateri însă ei au refuzat să dea ascultare, din cauza refuzului de a veni la sesiunea conciliară și de a explica motivele pentru care, împotriva legilor și canoanelor Bisericii, au făcut recurs la un act revoluționar, a decis ca Ioan și adepții lui să merite o judecată în ce-i privește. Însă am considerat că revine bunătații episcopale să suportăm cu răbdare asemenea crime. De aceea acum, conform a ceea ce a fost decis deja, dăm aici lista celor care au născocit aceste invenții: Ioan de Antiohia, Ioan Damaschinul, Alexandru de Apaneea, Dexianos de Seleucia, Alexandru de Hierapolis, Himerios de Nicomedia, Phritilas de Heracleea, Heladios de Tars, Maximin de Anazarbe, Dorotheus de Marcianoupolis, Petru de Trajanoupolis, Paul de Emesa, Polychronios din orașul Heracleotes, Euthenios de Tyana, Meletius de Neocezareea, Teodoret de Cyr, Apringius de Chalcis, Macarie de Laodiceea, Zosys de Esbous, Saloustios de Corycos din Cilicia, Hesyhios de Castabala din Cilicia, Valentin de Moutloublace, Eustatie de Parnasos, Filip de Theodosianai, Daniel, Iulian, Chiril, Olympios (fără a specifica originea lor), Diogene de Ionopolis, Teofan de Filadelfia, Tarianus de Augusta, Aurel de Irenoupolis, Muse de Arados, Heladios de Ptolemais, ca ei să fie excluși din comuniunea Bisericii. De acum înainte nu mai au nici o autoritate preoțească în virtutea căreia să-și permită să facă rău cuiva până ce nu vor fi recunoscut ei înșiși greșeala lor, știut fiind faptul că dacă nu fac acest lucru cât mai repede vor atrage asupra lor sentința finală, conform canoanelor. Este evident faptul că actul săvârșit împotriva fericților episcopi iubiți de Dumnezeu și capi ai Bisericilor din Alexandria și Efes, Chiril și Memnon, precum și insultele la adresa lor sunt fără nici o valoare și sunt considerate ca și cum nu ar fi existat vreodată. Toate aceste lucruri vor ajunge la urechile prietenilor lui Cristos și preaiubiți de Dumnezeu, împărații noștri, pentru ca urechile lor să audă tot ceea ce s-a petrecut la Efes. Iuvenal, episcop de Ierusalim, am semnat; Acadius, episcop și preot al Scaunului Apostolic, am semnat; Proiectus, episcop și preot al Scaunului Apostolic, am

⁹⁷E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 20-21.

semnat; Filip, preot al Scaunului Apostolic, am semnat. De asemenea toți ceilalți participanți au semnat”.

După publicarea acestui document, Chiril începe ofensiva împotriva lui Ioan de Antiohia, așa cum a făcut-o și cu Nestorius, după ce conciliul s-a exprimat referitor la învățătura sa. Deoarece Ioan rămâne ferm pe poziție, conciliul a procedat la excomunicarea lui oficială și a adepților lui printr-o scrisoare emanată de Părinții conciliari sub tutela lui Chiril:

*Decret de excomunicare a lui Ioan de Antiohia și a adepților lui*⁹⁸

„Sfântul conciliu ecumenic întrunit la Efes prin ordinul împăraților se adresează episcopilor, preoților, diaconilor și tuturor credincioșilor din toate provinciile și orașele. Pe când eram adunați în orașul Efes, unii s-au separat de noi, numărând un pic mai mult de 30 de episcopi, și au avut ca autor al separării pe episcopul Ioan de Antiohia. Iată numele lor: în primul rând Ioan însuși de Antiohia în Siria și Ioan Damaschinul, Alexandru de Apaneea, Alexandru de Hierapolis, Himerios de Nicomedia, Phritilas de Heracleea, Heladios de Tars, Maximin de Anazarbe, Dorotheus de Marcianoupolis, Petru de Traianoupolis, Paul de Emesa, Polychronios din orașul Heracleotes, Euthenios de Tyana, Meletius de Neocezareea, Teodoret de Cyr, Apringius de Chalcis, Macarie de Laodiceea, Zosys de Esbous, Saloustios de Corycos din Cilicia, Hesyhios de Castabala din Cilicia, Valentin de Moutloubance, Eustatie de Parnasos, Filip de Theodosianai, Daniel Dexianos, Iulian și Chiril, Olympios și Diogene de Ionopolis, Teofan de Filadelfia, Tarianus de Augusta, Aurel de Irenoupolis, Muse de Arados, Heladios de Ptolemais. Aceștia au fost excluși din comuniunea Bisericii, nu mai au nici o autoritate bisericească. Astfel nu vor mai putea stânjeni sau provoca rele în Biserică. Unii dintre ei fusese deja condamnați. Cu toții au manifestat tendințe deschise pro-Nestorius și pro-Celestius deoarece au refuzat să accepte condamnarea lui Nestorius, alăturându-se nouă. Printr-o sentință comună sfântul conciliu i-a declarat în afara oricărei comuniuni bisericești, le-a înlăturat orice funcție preoțească prin care ar fi putut produce rău Bisericii. Deoarece episcopii absenți de la conciliu care au rămas în țările și în orașele lor din cauza unui motiv bine întemeiat, fie bisericesc, fie fizic, nu trebuie să ignore ceea ce s-a

⁹⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 26-28.

decretat față de aceștia, aducem la cunoștința Feriților Voastre că în cazul în care mitropolitul unei provincii, separându-se de sfântul conciliu ecumenic, a aderat la micuțul grup încăpățânat sau aderă mai târziu sau împărtășește opiniile lui Celestius, nu doar nu va mai avea nici o autoritate asupra episcopilor din provincie, deoarece, din acest moment, este considerat exclus de conciliu din comuniunea bisericească și nu va mai avea nici o eficacitate, dar mai mult, el va fi supus episcopilor provinciei sale și mitropoliților din împrejurimi recunoscuți pentru ortodoxia lor, dat fiind faptul că el a decăzut din demnitatea episcopală. Dacă acei episcopi provinciali absenți de la sfântul conciliu au aderat la schismă sau încearcă să adere, sau dacă, după ce au semnat condamnarea lui Nestorius, au revenit asupra deciziei lor, aceștia sunt, conform decretului sfântului conciliu, excluși definitiv din minister și decăzuți din demnitatea episcopală. Dacă unii clerici din diferite orașe, din cauza ortodoxiei lor, au fost excluși din minister de Nestorius și aliații lui, am crezut de cuviință ca ei să reia funcțiile avute mai înainte și ca o regulă generală decretăm că preoții care sunt în acord cu sfântul conciliu ortodox și ecumenic să nu fie nicidecum supuși episcopilor care s-au înscris în rândul schismaticilor. Dacă unii clerici dezertează și îndrăznesc, în privat sau în public, să împărtășească învățăturile lui Nestorius sau Celestius, sfântul conciliu decretează ca ei să fie excluși din cler. Toți cei care au fost condamnați de fapte rușinoase de sfântul conciliu sau de episcopii lor și cărora, din cauza indiferenței față de învățăturile lui Nestorius și ale adepților lui, în ciuda canoanelor, au căutat sau încearcă să mențină comuniunea și ministeriul lor, am gândit că ei vor rămâne așa cum sunt fără a-i putea ajuta și vor suferi și ei excomunicarea. De asemenea dacă unii vor cu tot dinadinsul să submineze deciziile luate referitor la fiecare punct de sfântul conciliu din Efes, sfântul conciliu decretează că, dacă aceștia sunt episcopi sau preoți, vor fi excluși din demnitatea pe care o dețin, iar dacă sunt laici, vor fi excomunicați. Urmează semnăturile episcopilor înscrși în seria proceselor verbale”.

Câteva zile mai târziu, pe 22 iulie, Chiril și Memnon organizează o nouă sesiune conciliară în palatul episcopal din Efes. Lucrările sesiunii încep cu citirea *Simbolului* de la Niceea, apoi se dă citire dosarului patristic de la prima sesiune care a condus la condamnarea lui Nestorius. Scopul conciliului era acela de a demonstra, dacă mai era cazul, că Nestorius a înțeles greșit

Simbolul de la Niceea și gândirea Sfinților Părinți. Charisius, preot al episcopiei din Filadelfia, prezintă cazul quartodecimanilor din Lidia care, dorind să integreze comuniunea Bisericii, au fost constrânși să semneze o mărturisire de credință nestoriană. Charisius mărturisește că s-a opus acestui procedeu, motiv pentru care a fost excomunicat. Pentru a susține cazul, preotul din Filadelfia prezintă înaintea conciliarilor formula de credință pe care lidienii au fost forțați să o semneze, cuvintele erau aproape asemănătoare cu cele de la Niceea, însă pe alocuri au fost introduse ideile lui Nestorius, adică separția, în persoana lui Crisostom, Cuvântului divin și a omului asumat. Teodor de Mopsuestia pare a fi autorul acestui *Crez*⁹⁹, reluat apoi de nestorienii, iar exemplarul citit de Charisius înaintea conciliarilor era semnat de mulți foști quartodecimanii și de unii novațieni.

Decizia conciliului este unanimă: refuzul oricărui alt *Crez* în afara celui de la Niceea și condamnarea tuturor acclorilor care acceptă un al *Crez*. În finalul sesiunii se dă citire încă o dată, unor texte majore din scrierile lui Nestorius, după care urmează semnăturile participanților, cu Chiril în frunte. La Efes, consecințele cristologice erau la fel de însemnate ca și la Niceea. Dogma cristologică trebuia să fie reafirmată în aceeași termeni ca la Niceea, în caz contrar era atacată însăși dogma Sfintei Treimi. Termenii *homoousion* și *hypostasis* vor fi îndelung reluați și dezbătuți în adunările conciliare pentru a reafirma neîncetat adevărul fundamental al credinței creștine: în Dumnezeu există o singură esență, esența divină, și trei persoane consubstanțiale și distincte, fără confuzie. Nestorienii adoptau aceeași strategie ca și arienii: dădeau termenilor conținutul în *Crez* sensul învățaturii lui Nestorius, degenerând o învățătură ortodoxă în erezie. Era mai mult decât necesar ca sensul cuvintelor să fie bine înțeles de părțile intrate în conflict dogmatic pentru a evita, pe cât posibil, degenerări și divergențe de opinii, care au condus deseori la schisme și la nașterea noilor erezii în Biserica primelor secole a creștinismului.

Cu sesiunea precedentă am putea spune că toate problemele pentru care conciliul a fost convocat au fost rezolvate, iar episcopii ar fi putut recăștiga comunitățile lor. Însă nu a fost așa. Sinodul prezidat de Ioan de

⁹⁹A. MINGANA, *Commentary of Theodore of Mopsuestia on the Nicene Creed*, Piscataway, Gorgias Press, prima ediție în 1932, reeditat și îmbogățit în 2009.

Antiohia, care i-au excomunicat pe Chiril și Memnon, este încă în plină desfășurare. Ei au făcut un raport la împărat, iar acesta promite trimiterea unui comisar imperial pentru examinarea în detaliu a lucrurilor petrecute. La începutul lunii august ajunge la Efes dregătorul curții imperiale Ioan, *comes sacrarum largitionum* (echivalentul unui ministru de finanțe), deținând o scrisoare imperială adresată celor două sinoade. Prin această scrisoare, curtea imperială recunoaște condamnarea lui Nestorius, a lui Chiril și a lui Memnon, prin consecință, episcopii puteau intra în „pace și concordie” în episcopiile lor.

*Sacra imperială adresată conciliului*¹⁰⁰

„1. Lui Celestin, Rufus, Augustin, Teodot, Alexandru, Acacius, Tranquillinus, Valentin, Iconios, Ioan, Acacius, Ursus, Firmus, Himerios, Dexianus, Verinianus, Palade, Asterios, Iuvenal, Flavian, Helladios, Rambulos, un alt Alexandru, Maxim, Phritilas, Perigenes, Cirus, un alt Ioan, Eutenios, Hellanicos, Bosporios, un alt Cirus, Venancius, Petru, Dunatos, Doroteus, Antiocus, Dalmatius, Eusebiu, Seleucos, Eleusios, Eulogius, Sapidus, Timotei, Pius, Troilius, Erenianos, Monim, Olimprios, Teofil, Iulian, Vasile și celorlalți venerați episcopi.

2. Cât de mare este zelul nostru pentru credință și învățătura creștină, credem că am arătat-o în multe rânduri, lucru vizibil în ochii tuturor locuitorilor pământului datorită convocării sfântului conciliu. Deoarece nu puteam suporta ideea ca o controversă să înalțe capul, chiar și puțin, am scris Fericirilor Voastre să vă adunați numaidecât pentru ca să găsiți cât mai repede o soluție. Chiar dacă eram conștienți că lucrul pentru afirmarea credinței era dificil Fericirilor Voastre totuși, datorită prudenței noastre imperiale, am ușurat dificultatea lucrărilor voastre indicându-vă locul și timpul întrunirii. Într-adevăr, am ales orașul Efes fiindcă este ușor accesibil pe uscat și pe ape și este în măsură să ofere participanților cele necesare subsistenței atât din producția proprie, cât și din import, astfel încât dorințele Maiestaților Noastre și cele ale sfântului conciliu să fie în armonie și să treacă ușor la fapte.

3. Confirmăm și acceptăm excomunicarea lui Nestorius, Chiril și Memnon pe care Fericirile Voastre ni le-au adus la cunoștință, însă condamnăm

¹⁰⁰E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 31-32.

comportamentul vostru privitor la credința creștină, învățatură și ortodoxie pe care le-am primit prin tradiție de la înaintașii noștri și pe care sfântul conciliu, întrunit sub împăratul defunct Constantin, le-a aprobat în unanimitate. Deci fiecare membru al sfântului conciliu va fi atent ca orice controversă terminându-se aici și fiind înlăturată, să intre în pace și concordie în țara lor.

4. Pentru ca Fericirile Voastre să nu fie doar încurajați de scrisoarea Maiestăților Noastre pentru a da o atenție sporită păcii și concordiei universale în folosul dogmei, vă trimitem, după ce am citit-o, și scrisoarea Fericirii Sale, episcopul de Bereea, Acacius, care dă același sfat. Deoarece din cauza vârstei înaintate nu a putut să fie prezent la sfântul conciliu, a sfătuit, prin această scrisoare, lucruri care convin Fericirii Sale și care sunt profitabile credinței ortodoxe. Care sunt acestea? La citirea scrisorii veți afla. Fericirile Voastre să afle că l-am trimis pe *comes sacrarum largitionum* Ioan pentru ca, cunoscând intențiile Maiestăților Noastre privitor la credință, să ia măsurile pe care le va considera cel mai profitabil pentru toți”.

După citirea publică a scrisorii imperiale, Ioan de Antiohia utilizează puterea forțelor înarmate pentru a-i aresta pe cei trei condamnați, Nestorius, Chiril și Memnon, care rămân sub pază la locuințele lor. Această măsură armată nu este pe placul chirilienilor care sunt confrunțați cu o nedreptate de nedescris. De aceea, la rândul lor trimit împăratului o scrisoare, sub formă de raport, pentru a informa curtea imperială de cele întâmplate și a cere eliberarea și recunoașterea inocenței lui Chiril și Memnon:

*Răspunsul conciliului la scrisoarea imperială*¹⁰¹

„1. Maiestăților Voastre și prieteni ai lui Cristos, Teodosie și Valentinian, Învingători, Triumfători, Augustus, sfântul conciliu ecumenic întrunit prin harul lui Dumnezeu și ordinul Maiestăților Voastre în metropola Efes. Maiestățile Voastre, prieteni ai lui Cristos, drept credincioși Împărați, ați arătat încă din copilărie zelul pentru credință și canoanele bisericești, zel datorită căruia Maiestățile Voastre, printr-un decret binevoitor, ați decretat ca toți episcopii pământului locuit să ajungă la Efes. Totuși, scrisoarea Maiestăților Voastre, care ne-a fost citită acum de dregătorul imperial Ioan, a produs o

¹⁰¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1301-1304; E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 32-33.

mară vâlvătaie printre noi, fiindcă din ea am înțeles că o mare înșelătorie și minciuni au ajuns la urechile Voastre.

2. Ceea ce am înțeles din această scrisoare, este faptul că ar fi ajuns la urechile Maiestăților Voastre vestea că dragii noștri colegi în episcopat, drept-credincioșii plăcuți lui Dumnezeu, arhiepiscopul Chiril și episcopul Memnon, ar fi fost condamnați de sfântul conciliu. De aceea, dorind ca nici o minciună să nu ajungă la urechile Maiestăților Voastre, prieteni ai lui Cristos, am îndrăznit să vă raportăm că sfântul conciliu ecumenic, care are în componența lui întreg Occidentul cu Roma cea Mare și Scaunul Apostolic și toată Africa și Illiricum, nu a pronunțat nici o condamnare împotriva drept-credincioșilor, plăcuți lui Dumnezeu, episcopii amintiți și nu s-a vorbit niciodată de așa ceva, ci mai degrabă, admirându-i pentru zelul de care au dat dovadă în favoarea ortodoxiei, au fost vrednici să primească nenumărate elogii de la oameni și numeroase coroane de la Cristos Învățătorul. Noi l-am condamnat doar pe Nestorius, predicatorul ereziei hulitoare a anthropolatrilor (cei care separă în Cristos firea divină și firea umană), iar despre acest lucru am făcut deja un raport Maiestăților Voastre, prieteni ai lui Cristos.

3. Acest lucru ne-a întristat destul – pare a fi rodul unei înșelătorii – faptul că Ioan de Antiohia și adepții lui au fost amestecați adunării noastre, precum și adepții învățaturii lui Celestius, care s-au separat de conciliul ecumenic și au fost excomunicați de noi, iar acum aceeași *Sacra* ne este trimisă și nouă și lor. De ceva timp am adus la cunoștința Maiestăților Voastre cum s-au rupt de noi, cum, după ce i-au insultat pe prezenții noștri, au îndrăznit să încalce toate canoanele și, printr-o obrăznicie împotriva noastră, s-au distanțat de comuniunea conciliului ecumenic, în sfârșit, cum, chemați să se apere, nu au vrut în nici un chip să o facă. Astăzi încă o dată aducem la cunoștința Maiestăților Voastre, prieteni ai lui Cristos, că ei au fost excomunicați și excluși din demnitatea episcopală de către conciliul ecumenic din cauza obrăzniciei lor și a luptei pentru apărarea, până astăzi, a învățaturii răspândite de Nestorius, condamnat de conciliu. Până acum nu i-am acceptat în comuniunea noastră deoarece au refuzat mereu să adere la condamnarea lui Nestorius și împărtășesc public opiniile ereticului, căzând astfel sub judecata canoanelor din cauza îndrăznelii manifestate împotriva prezenților noștri și au reușit astfel să înșele și să mintă urechile Maiestăților Voastre. De aceea cerem Maiestăților Voastre, consacrați lui Dumnezeu, ca Fericirile Lor, plăcuți

lui Dumnezeu, episcopii Chiril și Memnon, deoarece nu au fost nicidecum condamnați de vreun canon, să poată reveni în adunarea conciliară, iar credința să fie transmisă mai departe fără subterfugii, această credință a fost înscrisă în suflelele Voastre de Duhul Sfânt, ați primit-o de la înaintașii Voștri și a fost explicată cu deosebită claritate de noi în comentariile pe care le-am publicat împotriva lui Nestorius, pe care vi le-am trimis mai înainte. În fruntea acestor comentarii se află *Simbolul* celor 318 Sfinți Părinți de la Niceea. *Simbolul* în sine însuși este suficient pentru a refuza blasfemiile adversarilor și a stabili credința ortodoxă de care ați dat dovadă până acum.

4. Dacă Maiestățile Voastre doresc să se informeze mai amănunțit asupra celor petrecute și să judece mai exact litigiul care ne divide de cei care s-au separat de noi, vă rugăm să trimiteți la sfântul conciliu pe cei pe care Maiestățile Voastre cred de cuviință, astfel încât Maiestățile Voastre, prieteni ai lui Cristos, să fiți, datorită unui contact direct, la curent cu toată”.

Această scrisoare este doar începutul unui proces lung de proteste împotriva măsurilor considerate nedrepte la adresa șefilor de la Efes, Chiril și Memnon. Între Constantinopol și Efes se creează un pod de emisari, fiecare dintre cele două partide încercând să convingă curtea imperială de bunele intenții care o animă. Dintr-o scrisoare a lui Epifan, arhidiacon și secretar al lui Chiril, adresată lui Maxim, noul episcop de Constantinopol, aflăm numele persoanelor de contact la curtea imperială și cadourile trimise în scopul obținerii câștigului de cauză împotriva partidei suscitată și alimentată de Ioan de Antiohia¹⁰².

În ciuda evenimentelor nefericite, conciliul se întrunește în cea de-a șaptea sesiune, pe 31 iulie, în catedrala din Efes. Dezbaterile se deschid prin citirea unei petiții de către episcopul de Constanța în Cipru, Reginus, susținut de alți doi episcopi din Cipru, Zenon și Evagrie. De ceva timp, Patriarhii de Antiohia reclamau autoritatea asupra episcopilor din Cipru, în special dreptul de a consacra noi episcopi. Atunci când scaunul mitropolitan a rămas vacant prin moartea episcopului Troilus, ducele Denis, proconsulul Antiohiei, la

¹⁰²E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 4, p. 222-225. Acest aspect este unul dintre cele mai rușinoase pentru Chiril, aspru judecat de TILLEMONT: „Sfântul Chiril este sfânt, însă nu putem spune că toate lucrările lui sunt sfinte”, *Mémoires pour servir à l'histoire*, vol. XIV, p. 541.

cererea episcopului de Antiohia, a interzis alegerea unui nou episcop până ce litigiul nu va fi rezolvat în conciliu. Dacă, în urma acestor indicații, un nou episcop era ales pentru Constanța, acesta trebuia să se prezinte la conciliul din Efes. Petiția căreia i s-a dat citire era însoțită de două scrisori adresate de proconsul, una guvernatorului din Cipru și cealaltă clerului din Constantinopol. Clerul din Cipru nu a ținut cont de toate aceste prevederi și l-au ales pe Reginus arhiepiscop de Constanța. Ei au explicat gestul lor prin faptul că Antiohia pretindea că era *contra apostolicos canones et definitiones sanctissimae Nicaenae synodi*, împotriva canoanelor apostolice și a definițiilor sfântului conciliu de la Niceea¹⁰³. Împotriva cererii ciprioților s-au ridicat unii care afirmau că la Niceea s-a dorit doar clarificarea drepturilor Bisericilor primare, fapt ratificat de Patriarhii Antiohiei¹⁰⁴. Zenon, episcop cipriot, susținea că Troilus, precum și toți predecesorii lui au fost consacrați de episcopii ciprioți, în nici un caz de Patriarhii Antiohiei, încă din perioada apostolică. Dezbaterile se conclud printr-o decizie conciliară: „Bisericile din Cipru păstrează independența lor precum și drepturile de a consacra proprii episcopi”¹⁰⁵. Conciliul reafirmă astfel independența provinciilor bisericești și împiedică amestecul în treburile interne ale Bisericilor. Tot în această sesiune, conciliul adresează o scrisoare circulară tuturor episcopilor, preoților și laicilor prin care anunță lucrul major înfăptuit de Părinții conciliari: excomunicarea lui Nestorius pentru erezie și a lui Ioan de Antiohia pentru schismă și reafirmarea credinței de la Niceea în interpretarea Părinților postconciliari. De asemenea conciliarii redactează o formulă de credință de inspirație niceeno-constantinopolitană pe care o transmit împăraților prin intermediul contelui Ioan. În această formulă se afirmă:

¹⁰³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1465. Este vorba aici despre canonul 4 de la Niceea care spunea că „fiecare episcop trebuie să fie ales și consacrat de episcopii provinciei”.

¹⁰⁴Aluzia evidentă este canonul 6 de la Niceea care acorda scaunelor mitropolitane, în particular celui de Antiohia, drepturi particulare. Problema care trebuie rezolvată acum este de a ști care au fost aceste drepturi înainte de Niceea. Trebuia argumentat faptul că Antiohia avea dreptul de a consacra episcopi în Cipru înainte de Niceea. Ciprioții susțin că toți mitropoliții de Constanța au fost consacrați de episcopii provinciei, nicidecum de Patriarhii Antiohiei. Vezi H. de GENOUILLAC, *L'Église chrétienne au temps de saint Ignace d'Antioche*, Paris, Beauchesne, 1907.

¹⁰⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1466-1470. Vezi S.O. HORN, *Petrou Kathedra: der Bischof von Rom und die Synoden von Ephesus (449) und Chalcedon*, Paderborn, Bonifatius-Druckerei, 1982.

*Crezul de la Efes*¹⁰⁶

„Mărturisim un singur Domn, Isus Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu, Dumnezeu perfect și om perfect, compus dintr-un suflet rațional și un trup, născut din Tatăl înaintea veacurilor după divinitate, iar în zilele de pe urmă, născut din Fecioara Maria după umanitate, consubstanțial Tatălui după divinitate, consubstanțial nouă după umanitate. Cele două firi s-au unit (în persoana lui Cristos), de aceea mărturisim un singur Cristos, un singur Fiu, un singur Domn. Datorită acestei uniri, fără confuzie, mărturisim că Sfânta Fecioară este *Theotókos*, deoarece Cuvântul lui Dumnezeu s-a întrupat și s-a făcut om și, din momentul zămislirii, și-a unit templul pe care l-a luat din ea”.

¹⁰⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1341-1344. Unii cercetători afirmă că am putea vedea în această mărturisire de credință, care mai poartă și numele de *Crezul de la Efes*, mâna redacțională a lui TEODORET de Cyr. Argumentul care ne-ar face să admitem într-o oarecare măsură această ipoteză este o scrisoare pe care episcopul de Cyr o trimite monahilor câteva luni mai târziu, *Scrisoarea* 151, Migne, *Patrologia graeca* 83, col. 1420, în care transcrie aproape în integralitate acest text, excepție făcând ultimile linii în care Fecioara Maria este numită *Theotókos*. Vezi P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine*, p. 59 precum și ipoteza, un pic radicală, a lui H.M. DIEPEN, *Les Trois Chapitres au Concile de Chalcédoine: une étude de la christologie de l'Anatolie ancienne*, Oosterhoud, Éditions de Saint Michel, 1953, p. 35-36.

IV. CANOANELE DE LA EFES¹⁰⁷

Canonul 1: *Despre mitropoliții care se alătură apostataților. Mitropoliții care abandonează acest sfânt și ecumenic conciliu pentru a se alia părții apostataților (adică adeptilor lui Ioan de Antiohia), sau care se va alia în viitor, precum și cei care au împărtășit opiniile lui Celestius sau le va împărtăși în viitor (adică învățăturile pelagienilor), aceștia pierd orice autoritate asupra episcopilor provinciei și sunt deja excluși din comuniunea Bisericii și condamnați de conciliu (conform sentinței luate împotriva lui Ioan și a adeptilor lui). Episcopii din provinciile lor și din mitropoliile învecinate, ortodoxe, trebuie să se asigure că aceștia sunt înlăturați din episcopat.*

Din cele văzute până acum putem spune că acest canon se înțelege de la sine. Mai întâi Nestorius refuză să se alature adunării conciliare, ba mai mult, să se apere înaintea conciliului de acuzațiile ce i se aduc. Apoi, Ioan de Antiohia adoptă aceeași metodă. Nu recunoaște adunarea conciliară prezidată de Chiril și Memnon și creează propriul lui conciliu cu adepții care au suferit condamnări în provinciile lor respective. De asemenea, învățătura pelagiană mai găsește adepți printre partizanii lui Ioan. Conciliul exprimă dorința de a lucra în scopul unității Bisericii, unitate care este izvor de pace și armonie între Bisericile răspândite pe întreg pământul. Pentru a se evita dezbinările în interiorul Bisericii și pentru a pune capăt problemelor provocate de episcopii nesupuși disciplinei bisericești, conciliul decretează înlăturarea lor din demnitatea episcopală. Celelalte canoane nu fac decât să decreteze deciziile luate în urma discuțiilor conciliare și care așteaptă să fie întărite de un document imperial.

Canonul 2: *Despre episcopii care trec de partea apostataților. Dacă unii episcopi din provincii, adică episcopii aflați sub jurisdicția unei provincii, au abandonat sfântul conciliu și au trecut de partea apostataților, adică de partea celor din Antiohia, sau au încercat să treacă, sau, după ce au subscris la condamnarea lui Nestorius, au revenit apoi în adunarea apostataților, aceștia, conform sentinței sfântului conciliu, trebuie să fie înlăturați din preoție și decăzuți din funcțiile lor.*

¹⁰⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1472-1473.

Canonul 3: Despre clericii condamnați de Nestorius. *Dacă într-un oraș sau în anumite locuri există clerici condamnați de Nestorius sau de partizanii lui din cauza aderării lor la ortodoxie, am gândit că este bine ca ei să fie reîntegrați în funcțiile lor. În mod general, ordonăm că preoții rămași fideli conciliului ecumenic nu trebuie să fie subordonați în nici un fel episcopilor care au apostaziat sau care o vor face în viitor.*

Canonul 4: Despre clericii care iau apărarea lui Nestorius. *Dacă unii clerici apostaziază și îndrăznesc să ia apărarea, în secret sau public, lui Nestorius sau Celestius, sfântul conciliu a gândit de asemenea că trebuie să fie condamnați.*

Canonul 5: Despre cei condamnați pe drept de conciliu sau de episcopi. *Cei care au fost condamnați pentru fapte culpabile (fie că au fost condamnați de sfântul conciliu, fie de episcopii lor) și cărora Nestorius și partizanii lui, acționând în mod contrar canoanelor și fără a face distincție între ceea ce este permis și ce nu, au încercat să adere la comuniune sau la funcțiile deținute, am gândit că ei nu trebuie să revendice nici un profit și vor fi considerați pe mai departe condamnați.*

Canonul 6: Despre cei care acționează împotriva deciziilor conciliare. *Tot la fel și în privința celor care au acționat într-un fel oarecare împotriva deciziilor sfântului conciliu din Efes, conciliul decide ca, în cazul în care sunt episcopi sau preoți, vor pierde slujba, iar dacă sunt laici, vor fi excomunicați.*

După cum putem vedea, canoanele de la Efes vizează doar aspecte disciplinare referitor la aplicarea deciziilor conciliare. Nu mai întâlnim anatemele cu care ne-a obișnuit Niceea și Constantinopol. Soarta celor care au refuzat, din diferite motive, să adere la dezbaterile conciliare sau la aplicarea deciziilor Sfinților Părinți este deja pecetluită de atitudinea lor: rămân în comuniunea Bisericii dacă aderă la conciliu sau se exclud, *ipso facto*, din Biserică, dacă, acum sau mai târziu, trec de partea adversă. Documentele care poartă în ele învățătura nouă a lui Nestorius, precum și cele care manifestă simpatie față de această învățătură vor fi arse prin decret imperial:

*Decret imperial referitor la nestoriani*¹⁰⁸

„Respectul pe care-l avem față de sfânta religie ne împinge să luăm decizii drastice împotriva celor care arată rea credință referitor la Divinitate: să li se aplice pedepsele meritate și să fie numiți cu numele ce convine perversității lor, astfel încât, copleșiți de reproșuri, să sufere pentru veșnicie rușinea greșelilor lor și să nu fie scutiți nici în timpul acestei vieți, de pedeapsă, nici morți, de rușine. Deci, precum Nestorius, șeful acestei învățături rușinoase, a fost condamnat, tot astfel să fie loviți de pedeapsă și toți cei care împărtășesc aceleași sentimente și s-au alăturat necredinței lui, de teamă ca, abuzând de numele de „creștin”, să nu fie promotorii unei învățături de care ei s-au separat în necredința lor. De aceea decretăm că pretutindeni unde se află acești adepți ai necredinței lui Nestorius să fie numiți „simonieni”. Este normal ca cei care, abătându-se de la Dumnezeu, și imită învățatura necredincioasă a lui Simon să fie numiți cu același nume ca și el, precum arienii, care printr-o lege a împăratului defunct Constantin, sunt numiți porfirieni din cauza asemănării necredinței lor cu cea a lui Porfir care, vrând să combată religia adevărată prin forța cuvântului, a lăsat posterității opere hulitoare, nicidecum capodopere ale culturii sale.

Decretăm deci ca nimeni să nu îndrăznească să dețină, să citească, să copie cărțile hulitoare ale necredinciosului Nestorius care sunt în contradicție cu religia pură a celor ortodocși și cu dogmele sfântului conciliu al episcopilor de la Efes. Aceste cărți trebuie să fie căutate în grabă și să fie arse în public. Doar astfel, fiind înlăturată orice urmă de necredință încă de la rădăcină, mulțimea sfântă înșelată cu atâta ușurință nu va mai putea afla nici o urmă de eroare. De asemenea, în toate predicile creștine, acești oameni să nu fie numiți cu un alt nume decât cel de simonieni și să nu li se pună la dispoziție nici case, nici terenuri, nici vile suburbane, nici un alt loc pentru întrunirile lor secrete sau publice. Decretăm că unor asemenea oameni trebuie să li se interzică orice posibilitate de a se aduna, fiind clar stabilit pentru toți că cel care încalcă o asemenea lege și care-l imită pe Nestorius va fi pedepsit prin confiscarea averii. Înalta-ți autoritate va supraveghea ca acest decret să fie adus la cunoștința tuturor locuitorilor provinciilor prin mijloacele obișnuite. Am promulgat această lege în latinește și în grecește pentru ca să fie bine cunoscută tuturor”.

¹⁰⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 68.

Prefecților imperiali le revine misiunea și datoria de a face cunoscut decretul imperial precum și de a veghea la aplicarea lui:

*Edictul prefecților despre nestorien*¹⁰⁹

„Flavius Antemius Isidor (consul între 431-436), Flavius Bassus și Flavius Simplicius Reginus (prefect în Iliria între 431-435) prefecți decretează: Nimic nu este mai scump împăraților noștri decât să ducă o viață creștinească. Fără îndoială, nu vor ezita să se îngrijească neîncetat, în fiecare zi, pentru a spune așa, de transparentă în afacerile publice, depunând toate eforturile de care dispun zi și noapte. Nu credeți că vor depune cu atât mai mult efort pentru a veghea neîncetat la păstrarea credinței și religiei? Deoarece o învățătură religioasă absurdă, plină de ineptii și îndrăzneală, era gata să se răspândească sau mai bine spus nu era gata să se răspândească, ci se răspândise deja cu o oarecare autoritate înșelătoare, datorită grijii lor obișnuite, fără probleme, în liniște, fapt ce le este mereu drag și obișnuit, au poruncit să fie aplicată următoarea dispoziție: au corectat promotorii învățaturii hulitoare, aplicând pedepsele cuvenite și s-au îngrijit de ceilalți astfel încât, scutiți de orice pericol, convinși de învățătura adevărată doar printr-o avertizare, să se convertească și să nu piardă averile, ci recunoscând bunul credinței, perfect și veșnic, care supraviețuiește morții, să-l păstreze cu tărie. Însă, deoarece natura umană, surprinsă prima dată pe neașteptate și prinsă ca într-un laț prin discursuri înșelătoare și raționamente perverse, este neascultătoare și deoarece pentru corectarea neascultării este necesară frica și pedepse grele, împărații poruncesc acestora să fie liniștiți și să dea ascultare sfaturilor înțelepte și să nu se mai adune în nici un loc și nici din proprietățile lor să nu facă locuri ale necredinței pentru ceilalți, nici în oraș, nici undeva departe sau aproape de oraș, într-un cuvânt, nici un colț de pământ să nu mai fie accesibil unor asemenea adunări. Cât despre cei care se atașează operelor demente ale lui Nestorius și care țin la aceste cărți ca la viaticul erorii, împărații, manifestând mai bine milă decât să-i pedepsească, le cere să le arunce în foc și să le distrugă, de teamă ca aceste capodopere ale erorii, circulând în Imperiu, să nu devină un obstacol în calea credinței adevărate. De asemenea, interzic să se scrie alte asemenea lucrări de care este mai sănătos nici să nu fi auzit vorbind și nici să se citească asemenea cărți, deoarece constituie începutul decăderii în credință. Ce poate fi mai de preț decât sufletul și credința? Iar

¹⁰⁹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. I, fasc. 3, p. 69-70

asemenea cărți dăunează la amândouă și orbesc partea esențială a sufletului și fac în așa fel încât se orientează spre ce e mai rău. În plus, de frică să nu rămână ascunsă identitatea lor, de teama că păstrând numele propriu, să nu introducă în memorie autorul unei asemenea dramaturgii, aducând aminte memoriei că ar fi fost mai bine să-l dea uitării, împărații poruncesc să fie numiți „simioniți” și aplică pedepsele cele mai grele celor care încalcă aceste decrete în viitor. Pentru ca voi să recunoașteți bunătatea, buna credință a acestui edict, providența manifestată de ei tuturor, împărații noștri, Maiestățile lor, dând în schimb lui Dumnezeu, prin credință, răsplata datorată binefacerilor răspândite asupra lor, dar și asupra întregului pământ locuit, au poruncit să strălucească în fruntea acestui edict, conform uzanței, legea plină de lumina divină, pentru ca, fiind supuși edictului, să fiți liberi de orice pedeapsă și, învățând să trăiți în credință până la sfârșit, să vă bucurați de binefacerile nemuritoare, obținând toate avantajele pe care împăratul, prin legislația sa, și Dumnezeu, în cultul ce i se cuvine, au obișnuința să vă acorde”.

V. PERIOADA IMEDIAT POSTCONCILIARĂ

Imediat după terminarea lucrărilor conciliare, Iuvenal de Ierusalim, folosind documente false, căuta să se sustragă autorității Patriarhului Antiohiei și să declare autoritatea sa asupra provinciei Palestina, dar și asupra Feniciei și Arabiei. Chiril de Alexandria, chiar dacă a făcut front comun cu Iuvenal împotriva lui Nestorius, se opune acestei cerințe a episcopului Ierusalimului. În același timp, Teodoret de Cyr scrie o scrisoare episcopului Andrei de Samosata în care îl felicită că, din cauza bolii, nu a putut fi prezent la Efes. Astfel a scăpat să fie martor atâtor nedreptăți câte s-au produs la acest conciliu.

Episcopii fideli lui Ioan de Antiohia au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a câștiga puterea imperială de partea lor. Ei cer împăraților protecția lor împotriva celor care încearcă prin orice mijloace să pună în pericol buna credință. De asemenea, ei cer condamnarea lui Chiril și să fie reafirmată credința de la Niccea, doar astfel se va putea obține pace în Biserică, garanție a păcii în Imperiu. De cealaltă parte, Chiril îi acuză pe unii antiohieni de filo-nestorienii sau chiar nestorienii. După cum vedem încheierea lucrărilor

conciliare nu a reglat problemele cu care s-au prezentat episcopii la începutul lor, dimporivă, unele conflicte, născute în timpul dezbaterilor, s-au agravat. Nestorienii, convinși de nevinovăția lor și de nedreptatea suferită la conciliu, au comis mai multe fapte regretabile la Constantinopol: au ocupat străzile prin sate și au blocat intrările în orașe, au împiedicat orice legătură de comunicare între capitală și conciliu. Ecouri despre situația încordată ajung în cele din urmă la urechile împăraților care cer informații mai precise și amănunțite: „cei care sunt din tabăra nestorienilor circulă în libertate, pe când cei care participă la sfântul conciliu sunt izolați și împiedicați să informeze Maiestatea Voastră despre situația lor reală”, răspunde arhimandritul Dalmatius, care împreună cu monahii din Constantinopol sunt decizi să intervină pentru restabilirea păcii și liniștii.

Deciziile împăraților nu s-au lăsat prea mult așteptate. Ei confirmă condamnarea lui Nestorius, dar și cea suferită de Chiril și de Memnon din partea lui Ioan de Antiohia și aliaților lui. Trimite un funcționar la Efes pentru a face cunoscută decizia imperială. Chiril este acuzat de apolinarism, iar modul său de a se purta la conciliu este considerat nedrept și pasional. Se spunea că unchiul și predecesorul său, Teofil de Alexandria, l-a condamnat pe Ioan Gură-de-Aur din motive de invidie și ură, tot la fel și Chiril este acuzat că din aceleași motive îl condamnă pe Nestorius, acoperindu-l sub masca ereziei. Împăratul Teodosie, slab de caracter, s-a lăsat convins de grupul anti-chirilian, ignorând în realitate adevărul „măr al discordiei” între cei doi. Chiril și Memnon sunt întemnițați, însă continuă bătălia pentru triumful ortodoxiei. Din temniță, Chiril scrie credincioșilor din Constantinopol pentru a-i înștiința că funcționarul imperial, dregătorul Ioan, nu a expus cum trebuie adevărata situație de la Efes. Episcopul Alexandriei mai subliniază faptul că antiohienii nu erau de acord între ei asupra titlului *Theotókos*, unii dintre ei manifestând chiar o reticență fermă la acest titlu. Conciliul, la rândul său, trimite o scrisoare credincioșilor din Constantinopol în care se plânge că Efes a devenit o închisoare pentru episcopi de mai bine de trei luni, astfel încât, nici pe mare, nici pe uscat, nu pot trimite mesageri care să expună curții imperiale adevărata situație după conciliu. În scrisoare se menționează ceea ce trebuie să ajungă la urechile împăratului: conciliul nu l-a condamnat nici pe Chiril, nici pe Memnon, dimpotrivă sunt considerați cu mare cinste și episcopii conciliari sunt în comuniune cu ei; conciliul nu este în comuniune cu Nestorius și adepții lui, nici cu Ioan de Antiohia și conciliul ținut în paralel cu cel prezidat de Chiril; în

finalul scrisorii, conciliul adresează rugăciunea sa clerului din Constantinopol pentru a merge la curtea imperială să ceară, în numele conciliului, punerea în libertate și reintegrarea în comuniunea Bisericii a lui Chiril și Memnon, precum și îngăduința ca episcopii să se poată retrage în episcopiile lor. Scrisoarea se termină cu acest *post scriptum*¹¹⁰: „Căldura este insuportabilă aici, aproape în fiecare zi înmormântăm pe cineva dintre noi; sclavii sunt extenuați și trebuie să-i trimitem în țările noastre. Mergeți înaintea împăratului și aduceți-i la cunoștință disperarea noastră. În rest, să fiți sănătoși, asigurându-vă ca în cazul în care au decis ca noi să murim cu toții aici, privitor la doctrina despre Cristos, nu va perpetua decât ceea ce noi am decis aici”. Clerul din Constantinopol, în același moment, a trimis o scrisoare conciliului pentru a-i asigura pe participanți de solidaritatea lor. De asemenea, ei exprimă necesitatea de a fi și ei la Efes, însă imposibilitatea de a călători, atât pe mare, cât și pe uscat, îi împiedică, deoarece toate căile de acces sunt închise de adepții lui Nestorius și de cei ai lui Ioan de Antiohia.

Clerul constantinopolitan devine avocatul conciliului pe lângă împărați, cărora le trimite un memoriu care începe cu mențiunea: trebuie să dăm ascultare mai degrabă lui Dumnezeu decât Părinților. Astfel este o datorie sfântă să le vorbească fără teamă. În acest memoriu clerul aduce argumente în favoarea lui Chiril și Memnon condamnați pe nedrept și cere împăraților repunerea lor în drepturi fără întârziere. Dacă Chiril ar fi găsit vinovat cu ceva, în calitatea sa de președinte al conciliului, vinovăția ar fi trebuit să cadă asupra întregului conciliu, deci toți episcopii ar fi trebuit să sufere condamnarea deoarece toți au aprobat deciziile luate împotriva lui Nestorius și a lui Ioan de Antiohia. Împărații sunt rugați să privească întâi de toate la pacea și unitatea Bisericii și a Imperiului și să nu redeschidă o nouă perioadă a martirilor¹¹¹.

De partea cealaltă, Ioan de Antiohia și adepții lui caută, prin toate mijloacele, să atragă de partea lor bunăvoința imperială. Într-o scrisoare destul de politicoasă, aceștia elogiază virtuțile împăraților și exprimă încrederea că Dumnezeu, prin ei, va stabili adevărata pace în sânul Bisericii. Ei cer curții imperiale protecție și siguranță împotriva principiilor emaneate din Biserica egipteană și propun menținerea condamnării lui Chiril, care, în dorința sa de a

¹¹⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1443.

¹¹¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1453.

se opune lui Nestorius, nu face decât să reînvioreze învățătura apolinaristă. Deci scrisoarea urmărea un dublu rezultat: pe de o parte să demonstreze apolinarismul lui Chiril, iar pe de altă parte să demonstreze lipsa de credibilitate a episcopului alexandrin când a pronunțat condamnarea împotriva lui Nestorius și a antiohienilor. Ceea ce nu spun însă antiohienii, este faptul că unii dintre ei, sub jurământ, nu se înțeleg deloc asupra titlului *Theotókos*, motivul întrunirii conciliului de la Efes.

Teodosie al II-lea are acum în fața ochilor descrierea evenimentelor de la Efes din cele două perspective: chiriliană și antiohieană. Tillemont subliniază că împăratul nu a intervenit până acum în rezolvarea conflictului deoarece aștepta să aibă o idee generală asupra realității expuse de ambele părți¹¹². Teodosie publică un decret prin care convoacă înaintea curții imperiale câte opt oratori din fiecare grup: grupul chirilian a desemnat pe preotul Filip, delegat pontifical, pe episcopii Arcadius, delegat pontifical, Iuvenal de Ierusalim, Flavian de Filipi, Firmus de Cezareea în Capadocia, Teodot de Ancyra, Acacius de Melitene și Evoptius de Ptolemais în Africa; antiohienii i-au delegat pe Ioan de Antiohia, Ioan Damaschinul, Himerus de Nicomedia, Paul de Emesa, Macarie de Laodiceea, Apringus de Calcis, Teodoret de Cyr și Eladius de Ptolemais în Fenicia¹¹³.

Grupul chirilian pleacă la curtea imperială cu următoarele instrucțiuni: „Deoarece împărații drept-credincioși au permis, în numele întregului univers reprezentat la acest conciliu care luptă pentru credința ortodoxă, să trimitem la Constantinopol o delegație, în interesul ortodoxiei și a celor doi sfinți episcopi, Chiril și Memnon, v-am încredințat această misiune; iată care sunt instrucțiunile noastre: mai întâi de toate trebuie să refuzați orice tentativă de a intra în comuniune cu Ioan de Antiohia și conciliul lui de apostazi; ei nu au dorit să ni se alăture nouă pentru a-l condamna pe Nestorius; până în ziua plecării lui, ei au fost de partea lui; opunându-se canoanelor ei au îndrăznit să-i condamne pe Chiril și pe Memnon; până în momentul de față ei nu au încetat să-l susțină pe Nestorius. Mai mulți dintre ei au fost condamnați și sunt „celestini” (pelagieni), și nu s-au rușinat să prezinte în mod calomnios ca fiind eretic conciliul întregului univers. Dacă împăratul încearcă să vă ademenească în acest sens

¹¹²TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique*, vol. XIV, n. 61 despre Chiril de Alexandria.

¹¹³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1399.

(deoarece trebuie să-i dăm ascultare în măsura posibilităților), promiteți că veți accepta comuniunea cu antiohienii doar cu o singură condiție: aceștia să semneze condamnarea lui Nestorius, să ceară iertare în scris conciliului referitor la soarta lui Chiril și a lui Memnon, să anatematizeze fără șovăire erorile lui Nestorius, să condamne adepții lui și să-și unească eforturile cu cei din conciliu pentru ca Memnon și Chiril să fie reintroduși în comuniunea Bisericii. În rest, nu trebuie să faceți nimic fără a avertiza conciliul, deoarece o împăcare deplină cu antiohienii nu ar putea avea loc fără acordul său. Nu veți putea intra în comuniune cu antiohienii înainte ca conciliul să aibă din nou șefi pe Chiril și Memnon”¹¹⁴.

Documentul este semnat de episcopul Berinian de Perga, care era probabil cel mai în vârstă mitropolit și exersa, *ipso facto*, deoarece Iuvenal făcea parte din delegație, funcția de președinte. Împreună cu aceste instrucții, conciliul a redactat și o scrisoare pe care o adresează curții imperiale: „Conciliul a răspuns rugăciunii adunării și a permis, prin dregătorul Ioan, trimiterea delegaților. Conciliul le mulțumește. [...] Rugăm împăratul să le rezerve o primire călduroasă și să-i asculte. Printre altele, am dorit să vă aducem la cunoștință, prin această scrisoare, care a fost pentru noi cea mai mare suferință. Scrisoarea arată cum Nestorius, fiind la domiciliu forțat, șaisprezece zile după termenul fixat, nu s-a supus, cum Ioan de Antiohia și adepții lui s-au comportat, cum Chiril și Memnon au fost condamnați, în sfârșit, cum împăratul a fost înșelat din cauza unor rapoarte false și măsurile pe care le-a luat în asemenea circumstanțe. Conciliul îmbrățișează, prin scrisoare și prin delegații săi, picioarele împăratului și cere cu insistență revocarea sentințelor pronunțate împotriva lui Chiril și Memnon și restabilirea lor în Biserică: ei sunt ortodocși, întreg conciliul împărtășește credința lor. Considerăm întemnițarea lor nedreaptă și cerem împăraților să-i elibereze”¹¹⁵.

Antiohienii au dat și ei instrucții delegației lor: să aprobe tot ce curtea imperială le va cere, doar dacă învățăturile lui Chiril rămân declarate eretice. În timp ce cele două delegații sunt pe drum spre Constantinopol, Teodosie al II-lea îi înștiințează să se îndrepte spre Calcedon și să-l aștepte acolo până ce va

¹¹⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1457-1458.

¹¹⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1462.

sosi. Motivul acestei schimbări a locului era agitația stârnită de monahii din Constantinopol.

Între timp, Nestorius primește permisiunea să părăsească Efes și să se retragă în mănăstirea de unde a fost chemat la episcopat. Delegația antiohiană regretă o asemenea decizie deoarece poate fi interpretată în sensul că puterea imperială aprobă decizia de condamnare pronunțată de conciliu. Teodosie al II-lea ajunge la Calcedon pe 11 septembrie 431. Antiohienii manifestă bucuria că au fost bine primiți și ascultați. Chirilienii au cerut împăratului să-i permită lui Chiril însuși să se prezinte înaintea curții imperiale pentru a se justifica, însă fără rezultat. Prioritatea în discuții este credința cristologică: fiecare delegație este chemată să-și expună credința în scris pe care o vor supune împăratului. Împreună au răspuns că unica formulă de credință care face unanimitate între ei este *Simbolul credinței* de la Niceea, fapt care satisface exigențele imperiale în materie de credință. Împăratul rostește sentința de condamnare împotriva lui Nestorius, Chiril și Memnon. Antiohienii reiau apărarea lui Nestorius, însă fără succes. Chiril este acuzat că ar fi primit în comuniunea ortodocșilor, contrar canoanelor, un anumit număr de eretici condamnați, pelagieni și arieni, pentru a întări rândurile.

În cele din urmă, după ce Teodosie a ascultat pe fiecare în parte, decizia imperială îi va decepționa pe antiohieni cărora le cere împăcarea cu grupul advers. Ortodocșii l-au însoțit pe Teodosie până la Constantinopol, unde trebuiau să aleagă noul succesori al lui Nestorius. Antiohienii, nemulțumiți de întorsătura lucrurilor, trimit împăratului un memoriu care începe cu un nou atac la adresa lui Chiril, acuzat de erezie și de persoană destabilizatoare, căreia i se datorează mai multe revolte la Efes și în alte locuri din imperiu. În opinia lor, împăratul, dotat cu darul Duhului Sfânt pentru a judeca lucrurile referitoare la credință, trebuie să mențină condamnarea lui Chiril și Memnon și cer ortodocșilor să se prezinte înaintea lui Teodosie pentru a fi pedepsiți, după ce vor fi auzit sentința dreaptă a curții. Într-un alt memoriu, după ce povestesc împăratului desfășurarea lucrurilor conciliului în detaliu, adaugă că ortodocșii nu au consimțit niciodată să dialogheze cu ei, nici la Efes, nici la Calcedon, referitor la învățătura lui Chiril și la modul său de a se comporta. Nici de această dată nu obțin mai mult din partea împăratului care se întoarce în grabă la Constantinopol.

La final, împăratul publică un decret imperial prin care deplânge neînțelegerile la care s-a ajuns în timpul conciliului și dă libertate participanților să se reîntoarcă fiecare în episcopia lor. Doar Chiril și Memnon rămân cu domiciliul forțat la Efes. Antiohienii adresează un al treilea memoriu curții imperiale prin care regretă că s-a ajuns la un asemenea epilog: după ce au trebuit să aștepte atât de mult la Calcedon, acum sunt retrimiși acasă, pe când cei care au semănat discordia se bucură de a fi în mijlocul credincioșilor lor, exersând funcțiile bisericești, celebrând liturgia, hirotonisind noi preoți și distribuind bunurile ce reveneau săracilor soldaților. Ei așteaptă, din partea lui Teodosie, să manifeste grijă nu doar pentru chirilieni, dar și pentru antiohieni, să protejeze credința lor și să nu permită diviziunile la care s-a ajuns în urma conciliului. Dumnezeu va fi protectorul lui dacă el este protectorul adevăratei credințe. În final, reafirmă că adepții lui Chiril nu fac decât să reinvie erorile lui Apolinarie, Arie și Eunomic, iar Chiril însuși exersează în mod ilicit puterea episcopală în Alexandria. Dacă împăratul nu acordă atenție nici acestui memoriu, nu le rămâne decât atitudinea ucenicilor din Evanghelie, să scuture praful de pe picioarele lor (*Mt* 10, 14) și să împrumute strigătul sfântului Paul: „Sunt curat de sângele tuturor” (*Fap* 20, 26).

Ajunși la Constantinopol, adepții lui Chiril au consacrat noul episcop, Maximian, iar împăratul publică un nou decret prin care solicită o întrevedere doar cu adepții lui Chiril: „Deoarece voi nu puteți ajunge la o înțelegere pentru a vă uni cu antiohienii și a cădea de acord asupra punctelor care vă separă, poruncesc să vă întoarceți în episcopiile voastre, iar conciliul din Efes să ia sfârșit. Chiril va intra în Alexandria și Memnon va rămâne episcop de Efes. Vă aducem de asemenea la cunoștință că, în timpul vieții mele, nu voi da ordine orientalilor care s-au purtat bine înaintea mea, nimeni nevrând să discute cu ei. În plus, dacă doriți pacea Bisericii cu orientalii, sau dacă doriți să vă împăcați cu ei în timpul șederii voastre la Efes, vă rog dați-mi de știre; dacă nu, vă puteți reîntoarce acasă. Eu unul sunt inocent de eșecul împăcării între voi, Dumnezeu știe cine sunt vinovații”¹¹⁶.

Chiril este primit cu mare triumf la Alexandria, iar Memnon își reia ministeriul la Efes.

¹¹⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1465.

CONCLUZII

Istoricilor le este dificil să aprecieze în mod just adevăratele probleme de la Efes. Manualele de istorie ne prezintă puncte de vedere foarte diferite despre aceeași realitate. Unii văd doar o afacere tristă în istoria Bisericii din primele secole, alții vorbesc despre „tâlhăria de la Efes” care nu a fost mai presus de cel din 449, în sfârșit alții văd în acest conciliu victoria strălucită a adevărului împotriva ereziei nestoriene, proclamarea titlului *Theotókoșsi* definirea maternității divine a Mariei. În această monografie, bazându-ne pe textele conciliului, am încercat să prezentăm adevărul undeva între toate aceste poziții. Pe de o parte, am subliniat aspectul uman al Bisericii și jocurile politicii bisericești, iar pe de altă parte, am prezentat și politica religioasă a curții imperiale, care uneori s-a comportat stângaci în discuțiile doctrinare ce depășeau capacitățile puterii politice. În final ce putem spune despre conciliul din Efes? Care este rezultatul pozitiv al lui?

Pentru a răspunde la prima întrebare avem de ales între: conciliul deschis de Chiril pe 22 iunie, în condițiile pe care le-am văzut, deschidere precipitată, chiar dacă ar fi trebuit să înceapă pe 7 iunie, conform decretului imperial, citirea scrisorii imperiale de Candidian, sentința obținută împotriva lui Nestorius fără nici un obstacol; sau conciliul lui Ioan de Antiohia care dorește să fie o revendicare a dreptății și adevărului, bucurându-se de protecția lui Candidian și susținerea împăratului. Putem critica anumite aspecte ale caracterului lui Chiril, două lucruri, însă sunt certe: Chiril este investit de autoritatea Papei Celestin, iar delegația pontificală i se alătură fără șovăire și-l vor urma în toate deciziile lui. Prezența delegației pontificale de partea lui Chiril este suficientă pentru a asigura ecumenicitatea conciliului prezidat de episcopul Alexandriei, ecumenicitate de care nu se poate bucura conciliul lui Ioan de Antiohia. Prin consecință, conciliul lui Chiril va fi aprobat solemn de succesorul lui Celestin, Xist al III-lea. Din punct de vedere dogmatic, Biserica a recunoscut mărturisirea de credință redactată de conciliul prezidat de Chiril. Este suficient să dăm citire unei afirmații a Papei Leon I: „Să rămână valid ceea ce a fost decretat împotriva lui Nestorius la primul conciliu din Efes prezidat de Chiril, de sfântă pomenire” (*Scrisoare*, 93). De asemenea, conciliul de la Calcedon certifică validitatea conciliului ținut sub prezidența lui Chiril: „Păstrăm deciziile și toate mărturisirile de credință a sfântului conciliu care s-a

ținut în trecut la Efes sub autoritatea lui Celestin de Roma și Chiril de Alexandria, amândoi de sfântă pomenire” (*Definiția din Calcedon*).

Referitor la cea de-a doua întrebare, putem semnala condamnarea lui Nestorius prin „formula dogmatică” emanată de Părinții conciliari. Episcopul Constantinopolului se bucura de multă stimă printre credincioși, nu avea nimic ce să i se reproșeze în afara unor derapări de limbaj teologic. Teodosie al II-lea vede pericolul ce-l poate provoca noua învățătură a lui Nestorius, atât pentru Biserică, cât și pentru Imperiu, de aceea procedează la convocarea unui conciliu în folosul păstrării armoniei, păcii și unității în Imperiu. Unii istorici au văzut în acest conciliu un joc al ambițiilor între cele două episcopii, Alexandria și Constantinopol, după cum a fost cazul, cu 20 de ani în urmă, când Teofil de Alexandria s-a opus lui Ioan Gură-de-Aur într-o cursă a orgoliilor. Nestorius este condamnat „din cauza afirmațiilor și predicilor lui blasfematorii”, pentru că l-a „hulit pe Cristos”. La ședința din 11 iulie, Filip, preotul din delegația pontificală, afirmă că acest sfânt conciliu s-a întrunit „pentru ca mărturisirea de credință ortodoxă, care a fost proclamată dintotdeauna până în prezent, să rămână mereu de nezdruccinat”. Episcopul Proiectus declară la rândul său că Nestorius, „dușmanul credinței și înșelătorul adevărului”, a fost condamnat „din cauza îndrăznelii de a predica împotriva învățaturii evanghelice și apostolice”¹¹⁷. Deci Nestorius a fost condamnat din motive doctrinare.

Care este definiția dogmatică de la Efes ce a avut forța să-l condamne pe Nestorius? Conciliul nu și-a propus să redacteze o altă definiție a credinței, precum cea de la Niceea și cea de la Constantinopol: „Am păstrat, spune Chiril, adevărata credință stabilită la conciliile anterioare, am confirmat ceea ce fusese spus de Sfinții Părinți de la Niceea, fiind convinși că ceea ce acest mare și sfânt conciliu promulgase era un *Simbol al credinței* exact și formulat într-un mod ireproșabil” (*Scrisoare către Nestorius*, 2). La Efes nu au fost promulgate nici canoane dogmatice, nici *Simbol al credinței*. Conciliul a ținut doar să afirme adevărata divinitate a Cuvântului întrupat născut din Fecioara Maria *Theotókos*. „Firea Cuvântului nu a suferit nici o schimbare pentru a deveni trup. Cuvântul și-a unit *după ipostas* un trup animat de un suflet rațional. A fost numit Fiul omului, nu doar prin voință sau comoditate, sau prin asumarea unei *persoane*. Firile diferite, umană și divină, s-au întâlnit într-o unitate veritabilă și din

¹¹⁷ P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 64.

amândouă a devenit un singur Cristos și un singur Fiu. Diferența celor două firi nu a fost suprimată prin unirea lor, însă întâlnirea inexprimabilă a divinității și umanității realizează pentru noi un singur Cristos. Cuvântul însuși s-a născut din Fecioara Maria, deoarece a asumat din ea firea propriului său trup. Nu este firea Cuvântului cea care a suferit, însă deoarece trupul său a suferit, putem spune că a suferit și a murit pentru noi. Noi mărturisim un singur Cristos și Domn, nu în sensul că adorăm un om cu Cuvântul, ci adorăm unul și același Cristos. A refuza unirea *după ipostas*, înseamnă a afirma existența a doi fii. Scriptura nu spune că și-a unit Cuvântul *persoana* unui om, ci că el *a devenit trup* (*In* 1, 14). De aceea Părinții o numesc pe Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu, *Theotókos*¹⁸. Această formulă s-a impus la Efes, deoarece condamna, încă din fașă, învățătura lui Nestorius. Chiril, după această expunere, a cerut părerea membrilor conciliului. Procesul verbal al acestei ședințe include în actele sale și această formulă a lui Chiril în opoziție cu mai multe texte extrase din operele lui Nestorius. Chiril însuși va declara, spre finalul lucrărilor conciliare, că toate „aceste discuții au avut loc doar datorită faptului că la Alexandria exista convingerea că Fecioara Maria este Născătoare de Dumnezeu” (*Scrisoarea către Ioan de Antiohia*).

Nestorius însuși era gata să accepte un asemenea titlu, însă cu unele explicații: „Nu mă opun celor care doresc să folosească termenul *Theotókos*, cu condiția ca prin utilizarea lui să nu se înțeleagă confuzia între cele două firi, cum au făcut-o deja Apolinarie și Arie”¹⁸. Totuși neacceptarea acestui titlu a atras după sine întreaga aventură de la Efes: cristologia și soteriologia lui Nestorius nu erau în măsură să evalueze importanța și sensul profund al maternității divine. Chiril nu încetează să afirme că Dumnezeu Cuvântul s-a făcut trup în sânul Fecioarei Maria, de aceea Părinților conciliari nu le-a fost dificil să o numească *Theotókos*: din ea s-a născut trupul sfânt căruia i s-a unit după ipostas și de aceea, pe drept cuvânt, putem spune că Dumnezeu Cuvântul s-a născut din ea după trup. Din punct de vedere al istoriei dogmelor, această afirmație este importantă deoarece conciliul nu a reluat și a aprobat doar o devoțiune creștină referitor la *Theotókos*, ci a demonstrat fundamentul teologic, soteriologic, dogmatic. De aceea cuvintele Mons. Jousard rămân perfect valabile: „Maternitatea divină nu a fost proclamată la Efes, dacă dorim

¹⁸P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 69.

să înțelegem prin proclamare o definiție *ut sic*. Nu este vorba despre o asemenea proclamare la Efes. Conciliul a refuzat să adauge ceva la *Simbolul credinței* de la Niceea. Totuși opinia generală nu este falsă atunci când afirmă că deciziile conciliului pot fi echivalate cu o definiție de credință. Condamnarea lui Nestorius, în particular, dă impresia unui triumf al Sfintei Fecioare asupra celui care a încercat să uzurpe slava sa. De aceea, de atunci titlul *Theotókos* nu a mai fost niciodată contestat în Biserica¹¹⁹.

EPILOG: URMĂRILE CONCILIULUI DIN EFES, UNIFICAREA DIN 433

Conciliul a luat sfârșit pe un ton de diviziune: episcopii antiohieni, aliați lui Ioan, nu pot intra în comuniune cu adepții lui Chiril și Memnon, repuși în libertate de decretul imperial. Fără a susține oficial învățătura lui Nestorius, ei nu vor să accepte nici o adăugire dogmatică la *Simbolul* de la Niceea, *ni innovetur*. Condamnarea lui Nestorius, în opinia lor, este nefondată, pentru că ea a fost pronunțată înaintea întrunirii întregului conciliu. Prin consecință, noul episcop de Constantinopol, consacrat pe 25 octombrie 431, Maximian, nu poate fi recunoscut episcop legitim. Situația rămâne deci destul de confuză. Chiril a fost primit cu entuziasm la Alexandria, Nestorius condamnat și înlocuit cu Maximian, Ioan de Antiohia și adepții lui rămân fermi pe pozițiile lor. Totuși, constatăm, după conciliu, un efort comun pentru împăcare și reconciliere: demersurile lui Ioan de Antiohia, intervențiile pline de înțelepciune ale lui Acacius de Bereea și lui Simeon Stilitul, misiunea lui Paul de Emesa la Alexandria, bunăvoința lui Chiril și spiritul de reconciliere de care dă dovadă au găsit un acord fericit în 433. Ioan este cel care ia inițiativa și îi scrie lui Chiril o scrisoare în care exprimă dorința de împăcare și propune o declarație în care este rezumată credința orientalilor:

*Scrisoarea lui Ioan de Antiohia către Chiril de Alexandria*¹²⁰

¹¹⁹C. JOUSSARD, *Maria*, vol. I, Montreal, Mediaspaul, 1935, p. 135.

¹²⁰*Scrisoarea* 78, în: Migne, *Patrologia graeca* 77, col. 169-173.

„Preafericirii Tale, preaiubitului meu și sfântului coleg în episcopat, Chiril, Ioan, salut în Domnul. Recent, un decret venit din partea Maiestăților Lor, împărații noștri, a poruncit întrunirea unui sfânt conciliu al episcopilor în metropola din Efes pentru a discuta despre afacerile Bisericii și despre credință. Am plecat imediat în acest oraș și am revenit fără să ne fi întâlnit (este inutil acum, în timpul de pace de care ne bucurăm, să reamintesc motivele acestui incident). Însă acest lucru a produs în Biserici mari neînțelegeri, de aceea trebuia ca toți să se ostenească pentru a îndepărta orice dezbinare și să militeze pentru împăcare. Împărații drept-credincioși și iubitori ai lui Cristos au decis că trebuia să fie astfel, pentru ca Bisericile lui Cristos să se unească. De aceea l-am trimis pe multcinstitul, ilustrul și onorabilul tribun și notar Aristolaus, să aducă o scrisoare în care ne îndemna să ne punem de acord, să evităm orice scandal și să domolim orice frământare și orice ofensă.

Dând ascultare acestei scrisori bine intenționate, imediat l-am trimis pe Fericitul, credinciosul și sfântul episcop Paul (de Emesa); acest lucru a fost pe placul venerabilului Părinte episcop Acacius și drept-credincioșilor episcopi care sunt cu noi: am acționat astfel pentru a câștiga timp, deoarece nu era posibil să ne întâlnim pentru a discuta față către față ordinele Maiestăților Lor, împărații noștri. I-am cerut deci lui Paul să acționeze în locul nostru, pentru noi și în numele nostru, și să decidă tot ceea ce trebuia în folosul păcii, primul nostru obiectiv; de asemenea, i-am cerut să înmâneze Preafericirii Tale expunerea pe care am făcut-o în acord comun privitor la întruparea Domnului nostru Isus Cristos. Am trimis această declarație Preafericirii Tale, prin acest om credincios amintit mai sus. Iată conținutul acestei declarații: Ceea ce noi credem și spunem despre Fecioara Născătoare de Dumnezeu – *Theotókos* – și de felul întrupării Fiului unic al lui Dumnezeu, vom expune pe scurt și atât cât este necesar, nu pentru a adăuga ceva, ci pentru a vă asigura pe deplin, precum credem încă de la început, deoarece așa am primit din sfintele Scripturi și de la tradiția Sfinților Părinți, fără să adăugăm nimic expunerii credinței Sfinților Părinți de la Niceea. După cum am spus-o deja, această expunere este suficientă cunoașterii adevăratei credințe și pentru combaterea oricărei erori eretice. Vorbim deci fără a avea pretenția că putem explica inexplicabilul, ci, mărturisind propria noastră slăbiciune, vom închide gura celor care vor să ne atace, învinuindu-ne că vrem să examinăm ceea ce depășește inteligența omului.

Mărturisim deci că Domnul nostru Isus Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu, Dumnezeu perfect și om perfect, constituit dintr-un suflet rațional și dintr-un trup, născut din Tatăl înaintea veacurilor în dumnezeirea sa, iar la împlinirea timpurilor același, pentru noi și pentru a noastră mântuire, s-a născut din Fecioara Maria în umanitatea sa; același este consubstanțial Tatălui în dumnezeire și consubstanțial nouă în umanitate. Cele două firi s-au unit în unica persoană; de aceea noi mărturisim un singur Cristos, un singur Fiu, un singur Domn. Datorită acestei uniri fără amestec, mărturisim că Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu – *Theotókos* – deoarece Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut trup și s-a făcut om și încă de la zămislire el și-a unit Templul pe care l-a luat din ea. Referitor la expresiile evanghelice și apostolice despre Domnul, știm că teologii aplică unele fără deosebire celor două firi, deoarece vorbesc despre aceeași unică persoană, pe când pe altele le disting, deoarece ele se referă la cele două firi, atribuind astfel firii divine a lui Cristos cele ce convin lui Dumnezeu, iar umanității cele care subliniază înjosirea sa.

Acceptând această mărturisire de credință, am dorit, pentru a pune capăt oricărei discuții, să întărim pacea generală a sfințelor Biserici ale lui Dumnezeu, îndepărtarea oricărui scandal care a apărut, confirmarea condamnării lui Nestorius, fostul episcop de Constantinopol, și anatematizăm învățăturile lui blasfematorii și hulitoare, fiindcă Bisericile noastre păstrează credința sfântă și adevărată și o transmit credincioșilor, precum o face Preafericirea Ta. Aprobăm, de asemenea, consacrarea episcopală a drept-credinciosului Maximian, episcopul Sfintei Biserici a lui Dumnezeu din Constantinopol și suntem în comuniune cu toți sfinții episcopi de pe întreg pământul locuit, care mărturisesc și păstrează credința cea dreaptă și ireproșabilă. Domnul să te păstreze sănătos și roagă-te pentru mine, Preafericite drept-credincios și sfânt, și preiubitul meu frate în episcopat”.

În această formulă Ioan mărturisește credința sa și a orientalilor despre misterul întrupării Cuvântului și maternitatea divină a Fecioarei Maria. În interiorul acestei formule, Ioan adaugă doar o singură distincție semnificativă: ținând cont de revelația neotestamentară și de predica apostolică, trebuie să se distingă cele două firi ale lui Cristos, divină și umană, fapt care contrazice una din anatematismele lui Chiril, în același timp trebuie menținute unite raportându-le la unica persoană a lui Cristos. Aceasta este o concesie făcută de

antiohieni, nu pentru circumstanțe, așa cum a subliniat Duchesne¹²¹, ci pentru a da mai multă credibilitate dorinței de unificare a celor două părți separate în timpul conciliului. Un alt element de credibilitate și care manifestă buna intenție a orientalilor este recunoașterea condamnării lui Nestorius și validitatea consacrării episcopale a succesorului său pe tronul din Constantinopol, Maximian. Doar Teodoret de Cyr se va detașa de grupul antiohienilor și nu-l va abandona pe Nestorius până la Calcedon. Chiril, la rândul său, scrie și el o scrisoare lui Ioan în care manifestă acordul cu cele exprimate de episcopul Antiohiei și militează pentru unitate:

*Scrisoarea lui Chiril de Alexandria către Ioan de Antiohia*¹²²

„Preafericitului, fratelui meu preaiubit și colegului meu, Ioan, Chiril, salut în Domnul. *Să se veselească cerurile și să se bucure pământul (Ps 95, 11):* bariera care ne separa a fost distrusă, ceea ce ne întrista a încetat, orice formă de neînțelegere a fost îndepărtată; Mântuitorul nostru al tuturor, Cristos, a dăruit pacea Bisericii sale; drept-credincioșii și preaiubiții noștri împărați ne-au invitat la aceasta; foarte buni imitatori ai credinței predecesorilor lor, ei păstrează în sufletele lor credința adevărată, sigură și nezdruccinată și depun mult zel în folosul binelui Sfințelor Biserici pentru ca ele să se bucure de o slavă fără măsură pentru veșnicie și să facă cunoscut imperiul lor strălucit, ei cărora Domnul Puterilor a împărțit bogățiile mâinii sale, le-a dat să învingă adversarii și le dă mereu victoria. El nu minte atunci când spune: *Sunt Viu, spune Domnul, și slăvesc pe cei care mă slăvesc (1 Rg 2, 30).*

Când a ajuns la Alexandria, Fericitul drept-credincios, fratele și colegul meu Paul (de Emesa), ne-am bucurat nespus și pe bună dreptate, când am văzut că un om atât de cinstit venea ca ambasador, că accepta să facă față dificultăților foarte mari, pentru a învinge gelozia diavolului, să apropie ceea ce era separat, să îndepărteze pietrele de poticneală care erau semănate printre noi și să dea Bisericilor noastre și Bisericilor voastre coroana împăcării și a păcii. Cum au fost separate, este inutil să mai amintim; cred că trebuie să gândim și să spunem doar ceea ce este benefic timpului de pace pe care-l trăim. Ne-am bucurat deci să-l întâlnim pe acest om drept-credincios pe care l-am numit, care, fără

¹²¹ L. DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, Paris, Thorin/Albert Fontemoing Éditeur, 1907, p. 377.

¹²² *Scrisoarea 39*, în corespondența lui Chiril, în: Migne, *Patrologia graeca* 77, col. 173-181.

îndoială, era conștient că bătălia la care se angaja era grea, aceea de a aduna în pace Bisericile noastre, să pună capăt batjocurei ereticilor și, în plus, să micșoreze imboldul răutății diavolului. Însă ne-a aflat atât de bine dispuși să colaborăm încât nu i-a fost greu deloc să ducă toate acestea la îndeplinire. Ne-am amintit atunci că Domnul a spus: *Vă dau pacea mea, vă las pacea mea* (In 14, 27); de asemenea am învățat să spunem, în rugăciunile noastre: *Doamne Dumnezeul nostru, dă-ne nouă pacea, fiindcă tu ne-ai dat totul* (Is 26, 12). Astfel celui care participă la această pace dată de Dumnezeu nu-i va lipsi nimic. Suntem convinși cu toții că această neînțelegere între Biserici a fost neîntemeiată și fără motiv, cu atât mai mult acum când Fericitul drept-credincios, episcopul Paul, ne-a adus o scrisoare în care se află o mărturisire de credință ireproșabilă și ne-a arătat că a fost compusă de Preafericirea Ta și de fericii episcopi de acolo. Iată tonul acestei mărturisiri, o inserăm în această scrisoare cu propriile voastre cuvinte: *Ceea ce noi credem și spunem despre Fecioara Născătoare de Dumnezeu – Theotókos – și de felul întrupării Fiului unic al lui Dumnezeu, vom expune pe scurt și atât cât este necesar, nu pentru a adăuga ceva, ci pentru a vă asigura pe deplin, precum credem încă de la început, deoarece așa am primit din Sfintele Scripturi și de la tradiția Sfinților Părinți, fără să adăugăm nimic expunerii credinței Sfinților Părinți de la Niceea. După cum am spus-o deja, această expunere este suficientă cunoașterii adevăratei credințe și pentru combaterea oricărei erori eretice. Vorbim deci fără a avea pretenția că putem explica inexplicabilul, ci, mărturisind propria noastră slăbiciune, vom închide gura celor care vor să ne atace învinuindu-ne că vrem să examinăm ceea ce depășește inteligența omului. Mărturisim deci că Domnul nostru Isus Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu, Dumnezeu perfect și om perfect, constituit dintr-un suflet rațional și dintr-un trup, născut din Tatăl înaintea veacurilor în dumnezeirea sa, iar la împlinirea timpurilor același, pentru noi și pentru a noastră mântuire, s-a născut din Fecioara Maria în umanitatea sa; același este consubstanțial Tatălui în dumnezeire și consubstanțial nouă în umanitate. Cele două firi s-au unit în unica persoană; de aceea noi mărturisim un singur Cristos, un singur Fiu, un singur Domn. Datorită acestei uniri fără amestec, mărturisim că Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu – Theotókos – deoarece Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut trup și s-a făcut om și, încă de la zămislire, el și-a unit Templul pe care l-a luat din ea. Referitor la expresiile evanghelice și apostolice*

despre Domnul, știm că teologii aplică unele fără deosebire celor două firii, deoarece vorbesc despre aceeași unică persoană, pe când pe altele le disting, deoarece ele se referă la cele două firii, atribuind astfel firii divine a lui Cristos cele ce convin lui Dumnezeu, iar umanității cele care subliniază înjosierea lui. După ce am citit aceste sfinte cuvinte și deoarece și noi credem astfel, fiindcă nu există decât un *singur Domn, o singură credință, un singur botez* (Ef 4, 5), l-am preamărit pe Dumnezeu, Mântuitorul tuturor, și ne-am felicitat reciproc, deoarece Bisericile noastre și Bisericile voastre împărtășesc aceeași credință conformă Sfințelor Scripturi și tradiției Sfinților Părinți.

Aflând deci că oameni obișnuiți să critice bâzâiau ca niște viespi și vomitau împotriva mea cuvinte murdare, acuzându-mă că eu aș fi spus că trupul sfânt al lui Cristos a fost adus din cer și nu s-ar fi născut din Sfânta Fecioară, m-am simțit obligat să le spun eu ceva. Oameni nechibzuiți și fără judecată, cum ați ajuns să gândiți așa ceva și cum de sunteți bolnavi de o asemenea nebunie? Trebuia, da, trebuia, într-adevăr, ca această luptă pentru credință să se ridice împotriva noastră aproape doar pentru simplul motiv că noi afirmăm că Sfânta Fecioară este *Theotókos*. Însă dacă spunem că trupul sfânt al Mântuitorului nostru al tuturor, Cristos, a coborât din cer și nu s-a născut din ea, cum ar putea ea să fie numită *Theotókos*? Într-un cuvânt: pe cine a adus ea pe lume, dacă presupunem că nu a născut trupul lui Emanuel? Ne fac să râdem de ei, cei care spun împotriva noastră asemenea prostii.

Fericitul profet Isaia nu minte când spune: *Iată, Fecioara va zămisli în trupul ei și va naște un fiu și-l va numi Emanuel, adică Dumnezeu-cu-noi* (Is 7, 11; Mt 1, 23). Iar sfântul Gabriel spune exact adevărul când anunță fericitei Fecioare: *Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu; iată, vei zămisli în trupul tău și vei naște un fiu și-l vei chema Isus, fiindcă el va mântui poporul de păcatele sale* (Lc 1, 30-31). Când noi afirmăm că Domnul nostru Isus Cristos vine din cer și din înălțimi, nu spunem aceasta ca și cum trupul său sfânt ar fi adus din înălțimile cerului, ci suntem în acord cu admirabilul Paul care spune: *Primul om este din pământ și terestru, al doilea om, Domnul, este din cer* (1 Cor 15, 47). De asemenea, ne amintim și de spusele Domnului: *Nimeni nu s-a urcat la ceruri decât cel care a coborât din cer, Fiul Omului* (In 3, 13), chiar dacă s-a născut, după trup, așa cum am spus, din Sfânta Fecioară. Însă deoarece Dumnezeu Cuvântul, coborând din înălțimi și din cer s-a umilit „luând firea de sclav” (Fil 2, 7) și a fost numit fiul omului, rămânând în același timp ceea ce era

deja, adică Dumnezeu (fiindcă prin fire este imuabil și imobil), considerat ca o ființă unică cu propriul său trup, spunem că s-a coborât din cer. Se mai numește, de asemenea, „omul venit din cer”, fiind perfect în divinitate și același perfect în umanitate și este considerat ca fiind o singură persoană. Fiindcă nu există decât un singur Domn Isus Cristos, chiar dacă noi cunoaștem diferența între cele două firi, despre care spunem că au fost unite printr-o legătură de negrăit. Cât despre cei care spun că s-a realizat un amestec, o confuzie, o îmbinare a lui Dumnezeu Cuvântul cu trupul, Preafericirea Ta să le închidă cât mai repede gura. Unii poate vor spune despre mine că am spus sau gândit așa ceva. Eu însumi însă sunt atât de departe de a gândi un asemenea lucru încât îi consider nechibzuiți pe cei care cred că ar fi putut exista cea mai mică schimbare în firea divină a Cuvântului. Ea rămâne ceea ce este, mereu este imuabilă, niciodată nu va putea varia și nu este susceptibilă de transformare. În plus, noi mărturisim cu toții că Dumnezeu Cuvântul este impasibil, chiar dacă, făcându-ne cunoscut misterul în toată înțelepciunea sa, trebuie să vedem că el atribuie suferințele pe care le-a îndurat propriului său trup. De aceea preaînțeleptul Petru spune: *Cristos a suferit pentru noi în trup (1 Pt 4, 1)*, nu în firea sa divină de negrăit. Iar pentru a crede că el este Mântuitorul tuturor, își atribuie sieși, după cum am spus, din motive propriu-zis economice (economia mântuirii), suferințele propriului său trup; acest lucru a fost prezis prin vocea profetului care grăia în numele lui: *Mi-am dat spatele spre a fi lovit, obrații spre a fi palmuiți și nu mi-am întors fața de la cei care mă scuipau (Is 50, 6)*. Preafericirea Ta să știe bine și nimeni să nu se îndoiască, noi urmăm în toate calea Sfinților Părinți, în particular a fericitului și binecunoscutului Părinte Atanasie, și nu îndrăznim să ne îndepărtăm nici în cele mai mici lucruri. Aș fi adus aici mai multe mărturii pentru a te convinge de credința mea, dacă nu mi-ar fi fost teamă să te plictisesc din cauza lungimii acestei scrisori. Nu suport ca cineva să pună la îndoială credința care a fost fixată, nici *Simbolul credinței* Sfinților Părinți întruniți la Niceea. Nu voi permite nici mie, nici nimănui să schimbe un cuvânt, nici să încalce o silabă, amintindu-mi de ceea ce s-a spus: *Să nu deplasezi limitele veșnice care au fost puse de părinții tăi (Prov 22, 28)*. Fiindcă nu erau ei cei care vorbeau, ci Duhul lui Dumnezeu și al Tatălui, care purcede din el, însă care nu este străin Fiului din punct de vedere al firii. Despre acest lucru ne dau mărturie cuvintele mistagogilor. În *Faptele Apostolilor* stă scris: *Ajungând în Misia ei doreau să treacă în Bitinia, însă duhul lui Isus nu i-a*

lăsat (Fap 16, 7). Iar sfântul Paul scrie: Cei care sunt în trup nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu, însă voi nu sunteți în trup, ci în Duh, fiindcă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi; dacă cineva nu are Duhul lui Cristos, nu îi aparține lui Cristos (Rom 8, 8).

Dacă unii dintre cei care obișnuiesc să stâlcească ceea ce era bun, falsifică după bunul lor plac cuvintele mele, Preafericirea Ta să nu se mire, știut fiind faptul că orice ereziarh află în Scriptura inspirată pretextul erorii lor și interpretează fals, din cauza răutății lor, adevărul celor spuse de Duhul Sfânt; astfel ai aduna deasupra capului lor o flacăra care nu se va stinge. Deoarece am aflat că unii au publicat un text deteriorat din scrisoarea ortodoxă a celebrului Părinte Atanasie și a fericitului Epictet, astfel încât mulți au suferit, am gândit că ar fi util și necesar pentru frați să trimit o copie Preafericirii Tale făcută după exemplarul original și corect pe care-l avem”. (urmează *Scrisoarea către Epictet*).

Vedem bine că episcopul Chiril aștepta acest semn de împăcare din partea antiohienilor, de aceea răspunde favorabil scrisorii lui Ioan. Totodată, deși încă mai subzistă tot felul de zvonuri răuvoitoare care planează asupra lui, alexandrinul ține să-și explice poziția teologică, argumentând afirmațiile sale cu texte biblice sau trăgând de partea lui mărturia Sfinților Părinți, printre care Atanasie rămâne încă o prezență semnificativă și vie în conștiința alexandrinilor. În această scrisoare nu pomenește nimic despre Nestorius, evită să folosească expresii jignitoare la adresa adeptilor lui Nestorius și nu face nici o aluzie la anatematismele care au produs atâta scandal la Efes. Fostul episcop de Constantinopol este nevoit să părăsească Efesul și să se retragă în mănăstirea din Antiohia, de unde a fost chemat să ocupe scaunul episcopal al capitalei Imperiului. Nestorius recunoaște înfrângerea suferită în această discuție dogmatică, însă părăsește scena teologică convins fiind că el deține adevărul. Efes va rămâne în istoria Bisericii ca fiind conciliul unde credința comună a Bisericii în Cuvântul lui Dumnezeu întrupat și a Fecioarei Maria Născătoare de Dumnezeu, *Theotókos*, a fost afirmată și transmisă posterității creștine până astăzi.

**CONCILIUL ECUMENIC IV
CALCEDON, ÎN 451**

**PROVOCAT DE ÎNVĂȚĂTURĂ
MONOFIZITĂ SAU MIAFIZITĂ A LUI
EUTHIE DIN CONSTANTINOPOL**

CONCILIUL ECUMENIC IV, CALCEDON 451

Data	Anul 451, 8 oct. – 1 nov.
Acceptat de	Bisericile: catolică, ortodoxă, luterană, comuniunea anglicană
Precedat și urmat de	Conciliul de la Efes, 431 Conciliul de la Constantinopol II, 553
Convocat de	Împăratul Marcian cu acordul Papei Leon cel Mare
Prezidat de	Episcopul Paschasinus, delegatul Papei Leon cel Mare
Participanți la conciliu	Circa 500 de episcopi din Orient și din Occident
Subiecte puse în discuție	Monofizismul: firea umană și divină a lui Cristos; Clarificări aduse asupra documentelor sinodului numit <i>tâlhăria de la Efes 449</i>
Documente și afirmații emise	28 de canoane, formula de credință cristologică de la Calcedon, condamnarea monofizismului.

INTRODUCERE

După Niceea, Constantinopol și Efes este rândul orașului Calcedon să găzduiască întrunirea celui de-al patrulea conciliu ecumenic din istoria Bisericii. Este un conciliu de o însemnătate majoră deoarece aici s-a produs prima mare schismă a Bisericii creștine¹²³. Deciziile dogmatice cristologice ale conciliului nu au fost acceptate de o parte a Orientului Mijlociu creându-se așa-numita Biserică monofizită sau non-calcedoniană. Împăratul din acele vremuri, Marcian, și soția acestuia, Pulcheria, l-au convins pe Papa Leon I să dea curs dorinței de a întruni un conciliu ecumenic în scopul rezolvării, pe calea dialogului, a problemelor cristologice suscitade de arhimandritul din Constantinopol, Eutihie. Pentru a înțelege mai bine necesitatea întrunirii acestui conciliu este util să facem o scurtă reamintire a evenimentelor care au avut loc între conciliul din Efes și cel întrunit la Calcedon.

I. EUTIHIE ȘI DOCTRINA MONOFIZITĂ SAU MIAFIZITĂ

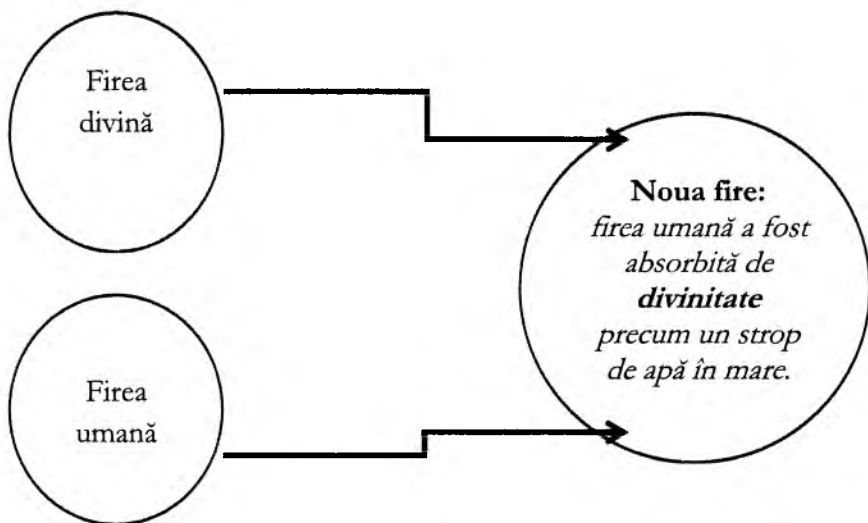
Părinții de la Efes au rezolvat problema lui Nestorius care accentua distincția dintre cele două firi ale lui Cristos, afirmând că firea divină este cea născută din substanța Tatălui, din veșnicie, pe când firea umană s-a născut din Fecioara Maria, *Christotokos* sau *Anthropotokos*, nicidecum *Theotókos*. Președintele conciliului, Chiril de Alexandria, a luptat pe toate fronturile pentru apărarea titlului *Theotókos* acordat de Tradiția Bisericii Fecioarei Maria, nu drept titlu marial, ci cristologic. Negarea maternității divine

¹²³Suntem obișnuiți să auzim că prima mare schismă în Biserică a avut loc în anul 1054, când reprezentantul episcopului Romei, Humbert de Moyenmoutier, și Patriarhul Constantinopolului, Mihail Cerularie, s-au anatematizat reciproc, rupând astfel legăturile, care se destrămas treptat, între Orient și Occident. În realitate însă, fapt mai puțin cunoscut, prima mare și însemnată schismă a avut loc în Biserica timpurie odată cu recunoașterea sau nerecunoașterea deciziilor dogmatice cristologice de la Calcedon. Începând cu această dată și până astăzi există, pe de o parte, Bisericile care au acceptat aceste decizii, așa-numitele Biserici calcedoniene, și, pe de altă parte, cele care nu au acceptat dogmatica cristologică calcedoniană, așa-numitele Biserici non-calcedoniene sau monofizite, constituite în așa-numita „comuniune ortodoxă orientală”.

a Fecioarei Maria însemna, într-o oarecare măsură, negarea realității misterului întrupării; prin urmare eficacitatea economiei mântuirii era pusă sub semnul întrebării. După Efes, o poziție complet opusă a luat naștere prin predica anti-nestoriană a călugărului Eutihie, doctrina monofizită¹²⁴, conform căreia cele două firi ale lui Cristos se confundă între ele, firea divină înglobând, într-o oarecare măsură, firea umană. Intenția lui Eutihie era aceea de a susține unicitatea persoanei lui Isus Cristos în două firi distincte, unite ipostatic. În schimb, călugărul predicator nu reușea să afirme proprietățile specifice fiecărei naturi, fără amestecare și fără să se confunde. Revelația Noului Testament afirmă întruparea Cuvântului, Dumnezeu adevărat asumându-și un trup uman adevărat; cele două firi nu se exclud una pe cealaltă și nici nu se amestecă pentru a forma un fel de mixtură divino-umană, ci fiecare își păstrează proprietățile specifice: Fiul lui Dumnezeu rămâne Dumnezeu, prin întrupare el devine Dumnezeu-Om.

Eutihie a trăit între 380-456, fiind preot și arhimandrit al Bisericii din Constantinopol. El apare pentru prima dată pe scena teologică în timpul conciliului de la Efes, fiind remarcat prin opoziția față de doctrina răspândită de Nestorius. Din exces de zel pentru ortodoxie, Eutihie cade el însuși în capcanele ereziei. El susținea ideea că în Isus Cristos sunt prezente cele două firi, umană și divină, dar care prin contopirea lor au dat naștere unei noi firi: „firea umană a fost absorbită de firea divină precum un strop de apă în mare.

¹²⁴Studiul istoriei doctrinei creștine ne conduce să constatăm că întotdeauna o erezie a dat naștere alteia. De obicei se cade dintr-o extremă în cealaltă. Astfel, sabelianismul suscită arianismul, arianismul provoacă apariția apolinarismului, nestorianismul favorizează ivirea monofizismului. Rolul conciliilor este acela de a readuce doctrina pe făgașul cel bun, confruntând deciziile dogmatice cu revelația Sfințelor Scripturi.

Prin învățătura sa, Eutihie neagă capacitatea firii umane a lui Cristos de a fi incompletă, limitată sau imperfectă, atribute specifice firii umane în general. Dincolo de naivitatea dogmatică a arhimandritului și de dorința lui arzătoare de a se opune lui Nestorius, trebuie să ținem cont și de limbajul lipsit de precizie doctrinală folosit la Efes. Când am vorbit despre acest conciliu, am arătat condițiile în care s-a desfășurat: liniștea tulburată de orgoliile protagoniștilor, securitatea anumitor persoane amenințată la tot pasul, fără a mai aminti și dezacordurile între Antiohia și Alexandria, vizibile prin capii lor, Ioan și Chiril. Toate aceste condiții nu au favorizat un climat propice elaborării unei doctrine riguros definite, lăsând spațiu pentru diferite interpretări, una mai naivă decât alta. Astfel apar persoane cu influență precum Teodoret de Cyr¹²⁵, Teodor de Mopsuestia¹²⁶, Diodor de Tars¹²⁷,

¹²⁵Născut la Antiohia, în jurul anului 393, Teodoret devine episcop de Cyr în 423 și trece la cele veșnice în 457. Format la școala antiohiană, Teodoret câștigă foarte repede un renume în studiul biblic, dar și în învățătura teologică. Astfel reușește să joace un rol central în diferite controverse teologice apărute în Biserica răsăritică și a participat la mai multe sinoade provinciale, precum și la conciliile de la Efes și Calcedon. Exagerând puțin, L. DUCHESNE îndrăznește chiar să afirme că Teodoret „era, pentru Orient, un fel de Augustin” (*Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, p. 394). Vezi J.-N. GUINOT, *L'exégèse de Théodoret de Cyr*, Paris, Beauchesne, 1995.

¹²⁶Teodor, născut în jurul anului 350 la Antiohia, devenit episcop de Mopsuestia în 392, este cunoscut pentru studiul său exegetic și pentru influența sa teologică, de inspirație antiohiană, printre teologii răsăriteni. Și-a implicat întreaga existență în lupta pentru apărarea ortodoxiei, provocând uneori controverse referitor la modul său de a recepționa dogmele stabilite la primele concilii ecumenice. Moare în anul 428, lăsând în urma lui o bogată operă exegetică și teologică.

care, sub scuza că nu au fost declarați în afara comuniunii de credință, propovăduiesc învățături care stârnesc polemici printre creștinii orientali. De pildă, Teodoret afirmă în operele sale unitatea persoanei lui Cristos, însă fără a fi exact și precis în termeni. Fidel tradiției antiohiene, el dorea să afirme distincția între cele două firi, divină și umană, însă nu precizează modul în care trebuie înțeleasă persoana unică a Mântuitorului. Fără a se opune violent deciziilor de la Efes, Teodoret refuză „comunicarea idiomelor”¹²⁸, adică a proprietăților specifice fiecărei firi în unica persoană a lui Cristos. De asemenea, nu acceptă în totalitate titlul *Theotókos*, ci doar cu rezerve: „O numim pe Fecioara Maria *Theotókos*[...] nu o numim *Anthropotokos*, ci *Theotókos*. [...] Pruncul îl numim Emanuel datorită lui Dumnezeu care l-a asumat, iar Fecioara o numim *Theotókos* datorită unirii «firii lui Dumnezeu» cu «firea de sclav», unire realizată în sânul ei” (CHIRIL de Alexandria, *Apologie împotriva lui Teodoret*). Aici vedem o caracteristică teologică principală a școlii antiohiene: Fecioara Maria este numită *Theotókos* datorită unirii celor două firi ale lui Cristos în sânul ei. Astfel, la Antiohia se afirma că nu este Cuvântul cel care s-a făcut trup, ci el a asumat un om, de aceea Teodoret nu poate subscrie anatematismelor lansate de Chiril la Efes pe care le combate, fapt ce a condus ca episcopul de Cyr să fie suspectat de filo-nestorianism. În fața acuzației grave aduse de Dioscor de Alexandria, succesorul lui Chiril, trecut la cele veșnice în 444, care se plânge că Teodoret predică un Cristos divizat și că propovăduiește doi fii, episcopul de Cyr simte nevoia să se aperse¹²⁹ subliniind distincția între cele două firi și în același timp

¹²⁷Născut la Antiohia, în jurul anului 310-320, Diodor, format la școala teologică antiohiană, s-a remarcat printr-un stil de viață ascetică ce a dus la o reformă în profunzime a vieții monahale. De asemenea, el a adus o contribuție majoră la apărarea doctrinei niceene, a fost un personaj central în desfășurarea lucrărilor conciliului ecumenic de la Constantinopol, în 381, și s-a opus cu mult curaj politiciii lui Iulian Apostatul. Este considerat ca fiind unul din cei mai importanți fondatori ai unui curent teologic, discipolii săi devenind la rândul lor cei mai influenți teologi din Biserica răsăriteană. În 378 devine episcop de Tars unde rămâne până la moartea sa, în 390. Vezi R.A. GREER, „Diodore of Tarsus”, în: *The Encyclopedia of Early Christianity*, New York, Garland Publishing, 1997.

¹²⁸P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 86.

¹²⁹Lucrarea de bază a lui TEODORET în acest sens este *Eranistes*, care ar putea fi tradusă prin *Cerșetorul*, vezi Migne, *Patrologia graeca* 83, col. 32-317. Cerșetorul este un personaj fictiv care merge, după cum au făcut-o alții înaintea lui, Simon Magul, Marcion, Valentin Gnosticul, Apolinarie, Arie, Eunomie, să cerșească și să înșele credibilitatea publicului slab format. Printre altele, în dialogul său cu Ortodoxul, Teodoret însuși, Cerșetorul își prezintă doctrina: umanitatea

mărturisind credința într-un singur Fiu, Cuvântul lui Dumnezeu făcut om: „Cuvântul divin s-a întrupat luând un trup și un suflet rațional. În cazul în care Cuvântul divin nu ar avea nimic din firea noastră, promisiunile făcute Patriarhilor noștri prin jurământ de Dumnezeu universului nu ar fi adevărate. [...] Chiar și Fecioara Maria ar fi inutilă, deoarece ea nu ar fi dat nimic din firea noastră Cuvântului întrupat [...] prin consecință, predica noastră ar fi zadarnică, zadarnică ar fi credința noastră, zadarnică ar fi chiar și speranța noastră în înviere” (*Earnistes I*).

Ortodoxia a pierdut prin moartea lui Chiril de Alexandria un susținător de seamă. Dioscor, succesul său, care a participat la conciliul de la Efes însoțindu-l pe Chiril, trece de partea noii erezii și, dorind să combată nestorianismul, devine susținătorul și promotorul învățaturii lui Eutihie. Devotamentul, rigurozitatea vieții monastice și autoritatea arhimandritului erau bine cunoscute în mediul ecleziastic constantinopolitan. Chiril însuși a trebuit să intervină în mai multe rânduri pentru a-i calma zelul. Tot Chiril i-a trimis documentele conciliului de la Efes, cerându-i astfel să intervină în favoarea sa împotriva adeptilor învățaturii lui Nestorius. Acesta din urmă s-a plâns de mai multe ori de autoritatea de care se bucura Eutihie: „Deoarece nu era episcop, datorită puterii imperiale (eunucul Hrysaphes, finul său, deținea un post important la curtea imperială)¹³⁰ își desemna un alt rol: acela de episcop al episcopilor. El orânduia afacerile bisericești și se folosea de Flavian (episcop de Constantinopol, recunoscut datorită umilinței și blândeței lui), punea în execuție ordinele imperiale în Constantinopol. [...] Alunga din Biserică, considerându-ieretici, pe toți cei care nu împărtășeau opiniile lui, iar cei care erau de partea sa îi înălța în onoruri și îi ajuta; în afară se folosea de

și divinitatea lui Cristos nu sunt decât o unică fire; Cristos nu a făcut decât să treacă prin sânul Fecioarei Maria; suferințele, patima și moartea trebuie atribuite firii divine. După unirea celor două firi, firea divină rămâne ceea ce era și absoarbe firea umană, precum apa mării dizolvă și absoarbe un strop de apă; firea asumată nu este distrusă, ci este transformată în esența divinității; trupul lui Cristos nu este din aceeași esență cu al nostru; dacă Isus Cristos este compus din unirea celor două firi, după unire nu mai există decât o unică fire. Teodoret însuși, îmbrăcat în haina Ortodoxului, își expune convingător credința: firea divină este imuabilă, unirea celor două firi se face fără amestecare, firea divină este impenetrabilă. Lucrarea, constituită în jurul acestor trei termeni, imuabil-ă treptoç, fără amestecare-ă sùgcutoç, impenetrabil-ă πατήρ, este o argumentație solidă a distincției existente între firea divină și firea umană în unica persoană a lui Cristos, aducând deseori argumente patristice.

¹³⁰Vezi L. DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, p. 402-403.

puterea imperială, putere trainică, și nu dorea nicidecum să spună, nici chiar prin cuvinte, că există două firi în Cristos; își bătea joc de Părinții care vorbeau astfel și-i acuza de ipocrizie, fiindcă ascundeau adevărul acceptând noțiunea de persoană, sau îi considera eretici, fiindcă vorbeau ca și mine, de aceea învățătura lor nu trebuia luată în considerație referitor la credință. În timp ce își întărea autoritatea datorită puterii imperiale [...] întreg Orientul era dezbinat referitor la persoana lui, încât nu exista un loc în care să nu existe agitație, deoarece el întorcea pe dos toate treburile ca și cum ar fi fost făcute cu ipocrizie. Pe mulți îi obliga fie să spună deschis ceea ce ei nu voiau să spună, fie să accepte suferințele impuse și să primească pedepse”¹³¹.

Unicul care ia apărarea arhimandritului și face front comun cu el în combaterea nestorianismului este Dioscor de Alexandria. Acesta începe să-l acuze, post-mortem, pe însuși predecesorul său, Chiril, că ar fi epuizat bogățiile Bisericii din Alexandria pentru a se bate împotriva lui Nestorius. În calitate de nou episcop al Alexandriei, Dioscor și-a rezervat chiar dreptul să conștate moștenirea lui Chiril, destul de însemnată, ținând cont că el provenea dintr-o familie nobilă. Cu aceste bunuri a putut veni în ajutor săracilor și a devenit astfel popular printre ei, în timp ce îi persecuta pe clericii rămași fideli episcopului defunct¹³². Eutihie, la rândul lui, scrie chiar și Papei Leon I pentru a-l informa despre pericolul nestorianismului în răsărit și-i denunță pe Teodoret de Cyr și pe Domnus de Antiohia¹³³. Nefiind la curent cu tot ceea ce se petrecea în Orient, Leon nu dă mare importanță acuzațiilor venite din partea lui Eutihie, pe care-l califică drept ignorant și limitat, „multum imprudens et nimis imperitus, imperitus senex, imprudentissimus senex –

¹³¹NESTORIUS, *Le livre d'Héraclide de Damas*, p. 294-295.

¹³²Unii istorici susțin că Dioscor, prin politica lui bisericească, nu urmărea altceva decât să stabilească supremația scaunului episcopal al Alexandriei asupra celui din Constantinopol și cu atât mai mult asupra celorlalte Patriarhii orientale. El ar fi reușit acest lucru după sinodul rămas în istoria Bisericii sub numele de „tâlghăria de la Efes”, în 449, cu doi ani înaintea conciliului ecumenic din Calcedon. Vezi K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 507.

¹³³Domnus de Antiohia scrie împăratului pentru a se dezvinovăți pe sine și pe Teodoret de Cyr, acuzându-l pe Eutihie de tendințe apolinariste, deoarece predică o singură fire în Cristos întrupat și-i atribuie lui Dumnezeu suferințele, patima și moartea pe cruce ale lui Cristos. Despre acest subiect, vezi L.D. DAVIS, *The First Seven Ecumenical Councils (325-787). Their History and Theology*, Colledgeville, Liturgical Press, 1990, p. 170-180.

foarte imprudent și mult prea ignorant, bătrân¹³⁴ ignorant, bătrân foarte imprudent”, care nu cunoaște Scripturile și ignoră chiar și primele cuvinte ale *Crezului*¹³⁵. Fără a avea o învățătura specială, arhimandritul din Constantinopol se mulțumea să repete, fără prea mult raționament și în mod radical, formulele anti-nestoriene lansate de Chiril la Efes¹³⁶: *în Cuvântul întrupat nu există decât o singură fire, după unirea celor două firi, umană și divină, nu există decât o singură fire*. Susținut fiind de Dioscor și beneficiind de sprijinul curții imperiale, Eutihie impune învățătura monofizită în partea orientală a Imperiului, fapt ce a condus la întrunirea unui nou sinod la Efes, rămas în istorie sub nefericitul apelativ, „tâlhăria de la Efes”.

II. SINODUL DIN EFES, 449 SAU „LATROCINIUM – TÂLHĂRIA DE LA EFES”

II. 1. Un sinod al orgoliilor

După cum am văzut în capitolul precedent, la Efes, în 431, Nestorius este condamnat din cauza învățăturii sale eronate despre Cristos și despre nașterea lui din Fecioara Maria, iar Chiril iese victorios, afirmând deplinătatea firii divine și deplinătatea firii umane a Cuvântului întrupat, prin urmare maternitatea divină a Fecioarei Maria, *Theotókos*. Câțiva ani mai târziu, alte discuții cristologice amenință credința ortodoxă. De pildă, episcopul de Cyr, Teodoret, și cel de Antiohia, Domnus, succesorul lui Ioan, readuc pe scena teologică tendințe antiohiene care îi destabilizează pe partizanii lui Chiril. În acest context apare bătrânul arhimandrit Eutihie în scopul de a reacționa împotriva oricărei tendințe antiohiene sau filonestoriene. Bucurându-se de

¹³⁴În momentul apariției discuțiilor monofizite, Eutihie avea în jur de 70 de ani, dintre care mai bine de 40 de ani îi petrecuse ducând o viață monahală austeră, datorită căreia a ajuns arhimandritul unei comunități monahale importante, de circa 300 de monahi, la o vârstă relativ tânără, 30 de ani.

¹³⁵Acesta este portretul lui Eutihie creionat în *Documentele sinodului* din 448, documente analizate și inserate în dezbaterile conciliare de la Calcedon, vezi E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum. Concilium Universale Chalcedonense*, vol. II, fasc. 1, Berlin, De Gruyter, 1914, p. 124-144.

¹³⁶Vezi P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 89-90.

mare trecere la curtea imperială, acesta răspândește învățătura intransigentă, de inspirație chiriliană, conform căreia după întrupare Cuvântul lui Dumnezeu nu are decât o singură fire, firea umană fiind absorbită, „precum un strop de apă într-un ocean”, de firea divină. După moartea lui Chiril și urcarea lui Dioscor pe scaunul Alexandriei, în anul 444, Eutihie are un aliat pe măsură pentru a impune această opinie cristologică în tot Orientul creștin. În fața unei asemenea situații și conștient de pericolul care amenința Biserica, Teodosie al II-lea nu are decât o soluție: convocarea unui nou conciliu la Efes. Pe 30 martie 449 împăratul trimite scrisoarea de convocare, invitându-i pe episcopi să fie prezenți pentru începerea lucrărilor pe 1 august¹³⁷.

Leon I trimite doi reprezentanți să coordoneze desfășurarea lucrărilor, însă s-au văzut foarte repede depășiți de ambiția lui Dioscor, care a luat asupra sa responsabilitatea prezidării conciliului¹³⁸. Primul punct pe lista discuțiilor este „dosarul Eutihie”, iar Patriarhul Constantinopolului, Flavian, care lansase deja o condamnare împotriva arhimandritului, se prezintă la conciliu cu o importantă scrisoare dogmatică din partea Papei Leon I, cunoscută sub numele *Tomul către Flavian*. Pentru a înțelege mai bine problemele provocate de noua învățătură a arhimandritului din Constantinopol și contextul teologic și dogmatic ce a dus la convocarea sinodului de la Efes din 449, redăm aici conținutul scrisorii, din care reiese clar poziția Papei referitor la erezia lui Eutihie; pe de altă parte, Papa trasează o linie dogmatică oficială, un fel de *regula fidei*, regulă a credinței:

*Tomul către Flavian*¹³⁹

„Leon, episcop, preaiubitului Flavian, episcop de Constantinopol. După ce am citit scrisoarea Preafericirii Tale, mirat fiind de întârzierea ei, și după ce am parcurs în întregime documentele episcopale, în cele din urmă am înțeles scandalul care s-a produs la voi împotriva integrității credinței. Ceea ce mai înainte mi se părea tainic, acum am înțeles despre ce este vorba. Eutihie, care ar fi trebuit să dea dovada preoției sale, mi se pare a fi imprudent și foarte nepriceput, așa încât i se potrivește și lui cuvântul profetului: „Nu a vrut să

¹³⁷Vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 588-590, Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1960.

¹³⁸Cfr. *Scrisoarea* 118, TEODORET de Cyr către arhidiaconul Romei, în: *Patrologia graeca* 88, col. 1327.

¹³⁹Textul latin în: Migne, *Patrologia latina* 54, col. 755-781.

înțeleagă pentru a face binele, fărădelege a cugetat în așternutul său” (Ps 35, 4). Ce poate fi mai rău decât să plămădești fărădelegi și să nu dai ascultare celor mai înțelepți decât tine? Dar cad în această nebulă cei care, atunci când sunt împiedicați de ceva obscur să cunoască adevărul, nu recurg nici la cuvintele profeților, nici la scrierile apostolilor, nici la autoritatea Evangheliei, ci doar la ei înșiși și astfel devin învățători ai erorii, deoarece n-au fost ucenici ai adevărului. Ce învățătură a dobândit despre textele sfinte ale Noului și Vechiului Testament cel care nu cuprinde nici măcar începutul *Crezului*? Inima acestui bătrân (Eutihie) nu poate înțelege ceea ce mărturisește glasul candidaților la botez din toată lumea.

Deoarece nu știa ce trebuie să creadă despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu și nu voia, pentru a dobândi lumina înțelegerii, să lucreze în nemărginitul câmp al Sfințelor Scripturi, să fi ascultat măcar cu ureche binevoitoare mărturisirea de credință comună și unanimă prin care toți credincioșii își afirmă credința în „Dumnezeu Tatăl atotputernic și în Isus Cristos, Fiul său unic, Domnul nostru, care s-a născut din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria”. Aceste trei afirmații distrug uneltilile tuturor ereticilor. Într-adevăr, când credem că Dumnezeu este atotputernic și tată, se dovedește în același timp că Fiul său este coetern cu El și nu se deosebește în nimic de Tatăl, deoarece este născut Dumnezeu din Dumnezeu, atotputernic din atotputernic, coetern din cel veșnic; nu este nici posterior în timp, nici inferior în putere, nici diferit în slavă, nici despărțit în esență. Același Fiul unu-născut veșnic al Tatălui veșnic s-a născut din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, iar această naștere în timp nu a înlăturat și nu a adăugat nimic nașterii sale divine și veșnice, ci a făcut totul pentru a-l readuce pe omul răătăcit, așa încât să învingă moartea și să-l nimicească prin puterea sa pe Satana care stăpânea asupra morții. Noi nu l-am fi putut învinge pe autorul păcatului și al morții dacă cel pe care păcatul nu-l putea pângări nici moartea reține nu ar fi luat asupra sa firea noastră și dacă nu și-ar fi asumat-o pe deplin. Într-adevăr, el a fost zămislit de la Duhul Sfânt în sânul Fecioarei mamă, care i-a dat naștere fără a-și pierde fecioria, după cum l-a zămislit fără a-și pierde fecioria. Însă dacă Eutihie nu putea să soarbă din acest izvor curat al credinței creștine o înțelegere curată, deoarece orbirea sa i-a întunecat strălucirea adevărului pur, ar fi trebuit cel puțin să se supună învățaturii Evangheliei. De vreme ce Matei spune: „Cartea neamului lui Isus Cristos, fiul lui David, fiul lui Abraham”

(Mt1, 1), Eutihie ar fi trebuit să ceară, de asemenea, învățatură din predica apostolului și ar fi putut citi în *Scrisoarea către Romani*: „Paul, slujitorul lui Isus Cristos, chemat să fie apostol, pus deoparte ca să vestească Evanghelia lui Dumnezeu, pe care o făgăduise de mai înainte prin profeții săi în Sfintele Scripturi, despre Fiul său născut după trup din sămânța lui David” (Rom 1, 1-3). Ar fi putut să se îndrepte cu pioasă stăruință spre paginile profețiilor și ar fi putut afla promisiunea lui Dumnezeu făcută lui Abraham: „În sămânța ta vor fi binecuvântate toate popoarele” (Gen 12, 3). Iar pentru a nu se îndoii de caracterul specific al acestei descendențe, să-l fi urmat pe apostol, care spune: „Făgăduințele au fost făcute lui Abraham și seminței sale. Nu se zice semințelor/urmașilor/*descendenților*, ca și cum ar fi fost mai mulți, ci ca pentru unul singur: și *descendentului său*. Acesta este Cristos” (Gal 3, 16-17). De asemenea, ar fi putut înțelege cu urechea inimii profeția lui Isaia care spune: „Iată, Fecioara va zămisli și va naște un fiu și vor chema numele lui Emanuel, ceea ce se tâlmăcește: Dumnezeu-cu-noi” (Is 7, 14). Ar fi citit cu credință și cuvintele aceluiași profet: „Un prunc ni s-a născut, un Fiu ne-a fost dat; a cărui putere este pe umerii lui și vor chema numele lui Îngerul marelui sfat, Dumnezeu puternic, Domn al Păcii, Părintele veacului viitor” (Is 9, 5). Dacă ar fi aflat aceste lucruri din Scripturi nu ar fi rostit cuvinte înșelătoare spunând că: *Cuvântul s-a făcut trup înseamnă că Cuvântul născut din sânul Fecioarei ar avea forma unui om, însă nu ar avea realitatea unui trup din mama sa*. Sau poate a crezut că Domnul nostru Isus Cristos nu are aceeași fire cu a noastră deoarece îngerul trimis la Fericita Maria i-a spus: „Duhul Sfânt va coborî peste tine și puterea celui Preaînalt te va umbri; de aceea sfântul care se va naște din tine se va numi Fiul lui Dumnezeu” (Lc 1, 35), ca și cum, deoarece zămisirea feciorelnică era lucrarea lui Dumnezeu, trupul pruncului zămislit nu ar fi fost luat din firea celei care-l zămislea. Însă nu așa trebuie să înțelegem această zămislire cu adevărat admirabilă și în mod admirabil deosebită ca și cum prin noutatea acestei creații ar fi fost desființat caracterul specific [al descendenței umane]. Duhul Sfânt a dăruit rodnicia Fecioarei, însă realitatea trupului a fost luată din trup și după cum „Înțelepciunea și-a construit sieși casă” (Prov 9, 1), tot astfel „Cuvântul s-a făcut trup și a locuit printre noi” (In 1, 14), adică în acest trup pe care l-a luat de la om și care era animat de un spirit de viață rațional.

Proprietățile fiecăreia dintre aceste două firi fiind deci păstrateși întrunindu-se în unica persoană, maiestatea a asumat smerenia, forța slăbiciunea, veșnicia mortalitatea, iar pentru a plăti datoria condiției noastre, natura inviolabilă s-a unit cu natura pasibilă astfel încât, așa cum se cuvenea pentru vindecarea noastră, același unic mijlocitor între Dumnezeu și oameni, omul Isus Cristos, pe de o parte să poată muri și, pe de altă parte, să nu poată muri. Deci Dumnezeul adevărat s-a născut în firea perfectă și întregă a unui om adevărat, fiind complet în ale sale și complet în ale noastre. Numim „ale noastre” cele pe care le-a pus în noi de la începuturi Creatorul și pe care el le-a asumat pentru a le reface. Iar cele pe care le-a pus în noi Amăgitorul, iar omul amăgit le-a primit, nu au lăsat nicio urmă în Mântuitorul. [Nu putem spune că] fiindcă a devenit părtaș de slăbiciunile omenești s-ar fi făcut părtași de greșelile noastre. A asumat forma de sclav fără stricăciunea păcatului, îmbogățind astfel firea umană, însă fără a micșora firea divină, pentru că aceea nimicire/despuiere de sine prin care cel nevăzut a devenit vizibil și prin care Creatorul și Domnul a toate a voit să fie unul dintre cei muritori, arată coborârea milostivirii, nicidecum decăderea puterii sale. De aceea, cel care, rămânând în formă de Dumnezeu, l-a făcut pe om, a devenit om luând forma sclavului; Fiecare natură își păstrează, fără pierdere, ceea ce îi este specific și precum forma divină nu desființează forma de sclav, tot astfel forma sclavului nu micșorează forma divină. Diavolul se fălea că omul, amăgit de înșelăciunea lui, a fost lipsit de darurile divine și, dezbrăcat de haina nemuririi, a fost suspus sentinței aspre a morții, precum și că omul, în păcatul său, a găsit o oarecare mângâiere în faptul că avea un însoțitor în ticăloșie; [se fălea] și că însuși Dumnezeu, conform exigenței dreptății, și-a schimbat propria decizie referitor la omul pe care-l crease într-o atât de mare demnitate; a fost necesară deci economia planului secret al lui Dumnezeu: Cel neschimbător, a cărui voință nu poate fi despărțită de bunătate, trebuia să ducă la îndeplinire, printr-o taină și mai ascunsă, prima orânduire a milostivirii sale față de noi, și astfel omul, care fusese împins să greșescă prin viclenia diavolului, să nu piară, lucru care ar fi fost împotriva planului lui Dumnezeu.

Deci Fiul lui Dumnezeu intră în această lume coborând de pe tronul său ceresc fără a părăsi însă slava Tatălui său, născut într-o nouă ordine, printr-o nouă naștere: nouă ordine deoarece fiind invizibil prin firea divină a devenit vizibil în firea umană; de neînțeles, a voit să fie înțeles; existând înaintea

timpurilor, a început să existe în timp, Domn al universului, a luat forma de sclav, umbrind nemărginirea măreției sale. Dumnezeu impasibil fiind, nu a pregetat să devină om pasibil și, nemuritor fiind, nu a pregetat să se supună legilor morții. Zămislit printr-o nouă naștere dintr-o Fecioară care nu știa de poftă a primit materia trupului său; din Maica Domnului a luat firea omenească, nu păcatul; în Domnul Isus Cristos, născut din sânul Fecioarei, minunea nașterii nu produce neasemănarea firii. Cel care este adevărat Dumnezeu tot el este și adevărat om, iar în această unire, în care se întâlnesc smerenia omului și măreția divină, nu există minciună. După cum Dumnezeu nu s-a schimbat din cauza milostivirii lui, tot astfel nici omul nu este mistuit de demnitatea [divină]. Fiecare fire face, în comuniune cu cealaltă, ceea ce îi este specific, Cuvântul înfăptuind ceea ce este al Cuvântului, iar trupul săvârșind ceea ce este al trupului. Unul strălucește prin măreția minunilor, celălalt îndură insulte. Și precum Cuvântul nu se îndepărtează de egalitatea în slavă cu Tatăl, nici trupul nu părăsește / abandonează natura firii noastre. Într-adevăr, trebuie să o spunem iarăși și iarăși, unul și același este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu și cu adevărat fiul omului: Dumnezeu, deoarece „la început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu” (*In* 1, 1); om, deoarece „Cuvântul s-a făcut trup și a locuit între noi” (*In* 1, 14). Dumnezeu, deoarece „toate prin el s-au făcut și fără el nimic nu s-a făcut” (*In* 1, 3); om, deoarece „s-a născut din femeie, s-a născut sub lege” (*Gal* 4, 4). Nașterea din trup este manifestarea firii umane, nașterea feciorelnică este revelația puterii [divine]. Copilăria pruncului se vede în smerenia leagănului, măreția Celui Preaînalt este vestită de glasurile îngerilor. Se aseamănă întru totul oamenilor Acela pe care Irod, în ticăloșia lui, încearcă să-l omoare, însă este Domnul tuturor lucrurilor cel pe care magii se bucură să-l adore cu umilință. Când a venit să fie botezat de Ioan, înaintemergătorul său, pentru ca [divinitatea] ascunsă sub vălul trupului să nu fie rămână ascunsă, glasul Tatălui a răsunat din ceruri zicând: „Acesta este Fiul meu preaiubit, în care mi-am pus toată plăcerea” (*Mt* 3, 17). Astfel, pe acela pe care șiretenia diavolului îl ispitește ca om, lucrarea îngerilor îl slujește ca Dumnezeu. A flămânzi și a înseta, a fi obosit și a dormi ține, evident, de firea omenească; însă a hrăni cu cinci pâini cinci mii de oameni, a da samaritencei apa vie care îi dăruiește celui care bea să nu mai înseteze niciodată, a merge pe mare fără ca picioarele să i se scufunde, a mustra furtuna și a liniști trufia

valurilor, fără îndoială, este dumnezeiesc. Să ne mai amintim, trecând multe cu vederea: nu aparține aceleiași firi să plângă, dintr-un sentiment de compătimire pentru un prieten mort, și, odată ce piatra ce acoperea de patru zile mormântul a fost îndepărtată, să-l readucă la viață prin porunca glasului; să fie spânzurat pe lemn și, schimbând lumina în noapte, să facă să se cutremure toate elementele naturii; să fie pironit în cuie și să deschidă credinței tălharului porțile paradisiului; de asemenea nu aparține aceleiași firi să spună: „Tatăl și cu mine una suntem” (In 10, 30), și: „Tatăl este mai mare decât mine” (In 14, 28). Într-adevăr, chiar dacă în Domnul Isus nu există decât o singură persoană a lui Dumnezeu și a omului altul este principiul prin care suferă ocară comună, altul este cel din care este slava comună. Într-adevăr, de la noi are natura umană, inferioară Tatălui; de la Tatăl are divinitatea, egală Tatălui.

Deci, datorită acestei unități a persoanei care trebuie înțeleasă în cele două firi, citim și că Fiul omului s-a coborât din ceruri, în timp ce Fiul lui Dumnezeu a asumat un trup din Fecioara din care s-a născut; de asemenea, spunem că Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit și așezat în mormânt, deși suferea toate acestea nu în firea sa divină, conform căreia este Fiul unic al lui Dumnezeu, coetern și consubstanțial Tatălui, ci în slăbiciunea naturii umane. De aceea mărturisim cu toții în *Crez* că Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit și îngropat, după spusa apostolului: „Dacă ar fi știut, nu l-ar fi răstignit niciodată pe Domnul slavei” (1 Cor 2, 8). Iar când Domnul și Mântuitorul nostru îi învăța credința pe ucenicii săi întrebându-i: „Cine spune lumea că sunt eu, fiul omului?”, ei îi reproduc diferitele opinii ale altora. „Dar voi, spune el, cine ziceți că sunt eu?”, eu care sunt fiul omului și pe care-l vedeți sub forma sclavului și în realitatea trupului, cine spuneți că sunt eu? Atunci, fericitul Petru, inspirat de Duhul Sfânt, și spre folosul tuturor popoarelor prin mărturisirea sa, i-a răspuns: „Tu ești Cristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu” (Mt 16, 12-16). De aceea, pe drept cuvânt a fost proclamat fericit de Domnul, iar din Piatra principală și-a luat tăria puterii și numelui său, el, care printr-o revelație a Tatălui, a dat mărturie că același este Fiul lui Dumnezeu și Cristos. Căci dacă era mărturisit doar cu unul din cele două titluri nu ne-ar fi fost de folos pentru mântuire și ar fi existat primejdia să credem că Domnul Isus Cristos era sau doar Dumnezeu fără a fi om, sau doar om, fără a fi Dumnezeu. Iar după învierea Domnului, care a fost cu siguranță cea a unui

trup adevărat, pentru că Cel înviat nu este altul decât cel care a fost răstignit și așezat în mormânt, ce-a făcut altceva timp de 40 de zile decât să curețe de orice întuneric integritatea credinței noastre? Într-adevăr, vorbind cu ucenicii săi, locuind și mâncând cu ei, lăsându-se atins cu grijă de curiozitatea celor siliți de îndoială, intra, ușile fiind încuiate, la ucenici și, suflând asupra lor, le dădea pe Duhul Sfânt; dându-le lumina înțelegerii, le dezvăluia tainele Sfințelor Scripturi și iarăși, tot el le arăta rana coastei sale, găurile cuielelor și toate semnele pătimirii recente, spunându-le: „Vedeți mâinile și picioarele mele, că eu sunt, atingeți-mă și vedeți: căci duhul nu are nici trup, nici oase, după cum vedeți că am eu” (*Lc 24, 39*), pentru a recunoaște că proprietățile firii divine și firii umane rămân de nedespărțit în el, iar noi să știm: Cuvântul nu este ceea ce este trupul, mărturisind în același timp că Fiul unic al lui Dumnezeu este și Cuvânt și trup.

De acest mister al credinței, Eutihie, după cum ne putem da seama, este complet străin: în Fiul unic al lui Dumnezeu nu a recunoscut firea noastră, nici în smerenia morții, nici în măreția învierii; nu i-a fost teamă de sentința fericitului apostol și evanghelist Ioan care spune: „Orice duh care mărturisește că Isus Cristos a venit în trup este de la Dumnezeu; însă orice duh care îl dezbină pe Isus nu este de la Dumnezeu; este duhul lui Anticrist” (*1 In 4, 2-3*). Ori, ce înseamnă a-l dezbină / împărți pe Cristos dacă nu a-i înlătura firea umană și a elimina, prin imprudențe fictive de nedescris, misterul unic prin care suntem mântuiți? Cât despre cel care rămâne orb asupra naturii trupului lui Cristos, trebuie să inventeze orbește aceleași tâmpenii și referitor la pătimirea Lui. Dacă admite că nu este falsă crucea Mântuitorului și dacă acceptă că suferința îndurată pentru mântuirea lumii este adevărată, nu are decât să recunoască, de asemenea, trupul celui despre care el admite că a murit și să nu refuze să accepte că era un om cu trupul asemenea nouă, cel pe care-l recunoaște pasibil, deoarece a nega că el ar fi avut un trup adevărat, înseamnă a nega și faptul că ar fi suferit în trupul său. Deci, dacă el acceptă credința creștină și nu-și întoarce urechea de la predica Evangheliei, nu are decât să-și dea seama care este firea ce a fost străpunsă de cuie și atârnată pe lemnul crucii, iar când coasta Celui Răstignit a fost deschisă de sulița ostașului, să admită de unde a curs sângele și apa care trebuiau să stropescă Biserica

prin baia botezului și prin băutura euharistică¹⁴⁰. Să-l asculte pe fericitul apostol Petru predicând că sfințirea Duhului se face prin stropirea cu sângele lui Cristos și să nu citească fără folos cuvintele aceluiași apostol: „Să știți că nu cu lucruri pieritoare, cu argint sau cu aur, ați fost răscumpărați din traiul vostru deșert moștenit de la părinți, ci prin sângele prețios al Mielului fără meteahnă și neprihănit, Cristos” (1 Pt 1, 18-19). Să nu se împotrivescă nici mărturiei fericitului apostol Ioan: „Sângele lui Isus, Fiul lui Dumnezeu, ne curăță de orice păcat” (1 In 1, 7). Iar un pic mai departe spune: „Aceasta este biruința care a învins lumea: credința noastră. Cine este învingătorul lumii dacă nu cel care crede că Isus este Fiul lui Dumnezeu? Acesta este cel care vine prin apă și sânge, Isus Cristos, nu numai prin apă, ci prin apă și sânge, iar Duhul este cel care dă mărturie, pentru că Duhul este adevărul. Trei sunt cei care dau mărturie: Duhul, apa și sângele și aceștia trei sunt una” (1 In 5, 4-8): adică Duhul sfințitor, sângele mântuitor și apa botezului, fiindcă acestea trei sunt una, rămân nedespărțite și niciuna nu este separată de celelalte. Biserica catolică trăiește din această credință și crește în ea: în Cristos Isus nu există umanitate fără adevărată divinitate, nici divinitate fără adevărată umanitate.

După ce a fost examinat și interogată de voi, Eutihie a răspuns: „Mărturisesc că Domnul nostru avea două firi înainte de unire, însă după unire mărturisesc doar o singură fire”. Mă miră faptul că niciun judecător de față nu a contestat, nici criticat o mărturisire a credinței atât de absurdă și perversă și că s-a putut strecura un discurs atât de nechibzuit, ca și cum nu s-ar fi auzit nimic șocant. Se știe că este nebunie să afirmi că Fiul unic al lui Dumnezeu avea două firi înainte de întrupare și că este nefast să spui că după întruparea Cuvântului există doar o unică fire în el. Pentru ca Eutihie să nu creadă că a spus un lucru corect sau tolerabil, deoarece nu a fost criticat și condamnat de voi, avertizez pe Preafericirea Ta, frate preaiubit, pentru ca, în cazul în care printr-o inspirație a milostivirii lui Dumnezeu, ar recunoaște eroarea, să-l vindeci pe acest om imprudent și incapabil, de ciuma acestei gândiri. După cum reiese

¹⁴⁰Este o constantă unanimă în gândirea Părinților Bisericii interpretarea conform căreia apa și sângele izvorâte din coasta străpunsă de sulita soldatului roman erau o prefigurare a sacramentelor dătătoare de viață în Biserică: apa, prefigurarea botezului, îl introduce pe om în comuniunea de viață intratrinitară, iar sângele, prefigurarea Euharistiei, îl hrănește pe om pe acest pământ menținând în el dorul după viața veșnică, M. PONCELET, *Le mystère du sang et de l'eau dans l'Évangile de saint Jean*, Paris, Cerf, 1961.

din actele sinodale, el însuși a renunțat la erorile lui atunci când, împins de sentința voastră de condamnare, a afirmat că este gata să spună ceea ce nu spunea mai înainte, adică era pregătit să admită credința față de care s-a înstrăinat. Însă când a refuzat să-și dea acordul pentru a anatematiza învățătura sa nechibzuită, frația voastră a înțeles că, de fapt, el persista în eroarea sa împotriva credinței și că merita o judecată pentru a fi condamnat. Dacă dă dovada unei păreri de rău sincere și fără prefăcătorie și dacă recunoaște, chiar și cu întârziere, ce bun motiv de întristare are autoritatea episcopală, dacă își condamnă erorile cu glas tare și semnează această scrisoare, i se va arăta o milostivire cât mai mare posibilă, ca unui om care s-a corectat. Fiindcă Domnul nostru, adevăratul și bunul Păstor, care și-a dat viața pentru oile sale și care a venit să mântuiască sufletele oamenilor, nu să le piardă, vrea ca noi să imităm bunătatea lui. Dreptatea să-i înăbușe pe cei păcătoși, însă milostivirea să nu-i respingă pe cei care s-au convertit. Doar astfel credința adevărată este apărată în modul cel mai rodnic posibil: când o părere greșită este condamnată chiar de cei care o urmau.

Pentru a urmări cu pietate și cu fidelitate toate acestea, i-am trimis în locul meu pe frații mei, episcopul Iulius și preotul Renatus de la Biserica Sfântul Clement, precum și pe fiul meu, diaconul Ilarie, cărora li s-a alăturat notarul nostru, Dulcitus, a cărei fidelitate a fost verificată. Am încredere în ajutorul divin pentru ca cel care se rătăcise, condemnând acum strâmbătatea gândirii sale, să se mântuiască. Dumnezeu să te păstreze nevătămat / sănătos, frate preaiubit”.

Din această scrisoare reiese că informațiile Papei referitor la Eutihie și la învățătura acestuia erau precise. Dosarul întocmit de orientali împotriva arhimandritului era bine documentat și explicit, de aceea Leon I nu poate decât să contribuie la calmarea spiritelor cerând de urgență intervenția ierarhiei în rezolvarea problemei. Eutihie trebuie să facă apel la înțelegerea revelației biblice și să accepte credința mărturisită de cateumeni înainte de a primi taina botezului; în caz contrar, rămâne în ignoranță și nu poate fi decât exclus din comuniunea Bisericii. Deja cu un an mai devreme, în 448, la Constantinopol, cazul lui Eutihie fusese judecat, iar Papa Leon primise de la Flavian dosarul cu discuțiile acestui sinod.

Teofil, unul din cei doi delegați ai Papei, a transmis punctul central al discuțiilor astfel: „Eutihie ne-a întrebat, pe preotul Mamas (al doilea delegat al Papei) și pe mine, în prezența preotului Narses și a abatelui Maxim și a altor câtorva călugări, unde se află în Scripturi mențiunea «două firi în Cristos», iar apoi care Sfânt Părinte a afirmat că în Cuvântul întrupat există două firi. Noi i-am răspuns: – Arată-ne și tu în ce loc al Scripturilor găsim termenul *consubstanțial*? Eutihie a răspuns: – Nu se află în Scriptură, ci în expunerea credinței făcută de Sfinții Părinți. Mamas a răspuns: – Același lucru îl putem spune și despre «două firi». Iar eu am adăugat: – Cuvântul este perfect sau nu? Eutihie răspunde: – Este perfect. Atunci am adăugat: – Fiind întrupat, este un om perfect sau nu? El a răspuns: – Este perfect. Am reluat: – Deci, dacă acești doi perfecți, Dumnezeu perfect și omul perfect, îl constituie pe Unicul Fiu, cine ne împiedică să spunem că are două firi? Eutihie a răspuns: – Dumnezeu să mă păzească să afirm că Isus Cristos are două firi sau să greșesc referitor la firea Dumnezeului meu. N-au decât să facă ce vor cumine. Îmi doresc să mor în credința pe care am primit-o”.

Când Flavian l-a întrebat pe Teofil de ce nu a dezvăluit până acum participanților de la sinodul din Constantinopol acest dialog, delegatul Papei a răspuns: „Deoarece nu am fost trimis aici decât ca să mă interesez de învățătura lui Eutihie, de aceea am gândit că o intervenție a mea ar fi fost inutilă”. La rândul său, Mamas a depus următoarea mărturie înaintea Părinților sinodali: „Când am fost trimiși la Eutihie, am dorit să nu vorbim despre nimic. Însă el a intervenit în discuție și ne-a vorbit despre învățătura lui. Atunci l-am interpelat cu blândețe. El spunea despre Cuvântul întrupat că a venit să ne înalțe firea decăzută. Eu am intervenit imediat: – Care fire? Iar el a repetat: – Firea umană. I-am spus: – Care este firea prin care a fost înălțată? El mi-a răspuns: – Din Scriptură nu am învățat că există două firi. Atunci am reluat: – Nu am învățat din Scriptură nici termenul *consubstanțial*, însă l-am învățat de la Sfinții Părinți care l-au înțeles bine și ni l-au explicat (rămânând fideli Scripturii). El a spus: – Nu-mi permit să greșesc referitor la firea divină și de aceea nu pot spune «două firi», Dumnezeu să mă păzească! Iată mărturia mea. Dacă sunt condamnat, mănăstirea îmi va fi mormântul”¹⁴¹. În cele din

¹⁴¹Mărturiile delegaților Papei Leon I sunt redată cu mult de dinamism și vivacitate de K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 531-532.

urmă, spre finalul sinodului de la Constantinopol, un trimis imperial dă citire scrisorii împăratului, în care își afirmă dorința de păstrare a păcii în Imperiu și în Biserică și-i invită pe sinodali să conlucreze în același sens: „Doresc pacea Bisericii și păstrarea doctrinei ortodoxe, cea definită de Sfinții Părinți la Niceea și Efes”¹⁴².

Deoarece Eutihie afirma fără scrupule: „Mărturisesc faptul că înaintea unirii Domnul nostru avea două firi, însă după unire, doar o singură fire”¹⁴³, Părinții sinodali au dat citire unui pasaj din *Scrisoarea lui Chiril* de Alexandria adresată orientalilor: „Mărturisim că Domnul nostru Isus Cristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat, din aceeași substanță cu Tatăl, privitor la dumnezeire, și din aceeași substanță cu noi, privitor la umanitate, fiindcă a avut loc o unire a celor două firi – δυο ὑὰρ φύσεων ἔνωσις γέγονε; de aceea recunoaștem un singur Cristos, un singur Domn și datorită acestei uniri scutite de orice amestec – τῆς ἀσυγχύτου ἔνωσεως, noi o numim pe Sfânta Fecioară Maria *Theotókos*, deoarece Dumnezeu Cuvântul a devenit trup și om prin zămislire și s-a unit templului pe care l-a primit din ea (Fecioara Maria)”¹⁴⁴.

După citirea acestui text, în care este exprimată ortodoxia credinței creștine la Efes, Flavian se întreține, într-un dialog public, cu Eutihie în acești termeni: „Ioan îl întreabă pe Eutihie: – Spune, recunoști unirea celor două firi? Eutihie răspunde afirmativ. Atunci episcopul de Doryleea intervine în discuție și-i pune întrebarea într-un mod mai explicit: – Recunoști existența simultană a celor două firi după ce Cristos a devenit om și crezi că Isus Cristos este, privitor la trup, din aceeași substanță cu noi? Eutihie răspunde: «– Nu am venit să mă cert cu voi, ci pentru a face cunoscut Ferișirilor Voastre credința mea consemnată în acest document pe care vă invit să-l citiți». Flavian îi cere să-l citească el însuși, însă Eutihie refuză. Episcopul de Constantinopol îl întreabă atunci: «– Dacă aceasta este profesiunea ta de credință, de ce mai ai nevoie de acest document?» Eutihie răspunde:

¹⁴²MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 730-734.

¹⁴³Pentru Eutihie a mărturisi că în Isus Cristos există două firi însemna negarea unirii ipostactice, deci riscul era de a revigora nestorianismul deja condamnat. Arhimandritul nu este în măsură să înțeleagă în același timp unirea ipostatică și dubla natură în unica persoană a Mântuitorului ca fiind fundament al credinței.

¹⁴⁴Vezi K.J. vonHEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 353.

«– Aceasta este credința mea: mă rog Tatălui fără a-l exclude pe Fiul, Fiului fără a-l exclude pe Tatăl, și Duhului Sfânt fără a-l exclude pe Tatăl sau pe Fiul. Afirm că trupul său actual (cel al Fiului) s-a născut în sânul Fecioarei Maria și s-a făcut om, în adevăratul sens al cuvântului, pentru mântuirea noastră; aceasta este credința mea înaintea Tatălui, înaintea Fiului și înaintea Duhului Sfânt și înaintea Fericirilor Voastre». Flavian l-a întrebat atunci: «– Recunoști de asemenea că unul și același Fiu, Domnul nostru Isus Cristos, este consubstanțial Tatălui în divinitate și consubstanțial mamei sale în umanitate?» Eutihie răspunde: «– Am spus care este opinia mea, lăsați-mă în pace acum». Arhiepiscopul a continuat: «– Recunoști că Isus Cristos este compus din două firi?» Eutihie a răspuns: «– Până acum nu mi-am permis să discut despre firea Dumnezeului meu și nu am spus niciodată cum am înțeles eu că el este din aceeași substanță cu noi. Până astăzi nu am spus niciodată că trupul Domnului și Dumnezeului nostru a fost consubstanțial nouă, însă afirm că Fecioara Maria este din aceeași substanță cu noi, iar Dumnezeul nostru s-a născut din trupul ei».

Unii participanți la acest dialog public i-au atras atenția arhimandritului că, deoarece el recunoștea că Fecioara Maria este consubstanțială nouă și că Isus Cristos s-a născut din trupul ei, ar trebui să conchidă că umanitatea lui Cristos este din aceeași substanță cu a noastră. Însă Eutihie răspunde: „– Ascultați-mă bine; eu nu spun că trupul omului a devenit trupul lui Dumnezeu, ci mă refer aici la trupul uman al lui Dumnezeu și afirm că Domnul s-a făcut trup din Fecioara Maria. Doriți să mai adaug și faptul că trupul său este din aceeași esență cu al nostru? Ei bine, sunt de acord, însă nu trebuie înțeleasă această egalitate în esență în sensul că nu este Fiul lui Dumnezeu. Mai sus nu am specificat sensul egalității în substanță (referitor la trup), însă acum sunt gata să fac ceea ce Fericirile Voastre îmi cer”. Flavian îi răspunde: „– O faci deci din constrângere, nicidecum fiindcă aceasta este credința ta?” Eutihie preferă să nu răspundă direct la această întrebare și se mulțumește doar să spună că până acum nu a fost pus în situația să dea explicații la asemenea întrebări; de acum înainte o va face, dacă așa îi cere sinodul episcopilor. Un delegat imperial, Florin, i-a pus o altă întrebare mult mai precisă: „– Crezi că Domnul nostru născut din Fecioara Maria este din aceeași substanță cu noi și că este compus din două firi după întrupare?” Eutihie a răspuns astfel: „– Afirm că înaintea unirii

divinității și umanității existau două firi, însă după unire nu recunosc decât o singură fire”. În cele din urmă, sinodul îi cere lui Eutihie o formulă explicită a credinței lui și să rostească anatema asupra învățaturii heterodoxe pe care a exprimat-o până acum. Dând dovadă de ascultare, arhimandritul afirmă că poate accepta modul de a vorbi al participanților în materie de doctrină: Fiul este egal nouă în esență și egal Tatălui în esență și că este compus din două firi, însă deoarece nu găsește asemenea afirmații nici în Sfintele Scripturi, nici la Sfinții Părinți, nu poate rosti anatema asupra învățaturii afirmate mai înainte. În aceste condiții, vocea sinodului a devenit unanimă: „– Să fie anatema! aceasta este pedeapsa celor care se închid în eroarea lor”.

Pentru a salva ceea ce se mai putea salva, Florin îi pune o ultimă întrebare la care i se cere să răspundă explicit și fără ambiguități: „– Recunoști deci două firi în Cristos și egalitatea sa în substanță cu noi (referitor la firea umană)”? Eutihie răspunde: „– Am citit scrierile lui Chiril și Atanasie; înaintea unirii, ei vorbesc de două firi, după unire, nu mai vorbesc decât de o singură fire¹⁴⁵”. Arhimandritul din Constantinopol nu poate decât să-și manifeste, o dată în plus, dezaprobarea în fața unei mărturisiri de credință pe care nu o poate justifica teologic nici din Scripturi, nici din scrierile patristice, Chiril și Atanasie fiind doi stâlpi ai credinței ortodoxe alexandrine. De aceea îi scrie Papei Leon I pentru a se justifica, adăugând că nu a fost în intenția sa de a se despărți de învățătura ortodoxă a Bisericii exprimată la Niceea și confirmată la Efes, ci pur și simplu a urmărit doar condamnarea definitivă a doctrinei nestoriene care a dezbinat Orientul creștin în prima jumătate a secolului al V-lea precum arianismul îl dezbinase cu un secol în urmă. În același timp trimite și Flavian o scrisoare Papei prin care îl informează despre încăpățânarea arhimandritului și persistența lui în doctrina eretică pe care o predică poporului din Constantinopol: „Continuă să nege că Domnul nostru Isus Cristos, după întrupare, are două firi, spune că trupul Domnului nu ne este consubstanțial ca și cum ar fi fost luat dintre noi și unit Cuvântului lui Dumnezeu după ipostas; susține că Fecioara care l-a născut după trup este consubstanțială nouă, însă Domnul nu a luat din ea un trup consubstanțial

¹⁴⁵ Acest dialog interesant și amplu prin anvergura sa, sintetizat aici, face parte din *Actele sinodului de la Constantinopol*, vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 734-754. Pentru o sinteză mai largă a acestui dialog vezi K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 535-538.

nouă, iar trupul Domnului nu este un trup omenesc, însă trupul născut din Fecioară este un trup omenesc”¹⁴⁶. Eutihie i se adresează în scris și împăratului Teodosie al II-lea, căruia i se plânge de falsitatea actelor de la Constantinopol întocmite de Flavian. Atunci împăratul decide convocarea unui nou conciliu la Efes pentru a reexamina sentința pronunțată împotriva lui Eutihie.

Dioscor de Alexandria, convins de învățătura cristologică a lui Eutihie, nu vedea o incompatibilitate între doctrina chiriliană, pe care o susținea, și noua învățătură propagată de arhimandridul din Constantinopol. În plus, „bătălia” pentru ierarhia onorifică între cele două Patriarhii, Constantinopol și Alexandria, continuă. Dioscor manifesta o oarecare gelozie față de episcopul Constantinopolului, a cărui importanță politică și bisericească devenea tot mai mare. De aceea, în ciuda condamnării suferite de Eutihie din partea episcopului său Flavian, Dioscor îl acceptă în comuniunea Bisericii alexandrine, chiar dacă nu se bucura de jurisdicție privitor la un asemenea act. În acest context, împărații Teodosie al II-lea și Valentinian al III-lea trimit o scrisoare¹⁴⁷ de convocare a unui nou conciliu la Efes. Împărații își exprimă o dată în plus dorința de a vedea Imperiul trăind în pace și armonie și între oamenii Bisericii să existe bună înțelegere în mărturisirea credinței comune ortodoxe. De asemenea, ei insistau asupra obligativității participării la acest conciliu, excepție făcând doar cei care puteau prezenta un motiv bine întemeiat.

Teodoret de Cyr, adversarul înverșunat al monofizismului, era singurul episcop care a primit ordinul să nu se prezinte la Efes, prezența lui fiind admisă doar în cazul în care participanții o consideră necesară. Elpidius și Eulogius, doi funcționari imperiali, sunt trimiși la Efes pentru a asigura securitatea și buna rânduială a lucrărilor conciliare. Misiunea lor este descrisă astfel: „Sfântul conciliu întrunit la Efes s-a ocupat, cu puțin timp în urmă, de cazul ereticului Nestorius și a pronunțat împotriva lui o sentință dreaptă; însă deoarece au apărut noi probleme referitor la credință, împăratul a convocat

¹⁴⁶Textul este citat de LEON I în: *Scrisoarea 22*, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 724-728.

¹⁴⁷Scrisoarea este datată din 30 martie 449, și este trimisă tuturor mitropolișilor. O copie a acestei scrisori adresate lui Dioscor o găsim în: J. HARDOUIN, *Conciliorum Collectio Regia Maxima: Acta Conciliorum Et Epistolae Decretales Ac Constitutiones Summorum Pontificum*, vol. 2, col. 72, Paris, Ex Tipographia Regia, 1714-1715.

un nou conciliu la Efes pentru a tăia răul încă de la rădăcină; pentru aceasta el i-a ales pe Elpidius și Eulogius în slujba credinței și pentru a veghea la executarea ordinelor imperiale în timpul lucrărilor conciliare. Nu trebuie să existe nicio dezordine, ei având misiunea să intervină și să-i oprească pe toți cei care ar produce scandaluri și să-i trimită la curtea imperială; într-un cuvânt, ei vor supraveghea ca totul să se desfășoare în ordine, vor participa la decizii, vor face în așa fel încât conciliul să acționeze prompt și hotărâtor și vor raporta împăratului despre desfășurarea dezbaterilor. Referitor la episcopii acuzatori ai lui Eutihie la Constantinopol, ei vor putea asista la deliberările conciliului de la Efes, fără a participa la vot, deoarece propriile lor acuzații vor fi reexaminare. Conciliul nu se va ocupa de nicio altă problemă, îndeosebi de probleme discutabile, înainte să fi terminat dosarul referitor la credință. Împăratul a scris proconsulului¹⁴⁸ pentru ca funcționarii imperiali aflați la conciliu să fie susținuți de puterea civilă și militară, astfel încât ei să-și poată îndeplini misiunea, care este deasupra oricărei alte preocupări, precum lucrurile divine sunt deasupra tuturor preocupărilor umane¹⁴⁹.

Înainte de începerea lucrărilor conciliare, fixate pentru 1 august 449, împăratul revine asupra deciziei sale referitor la Teodoret de Cyr. În acest sens îi trimite o scrisoare lui Dioscor pentru a-l informa despre schimbarea părerii sale: „Este adevărat că i-am interzis mai întâi lui Teodoret de Cyr să participe la conciliu; deoarece a scris împotriva lui Chiril, el urma să participe la lucrări doar în cazul în care conciliarii i-au fi cerut acest lucru. Totuși, deoarece ne putem teme că episcopii nestorienii vor face totul pentru a-l invita la conciliu, împăratul, dând ascultare astfel regulilor Sfinților Părinți, îl numește pe Dioscor președinte al conciliului. Iuvenal de Ierusalim, Talasius de Cezareea și toți cei stăpâniți de credința ortodoxă trebuie să-l sprijine pe Dioscor.

Împăratul își exprimă dorința ca niciunul din cei care au de gând să adauge sau să înlăture ceva din *Crezul* de la Niceea să nu fie ascultat în conciliu; totuși, Dioscor este cel care decide, fiindcă acesta este motivul

¹⁴⁸Proconsulul Asiei în acel an este Proclus. Misiunea sa este aceea de a-i sprijini cât mai bine pe comisarii imperiali în munca lor de supraveghetori ai dezbaterilor conciliare.

¹⁴⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 596.

pentru care conciliul a fost convocat”¹⁵⁰. De asemenea, împăratul trimite o scrisoare și conciliului, în care își exprimă încă odată dorința de pace și de bună înțelegere care trebuie să domnească în Imperiu și în Biserică¹⁵¹. În sfârșit, împăratul trimite o scrisoare de invitație la conciliu și Papei Leon I. Din cauza tensiunilor politice ale momentului¹⁵² Papa și-ar fi dorit un asemenea conciliu la Roma. În cele din urmă răspunde favorabil acestei invitații și trimite trei delegați să-l reprezinte: Iulius, episcop de Puteoli, preotul Renatus și diaconul Ilarius, cărora li se adaugă și notarul Dulcitus. Prin delegații săi Papa dorea să-și facă auzită vocea: arhimandriților din Constantinopol, Leon I le cere să nu cadă pradă învățaturii eretice a lui Eutihie; dacă arhimandritul nu acceptă condițiile ce-i vor fi impuse, va fi excomunicat din Biserică; dacă ereticul va accepta să afurisească ceea ce mai întâi a predicat, conciliarii sunt îndemnați de Papa să arate milostivire în privința lui; în sfârșit, delegații dau citire publică scrisorii prin care Leon I își expune directivele pentru buna desfășurare a lucrărilor: „În zelul său pentru credința ortodoxă, împăratul a dorit ca autoritatea Scaunului Apostolic să fie în acord cu decretul imperial, iar Petru (adică Papa în calitatea sa de urmaș al sfântului Petru) să explice el însuși semnificația cuvintelor adresate de el însuși lui Isus Cristos: *Tu ești Cristos, Fiul Dumnezeuului cel viu*. Dacă Eutihie ar fi înțeles bine aceste cuvinte ale sfântului Petru, nu s-ar fi îndepărtat de calea adevărului. La aceste cuvinte ale sfântului Petru, Cristos a răspuns: *Adevăr îți spun, tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea [...]*”¹⁵³.

Obiectul principal al discuțiilor era rezolvarea „dosarului Eutihie” prin reexaminarea deciziilor luate la sinodul de la Constantinopol cu câțiva ani în urmă. Când arhimandritul și adepții lui au fost invitați să ia cuvântul, în biserica dedicată Sfintei Fecioare Maria s-au iscat violențe verbale și fizice. Celebritatea lui deplorabilă rămasă în istorie se datorează acestor violențe

¹⁵⁰Vorbind despre conciliul de la Calcedon vom vedea că Dioscor pretinde că Iuvenal de Ierusalim și Talasius de Cezareea l-au asistat îndeaproape și au împărtășit cu el prezidența conciliului. În realitate, însă, singurul care a condus și decis la conciliu a fost Dioscor. Vezi K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 2/1, p. 564-566.

¹⁵¹VEZIMANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 89.

¹⁵²Leon I prevedea că un asemenea conciliu nu poate să conducă decât la dezbinare în Orientul creștin, de aceea, în acord cu împărăteasa Pulcheria, a luptat pentru întrunirea lui la Roma, însă fără succes.

¹⁵³LEON I, *Ad Ephesianum synodum secundam*, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 797.

necontrolate. Conciliul era constituit legitim, mulți episcopi au participat la lucrări, iar delegația papală asigura ecumenicitatea conciliului. Însă toate acestea au încetat în momentul în care discuțiile aprige și violențele fizice au degenerat și au transformat un conciliu într-o „tâlhărie” ale cărei documente sunt semnate de 135 de episcopi. Răspunzători pentru aceste violențe sunt episcopii întruniți în jurul lui Dioscor și care asigurau prezidența lucrărilor: Iuvenal, Talasius, Eustatie și Vasile, care se întrunesc frecvent pentru a impune propriile lor opinii. Episcopul de Efes, Ștefan, își exprimă chiar regretul pentru modul în care unii au semnat documentele conciliare: „În ziua în care aveau loc discuțiile, semnam un document, iar episcopii care nu făceau acest lucru o puteau face a doua zi”¹⁵⁴.

Asemenea mărturii ne spun că lucrările erau manipulate, semnăturile contrafăcute, discuțiile dirijate într-o singură direcție, toate acestea ducând la oboseală și epuizare, astfel încât cu greu mai reușeau unii participanți, printre care și delegații Papei, să facă față presiunilor și violențelor istovitoare. Documentele conciliului de la Calcedon ne vor arăta că la „tâlhăria de la Efes” cei care ar fi trebuit să fie condamnați, Eutihie și adepții lui, sunt readmiși în comuniunea Bisericii, iar cei care trebuiau să aibă câștig de cauză pentru fidelitatea lor în mărturisirea credinței apostolice, Flavian și susținătorii lui, sunt condamnați. Jocul orgoliilor, al ambițiilor și al puterii a avut câștig de cauză în fața adevărului.

Eutihie, susținut de Dioscor, consideră că delegații Papei sunt suspecti deoarece deja la intrarea lor în oraș l-au căutat pe Flavian și s-au atașat de el. Iar atunci când Eusebiu de Doryleca l-a invitat public pe Eutihie să mărturisească cele două firi în Isus Cristos, adepții lui Dioscor au strigat unanim: „La moarte! Eusebiu să fie aruncat în foc! Să fie ars de viu! Cel care-l împarte pe Cristos să fie tăiat în două!”. Vrând să potolească spiritele și să dea dovadă de autoritate, Dioscor de Alexandria ia cuvântul și întreabă adunarea: „Nu doriți să mărturisim două firi după întrupare?”, iar episcopii au răspuns: „Să fie anatema cel care spune așa ceva!”. Din nou, Dioscor, dorind să-și consolideze autoritatea, ia cuvântul: „Am nevoie de glasurile și de mâinile voastre, dacă cineva nu poate striga, să ridice mâna”. Și de această dată s-a

¹⁵⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 623-624.

auzit un singur glas: „Dacă cineva afirmă două firi, să fie anatemă!”¹⁵⁵. Pentru a ajunge la un asemenea rezultat, Dioscor folosește toate mijloacele de presiune și de intimidare la îndemână, în scopul de a-i convinge pe nehotărâți, astfel încât Tillemont scrie: „Dioscor domnește pretutindeni”¹⁵⁶, iar Leon I îl compară cu un faraon¹⁵⁷. Când a sosit momentul votului, episcopii sunt convinși de ortodoxia lui Eutihie, cer reabilitarea lui, iar Flavian este condamnat. Delegația romană acceptă cu stupoare o asemenea decizie, fără a interveni însă.

Batiffol¹⁵⁸ scrie: „Delegații Papei ar fi trebuit să protesteze și să se retragă din momentul în care au constatat că în timpul conciliului s-a refuzat nu doar să se dea citire scrisorii Papei, ci s-a declarat și cu atâta violență împotriva doctrinei celor două firi, doctrina lui Leon I și a lui Flavian, și a fost reabilitat Eutihie. Nefericiții, deoarece nu știau grecește, erau aproape surzi și muți”. Dioscor, bucuros de reușita sa, dă citire decretelor conciliului de la Efes din 431, unde este reafirmată credința de la Niceea, iar apoi declară: „Ați auzit că primul conciliu de la Efes îi amenință pe cei care au o învățătură diferită de cea de la Niceea sau care schimbă ceva din această învățătură sau care introduc noutăți. [...] Deci fiecare trebuie să declare în scris dacă trebuie pedepsiți cei care, în cercetările lor teologice, au depășit credința afirmată la Niceea”¹⁵⁹. Semnăturile sunt unanime, chiar și delegația Papei a semnat aceste decrete, însă au cerut din nou să se dea citire scrisorii lui Leon I. Încă o dată, Dioscor dă dovada „atoputerniciei” sale, interzicând citirea acestei scrisori și excomunicându-i pe cei care se opun semnării decretelor: Flavian de Constantinopol și Eusebiu de Doryleea: „Îi declar excluși din preoție și din demnitatea episcopală”. În fața unei asemenea atitudini se aude glasul lui Flavian: „Te contrazic”, iar diaconul Ilarie își exprimă dezacordul în latină: „Contradicitur! – Nu sunt de acord!”¹⁶⁰.

După aceste declarații ferme, episcopii adunați la Efes și-au dat seama că sunt manipulați de Dioscor și-l roagă stăruitor să nu facă nimic împotriva

¹⁵⁵E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 1, p. 138-140.

¹⁵⁶P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 108.

¹⁵⁷LEON I, *Scrisoarea* 120, 2, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 1049.

¹⁵⁸P. BATIFFOL, *Le Siège Apostolique (359-451)*, Paris, J. Gabalda, 1924, p. 512.

¹⁵⁹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 1, p. 191.

¹⁶⁰E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, Berlin, vol. II, fasc. 1, p. 191.

bunei credințe. Înaintea unui asemenea „spectacol” neprevăzut, episcopul Alexandriei deschide larg ușile Bisericii Sfintei Maria și permite soldaților să invadeze lăcașul de cult. Flavian, considerat capul acestei răzvrătiri, este încercuit de armata imperială, maltratată, călcat în picioare de însuși Dioscor și de călugării aliați lui Eutihie, trimis în temniță și apoi exilat în Lidia, însă moare pe drum¹⁶¹ din cauza bățăilor la care a fost supus. Doar Ilarie reușește să scape teafăr¹⁶² și se refugiază la Roma, unde descrie Papei, în amănunt, desfășurarea „tâlhăriei de la Efes”, nedreptățile și violențele verbale și fizice ale lui Dioscor, și îi cere lui Leon I să scrie un memoriu împăratului, clerului și credincioșilor din Constantinopol pentru a calma situația și a permite Bisericii să se ridice deasupra presiunilor exercitate de episcopul Alexandriei. De asemenea, Ilarie îi sugerează convocarea unui sinod occidental și unuia oriental pentru a menține aceeași credință și aceleași decizii stabilite la conciliile precedente, în scopul anulării celor luate de curând la Efes. Eusebiu de Doryleea, dar și Teodoret de Cyr, rămas în eparhia sa, scriu Papei Leon pentru a interveni în acest caz, făcând uz de autoritatea Scaunului Apostolic, unde sunt păstrate până astăzi mormintele sfinților apostoli Petru și Paul.

Papa Leon I, cu ocazia aniversării consacării episcopale, întrunește un sinod occidental la Roma, care dezaprobă tot ceea ce s-a petrecut la Efes sub oblăduirea lui Dioscor¹⁶³. Rezultatul acestei întâlniri este raportat de Leon

¹⁶¹Flavian povestește el însuși tratamentul la care l-a supus Dioscor, într-o scrisoare adresată Papei Leon I, E. Schwartz, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 2, p. 78. L. DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, p. 417 și G. BARDY, *Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'à nos jours*, A. FLICHE și V. MARTIN (dir.), vol. IV, Paris, Bould&Gay, 1934-1939, p. 222-223, au descris asprimea tratamentului la care a fost supus episcopul de Constantinopol datorită atașamentului la Scaunul Apostolic și la credința mărturisită de Părinții de la Niceea și de la Efes.

¹⁶²El atribuie această „minune” evanghelistului Ioan, de aceea, devenind Papă, i-a consacrat o capelă în baptisteriul din Lateran în semn de recunoștință, unde a lăsat următoarea inscripție: *Liberatori suo Beato Iohanni evangelistae Hilarius episcopus famulus Christi-Eliberatorului său, Fericitul Ioan Evangelistul, din partea lui Ilarie, episcop slujitor al lui Cristos. Vezi P.-T. CAMELOT, Éphèse et Chalcédoine*, p. 111.

¹⁶³Ecurile rămase în documentele istorice referitor la „tâlhăria de la Efes” sunt tot mai sumbre: într-un raport adresat curții imperiale, Eusebiu de Doryleea se plânge că la Efes, Dioscor, acceptând sume mari de bani și utilizând violența, a oprimat credința adevărată și a confirmat erorile lui Eutihie; în documentele de la Calcedon găsim afirmații care confirmă spusele lui Eusebiu, mergând chiar până la forțarea episcopilor prezenți să semneze, fără a le da răgaz de gândire, în josul unei pagini albe, iar cei care au refuzat au făcut-o cu riscul de a fi persecutați și

I curții imperiale, clerului, credincioșilor și călugărilor din Constantinopol. Papa își manifestă decepția în privința celor întâmplate și cere convocarea unui conciliu în Italia, la care să fie prezenți episcopi orientali și occidentali, sperând astfel să se refacă unitatea credinței. Împărații nu dau urmare acestei doleanțe, de aceea, Papa revine cu o altă scrisoare¹⁶⁴ cerând cu insistență întrunirea unui conciliu în apropierea Scaunului Apostolic, pentru a evita ca puterea politică să poată influența negativ derularea lucrărilor. Toate aceste dorințe rămân fără răspuns din partea curții imperiale.

În februarie 450, în sărbătoarea „catedrei sfântului Petru”, Valentinian al III-lea vine la Roma și, după o întâlnire cu Leon I, decide să-i scrie lui Teodosie al II-lea pentru a-l invita să convoace un conciliu ecumenic în Italia. Teodosie răspunde acestui mesaj afirmând că la Efes a avut loc un adevărat conciliu, iar deciziile conciliare au fost ratificate de el însuși:

Decret imperial post-conciliar

„Când Nestorius căuta să distrugă credința strămoșească, a fost condamnat de conciliul din Efes, care a confirmat credința stabilită la Niceea. Împăratul, conform deciziilor conciliare, publicase o lege prin care îl condamna pe Nestorius. Însă în zilele noastre, Flavian de Constantinopol și un alt episcop numit Eusebiu (de Doryleea), inspirându-se din erorile lui Nestorius, a produs noi tulburări; de aceea împăratul a convocat la Efes un mare conciliu alcătuit din episcopi din toate țările, care i-a condamnat pe Flavian, pe Eusebiu, pe Domnus, pe Teodoret și pe alți câțiva din cauza participării lor la erezia lui Nestorius. El lăuda și confirma decretul acestui conciliu, poruncea tuturor episcopilor din Imperiu să semneze imediat *Crezul* de la Niceea și interzicea pe viitor să fie ridicați la episcopat partizanii lui Nestorius sau ai lui Flavian. Dacă acest lucru s-a petrecut deja, îl va condamna pe cel care a fost înălțat la episcopat fără consimțământul său. Nu trebuie să adăugăm nimic la credința de la Niceea și nici să înlăturăm ceva. Nimeni nu trebuie să citească scrierile lui Nestorius și ale lui Teodoret, ci fiecare trebuie să le predea pentru a fi arse.

violentați de soldații curții imperiale; episcopul de Seleucia, Vasile, a declarat la conciliul de la Calcedon că a fost forțat de Dioscor să dea semnături în alb fără a ști măcar la ce servea acea semnătură, „cel care nu semnează, îi amenința Dioscor, va sta de vorbă cu mine”; Diogen, episcopul de Cyzic, dă mărturie în același sens. Toate aceste mărturii le găsim în: MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 583-586, col. 623-624, col. 827-829, col. 986-988.

¹⁶⁴LEON I, *Scrisoarea* 54, în: Migne, *Patrologia latina* 54, col. 855-856.

Nestorienii nu trebuie să fie acceptați nici în orașe, nici în sate, iar cel care-i ca tolera va fi pedepsit prin confiscarea bunurilor și trimiterea lui în exil”¹⁶⁵.

Acest decret nu putea avea forță de lege decât în Orient și nu a făcut decât să producă discordie: Egiptul, Tracia și Palestina erau de partea lui Dioscor și a împăratului, pe când Siria, Pontul și Asia îl susțineau pe Flavian.

Leon I, profitând de documentul prin care dorește să ratifice numirea episcopală a lui Anatolius, succesor al lui Flavian, mort în exil, pe scaunul Constantinopolului, revine pe lângă Teodosie al II-lea cu cererea de a convoca un conciliu ecumenic¹⁶⁶. O altă scrisoare este trimisă împărătesei Pulcheria cu un conținut asemănător¹⁶⁷. În fine, o a treia scrisoare este adresată arhimandriților din Constantinopol prin care îi informează că Anatolius și episcopii consecratori, printre care se afla și Dioscor, l-au înștiințat despre alegerea noului episcop, însă nu i-au spus nimic referitor la ortodoxia lui, de aceea a trimis el însuși patru delegați la curtea imperială și cerea arhimandriților să-l susțină¹⁶⁸. Papa este convins de necesitatea întrunirii unui nou conciliu, de aceea acționează pe toate fronturile pentru realizarea lui. *Tomul către Flavian* al Papei Leon I precum și *Scrisoarea* post-conciliară a lui Chiril de Alexandria sunt normă de credință pentru întreaga Biserică, de aceea Papa se străduiește să le facă cunoscute în Occident.

O altă scrisoare este trimisă de Leon I împăratului Teodosie al II-lea, în iulie 450, însă acesta murise deja, după o cădere de pe cal. Odată cu moartea lui Teodosie al II-lea, Dioscor pierdea un aliat puternic în favoarea cauzei sale. Marcian, noul împărat în Orient, leagă o corespondență amicală

¹⁶⁵Acest decret imperial se află în: MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 495, Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1960, și face parte din documentele conciliului de la Calcedon.

¹⁶⁶În acest document Papa insistă asupra mărturisirii credinței ortodoxe: Anatolius nu are decât să citească ceea ce au scris Sfinții Părinți despre întruparea Cuvântului, să se familiarizeze cu scrierile patristice referitor la dogma cristologică, să citească *Tomul către Flavian* al lui Leon I și astfel să ajungă să mărturisească, în prezența clerului și credincioșilor săi, credința Bisericii așa cum este ea mărturisită la Roma, Scaunul Apostolic, dar și de toți episcopii aflați în comuniune de credință cu el. Pentru a se asigura de ortodoxia credinței lui Anatolius, Papa trimite doi episcopi și doi preoți, delegați ai săi, la Constantinopol: dacă episcopul mărturisește o altă credință, atunci împăratul trebuie să convoace un conciliu în Italia. *Scrisoarea* 69, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 890-892.

¹⁶⁷LEON I, *Scrisoarea* 70, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 893-895.

¹⁶⁸LEON I, *Scrisoarea* 71, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 895-897.

cu Leon I: în primul rând Marcian exprimă Papei convingerea că providența divină l-a voit pe tron și că se va strădui ca învățătura creștină ortodoxă să fie promovată în întreaga Biserică; de asemenea, Marcian recunoaște în episcopul Romei pe „păstrătorul credinței apostolice”; în final, manifestă deschidere față de convocarea unui conciliu ecumenic pentru combaterea erorii și pentru restabilirea păcii și bune înțelegeri în Biserică. Într-o a doua scrisoare, datată din 22 noiembrie 450, împăratul își exprimă din nou intenția de a răspunde favorabil la convocarea unui conciliu ecumenic în Occident, la care să fie invitați atât episcopi orientali, cât și occidentali. La acest conciliu va trebui să se stabilească o regulă de urmat în toate Bisericile referitor la credință, norma de bază fiind *Tomul către Flavian*¹⁶⁹. De asemenea, la acest conciliu va trebui să se ia o decizie clară referitor la „tâlhăria de la Efes”, Flavian să fie restabilit printre episcopii trecuți la cele veșnice mărturisind credința ortodoxă, iar scaunele episcopale vacante să fie distribuite acelor candidați care mărturisesc ortodoxia Bisericii, ortodoxie exprimată în conciliile ecumenice și explicată în scrierile patristice.

II. 2. Spre un nou conciliu

Anatolius de Constantinopol trimite o delegație la Roma pentru a-l înștiința pe Leon I de cele întâmplate cu ocazia consacrării sale episcopale. La rândul său, Papa trimite prin ei patru scrisori: una împăratului, una Pulcheriei, una lui Iulian de Cos și una noului episcop de Constantinopol, Anatolius¹⁷⁰. În aceste scrisori Leon mulțumește curții imperiale pentru contribuția adusă la înfrângerea ereziei lui Nestorius și a lui Eutihie. De asemenea, Papa își manifestă recunoștința față de respectul arătat rămășițelor terestre ale lui Flavian, repatriat după decesul său în exil. În sfârșit, Papa cere lui Iulian de Cos să rămână fidel mărturiei de credință lăsate de Flavian în Biserica orientală. Scrisoarea adresată lui Anatolius începe prin manifestarea bucuriei Papei că în sfârșit pacea s-a manifestat și asupra Bisericii din Constantinopol, greu încercate în ultima vreme, și-l acceptă în comuniunea Bisericii universale. Referitor la episcopii care s-au lăsat înșelați de brutalitățile „tâlhăriei de la Efes”, vor trebui să se mulțumească doar cu admiterea lor în comuniunea

¹⁶⁹Vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 98.

¹⁷⁰Aceste scrisori sunt date din 13 aprilie 451. LEON I, *Scrisorile* 78, 79, 80, 81, vezi Migne, *Patrologia latina* 54, col. 907-915.

Bisericii locale, adică ei pot să-și reia funcțiile episcopale, însă nu mai pot să participe la comuniunea cu ceilalți episcopi, nici să participe la alte sinoade sau concilii.

Prin aceste scrisori, Leon I urmărea restabilirea păcii și concordiei în Biserica orientală fără a mai recurge la un nou conciliu ecumenic, bazându-se totodată și pe buna înțelegere de care se bucură la curtea imperială și pe buna colaborare a colegilor lui din Orient: „Ar fi nedrept, spune el într-o altă scrisoare adresată lui Marcian, datată din 23 aprilie 451, să răspundem dorințelor unor nechibzuți care vor să aprindă noi discuții și o nouă anchetă (prin convocarea unui viitor conciliu) pentru a ști dacă învățătura lui Eutihie este eretică și dacă Dioscor a dat o judecată dreaptă. Majoritatea celor care au fost duși în eroare și-au recunoscut rătăcirea și au cerut iertare. De aceea, nu mai este necesar acum să ne străduim să vedem care este adevărata credință, trebuie mai degrabă să examinăm care sunt, printre episcopii căzuți în eroare, cei care merită iertarea și cu ce condiții”¹⁷¹. Marcian, însă, este decis să convoace un conciliu ecumenic pentru două motive: încă mai erau adepți ai învățăturii lui Eutihie care produc discordii în comunitățile creștine și trebuiau luate decizii clare referitor la „tălhăria din Efes”. Pe 23 mai 451 el trimite scrisoarea de convocare a conciliului la Niceea, începând cu 1 septembrie 451¹⁷².

*Decretul de convocare al conciliului ecumenic*¹⁷³:

„Învingătorii Valentinian și Marcian, Magnifici, Triumfători, Auguști, lui Anatolius. Înainte de toate trebuie adusă cinstire lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu cel atotputernic este favorabil, credem că treburile publice sunt în siguranță și merg bine. De aceea, deoarece au apărut diferite discuții contrare referitor la credința ortodoxă, după cum reiese din scrisoarea preaiubitului de Dumnezeu și episcop al strălucitului oraș Roma, Leon, Maiestatea Noastră a decis în mod special să se întrunească un sfânt conciliu în orașul Niceea, în

¹⁷¹LEON I, *Scrisoarea* 82, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 917-918.

¹⁷²Pe când Marcian trimitea scrisoarea de convocare a conciliului, delegații Papei nu ajunseseră încă la el. Probabil că dacă împăratul ar fi cunoscut exact intenția Papei referitor la întrunirea unui conciliu, nu ar fi ținut atât de mult la convocarea lui. Marcian, însă, era convins că dorința cea mai mare a lui Leon era să vadă un conciliu care să se pronunțe oficial în legătură cu evenimentele de la Efes, din 449.

¹⁷³E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 1, p. 1-2.

provincia Bitinia, pentru ca, prin acordul spiritului, tot adevărul fiind examinat, după eliminarea intrigilor de care unii s-au servit recent pentru a tulbura religia sfântă și ortodoxă, credința noastră să fie recunoscută mai clar de toți și pretutindeni, astfel încât să nu mai existe nicio hărțuială sau ceartă.

Preafericirea Ta deci să se grăbească să ajungă în orașul mai sus amintit înaintea următoarelor calendele ale lui septembrie, însoțit de preaiubiții de Dumnezeu episcopii pe care-i vei desemna și de cei dintre episcopii Bisericilor care sunt sub jurisdicția Preafericirii Tale pe care-i vei considera vrednici de încredere și bine pregătiți în învățătura credinței ortodoxe. Preafericirea Ta să afle că Maiestatea Noastră, dacă nu cumva problemele publice nu ne vor îngădui, va asista la acest conciliu. Dumnezeu să te păstreze într-un mulți ani, preasfinte și preaiubite Părinte”.

Când Papa ia cunoștință de această scrisoare de convocare a conciliului, scrie din nou împăratului Marcian, pe 24 iunie 451, o scrisoare prin care își manifestă nemulțumirea: „Credeam că Maiestatea Voastră, ținând seama de dorința mea, va amâna întrunirea conciliului, din cauza situației grele în care ne aflăm, până când vom trăi timpuri mai prielnice, pentru ca episcopii de pretutindeni să poată participa și astfel să se constituie un adevărat conciliu ecumenic. Însă, deoarece din dragoste față de credința catolică, nu doriți ca această întrunire să fie amânată, iar pe de altă parte deoarece eu nu doresc să ridic vreun obstacol dorinței voastre laudabile, l-am ales pe Paschasinus [de Lilybea în Sicilia], colegul meu în episcopat, să mă reprezinte, a cărui provincie pare a fi mai puțin lovită de război, căruia i se alătură preotul Bonifaciu. Atât unul cât și celălalt trebuie, în acord cu primii delegați [care erau deja la Constantinopol], episcopul Lucentius și preotul Vasile, precum și Iulian, episcop de Cos, mă vor reprezenta la conciliu; însă Paschasinus singur va trebui să prezideze adunarea, în locul meu”¹⁷⁴. Astfel, Paschasinus primește un dosar în care se află *Tomul către Flavian*, devenit deja o autoritate în materie de credință ortodoxă, și o antologie de texte patristice referitor la ortodoxia dogmelor cristologice, pentru a-i servi ca bază în discuțiile conciliare. Delegația Papei avea ca principală misiune să garanteze că nimic nu va fi schimbat referitor la credința strămoșilor, credință exprimată la Niceea și explicată de textele patristice.

¹⁷⁴LEON I, *Scrisoarea* 89; MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 125.

Un reprezentant al Papei trebuia să dea citire scrisorii pe care acesta o adresează conciliarilor: „Deoarece este plăcut lui Dumnezeu să arătăm milostivire față de cei care dau semne de căință, trebuie să primim cu recunoștință decizia luată de împărat pentru a întruni un conciliu în scopul de a zădărnici planurile Satanei și a restabili pacea în Biserică. În această împrejurare, împăratul a recunoscut dreptul și demnitatea apostolului Petru și a cerut Papei să vină în persoană la acest conciliu. Însă nici evenimentele nefericite al timpului nostru și nici obișnuința nu-i permit să dea răspuns favorabil acestei invitații. Totuși, delegații săi vor prezida întrunirea, și astfel el își va putea manifesta prezența, fără a fi prezent fizic. Deoarece conciliul (datorită *Tomului către Flavian*) cunoaște credința lui conformă cu tradiția strămoșilor, adunarea nu se poate amăgi cu privire la ceea ce îi cere el. Nu se va permite ca în acest conciliu să fie atacată adevărata credință; iar această credință adevărată o face cunoscută în amănunt referitor la întruparea lui Cristos, în conformitate cu învățătura apostolilor, în scrisoarea sa către Flavian. Unul din principalele obiective ale conciliului va fi acela al reintegrării episcopilor care au fost alungați și condamnați pe nedrept din cauza opoziției lor față de erezie. Deciziile conciliului din Efes, ținut sub Chiril, rămân literă de lege, iar erezia lui Nestorius nu va fi reînsuflită odată cu condamnarea lui Eutihie”¹⁷⁵.

Leon I este convins că *Tomul către Flavian* conține credința apostolică, de aceea dorința lui este ca participanții la conciliu să se familiarizeze cu el și să-l adopte ca „regulă a credinței” pentru nimicirea atât a nestorianismului, cât și a lui Eutihie. Totuși, Papa nu își impune punctul de vedere asupra credinței ortodoxe fără ca acesta să fie examinat în prealabil de episcopii prezenți, deoarece, afirmă același Papă într-o scrisoare adresată lui Teodoret de Cyr, „autoritatea Papei trebuie să se exercite în așa fel încât ea să nu dăuneze cătuși de puțin libertății celor care au o autoritate mai mică decât a lui”¹⁷⁶.

Istoricii și specialiștii și-au pus diferite întrebări legate de schimbarea de opinie a Papei referitor la convocarea celui de-al patrulea conciliu ecumenic. Cum putem explica această schimbare, în contextul în care, după

¹⁷⁵LEON I, *Scrisoarea* 93, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 937.

¹⁷⁶LEON I, *Scrisoare către Teodoret de Cyr*, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 1047.

cum am văzut, după „tâlăria din Efes” Leon I nu se gândea la convocarea unui conciliu decât pentru rezolvarea problemelor interne ale Bisericii? Unii au avansat ipoteza că Papa se temea referitor la cel care va prezida lucrările, iar alții au văzut în această schimbare scăderea autorității de care se bucura *Tomul către Flavian*. Dincolo de aceste două ipoteze întâlnite în manualele de istorie, putem totuși sublinia cel puțin șase motive care ar putea explica această schimbare: 1) Leon dorea să elimine orice îndoială asupra doctrinei cristologice care producea ravagii în rândul episcopatului oriental, de aceea milita pentru întrunirea unui conciliu ecumenic în Italia, departe de ambientul care i-a dat Bisericii pe Nestorius și pe Eutihie; 2) după moartea lui Teodosie al II-lea, toți episcopii răsăriteni care au căzut pradă erorii doctrinale și care s-au căit, au fost reintegrați în comuniunea Bisericii universale: au anatematizat învățăturile lui Nestorius și Eutihieși au consimțit la învățătura Papei conținută în *Tomul către Flavian*, deci cauza ortodoxiei era rezolvată și Leon nu mai vedea necesitatea întrunirii unui conciliu; 3) rămânea totuși un punct disciplinar de discutat: care va fi soarta celor care persistă în doctrina eretică, însă acest aspect nu necesita adunarea unui conciliu, ci se putea rezolva prin alte modalități mai puțin costisitoare în efort fizic și în organizare; 4) Leon trăia cu teama că întrunirea unui nou conciliu ar putea fi o ocazie prielnică pentru reînvierea nestorianismului și a învățaturii lui Eutihie, deoarece o bună parte din episcopatul sirian era acuzat de filo-nestorianism; de aceea în scrisorile sale nu face decât să repete că nimic nu trebuie înlăturat sau adăugat la credința de la Niceea; 5) un alt motiv pentru care Papa nu mai dorea adunarea unui conciliu era acela al războiului stârnit de Atila, fapt ce împiedica majoritatea episcopilor latini să poată participa la conciliu, iar aceste absențe ar avantaja nestorianismul și doctrina lui Eutihie și ar dăuna ortodoxiei. „Tâlăria de la Efes” a arătat cu ce mare ușurință episcopii orientali putea fi manipulați, de aceea putem înțelege insistența lui Leon de a întruni un asemenea conciliu în Italia; 6) am putea vedea, de asemenea, și teama ca o decizie luată la un nou conciliu să nu revină asupra canonului 6 de la Niceea, referitor la ierarhia onorifică a celor cinci Patriarhate, fiindcă de la al doilea conciliu ecumenic, episcopul de Constantinopol manifesta tendința de a se înălța deasupra celor de Antiohia și Alexandria, pentru a se poziționa

imediat după Papă; de aceea Leon, pentru pacea și buna înțelegere între Patriarhate, preferă să se opună întrunirii unui nou conciliu¹⁷⁷.

Episcopii dau ascultare convocării imperiale și se îndreaptă spre Niceea. În luna iulie, delegația papală părăsește Roma pentru a-l reprezenta pe Leon I la conciliu: „Avem ordin din partea episcopului apostolic al Romei, capul tuturor Bisericilor, afirmă Paschasinus ajuns la Niceea, că Dioscor nu trebuie să participe la lucrările conciliare”¹⁷⁸. Preotul Bonifaciu exprimă, la rândul său, teama Papei de a nu fi schimbată ordinea ierarhică onorifică stabilită la Niceea: „Decizia Sfinților Părinți nu trebuie părăsită”¹⁷⁹. Deja înainte de data stabilită, 1 septembrie 451, numeroși episcopi se aflau la Niceea gata să înceapă lucrările conciliare când împăratul le va permite. Cu toții așteptau sosirea lui Marcian, însă din cauza întârzierii lui episcopii i-au scris spre a-și exprima nemulțumirea pentru timpul pierdut în așteptare. Deoarece Marcian nu putea garanta sosirea sa la Niceea, redactează un alt document prin care-i invită pe conciliari să meargă la Calcedon, deoarece vecinătatea acestui oraș cu reședința imperială poate garanta prezența fizică a împăratului la adunarea conciliară:

*Scrisoarea lui Marcian pentru transferul conciliului de la Niceea la Calcedon*¹⁸⁰

„Învingătorii Valentinian și Marcian, Iluștri, Triumfători, Auguști, conciliului iubit de Dumnezeu. Pe când ne grăbeam să ajungem la sfântul conciliu, am fost reținuți de problemele publice urgente. Din scrisorile Fericirilor Voastre am aflat că mulți dintre voi sunt împiedicați de infirmitățile fizice sau din alte diferite motive să participe la conciliu. De aceea, chiar dacă multe probleme publice urgente ne rețin la Constantinopol, credem necesar să dăm prioritate, întâi de toate, credinței sfinte ortodoxe. Efectiv, Fericii episcopi și preoții ajunși la locul stabilit, în locul sfântului și iubitului de Dumnezeu Leon, arhiepiscopul preafericitei Rome, au cerut Maiestății noastre ca și noi să asistăm la lucrările conciliare, spunând că ei nu vor participa dacă Maiestatea noastră este absentă. Conform rugăciunii Fericirilor Voastre, și noi, dorind cu stăruință ca sfântul conciliu să se întrunească imediat, ne grăbim să mergem

¹⁷⁷ Aceste șase motive sunt identificate și argumentate de K.J. von HEFFELF, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 3/2, Paris, Letouzey et Ané, 1910, p. 642-644.

¹⁷⁸ MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 581.

¹⁷⁹ MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 443.

¹⁸⁰ E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 1, p. 28-29.

spre voi. De aceea, dacă voiți, vă rog să mergeți în orașul Calcedon, fiindcă într-acolo ne îndreptăm și noi, chiar dacă problemele publice urgente ne rețin pentru moment aici, deoarece credem că înainte de toate trebuie să dăm prioritate credinței adevărate și catolice, păcii și bunei rânduiei a sfintelor Biserici catolice. Suntem conștienți că această măsură va fi pe placul Feriților Voastre: îngustimea orașului nu vă face să vă obosiți prea mult, iar sfântul conciliu va putea începe fără a suferi de o întârziere prea mare din cauza absenței Maiestății noastre.

Vă îndemn să vă rugați pentru noi astfel încât dușmanii să ni se supună, pacea lumii să fie trainică și Statul Roman să trăiască în liniște: de altfel, suntem siguri că vă rugați pentru noi deja. Dumnezeu să vă păstreze întru mulți ani”.

Din această scrisoare reies clar motivele transferului conciliului de la Niceea la Calcedon: oboseala drumului nu permitea episcopilor mai în vârstă și bolnavi să aștepte prea mult sosirea împăratului; delegația Papei insista ca puterea politică să fie prezentă la lucrări pentru a evita derapajele cunoscute la „tâlhăria de la Efes”; orașul Calcedon este mai mic, fapt ce facilita deplasările conciliarilor; în sfârșit, orașul era în vecinătatea capitalei, lucru ce permitea împăratului să fie prezent la conciliu și în același timp să poată regla afacerile politice urgente al statului¹⁸¹. În cele din urmă, conciliul se va întruni la Calcedon la 8 octombrie 451 și va dura până la 1 noiembrie al aceluiași an¹⁸².

¹⁸¹Nu trebuie să uităm că hunii invadaseră Iliria și că Imperiul Roman era bântuit de război.

¹⁸²Problemele dezbătute aici sunt de o însemnătate incalculabilă. Faptul cel mai trist rămâne schisma produsă: Bisericele calcedoniene și non-calcedoniene. Din punct de vedere dogmatic, rezultatele de la Calcedon pot fi puse în balanță cu cele de la Niceea. *Tomul către Flavian*, fără acest conciliu, nu ar fi cunoscut aceeași autoritate dogmatică. Unirea ipostatică este definitiv afirmată oficial de doctrina Bisericii. La Efes, în 431, s-a reglat problema nestorianismului, însă s-a deschis calea învățături lui Eutihie. De aceea, rolul conciliului de la Calcedon este acela de a menține unitatea reală și personală a lui Cristos, așa cum a fost afirmată la Efes; în plus, a definit distincția dintre cele două firi, umană și divină, în Cristos.

III. DESFĂȘURAREA CONCILIULUI

În jur de 350-360 de episcopi¹⁸³ s-au adunat în biserica dedicată sfintei martire Eufemia, una dintre sfintele cele mai venerate în Orient. Iată cum descrie un istoric francez această biserică și amplasarea ei în Calcedon: „La 150 de pași de Bosfor, în afara porților Calcedonului, se înalța pe un dâmb bazilica dedicată sfintei Eufemia.[...] Se putea ajunge urcând o pantă lină, iar când ajungeai pe culmea dâmbului aveai sub ochi un spectacol minunat: de o parte, marea, liniștită uneori, destul de agitată alteori, spărgându-și valurile de stâncile țărmlui; de cealaltă parte, se întrezăreau munți înalți acoperiți cu păduri; în josul văii se vedea câmpia foarte întinsă, lanuri de grâu îngălbenite și livezi cu cele mai bune fructe; în față, Constantinopolul, lungit pe partea europeană a Bosforului, completa măreția tabloului. Bazilica era demnă de o asemenea încadrare datorită frumuseții arhitecturale. Se intra printr-o curte vastă rectangulară, înconjurată de coloane, care forma peristilul unui ansamblu de edificii. Prin biserica de dimensiuni proporționate și de o așezare uluitoare, se ajungea la un oratoriu circular acoperit de o cupolă, înconjurat de o galerie de unde se puteau auzi oficiile liturgice. Acolo era *martyriumul* propriu-zis, ce conținea în partea lui de răsărit mormântul sfintei și trupul ei într-o raclă de argint. Credința populară spunea că se înfăptuiau multe minuni aici. În timpul catastrofelor sau pericolelor publice, arhiepiscopul Constantinopolului, avertizat de unele semne, îl prevenea pe împărat și cu mulțime mare se îndreptau în procesiune spre oratoriu, împăratul și împărăteasa în frunte, apoi magistrații, clerul și locuitorii Constantinopolului. Doar arhiepiscopul intra în sanctuar, se apropia de mormânt și, printr-o mică deschizătură făcută în partea stângă a monumentului, introducea o tijă din fier în vârful căreia se afla un burete, pe care îl retrăgea îmbibat cu sânge, iar acest sânge, considerat miraculos împotriva tuturor relelor, era împărțit în mici

¹⁸³Este conciliul ecumenic care s-a bucurat de cea mai mare participare. Unii avansează chiar cifra de 600 sau chiar 630 de episcopi, de pildă Papa LEON I, *Scrisoarea* 102, de două ori mai mult decât la Niceea în 325. Totuși 350-360 pare a fi o cifră mai acceptabilă pentru acest conciliu: poate că apariția episcopilor în număr neașteptat de mare într-un oraș atât de mic i-a impresionat într-atât pe martori încât au estimat un număr net superior celui real. Majoritatea episcopilor provenea din Orientul creștini: Siria, Asia, Pont, Tracia, Egipt, Palestina și Iliria. Din Occident nu erau decât cei trei delegați ai Papei și doi episcopi africani aflați în Orient din cauza invaziei vandalilor.

stropi și trimis în fiole până la extremitățile imperiului¹⁸⁴. Sub un portic acoperit, învecinat cu oratoriul, se afla un tablou mare pe pânză purtând semnătura unui pictor celebru și care reprezenta viața și moartea sfintei Eufemia, martirizată în timpul împăratului Dioclețian. Putea fi văzută strălucitoarea frumusețe a tinerei, înveșmântată cu mantia filosofilor. Înconjurată de soldați și dusă înaintea judecătorului, dată pe mâna călăilor, ea străbătea fiecare etapă, prin flăcări și fier încins, a drumului ce o ducea spre finalul glorios. Fecioara Eufemia, patroana Calcedonului, era astfel oracolul viu și se bucura în mijlocul credincioșilor de o încredere și de o autoritate fără margini în toate domeniile¹⁸⁵. Chiar Părinții conciliari veneau să o consulte la mormântul ei, referitor la interpretarea uneia dintre cele mai delicate dogme creștine, misterul întrupării Fiului lui Dumnezeu, Cuvântul veșnic al Tatălui¹⁸⁶.

Din partea curții imperiale erau prezenți la conciliu consulul Anatolius, prefectul pretoriului, Paladius, prefectul orașului, Tațian, magistratul Vincomalus și funcționarii imperiali: Sparacius și Genetlius. Din partea senatului participă Florentius, Senator, Monnus, Protogenus, Ziulius, Apollonius, Teodor, Romanus și Artaxerxe¹⁸⁷. Din documentele conciliului putem ști și poziționarea participanților în incinta bisericii unde s-au desfășurat lucrările conciliare: reprezentanții imperiali aveau locul pregătit în mijlocul bisericii, înaintea balustradei ce separa altarul de restul bisericii; episcopii erau așezați de-a lungul bisericii, în dreapta și în stânga; în partea din spate a pronaosului, în vecinătatea ușii, exista un spațiu amenajat pentru acuzatori, acuzați și martorii care se prezentau pentru a-și expune punctul de vedere. În partea stângă, în vecinătatea altarului, se afla delegația papală: prezidența fiind asigurată de episcopul Paschasinus, mandat special din partea Papei Leon I să-l reprezinte în calitate de președinte. Astfel Papa urmărea să micșoreze zelul unor personaje autocalificate pentru un asemenea post: Dioscor de Alexandria, Iuvenal de Ierusalim, Talasius de Cezareea,

¹⁸⁴EVAGRIE Scolasticul, *Istoria bisericească*, II, 3, *Patrologia graeca* 86, col. 2492-2494.

¹⁸⁵EGERIA, renumita pelerină din Biserica antică, în călătoria sa prin Țara Sfântă, a poposit la Calcedon tocmai datorită faimei de care se bucura biserica dedicată sfintei Eufemia, *Itinerar de călătorie*, 23.

¹⁸⁶A. THIERRY, *Nestorius et Eutychès: les grandes hérésies du Ve siècle*, Paris, Didier, 1878, p. 295-297.

¹⁸⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 563.

Ștefan de Efes și Maxim de Antiohia: „Să știți, iubiți confrați, că eu însumi prezidez, prin delegații mei, conciliul și sunt prezent cu voi prin prezența lor. Deoarece v-am spus deja care este credința catolică și v-am informat despre ceea ce cred eu în conformitate cu tradiția din vechime, trebuie să știți ceea ce aștept eu de la voi în aceste împrejurări: iubiți frați, trebuie să îndepărtăm de la noi orice discuție împotriva credinței pe care Dumnezeu ne-a revelat-o, necredința să înceteze să mai țină discursuri mincinoase și să nu se îngăduie să se mai afirme ceea ce credința ne interzice să credem. Trebuie să rămânem credincioși mărturisirii de credință pe care am făcut-o publică în *Tomul către Flavian*, referitor la misterul întrupării Domnului nostru Isus Cristos, respectând autoritatea Evangheliei, cuvintele profeților și învățătura apostolilor. Însă deoarece știm că unii au produs tulburări în mai multe locuri și că numeroși episcopi, deoarece au acceptat erezia, au fost alungați de pe scaunele lor și trimiși în exil și alții le-au luat locul, intenția noastră este aceea de a începe prin vindecarea acestor rele, pentru ca nimeni să nu fie lipsit de bunul său și nimeni să nu se bucure de ceea ce nu-i aparține. Căci de vreme ce noi dorim ca tuturor celor care au căzut pradă erorii să li se ofere posibilitatea căinței și astfel să fie restabiliți în funcțiile lor, cu atât mai mult dorim ca aceia care au suferit pentru credință să se bucure de acest privilegiu. În plus, decretul stabilit special împotriva lui Nestorius la primul conciliu din Efes, prezidat de Chiril, de fericită memorie, vor fi pe deplin valide și acum, pentru ca erezia nestoriană să nu se fâlească de condamnarea lui Eutihie ca fiindu-i favorabilă. Fiindcă puritatea credinței și a doctrinei pe care o învățăm în continuitate cu spiritul Sfinților Părinți combate și condamnă deopotrivă amândouă ereziile și pe autorii lor”¹⁸⁸. Lângă delegația papală sunt Anatolius de Constantinopol, Maxim de Antiohia, Talasius de Cezareea în Capadocia, Ștefan de Efes, apoi ceilalți episcopi, grupați pe delegații, provenind din Pont, Asia, Tracia. În partea opusă se aflau Dioscor de Alexandria, Iuvenal de Ierusalim, Quintilius de Heraclea în Macedonia, Petru de Corint și delegațiile episcopilor din Egipt, Iliria și Palestina. Împăratul Marcian avea locul rezervat vizavi de președintele dezbaterilor, în calitate de convocator al conciliului și garant al ordinii și disciplinei de care trebuiau să dea dovadă Părinții conciliari, el era cel care aproba, în ultimă instanță, decretul conciliar: „Împăratul

¹⁸⁸LEON I, *Scrisoarea* 93, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 937-939.

a prezidat pentru menținerea ordinii, pentru ca totul să se desfășoare conform regulilor”¹⁸⁹. În mijlocul adunării, pe un tron împăratească, era așezată cartea Sfințelor Evanghelii, simbolul prin care Părinții conciliari doreau să afirme că prezidenția lucrărilor este pusă sub semnul Mântuitorului.

III. 1. Prima sesiune¹⁹⁰, 8 octombrie 451: reabilitarea lui Flavian

Deja de la deschiderea primei sesiuni, Paschasinus cere să fie respectate dorințele Papei Leon pentru buna desfășurare a dezbaterilor conciliare. Cea mai mare dintre aceste dorințe era aceea ca episcopul Alexandriei, Dioscor, să nu participe la conciliu în calitate de judecător, deoarece purta încă pe umerii săi „pata neagră” a „tălھării de la Efes”: „Prescripțiile Preafericitului și apostolicului episcop al Bisericii din Roma ne interzic să ne aflăm în aceeași adunare cu Dioscor, arhiepiscopul de Alexandria, pe care-l vedem aici printre judecători. Prescripția pe care o vedeți – și arată documentul pe care-l ținea în mână – este irevocabilă, deci Măria Voastră vă rugăm să-i porunciți lui Dioscor să iasă, în caz contrar ieșim noi imediat”¹⁹¹. Adunarea primește cu stupoare acest ordin, iar Dioscor, cel atotputernic la Efes cu doi ani mai devreme, nu îndrăznește nici măcar să deschidă gura, așteptând sentința ce va fi dictată de împărat. Motivul excluderii lui din rândul judecătorilor este dat de al doilea delegat papal, Lucentius: „Dioscor a îndrăznit să țină un conciliu fără să fi fost împuternicit de Scaunul Apostolic: fapt ce nu a mai existat niciodată și care nici nu trebuie să existe”¹⁹². Astfel, Dioscor este obligat să-și părăsească locul de la tribuna judecătorilor, pentru a trece de partea acuzaților. Motivul întrunirii conciliului,

¹⁸⁹LEON I, *Scrisoarea* 93, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 952.

¹⁹⁰Referitor la numărul sesiunilor conciliului de la Calcedon, documentele sunt destul de imprecise: multe manuscrise vechi conțin doar primele șase sesiuni, deoarece tratează problemele de credință și de ecumenicitate a conciliului; alte manuscrise le înscriu în numărul sesiunilor și pe cele ulterioare, unde s-au discutat problemele disciplinare, personale și particulare. Chiar și în rândul istoricilor bisericești găsim asemenea divergențe: EVAGRIE Scolasticul, *Istoria bisericească*, II, 18, numără 18 sesiuni, iar LIBERATUS, utilizând un manuscris alexandrin al actelor conciliilor, numără în total 12 sesiuni în care s-au tratat 16 probleme legate de credință și de disciplină, de pildă referitor la Foșe de Tyr. În această lucrare, limităm numărul sesiunilor la șase, ca fiind cele admise de istoria tuturor Bisericilor calcedoniene, vezi P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 121-137.

¹⁹¹E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 1, p. 65-66.

¹⁹²P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 122.

examinarea „dosarului Eutihie”, se transformă astfel, încă din prima sesiune, într-un proces în care Dioscor este pe banca acuzaților: „Dioscor nu se află aici în calitate de judecător, ci de acuzat, conchide Lucentius”. Delegația papală este satisfăcută atunci când se decide că Dioscor nu are drept de vot în adunarea conciliară. Astfel se deschide „procesul” împotriva episcopului de Alexandria.

Eusebiu de Doryleea reamintește conciliarilor dificultățile prin care au trecut el și Flavian de Constantinopol cu doi ani mai înainte: „Am fost umilit de Dioscor, credința a fost disprețuită. Flavian a fost omorât, acest sfânt episcop al cărui nume nici nu-l pot rosti fără a vărsa lacrimi. În cele din urmă am fost condamnat împreună cu el. Îl acuz pe Dioscor pentru toate acestea și am trimis, referitor la acest subiect, împăratului nostru o cerere care v-a fost transmisă. Vă rog din suflet să acceptați să se dea citire acestui document”. După ce toți participanții au fost de acord, s-a dat citire documentului: „La conciliul din Efes, care ar fi fost mult mai bine să nu fi existat, Dioscor, susținut de un popor dezlănțuit și de mijloace de corupție populiste, a dăunat religiei adevărate și a aprobat erorile lui Eutihie. De aceea Eusebiu cerea împăraților să-i poruncească lui Dioscor să răspundă la plângerile aduse la adresa lor; de aceea este necesară lectura actelor conciliului din Efes [adică a „tâlhăriei”] înaintea acestei adunări. Astfel se va dovedi că Dioscor nu mărturisea credința ortodoxă, că aprobase o erezie necredincioasă și că el, autorul memoriului, fuses condamnat și maltrat pe nedrept”¹⁹³. Dioscor acceptă această provocare și întreaga zi este consacrată citirii documentelor „tâlhăriei de la Efes”, interval în timpul căruia s-au iscat mai multe certuri și violențe verbale ce au dus la întreruperi repetate ale discuțiilor.

De asemenea se dă citire și scrisorii lui Teodosie al II-lea prin care i se interzicea lui Teodoret de Cyr să participe la conciliul din Efes. Între timp, însă Papa Leon și împăratul Marcian l-au restabilit în funcția sa ierarhică pe episcopul de Cyr și l-au acceptat la conciliul de la Calcedon. Intrarea lui în Biserica Sfânta Eufemia a produs reacții violente în ambele tabere: „Milă! strigau partizanii lui Dioscor, credința s-a pierdut, intră un om condamnat! Înălțurați de aici un dușman al lui Dumnezeu, canoanele îl alungă! Fugi de aici, apărătorul lui Nestorius!”. Tabăra episcopilor din Orient, din Pont, din

¹⁹³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 65-66.

Asia și din Tracia striga și ea: „Asasinii lui Flavian trebuie să fie alungați. Ieșiți de aici maniheilor, plecați ereticilor! Afară cu cei care au lovit cu ciomagul pentru a obliga să se semneze documente în alb!”. Dioscor, deși era pe banca acuzaților, striga și el cât îl ținea gura: „Teodoret l-a afurisit pe Chiril, deci acum doriți să-l alungați pe Chiril?”. Partida opusă striga și mai înverșunat: „Ieși de aici, Dioscor, asasinule! Cine nu cunoaște mârșăviile tale?”. În cele din urmă, comisarii imperiali au intervenit decisiv în calmarea spiritelor, redând astfel lucrărilor conciliare traiectoria trasată de scrisoarea imperială¹⁹⁴.

După citirea documentelor de la Efes, Dioscor încearcă să se justifice afirmând că toți participanții au votat unanim cele propuse de el și de Iuvenal și Talasius. Unii dintre participanții de la Efes, prezenți și la Calcedon, au protestat invocând violența exercitată asupra lor pentru semnarea unor documente în alb, fără a ști măcar la ce vor fi folosite acele semnături. Atunci, secretarul conciliului, Constantin, dă citire unor documente pentru a readuce exact în memorie evenimentele din trecutul recent: o scrisoare a lui Teodosie al II-lea către Dioscor, o scrisoare a aceluiași împărat către abatele Bar Sauma, instrucțiunile date de Teodosie al II-lea lui Eulogius și comisarilor imperiali trimiși la „tâlhăria de la Efes”, un decret trimis proconsulului aflat în rezidență la Efes, o altă scrisoare imperială adresată lui Dioscor, o misivă a lui Teodosie al II-lea adresată episcopilor întruniți în 449 la Efes. Din toate aceste documente un reiese un punct comun: Dioscor se autoprocلمase președinte al conciliului și el dirija dezbaterile protejându-l pe Eutihie și luând măsuri aspre împotriva celor care nu erau de partea lui. Dioscor se apăra și de această dată: „Din aceste documente vedeți clar că eu nu sunt singurul răspunzător de tot ce s-a petrecut la Efes. Episcopul Iuvenal, episcopul Thalasius și mulți alții împărtășeau prezidența adunării cu mine, iar în plus, tot ceea ce am judecat noi, conciliul a aprobat în scris și prin viu grai. De fiecare dată făceam raport împăratului Teodosie, de fericită memorie, care confirma toate prin lege”.

Încă o dată orientalii își dau frâu liber sentimentelor pentru a exprima nedreptățile la care au fost supuși fără voia lor: „Fals, nimeni nu a consimțit cu tine, am fost constrânși, am fost brutalizați. Fiind amenințați cu exilul, cu sabia și cu ciomagul am semnat documente în alb. Dioscor știe de ce a introdus armata în biserică. Ieși de aici, asasinule! Armata l-a condamnat pe

¹⁹⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 66-70.

Flavian”. Mai mult, Ștefan de Efes, dorind să reamintească pe viu violențele la care fuseseră supuși cei care nu acceptau deciziile dictate de Dioscor, povestește înaintea participanților cele suferite de episcopul de Constantinopol: „Când Flavian a admis în comuniunea sa pe unii clerici, precum și pe Eusebiu de Doryleea, Elpidius și Eulogius, comisari imperiali la conciliu, au dat năvală în biserica lui cu o armată de circa 30 de soldați și călugări ai lui Eutihie și l-au amenințat cu moartea fiindcă îi acceptase pe dușmanii împăratului; partizanii lui Dioscor nu l-au lăsat să iasă din sacristia bisericii înainte să fi obținut o semnătură în alb”¹⁹⁵. După Ștefan, mai mulți martori oculari ai evenimentelor de la „tâlhăria de la Efes” au luat cuvântul și au povestit cele întâmplate, scoțând în evidență cruzimea și violența lui Dioscor, susținător îndârjit al învățaturii arhimandritului Eutihie.

La toate aceste acuzații episcopul de Alexandria răspunde: „Deoarece aceștia susțin că n-au cunoscut lucrurile despre care se vorbea și au semnat documente în alb, nu trebuiau să semneze așa ceva fără a fi ști ceea ce fac, deoarece era vorba despre credință; mai mult, cine a redactat în scris declarațiile lor – voturile explicate –? oare n-au făcut-o ei înșiși? Maiestatea Voastră să-i oblige să răspundă”¹⁹⁶. Nici împăratul, nici comisarii imperiali nu doresc să intervină până ce nu vor fi citite toate documentele de la „tâlhăria de la Efes”. Astfel, secretarul Constantin continuă citirea lor, din care reiese că participanții, împinși de violența lui Dioscor, nu au acceptat nici o scrisoare a Papei Leon I, iar episcopul de Constantinopol, Flavian, era marginalizat. Când s-a ajuns la documentele cu un conținut doctrinal, discuțiile au devenit și mai aprinse. Vasile de Seleucia afirmă explicit existența a două firi distincte în unica persoană a lui Cristos: Fiul lui Dumnezeu a asumat un om perfect, rămânând în același timp Dumnezeu perfect. Dioscor nu poate accepta o asemenea afirmație de credință. Eustatie de Beritia, fost adept al lui Dioscor, dorind să-și afirme credința ortodoxă explică în acești termeni dogma întrupării Cuvântului: „El nu a asumat un om, ci s-a făcut om; a asumat un trup. [...] Cel ce spune *o fire* pentru a nega că trupul lui Cristos este consubstanțial cu al nostru, să fie anatemă; iar cel ce afirmă *două firi* pentru a-l diviza pe Fiul lui Dumnezeu, să fie anatemă”. Iar când a fost

¹⁹⁵K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 4/2, fasc. 2, Paris, Letouzey et Ané, 1911, p. 673-674.

¹⁹⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 601-606.

întrebat care a fost motivul condamnării lui Flavian, Eustatie a răspuns: „M-am înșelat [...]”¹⁹⁷. Comisarii imperiali au pus aceeași întrebare în alți termeni: „Flavian era ortodox, da sau nu?”. Paschasinus, în numele Papei Leon I declară deschis ortodoxia și buna credință a lui Flavian: „El a mărturisit o credință curată și integră, conformă cu scrisoarea Preafericitului și apostolicului episcop al Romei”¹⁹⁸.

Păreră este unanimă la Calcedon referitor la Flavian: trebuie să fie reabilitat. Doar Dioscor împărtășește o părere contrară, susținând că episcopul de Constantinopol afirma două firi în Cristos. În acest moment se produce prima mare surpriză a conciliului: Iuvenal, cel mai fidel aliat al lui Dioscor, nu mai poate accepta răutatea și aroganța de care dă dovadă episcopul Alexandriei, recunoaște ortodoxia lui Flavian și trece de partea cealaltă a adunării, condusă de Paschasinus. Palestinienu îi urmează exemplul. Chiar și câțiva episcopi egipteni îl părăsesc pe Patriarhul lor și trec de partea delegației papale. Flavian este reabilitat, iar Dioscor se află în fața unui eșec monumental. Păreră unanim împărășită printre conciliari este aceea de a-i aplica acum lui Dioscor aceeași pedeapsă pe care el o aplicase lui Flavian și Eusebiu. Orientalii nu pot decât să jubileze intonând imnul liturgic *Trisaghiou*: „*Hagios o Theos, Hagios Ischyros, Hagios Athanatos, eleison ymas* – Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”¹⁹⁹.

În finalul sesiunii, comisarii imperiali cer episcopilor participanți să redacteze fiecare o mărturisire de credință care să fie conformă cu *Simbolul* de la Niceea și Constantinopol, cu tradiția patristică și scrisorile lui Chiril împotriva lui Nestorius, confirmate și publicate la Efes, și cu *Tomul către Flavian* al Papei Leon I²⁰⁰. Împăratul va redacta un document prin care atestă buna credință a episcopilor și va tranșa asupra problemei doctrinale. Intenția de fond era aceea de a nu uita că puterea imperială și ierarhia bisericească rămân atașate mărturiilor de credință exprimate de cei „318 Părinți” de la Niceea, de cei „150 Părinți” de la Constantinopol, de sfinții

¹⁹⁷P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 123-124.

¹⁹⁸E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 3, p. 215-217.

¹⁹⁹L. DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, p. 433, n. 1, subliniază că este pentru prima dată când acest imn celebru apare proclamat într-o adunare.

²⁰⁰E. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, vol. II, fasc. 3, p. 195-196.

Vasile cel Mare, Atanasie cel Mare, Ilarie de Poitiers, Ambrozie și Chiril de Alexandria aprobate la conciliul de la Efes, în 431.

III. 2. Sesiunea a doua, 10 octombrie: o nouă formulă de credință

Desfășurată tot în Biserica Sfânta Eufemia, cea de-a doua sesiune este mult mai scurtă decât prima. Dioscor și cei rămași fideli lui părăsesc adunarea conciliară după ce aud condamnarea venită din partea comisarilor imperiali. Sesiunea se deschide printr-o cerere exprimată de delegația imperială prin care se dorește expunerea credinței ortodoxe unanim acceptate de toate Bisericile. O asemenea cerere este legitimă în măsura în care, după cum am văzut, împăratul Teodosie al II-lea publicase un decret prin care certifica deciziile luate în cadrul „tâlhăriei din Efes”. Succesorul lui, Marcian, abrogă acest decret, dar dorea să publice altceva în locul lui. Cel mai potrivit era să se reamintească, printr-un document oficial, credința exprimată la Niceea și adoptată al Constantinopol și Efes.

Părinții conciliari readuc în prim-plan *Tomul* lui Leon I, document care răspunde atât dorinței curții imperiale de a reafirma credința ortodoxă, cât și necesității de clarificare în discuțiile curente legate de învățătura lui Eutihie: „Declarația făcută de Leon I este suficientă, nu este necesar să mai facem altele în privința credinței. [...] Aceasta este credința Sfinților Părinți, aceasta este credința apostolilor! Noi credem în aceste lucruri. Să fie anatemă cel ce nu crede în aceste lucruri! (Sfântul) Petru a grăit astfel prin gura lui Leon I. Apostolii au învățat aceste lucruri. Leon a învățat conform credinței și adevărului. Chiril a învățat și el aceste lucruri. Leon și Chiril au învățat aceleași lucruri [...]”²⁰¹. O asemenea declarație a stârnit dezbateri între palestinieni și chirilienii legate de unirea celor două firi în unica persoană a lui Cristos. Episcopul de Sardes, Florentius, pentru a pune punct discuțiilor, conchide: „După cum se vede, le este imposibil celor instruiți să redacteze instantaneu noi formule de credință care să fie în acord cu cea aprobată la Niceea și cu cea de la conciliul ortodox din Efes, conforme cu credința Preafericitului Chiril, a Papei Celestin și a scrisorii sfântului Papă Leon. De aceea vă rugăm să ne acordați un timp mai îndelung; în ce mă privește, cred că *Tomul* lui Leon este

²⁰¹P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcédoine*, p. 126.

suficient”²⁰². Un alt episcop. Cecropius de Sebastopol, a propus citirea documentelor care afirmă credința ortodoxă: *Simbolul credinței* de la Niceea cu anatema pronunțată împotriva ereticului Arie, aceasta este credința la care aderă toate Bisericele; *Simbolul credinței* redactat la Constantinopol și anatema lansată împotriva ereticului Macedonius; *Scrisoarea* lui Chiril către Nestorius, aprobată la conciliul din Efes, și *Scrisoarea* lui Ioan de Antiohia; *Tomul* către Flavian, citit într-o traducere greacă lipsită de dosarul argumentativ patristic²⁰³.

Tomul către Flavian a ridicat unele probleme de înțelegere ce necesitau explicații: cum trebuie înțeleasă unirea ipostatică a celor două firi în unica persoană a lui Cristos? Cum se manifestă proprietățile fiecărei firi, divine și umane, în Cristos? Care este originea diferenței dintre caracteristicile specifice fiecărei firi: „Chiar dacă există doar o singură persoană în Cristos, Dumnezeu și om, smerenia și slăvirea au totuși origini diferite; de la noi are umanitatea, inferioară Tatălui, iar de la Tatăl are divinitatea, egală Tatălui”. Pentru a da răspuns acestor observații, mai întâi ia cuvântul arhidiaconul din Constantinopol, Aetius, care citește un fragment dintr-o scrisoare a lui Chiril către Nestorius, unde episcopul Alexandriei dă răspuns la primele două întrebări: „Pentru iertarea păcatelor noastre, natura neschimbătoare s-a unit naturii schimbătoare pentru a deveni, conform exigențelor mântuirii noastre, un mijlocitor între Dumnezeu și oameni, fiind, pe deoparte, veșnic și, pe de altă parte, supus morții. [...] Fiecare din cele două firi înfăptuiește, în unire cu cealaltă, ceea ce îi este specific, adică Cuvântul lui Dumnezeu înfăptuiește ceea ce este specific Cuvântului, iar trupul înfăptuiește ceea ce este specific trupului. Una strălucește prin minunile sale, iar cealaltă este învăluită de hule. [...] Unele texte din Sfintele Scripturi se potrivesc foarte bine lui Dumnezeu, pe când altele umanității, iar altele susțin în egală măsură că Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu și om deopotrivă”²⁰⁴. După Aetius a luat cuvântul Teodoret de Cyr pentru a reaminti un alt text al episcopului de Alexandria în măsură să răspundă la ultima întrebare: „Cuvântul a devenit om, însă felul său

²⁰²K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, fasc. 2, p. 687.

²⁰³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 956-960.

²⁰⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 662-972 și vol. VII, col. 971.

de a fi nu s-a schimbat, ci a rămas ceea ce era; el este mereu Fiul Unic ce a asumat un om, adică firea divină a luat asupra sa firea omenească²⁰⁵.

Comisarii imperiali vor să se asigure că aceste răspunsuri sunt clare și în măsură să răspundă problemelor doctrinale legate de dubla fire în unica persoană a Mântuitorului. Înaintea votului definitiv, episcopii din Palestina cer să aibă sub mână, pe lângă *Tomul către Flavian* al lui Leon I, și *Scrisoarea* lui Chiril către Nestorius. Conciliarii au la dispoziție cinci zile, timp în care ei se întrunesc la episcopul de Constantinopol, Anatolius, pentru a discuta referitor la credință și a se pune de acord asupra punctelor doctrinale subliniate de Chiril împotriva lui Nestorius și de Leon I împotriva lui Eutihie. Tocmai când sesiunea a doua conciliară era pe punctul de a se termina, susținătorii lui Dioscor au strigat în cor: „Să fie admis la conciliu Dioscor! Împăratul și împărăteasa să asculte cererile noastre! Cu toții am păcătuit, cu toții cerem iertare! [...] Implorăm iertare pentru toți! [...] Bisericele vor fi dezbinat după aceste condamnări!”²⁰⁶ Delegația imperială rămâne fermă: cele două tabere trebuie să găsească o cale de dialog și împăcare.

III. 3. Sesiunea a treia, 13 octombrie: condamnarea lui Dioscor

Episcopii nu au avut nevoie de cinci zile de discuții la Anatolius pentru a începe a treia sesiune conciliară. Pe 13 octombrie se reîntâlnesc toți în Biserica Sfânta Eufemia, sub prezidența lui Paschasinus, „în numele Preafericitului și Apostolicului Papă Leon”. Delegația imperială nu participă la această sesiune²⁰⁷. Numărul participanților la această sesiune este mai scăzut, având în vedere că pe ordinea de zi se afla „dosarul Dioscor”, iar adepții lui au refuzat să se prezinte. Paschasinus permite citirea memoriului redactat de Eusebiu de Doryleea împotriva lui Dioscor: „L-am acuzat deja pe Dioscor de complicitate la erorile lui Eutihie, declarat eretic și anatematizat deja; la conciliul din Efes (este vorba despre „tâlhăria de la Efes”), Dioscor, încurajat de o mulțime dezlănțuită, a disprețuit adevărata credință, a introdus în Biserică sâmburele ereziei și m-a înlăturat din funcțiile bisericești. După cum

²⁰⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. IV, col. 1071.

²⁰⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 973-976.

²⁰⁷Numele lor nu apar pe lista participanților la această sesiune, vezi lista participanților MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 977-984, iar ceva mai târziu delegația imperială va spune că Dioscor a fost condamnat în timpul sesiunii a treia fără ca ei să fie în cunoștință de cauză.

s-a văzut în prima sesiune, Dioscor învâța o doctrină heterodoxă, m-a alungat de la conciliul din Efes și ne-a împiedicat, pe mine și pe episcopul Flavian, să ne apărăm cauza pe care o consideram dreaptă; în plus, el a inserat în procesul verbal lucruri imaginare și a strâns semnături în alb de la adunare; vă rog deci, cu stăruință, să aveți milă de mine, să anulați nedreptatea ce mi-a fost făcută și să faceți în așa fel încât aceasta să nu-mi producă neplăceri, dimpotrivă, cer să fiu reintegrat în demnitatea bisericească. De asemenea cer să anatematizați doctrinele greșite și să-l pedepsiți pe Dioscor după cum merită [...]”²⁰⁸.

Eusebiu mai cere adunării conciliare o confruntare față cu față cu adversarul său, însă Dioscor nu dă răspuns unei asemenea cereri motivând, de trei ori, că este bine păzit de garda imperială care-i interzice participarea la conciliu, sau că este bolnav, sau că nu dorește să se justifice decât înaintea delegației imperiale. În aceste condiții, Paschasinus introduce în adunarea conciliară clerici și laici din Alexandria pentru a depune mărturie împotriva episcopului lor. Aceștia au redactat patru memorii adresate lui Leon I, Arhiepiscopul și Patriarhul Marii Rome și sfântului conciliu ecumenic. Primul memoriu este redactat de un diacon din Alexandria, Teodor, care afirmă următoarele: „Teodor a slujit timp de 20 de ani în garda imperială, după care Chiril l-a cooptat în slujba sa, în timpul conciliului din Efes, și l-a sfințit diacon. A slujit timp de 15 ani ca diacon, până când, în 444, când Dioscor, urcând pe tronul episcopal, l-a înlăturat din funcțiile bisericești fără a-i spune motivul, nici prin viu grai, nici în scris, și l-a amenințat că-l alungă din oraș; unicul motiv era acela că Teodor câștigase încrederea lui Chiril.

Dioscor a manifestat aceeași atitudine față de rudele și discipolii lui Chiril. Acest origenist, acest eretic, ura în Chiril ortodoxia lui. Dioscor a debitat tot felul de blasfemii împotriva Sfintei Treimi, a fost complice în multe omucideri, a poruncit să se taie copacii ce nu-i aparțineau și a contribuit la a da foc și a distruge locuințele; ducea o viață mârșavă și Teodor o poate demonstra; s-a făcut vinovat chiar și de o faptă și mai scandalosă decât cea ce făptuise împotriva lui Flavian: a îndrăznit să lanseze excomunicarea asupra Scaunului Apostolic al Romei și, prin amenințări, i-a silit pe cei zece episcopi veniți cu el din Egipt (fiindcă mulți nu au dorit să-l însoțească) să semneze această excomunicare. Aceștia au făcut un asemenea lucru cu lacrimi în ochi și

²⁰⁸MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 985.

împotriva convingerilor lor. Dacă adunarea conciliară dorește să se convingă de toate acestea, nu are decât să-i privească pe cei numiți: Agorastus, Doroteus, Eusebiu și notarul Ioan. Teodor va prezenta în timp util martori veridici”²⁰⁹.

Al doilea memoriu împotriva lui Dioscor a fost citit de Ischirion. Și acesta insista asupra brutalităților de care a dat dovadă Dioscor în timpul „tâlhariei de la Efes”, dar și după aceea: a confiscat bunurile materiale ale familiei lui Chiril, a tăiat copacii care nu-i aparțineau, a distrus casele și bunurile celor care nu-l acceptau, i-a pedepsit pe toți cei care s-au împotrivit politicii lui bisericești, a disprețuit sfintele relicve, a confiscat bunurile mănăstirești și spitalicești, ducea o viață morală dubioasă, i se imputau mai multe omoruri. În partea a doua a memoriului, Ischirion amintește adunării conciliare încrederea ce i-o acorda Chiril, misiunile la care a trebuit să facă față cu riscul sănătății, iar Dioscor l-a îndepărtat de toate aceste funcții, a ars bunurile sale, l-a redus la statutul de cerșetor și le-a cerut diaconilor Petru și Harpocrațius să-l omoare. A scăpat de la moarte doar datorită inspirației de a fugi departe de Alexandria.

În final, Ischirion cere conciliului să aplice canoanele împotriva lui cu mine eram nepoții fericitului episcop Chiril, copiii surorii lui, Isidora. Prin testament, el lăsa succesorului său, indiferent cine ar fi fost, mai multe bunuri de valoare, cerându-i doar să ocrotească familia pentru ca aceasta să nu sufere nicio nedreptate. Însă Dioscor, la începutul episcopatului său, ne amenința cu moartea pe amândoi dacă am revendica această moștenire și, folosindu-se de amenințări repetate, ne-a obligat să părăsim Alexandria și să mergem la Constantinopol pentru a afla protecția necesară. Patriarhul semăna frica în magistrați și toți tăceau înaintea lui; ura sa ne-a însoțit până la Constantinopol. Ne-a vorbit de rău înaintea lui Nimus, ministru imperial, și a lui Chrysaphrinus, eunucul ce guverna toate pe atunci și împărțea cu el rodul jafului său. Când am ajuns am și fost urmăriți, întemnițați, torturați până ce am dat tot ceea ce am adus cu noi; astfel am fost siliți să împrumutăm sume mari pentru trai. Fratele meu a murit din cauza sărăciei și a suferințelor, iar eu am rămas cu soția și copiii lui și cu mătușile noastre, plini de datoriile familiei, fără a îndrăzni să ne arătăm din cauza mizeriei în care trăiam. Totuși, ca să

²⁰⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1005-1007.

rămânem chiar fără nimic, Dioscor ne-a confiscat și casele noastre, pe care le-a transformat în biserici, iar terenurile noastre au fost confiscate și trecute în patrimoniul bisericesc. [...] Mai mult decât atât, m-a înlăturat din preoție fără niciun motiv și de șapte ani suntem pribegi, urmăriți atât de creditorii noștri, cât și de Dioscor. Nu avem nici măcar dreptul să ne adăpostim în siguranță în vreo mănăstire sau biserică. M-am refugiat în mănăstirea de la Metania, în Canope, care dintotdeauna avea un azil, însă Dioscor, neputând să mă scoată de acolo, a interzis să fiu acceptat la băile publice, să-mi cumpăr pâine sau orice altă hrană, astfel încât, pentru a nu muri de foame, am ieșit de bună voie, iar acum am ajuns să cerșesc împreună cu cei doi sau trei sclavi care-mi rămân. Suma care ni se cere [...] se ridică la circa 1400 monede de aur, care au trecut în mâinile celor care ne persecută. Aceasta este soarta surorilor Fericitului Chiril, a mătușilor noastre, a văduvei fratelui meu și a copiilor săi orfani”²¹⁰.

Sofronie, un laic din Alexandria, este ultimul egiptean care citește un memoriu împotriva episcopului Dioscor: „Dioscor m-a redus la sărăcie în niște împrejurări aparte. Un ofițer de la prefectura Alexandriei, numit Macarie, a răpit-o pe Teodora, soția mea, fără ca noi să fim despărțiți. Am depus plângere la împărat și a fost trimis de la Constantinopol judecătorul superior Teodor pentru a judeca acest caz. Dioscor a declarat atunci că un asemenea proces nu era de competența imperială, ci de a lui, de aceea l-a trimis la mine pe diaconul Isidor cu o armată, pentru a cere plecarea lui Teodor. Nesatisfăcut în misiunea sa, diaconul, instigat de Dioscor, mi-a confiscat, deoarece fugisem, toate bunurile. Cer deci ajutor și sunt gata să dovedesc vinovăția lui Dioscor: hulitor, adulter, lezmaiestate (atunci când împăratul Marcian era la Alexandria, Dioscor a distribuit bani prin Agorastus și Timotei mulțimii, pentru a-l alunga pe împărat; magistratul Ioan poate atesta acest lucru, iar dacă Teodor n-ar fi fost pe atunci guvernatorul provinciei Egiptului, întreg orașul Alexandria ar fi fost târât, din cauza lui Dioscor, pe o cale regretabilă). În final, doresc să afirm că mulți sunt cei care au ce reproșa lui Dioscor, însă sunt prea săraci pentru a se prezenta în persoană. Cer deci arestarea lui Agorastus”²¹¹.

²¹⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1021-1024.

²¹¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1021.

Toate aceste plângeri sunt inserate în procesul verbal al conciliului. O nouă delegație este trimisă la Dioscor pentru a-l chema să dea socoteală înaintea conciliarilor despre faptele sale. Însă și de această dată episcopul de Alexandria găsește o scuză pentru a nu se prezenta. În această situație intervine Paschasinus și cere participanților să decidă care poate fi pedeapsa meritată de un asemenea episcop. Majoritatea episcopilor o lasă la latitudinea președintelui: decizia ce o va lua, ei o vor aproba. Acuzațiile purtate împotriva lui Dioscor sunt rezumate de adunarea conciliară astfel: „Sesiunea de astăzi și cea precedentă au demonstrat că Dioscor a acționat împotriva ordinii și disciplinei bisericești. Pentru a avea câștig de cauză, l-a admis în mod ilegal în comuniunea Bisericii pe Eutihie, împărtășind gândurile și învățătura lui greșită, care a fost condamnată pe bună dreptate de episcopul lui, Flavian. Dioscor a acționat astfel înainte de a se întruni cu ceilalți episcopi la conciliul din Efes (în sinodul din 449). Scaunul Apostolic a acordat iertare celorlalți episcopi participanți la „tâlăria de la Efes” fiindcă nu au acționat astfel din proprie inițiativă și au manifestat ascultare față de sfântul arhiepiscop Leon și înaintea sfântului conciliu ecumenic. Dimpotrivă, Dioscor nu a dat dovadă decât de orgoliu și încăpățănare, în loc să manifeste regrete pentru greșelile săvârșite. La conciliul din Efes, a interzis citirea *Tomuluicătze Flavian*, chiar dacă a promis cu jurământ că o va face și a fost rugat cu stăruință în acest sens. Mai târziu, în loc să-și între în sine, cum au făcut ceilalți episcopi, a îndrăznit să rostească excomunicarea chiar și împotriva arhiepiscopului Leon. Mai multe memorii au fost depuse înaintea sfântului conciliu; deoarece nu a răspuns solicitărilor făcute de a se prezenta înaintea conciliului, s-a judecat astfel el însuși. [...] Pentru aceste motive, Leon, sfântul episcop al Romei, declară, prin glasul nostru și prin cel al sfântului conciliu întrunit aici, și în comuniune cu fericitul apostol Petru, piatra și temelie Bisericii catolice și fundamentul credinței ortodoxe, că Dioscor este înlăturat din episcopia sa și din toate funcțiile bisericești. Ținând seama de toate acestea, sfântul conciliu va decide soarta lui Dioscor în conformitate cu prescrierile canonice”²¹².

Mai mulți episcopi au luat cuvântul înaintea adunării conciliare pentru a-și exprima aprobarea în „dosarul Dioscor” și a-și manifesta susținerea față de Scaunul Apostolic al Romei. Toți participanții la sesiunea conciliară au

²¹²MANSI, *Sacrorum conciliorum*, vol. VI, col. 1036-1048.

aderat la sentința propusă și l-au condamnat pe Dioscor²¹³: „Sfântul și marele conciliu ecumenic, întrunit prin harul lui Dumnezeu și bunăvoința împăraților noștri în orașul Calcedon din Bitinia, în Biserica Sfânta Eufemia, fecioară și martiră, se adresează întregului popor iubit de Cristos, din Calcedon și din Constantinopol. A ajuns la urechile marelui și sfântului conciliu că după ce a fost destituit din preoție conform sfintelor canoane, Dioscor, fostul episcop al Alexandriei, a încercat să mintă, spunând că va fi repus în drepturile episcopale, deoarece a fost destituit nu din cauza slujirii față de Cristos, ci din cauza încălcării unor canoane și a disciplinei bisericești. Așadar, pentru ca voi toți care vă hrăniți din credința sfântă să cunoașteți adevărata sentință de destituire pronunțată împotriva lui de sfântul conciliu ecumenic, am decis să afișăm acest edict, aducând la cunoștință că acela căruia, din cauza crimelor de neiertat pe care le-a comis, i-a fost înlăturat harul preoției de către Dumnezeuul atotputernic și de adunarea episcopilor, nu mai are nicio speranță să fie restabilit în demnitatea episcopală, cu atât mai mult cu cât, după destituirea sa, scandalurile au încetat”²¹⁴. Episcopul de Alexandria primește o notiță prin care i se aduce la cunoștință condamnarea și motivele ce i-au determinat pe conciliari să ia această decizie împotriva lui: „Să știi că, din cauza disprețului față de sfintele canoane, din cauza neascultării față de sfântul conciliu, și fără a trece în revistă toate fărădelegile tale, pentru că ai refuzat să dai răspuns invitațiilor pe care ți le-a lansat adunarea conciliară, ai fost, pe 13 octombrie, depus de sfântul conciliu, demis din funcțiile episcopale și declarat incapabil să mai îndeplinești vreo funcție bisericească”²¹⁵.

Clerul și colaboratorii lui Dioscor sunt informați despre decizia luată de conciliu și li se cere multă prudență în administrarea episcopiei Alexandriei până la numirea noului episcop. De asemenea, conciliarii trimit o scrisoare, însoțită de procesul verbal al lucrărilor, împăraților Marcian și Valentinian al III-lea pentru a-i înștiința referitor la cele petrecute și la condamnarea lui Dioscor. Ținând cont de motivele care au dus la luarea unei asemenea decizii, conciliul speră să obțină și aprobarea imperială. În sfârșit, o scrisoare foarte elogioasă este destinată împărătesei Pulcheria în scopul de a o determina și pe

²¹³Semnăturile celor care au aderat la condamnarea lui Dioscor sunt în număr de 308, vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1081-1093.

²¹⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1093.

²¹⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1093.

aceasta să-și dea asentimentul față de deciziile luate la Calcedon: astfel Dumnezeu o va răsplăti pentru zelul pus în serviciul Bisericii și al credinței ortodoxe²¹⁶. Dioscor este dus în exil, la Gangra, în Paflagonia, iar Eusebiu de Doryleea este restabilit în funcțiile episcopale. Decizii referitor la documentele aprobate la „tâlhăria de la Efes” vor fi luate într-o sesiune ulterioară.

III. 4. Sesiunea a patra, 17 octombrie: reglarea unor conflicte personale

La cea de a patra sesiune participă delegația imperială, senatorii și toți episcopii convocați, în afară de cei condamnați cu Dioscor. În deschiderea lucrărilor se dă citire proceselor verbale anterioare și se decide soarta lui Iuvenal de Ierusalim și a celorlalți protagoniști ai „tâlhăriei de la Efes”. Pe ordinea de zi a acestei sesiuni se află în prioritate dosarul clarificării unei formule de credință ortodoxă admisă de toți episcopii: trebuie sau nu să se recurgă la o nouă formulă de credință?²¹⁷ Paschasinus propune să nu se redacteze o altă formulă de credință în afară de cea aprobată la conciliul din Niceea și confirmată de cei 150 de episcopi de la conciliul din Constantinopol. *Tomul către Flavian* expunea credința ortodoxă și condamna atât nestorianismul, cât și învățătura lui Eutihie: „Sfântul conciliu păstrează intactă regula credinței de la Niceea confirmată la Constantinopol. De asemenea, conciliul recunoaște explicația *Crezului* dată de Chiril la conciliul din Efes. În al treilea rând, Venerabilul Leon, arhiepiscopul tuturor Bisericilor πασῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀρχιεπίσκοπος a expus credința adevărată în scrisoarea în care condamnă erezia lui Nestorius și a lui Eutihie; conciliul recunoaște această credință și o mărturisește, fără a înlătura și fără a adăuga nimic”²¹⁸. Paschasinus s-a exprimat în latină, iar când secretarul Beronician a tradus aceste cuvinte în greacă, toți episcopii au grăit într-un glas: „Cu toții credem astfel, am fost botezați și botezăm în această credință, noi credem toate acestea”.

²¹⁶Vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 1096-1102.

²¹⁷Am văzut că, după prima sesiune, comisia imperială a dat cinci zile de pauză, timp în care episcopii se puteau întruni la Anatolius de Constantinopol pentru a discuta referitor la credința ortodoxă.

²¹⁸MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 8.

Delegația imperială și senatorii au cerut episcopilor să declare în scris, cu mâna pe Evanghelia așezată în mijlocul adunării, că *Tomul către Flavian* este conform *Crezului* de la Niceea și Constantinopol. Majoritatea episcopilor, prin vocea lui Anatolius de Constantinopol, au răspuns afirmativ la această întrebare, adăugând că la Efes au fost adăugate explicațiile necesare pentru o mai bună înțelegere a Crezului și pentru a condamna doctrina nouă a lui Nestorius. Episcopii palestinieni și ilirieni, dându-și acordul, au ținut să facă următoarele precizări: „Aderăm fără îndoială la credința de la Niceea și Constantinopol, precum și la concluziile la care s-a ajuns la primul conciliu din Efes, și suntem convingși pe deplin de ortodoxia Sfântului Părinte și arhiepiscop Leon. Delegații Papei ne-au explicat într-un mod destul de convingător, pe când ne adunam la Anatolius, ceea ce nu părea a fi prea clar sau ceea ce părea ambiguu în această scrisoare; ei i-au anatematizat pe toți cei care despart divinitatea de umanitatea Domnului și nu recunosc faptul că atributele divine și umane se află în el, fără amestecare, fără despărțire”²¹⁹.

Anania, episcop de Capitolas, face o declarație asemănătoare în numele episcopatului palestinian: „Și noi aderăm la credința celor 318 Părinți de la Niceea și a celor 150 de la Constantinopol; de asemenea, aderăm la deciziile primului conciliu de la Efes. Când s-a dat citire *Tomului către Flavian* am fost de acord cu mare parte din cele afirmate, totuși unele pasaje din această scrisoare păreau că afirmă într-o oarecare măsură o despărțire în unica persoană a lui Cristos între firea divină și firea umană, de aceea ne-am exprimat rezervele. Însă după ce delegații romani ne-au spus că nici ei nu acceptă o asemenea despărțire și că nu mărturisesc decât un singur Domn și Fiul al lui Dumnezeu, am aderat și noi la cele afirmate de Papa Leon și am semnat. Ar fi bine totuși, pentru mulțumirea tuturor, ca delegația romană să reînnoiască public explicațiile pe care ni le-au dat”²²⁰.

Conciliul se opune deci cu tărie redactării unei noi formule de credință, de aceea, la insistențele delegației imperiale de a vota în bloc cele discutate până acum, episcopii au dat următoare declarație: „Suntem de acord și credem toate acestea; aderă toți cei care fac parte din conciliu. Viață lungă împăraților, viață îndelungată împărătesei! Cei cinci episcopi (Iuvenal,

²¹⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 29-32.

²²⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 33.

Talasius, Eusebiu, Eustatieși Vasile) apropiați lui Dioscor au semnat și ei și cred cele scrise de Leon, astfel și eu fac parte din conciliu”²²¹. Referitor la acești cinci episcopi, delegația imperială trimisese deja o scrisoare de înștiințare la curtea împăratului, iar acum se aștepta un răspuns pentru a le decide soarta. Conciliarii îl considerau vinovat doar pe Dioscor fiindcă nu acceptase să se justifice înaintea conciliului, retrăgându-se astfel singur din comuniunea Bisericii.

După ce s-a rezolvat „dosarul Dioscor” și soarta aliaților lui a fost decisă, urmează un alt dosar, neprevăzut, pe masa de lucru. 13 episcopi egipteni cer reintegrarea lor în funcțiile episcopale în urma unei mărturisiri de credință prin care mărturiseau existența a două firi distincte în Cristos și-i anatematizau pe Arie, Eunomius, Mani, Nestorius, Apolinarie. Faptul că nu era menționat și Eutihie a pus un mare semn de întrebare conciliarilor. De aceea, delegația papală le-a cerut să adere la cele scrise de Leon în *Tomul către Flavian* și să rostească anatema împotriva lui Eutihie. Ierax, episcop de Afnaites, purtătorul de cuvânt al grupului, declară: „Dacă cineva învață o doctrină diferită de cea pe care am afirmat-o, Eutihie sau oricare altul, să fie anatemă! Cât despre *Tomul către Flavian*, nu ne putem pronunța; știți cu toții că datorită canonului 6 de la Niceea noi suntem atașați arhiepiscopului de Alexandria, prin urmare trebuie să-l ascultăm pe el”²²² referitor la aceasta”²²³. Adunarea a rămas nemulțumită de un asemenea răspuns, fapt ce i-a determinat pe cei 13 episcopi egipteni să semneze un document prin care îl anatemizează pe Eutihie și învățătura lui. Însă când li s-a cerut să semneze adeziunea la credința Papei Leon exprimată în *Tomul către Flavian*, egiptenii răspund din nou: „Nu putem face acest lucru fără încuviințarea arhiepiscopului nostru”²²⁴. Replica Părinților conciliari este imediată: sfântul conciliu are autoritatea supremă în Biserică.

Rugămintea celor 13 episcopi este aceea de a stabili cât mai repede succesorul lui Dioscor și astfel, în acord cu acesta, vor putea adera la credința exprimată de Leon I în *Tomul către Flavian*; în caz contrar, tot Egiptul se va

²²¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 36.

²²²Adică să-l consulte pe succesorul lui Dioscor, atunci când acesta va fi numit, referitor la credința mărturisită de Leon în *Tomul către Flavian*.

²²³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 52.

²²⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 53.

ridica împotriva lor: „Fie-vă milă de noi; preferăm să murim din porunca împăratului sau la ordinul vostru decât să ne omoare ai noștri. Îndepărțați-ne din funcțiile episcopale dacă doriți; alegeți un arhiepiscop pentru Alexandria, nu ne vom opune, însă lăsați-ne în viață”²²⁵. Paschasinus arată înțelegere față de acest grup de episcopi egipteni și propune adunării conciliare să le îndeplinească dorințele după ce vor semna actul de condamnare a lui Dioscor. Episcopii din Egipt vor rămâne, după conciliu, la Constantinopol până când va fi desemnat noul episcop al Alexandriei.

Abia reglat cazul egiptenilor, o scenă asemănătoare: un grup de 18 preoți și arhimandriți din Constantinopol își face apariția înaintea adunării conciliare pentru a protesta împotriva condamnării lui Eutihie²²⁶. Unii dintre aceștia au suferit deja în trecut condamnări pentru erezie sau pentru incitarea populației împotriva mărturisitorilor credinței ortodoxe, iar alții au participat activ la „tâlhăria de la Efes”. Bar Sauma, unul dintre șefii lor, este acuzat deschis că ar fi fost asasinul lui Flavian și că ar fi revoltat întreaga viață monahală din Siria. Totuși, ei fac apel la curtea imperială pentru a opri schismele în Biserică și a lupta pentru unitate și bună înțelegere între toate Bisericile. De aceea ei cer revenirea lui Dioscor printre membrii conciliului, cerere respinsă în unanimitate de episcopii prezenți. Conciliarii cer arhimandriților, prin vocea lui Aetius, arhidiacon din Constantinopol, să intre în comuniune cu Biserica universală prin acceptarea deciziilor conciliare, reamintind canonul 5 de la sinodul din Antiohia, în care se specifica faptul că un cleric care se separă de comuniunea cu episcopul său trebuie să fie destituit fără nădejdea că va mai putea fi reintegrat ulterior. Comisarii imperiali și senatorii intervin și ei pentru a cere arhimandriților să accepte deciziile conciliare și credința stabilită la Niceea și confirmată la Constantinopol și Efes. De asemenea, *Tomul către Flavian* al Papei Leon I, este explicitarea aceleiași credințe în contextul dogmatic al confruntărilor cu Nestorius și Eutihie. Membrii adunării își confirmă adeziunea la toate acestea și se angajează să promoveze în episcopiile lor cele stabilite la Calcedon. În cele din urmă, Carausius, unul din grupul celor 18 arhimandriți, pentru a-i mulțumi pe

²²⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 60.

²²⁶Scopul lor era acela de a-i determina pe conciliarii să acorde atenția cuvenită importanței vieții monahale, oferindu-le condițiile prielnice trăirii vieții lor spirituale și mărturisirii credinței semnate la Niceea.

conciliari afirmă: „Dacă Eutihie nu crede ceea ce crede Biserica universală, să fie anatemă!”²²⁷.

După această declarație satisfăcătoare, delegația imperială permite citirea publică a memoriului arhimandriților Faust, Martin și Petru, cunoscuți adversari ai lui Eutihie, adresat conciliului. În acest memoriu, autorii laudă bunăvoința împăratului Marcian, eforturile lui în combaterea ereziei lui Eutihie și deplânge încăpățânarea unor monahi care s-au închis în erezie. Tot în acest memoriu ei cer împăratului să intervină mai decis în stârpirea răutății ce domnește în unii monahi, „care nu fac decât să se comporte ca niște animale și să-l insulte cu blasfemii de tot felul pe Mântuitorul”²²⁸. Însă Eutihie găsește un alt susținător în persoana arhimandritului Doroteus care, după ce a citat o expresie din *Crezul Niceno-Constantinopolitan*, σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα²²⁹ – s-a intrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și s-a făcut om, afirmă: „Cel care a fost scuipat este însuși Domnul, deci afirm că acela care a suferit aparține Sfintei Treimi”²³⁰. Doroteus și grupul celor 18 arhimandriți refuză să adere la *Tomul către Flaviani* și nu acceptă nici răgazul de două zile propus de comisarii imperiali pentru redactarea unei noi formule de credință.

Arhimandriții cer explicații împăratului în urma unui memoriu prin care li s-a promis că vor putea participa la un dialog constructiv la conciliu cu adversarii lui Eutihie. Această întâlnire are loc pe 20 octombrie²³¹: se discută și despre neînțelegerea stărnită între episcopului de Tyr, Foție, și episcopul Eustatie de Berit. Conciliarii decid să lase un răgaz de 30 de zile timp în care arhimandriții adepți ai lui Eutihie să adere la credința și la deciziile conciliului, în caz contrar vor fi destituiți din demnitatea și din funcțiile bisericești. Documentele conciliare nu redau finalul acestor discuții. Însă știm, datorită lui Leon I, că arhimandriții care s-au încăpățânat în acceptarea deciziilor conciliare au fost alungați de Marcian din mănăstirile pe care le guvernau.

²²⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 76.

²²⁸MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 76-77.

²²⁹H. DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum*, p. 90.

²³⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 77.

²³¹Istoricii nu disting întrunirea din 20 octombrie de cea din 17 octombrie, amândouă fiind puse sub semnul celei de-a patra sesiuni conciliare de la Calcedon: P.-T. CAMELOT, *Épêse et Chalcedoine*, p. 131-132; K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, p. 710-711.

Referitor la neînțelegerile intervenite între episcopii de Tyr și de Berit²³², adunarea conciliară a trebuit să dezbată îndelung. Despre ce este vorba? Foție înaintase un memoriu împăratului, prin care îl acuza pe Eustatie că ar fi încălcat canoanele bisericești, procedând la consacrări episcopale în afara teritoriului său jurisdicțional: „Eustatie, episcop de Berit, a încălcat drepturile Bisericii din Tyr și, sub domnia împăratului Teodosie al II-lea, și-a permis să consacre întru episcopat în unele orașe care aparțin provinciei bisericești de Tyr: Biblos, Botris, Tripolis, Ortosias, Arcas și Antarados. În plus, Eustatie l-a forțat, prin amenințări, să semneze o scrisoare sinodală referitor la acest caz. El cerea deci ca acest document, invalid, să fie anulat (prin semnarea lui, Foție a declarat că a cedat violenței), iar Biserica din Tyr să se bucure în pace de drepturile sale”²³³. Eustatie se justifică făcând apel la un decret imperial publicat de Teodosie al II-lea, prin care extindea jurisdicția episcopului de Berit: ridicată la rangul de mitropolie, recunoscută de un sinod ținut la Constantinopol sub prezidența lui Anatolius, Beritul se mărește prin adăugarea celor șase episcopii amintite mai sus²³⁴. Foție se justifică spunând că el nu a ținut seama de decretul imperial, nici de decretul sinodal de la Constantinopol, și a continuat să consacre episcopi, fapt ce a condus la excomunicarea lui, iar cei care au beneficiat de consacrările lui au fost destituiți și recunoscuți doar ca preoți.

Conciliul însă consideră că în materie de jurisdicție bisericească doar canoanele pot interveni și determina teritoriile respectivei provincii bisericești. De aceea, făcând apel la canonul 4 de la Niceea, conciliarii acordă episcopului de Tyr privilegiile unui mitropolit ecleziastic, iar episcopul de Berit nu poate pretinde o jurisdicție decretată doar de o decizie imperială. Episcopii consacrați de Foție sunt reintegrați în funcțiile episcopale, căci, spun delegații romani, „este un sacrilegiu să degradezi un episcop reducându-l la statutul de preot [...], iar dacă un episcop a comis o greșeală care atrage după sine

²³²L.-S. Le Nain TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, vol. XV, Paris, Ch. Robustel, 1711, p. 918, n. 48, vorbește despre acest conflict ca fiind unul grav.

²³³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 88.

²³⁴Maxim de Antiohia a susținut o asemenea decizie. El însuși afirmă că nu a participat la acel sinod, ci i s-au adus doar documentele pe care a văzut semnătura lui Anatolius de Constantinopol și a semnat.

destituirea, nu trebuie să rămână nici măcar preot”²³⁵. Anatolius de Constantinopol a dorit să intervină pentru a explica ceea ce s-a întâmplat între cei doi episcopi, însă adunarea conciliară a subscries deciziei delegației papale și a declarat nule decretele imperiale contrare canoanelor bisericești. Eustatie părăsește grupul mitropoliților, chiar dacă Beritul rămâne o mitropolie onorifică, și ia loc în rândul episcopilor în adunarea conciliară²³⁶.

III. 5. Sesiunea a cincea, 22 octombrie: *formula dogmatică de la Calcedon*

Încă de la începutul lucrărilor conciliare delegația imperială a insistat asupra semnării unei formule de credință care să satisfacă toate Bisericile. Mai existau divergențe doctrinale referitor la persoana Mântuitorului: trebuia afirmat că Isus Cristos este compus „din două firi” sau era mai bine spus „Cristos este în două firi”? Episcopii sunt reticenți la redactarea unei formule de credință reamintind de fiecare dată delegației imperiale că *Tomul către Flavia* al lui Leon I, și *Scrisoarea* a doua a lui Chiril către Nestorius sunt suficiente pentru a combate atât doctrina lui Eutihie, cât și cea a lui Nestorius. Această sesiune conciliară a decis una din paginile cele mai importante ale istoriei antichității. Cu o zi înaintea întrunirii celei de-a cincea sesiuni, un diacon din Constantinopol a dat citire unei formule de credință ce făcea unanimitate printre conciliari²³⁷:

²³⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 96.

²³⁶În sesiunea din 22 octombrie, semnătura lui Eustatie este încă printre cele ale mitropoliților, iar în sesiunea din 25 octombrie semnează profesiunea de credință de la Calcedon în calitate de episcop al mitropoliei de Berit, însă semnătura sa este printre cele ale episcopilor. Scrisoarea imperială îl desemnează pe Eustatie primul printre episcopii fenicieni după episcopul de Tyr.

²³⁷TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, vol. XV, p. 677, spune despre această formulă că era expresia ortodoxiei comun adoptate de toate Bisericile, însă termenii erau destul de imprecisi pentru a combate erorile lui Nestorius și Eutihie fără a crea noi ambiguități: „Formula conținea doar faptul că Isus Cristos este compus «din două firi» și nu faptul că Isus Cristos era «în două firi», după cum afirma sfântul Leon în *Tomul către Flavian*, ceea ce nu era prea diferit în fond. Însă deoarece Dioscor admitea prima expresie, însă nu și a doua, era important să se evite orice dubiu în formularea credinței conciliului ecumenic și să se utilizeze termeni pe care ereticii să nu-i poată admite în învățătura lor eronată. Este ceea ce s-a făcut în trecut la conciliul de la Niceea, când s-a utilizat termenul „homouousios – consubstanțial”. Deoarece Dioscor n-a întemeiat condamnarea lui Flavian decât asupra a ceea ce spunea acest sfânt, adică existența a două firi în Isus Cristos, ar însemna să se aprobe condamnarea sfântului Flavian dacă nu s-ar folosi aceiași termeni. Formula dogmatică de la

*Formula dogmatică de la Calcedon*²³⁸

„Această înțeleaptă și mântuitoare formulă²³⁹ a harului divin ar fi mai mult decât suficientă pentru cunoașterea deplină și confirmarea credinței. Într-adevăr, ea ne oferă o învățătură desăvârșită despre Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și prezintă, celui care o primește în credință, întruparea Domnului. Însă cei care încearcă să respingă proclamarea adevărului, prin ereziile lor, au creat noi expresii: unii încearcă să neglijeze misterul economiei întrupării Domnului pentru noi și refuză expresia *Theotókos* – Născătoare de Dumnezeu – dată Fecioarei Maria²⁴⁰; alții introduc o mare confuzie și amestecare închipuindu-și cu nerușinare că firea umană și divină este unică și susțin, în mod absurd, că din cauza acestei confuzii, firea divină a Unului Născut poate suferi²⁴¹. Ținând seama de toate acestea și dorind să împiedice orice înșelătorie împotriva adevărului, acest mare și sfânt conciliu ecumenic, ce transmite învățătura neschimbată predicată încă de la începuturi, mărturisește înainte de toate că formula de credință a celor 318 Părinți trebuie să rămână neatinsă și confirmă doctrina despre natura Duhului Sfânt transmisă ulterior de cei 150 de Părinți întruniți în orașul imperial din cauza celor care combăteau (divinitatea) Duhului Sfânt – pneumatologii. Părinții conciliari declară deschis că nu vor să adauge nimic învățăturii predecesorilor lor, ca și cum ar lipsi ceva, ci vor doar să exprime în mod clar, conform mărturiei biblice, gândirea lor despre Sfântul Duh împotriva aceluia care încearcă să-i nege domnia. În confruntările cu cei care încearcă să altereze misterul economiei mântuirii și au neobrăzarea să afirme că cel născut din Sfânta Fecioară Maria este doar un om, acest conciliu face trimitere la scrisorile sinodale ale fericitului Chiril, fostul păstor al Bisericii din Alexandria, către Nestorius și răsăriteni, deoarece ele răspund cu exactitate atât confruntării cu nebunia nestoriană, cât și explicării adevăratului sens al formulei mântuitoare pentru cei care doresc să o cunoască în credință. La aceste scrisori, sfântul conciliu adaugă, pe bună

Calcedon conține deci doar afirmații veridice, însă este imperfectă deoarece nu condamnă explicit eroarea².

²³⁸H. DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum*, p. 166-170.

²³⁹Este vorba despre formula de la Niceea și de la Constantinopol, citate ca preludiviu la formula dogmatică de la Calcedon. Vezi MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 109-112.

²⁴⁰Referința este la adresa lui Nestorius și a susținătorilor lui, dintre care unii sunt și la Calcedon.

²⁴¹Este reamintită pe scurt doctrina eronată a lui Eutihie și a celor care-l susțin chiar și la Calcedon.

dreptate, scrisoarea fericitului și sfântului arhiepiscop al marelui și străvechiului oraș al Romei, Leon, scrisă către arhiepiscopul Flavian de fericită amintire, pentru a contracara concepția eronată a lui Eutihie; această scrisoare este în armonie cu mărturisirea de credință a marelui (apostol) Petru și pentru noi constituie coloana împotriva heterodocșilor și favorizează dogmele ortodoxiei.

Acest conciliu se opune celor care încearcă să separe în doi fii misterul economiei divine a mântuirii. De asemenea, el destituie din funcțiile clericale pe toți cei care îndrăznesc să afirme că divinitatea Unului Născut a fost supusă suferințelor; conciliul se împotrivește celor care afirmă un amestec sau o confuzie între cele două firi ale lui Cristos; îi alungă pe cei care, în nebunia lor, afirmă că firea umană, forma de sclav asumată pentru noi, este cerească sau din orice altă esență; în sfârșit, conciliul îi excomunică pe aceia care își imaginează două firi ale Domnului înaintea unirii și doar una singură după unire.

În continuitate cu Sfinții Părinți, în unanimitate, învățăm mărturisirea unui singur și același Fiu, Domnul nostru Isus Cristos, același desăvârșit în divinitate și desăvârșit în umanitate, același Dumnezeu adevărat și om adevărat, (alcătuit) din suflet rațional și din trup, consubstanțial Tatălui în divinitate și consubstanțial nouă în umanitate, asemenea în toate nouă, în afară de păcat (*Evr* 4, 15), născut din Tatăl înaintea veacurilor, după divinitate, iar în timpurile de pe urmă, pentru noi și pentru a noastră mântuire, născut din Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu Maria, după umanitate, unul și același Cristos Domnul, Unul Născut, recunoscut în două firi²⁴², fără amestecare – ἄ συγχύτως, imuabil – ἄ τρέπτως, nedivizat – ἄ διαίρετως, nedespărțit – ἄ χωριστως unirea celor două firi nu a suprimat diferența dintre ele, ci, dimpotrivă, după unire cele două firi păstrează proprietățile fiecăreia și

²⁴²H. DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum*, p. 168, n. 1 face următoarea precizare: Trebuie să se citească en duo fusesin – în două firi, ek duo fusewn – din două firi. Aceasta din urmă este o variantă găsită în edițiile cele mai vechi și mai puțin critice ale textului grec, pe când toate edițiile latinești ne transmit prima variantă: *in duabus naturis*. Cea de-a doua variantă se opune spiritului conciliului, deoarece are o încărcătură monofizită. Formula dogmatică de la Calcedon se joacă pe înțelesul acestor două expresii. Vezi de asemenea varianta aleasă de R.V. SELLERS, *The Council of Chalcedon*, Londra, SPCK, 1953, p. 120, n. 6; I. ORTIZ DE URBINA, „Das Symbol von Chalkedon”, în: A. GRILLMEIER și H. BACHT (dir.), *Das Konzil von Chalkedon*. Vol. I: *Der Glaube von Chalkedon*, Würzburg, Echter Verlag, 1959, p. 391, n. 4.

contribuie la formarea unei singure persoane – καὶ εἰς ἓν πρόσωπον și unic ipostas – καὶ μίαν ὑπόστασιν²⁴³; nu este divizat sau separat în două persoane, ci este unicul și același Fiu, Unul Născut, Dumnezeu Cuvântul și Domnul Isus Cristos, după cum în vechime ne-au învățat profeții, iar apoi însuși Isus Cristos și, în sfârșit, după cum ne transmite *Crezul*/Sfinților Părinți. După ce am stabilit toate acestea cu cea mai mare grijă cu putință, sfântul conciliu ecumenic a hotărât că nimeni nu poate prezenta, scrie sau compune o formulă de credință diferită (de aceasta), sau să creadă și să învețe într-un alt mod (decât acesta). Cât despre cei care îndrăznesc fie să compună o altă doctrină, fie să prezinte, sau să învețe, sau să redacteze o altă formulă pentru cei care doresc să vină din păgânism, sau din iudaism, sau din oricare altă erezie, la cunoașterea adevărului, dacă sunt episcopi sau preoți, să fie destituiți: episcopii din funcțiile episcopale, preoții din preoție; dacă sunt călugări sau laici să fie anatema”.

Documentul se compune din trei părți. Prologul, în care se amintește „zelul împăraților plăcuți lui Dumnezeu, care lucrează pentru afirmarea și întărirea credinței ortodoxe în toate Bisericile și pentru stârpirea lucrării celui Rău în rândurile credincioșilor”. De asemenea, în prolog se specifică și faptul că, pentru a îndepărta eroarea, trebuie afirmată cu tărie credința ortodoxă definită la Niceea și la Constantinopol. După prolog urmează partea centrală a textului, în care sunt expuse două erori ce se opun una alteia: cea a lui Nestorius, care împarte / rupe persoana lui Cristos în două și refuză titlul *Theotókos* acordat Fecioarei Maria, și cea a lui Eutihie, care confundă firile, divină și umană, în Cristos, și pretinde că firea divină ar fi suferit. Pentru combaterea primei erori, conciliul face apel la *Scrisorile împotriva lui Nestorius* ale lui Chiril de Alexandria, iar pentru cea de-a doua se ia în considerație *Tomul către Flavian*, al Papei Leon. Partea a treia este constituită din „formula dogmatică”, redactată într-o singură frază și utilizând termeni de o mare încărcătură teologică și dogmatică. În conformitate cu tradiția Sfinților Părinți, conciliul afirmă credința în Isus Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu, întrupat din sânul Fecioarei Maria, numită pe drept cuvânt *Theotókos*,

²⁴³Vezi o analiză detaliată a formulei cristologice de la Calcedon la A. de HALLEUX, „La définition christologique à Chalcédoine”, în: *Revue théologique de Louvain* 7, 1976, p. 3-23 și p. 155-170.

deoarece Cristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat în același timp. Firea umană și firea divină nu se confundă, nu se amestecă, sunt inseparabile și imuabile. Formula care însoțește această declarație dogmatică este: un singur Cristos în două firi, cele două firi constituie o unică persoană. Toți cei care nu acceptă această formulă de credință sunt anatematizați de Biserică.

Textul pe care l-am tradus mai sus și pe care l-am analizat pe scurt, chiar dacă pare a fi redactat dintr-o dată, se supune mai multor influențe pe care încercăm să le arătăm în tabloul de mai jos²⁴⁴:

Formula dogmatică calcedoniană	Izvoare de inspirație
<p>Mărturisim un singur și același Fiu Domnul nostru Isus Cristos același desăvârșit în divinitate și desăvârșit în umanitate același, Dumnezeu adevărat și om adevărat (compus) dintr-un suflet rațional și un trup, consubstanțial Tatălui în divinitate consubstanțial nouă în umanitate, asemenea nouă în toate, în afară de păcat născut din Tatăl înaintea veacurilor în divinitatea lui,</p>	<p><i>Scrisoarea către Chiril</i>, Ioan de Antiohia: Îl mărturisim deci pe Domnul nostru Isus Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit <i>Tomul către Flavian</i>, Leon I: Cel care este Dumnezeu adevărat este, de asemenea, și om adevărat (compus) dintr-un suflet rațional și un trup, născut din Tatăl înaintea veacurilor, în divinitate și același, în zilele de pe urmă, s-a născut din Fecioara Maria, în umanitatea lui, pentru noi și pentru a noastră mântuire. Același este consubstanțial Tatălui în divinitatea lui,</p>

²⁴⁴Cfr. P.-T. CAMELOT, *Éphèse et Chalcedoine*, p. 139-141.

<p>însă în zilele de pe urmă, pentru noi și pentru a noastră mântuire, s-a născut din Fecioara Maria, <i>Theotókos</i>, în umanitatea lui, în două firi, fără amestecare, neîmpărțit, imuabil și inseparabil, unirea celor două firi nu a desființat diferența dintre ele, ci, dimpotrivă, proprietățile fiecărei firi au rămas neatînse și contribuie la formarea unei singure persoane sau ipostas nu este împărțit sau separat în două persoane, ci este unicul și același Fiu, Unul Născut...</p>	<p>și consubstanțial nouă în umanitatea lui în una și cealaltă fire <i>Scrisoarea către Nestorius</i>, Chiril, și <i>Scrisoarea către Leon</i>, Flavian de Antiohia unirea celor două firi nu a desființat diferența dintre ele <i>Tomul către Flavian</i>, Leon I: proprietățile uneia și celelalte firi rămânând neatînse și întâlnindu-se în unica și aceeași persoană <i>Scrisoarea către Leon</i>, Flavian de Antiohia într-un unicipostas <i>Scrisoarea lui Teodoret</i>: fără a împărți în două persoane pe cel care este unic...</p>
--	---

Din acest tabel reiese că prima parte își are inspirația, în marea ei majoritate, în *Scrisoarea către Chiril* a lui Ioan de Antiohia, scrisoare citită și aprobată la conciliul de la Calcedon, pe când partea a doua este o compilație între fragmente extrase din Chiril, Leon, Teodoret și Flavian. Putem remarca astfel iscusința redactorului final, poate chiar Anatolius de Constantinopol, care a știut să contopească texte de proveniențe atât de diferite pentru a oferi conciliarilor un text clar și explicit spre a fi votat fără dubii.

La proclamarea acestei formule dogmatice, întreaga adunare conciliară exclamă unanim: „Este minunată și cuprinde credința catolică; nestorienii sunt condamnați. Expresia *Theotókos* trebuie să fie inclusă în

formulă²⁴⁵. [...] Este credința Sfinților Părinți, mitropoliții trebuie să o semneze numai decît, în prezența magistraților; ceea ce a fost bine definit nu poate aștepta întîrziere. Este credința apostolilor; aderăm toți la ea, noi credem aceste lucruri”²⁴⁶. Conciliul ține să informeze curtea imperială referitor la formula dogmatică admisă și semnată de toți participanții. Astfel conciliarii înaintează o alocuțiune împăratului Marcian, în care se afirmă: „Dumnezeu a dat conciliului un apărător deosebit împotriva tuturor ereziilor în persoana episcopului Romei care, asemenea lui Petru, înzestrat cu același zel, dorea să călăuzească lumea întregă la Dumnezeu. Nimeni să nu îndrăznească, pentru a evita ca propriile-i erori să fie condamnate, să spună că *Tomul către Flavian* al lui Leon se opune canoanelor, sub pretextul că este interzisă redactarea unei formule de credință în afară de cea de la Niceea; cea de la Niceea este, într-adevăr, mai mult decît suficientă creștinilor, însă, de asemenea, trebuie să ne opunem celor care încearcă să altereze credința, să dăm răspunsurile cele mai evidente împotriva argumentației lor, toate acestea fără a adăuga nimic nou credinței de la Niceea, ci doar pentru a respinge invențiile ereticilor.

Astfel, de pildă, credința ortodoxă referitor la Duhul Sfânt fusese mărturisită în acești termeni (la conciliul de la Niceea): *Cred în Duhul Sfânt*²⁴⁷, acest text fiind suficient ortodocșilor; însă din cauza pneumatomașilor, Sfinții Părinți (de la cel de-al doilea conciliu ecumenic) au adăugat: *Duhul Sfânt este Domn și Dumnezeu și purcede de la Tatăl*. De asemenea, doctrina întrupării este conținută în expresia de la conciliul de la Niceea: *S-a coborât, s-a făcut trup și om* – κατελθόντα καὶ σαρωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα; însă Satana a dus în eroare atîția oameni, pe unii împingându-i să nege că Dumnezeu s-a născut dintr-o Fecioară și au refuzat expresia *Theotókos*, pe alții să declare că divinitatea Fiului era supusă schimbării și suferinței, pe alții să desfigureze caracterul uman asumat de Dumnezeu, pe alții să afirme că divinitatea s-a unit pur și simplu trupului unui om și nicidecum cu un suflet, sau cel puțin cu un suflet rațional; pe alții să nege misterul unirii (celor două firi), susținând astfel că acela care a apărut a fost asemănător unui simplu om sau unui profet; pe

²⁴⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col.101.

²⁴⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 117.

²⁴⁷Pentru o analiză detaliată a istoriei doctrinei pneumatomahe, vezi Y. CONGAR, *Je crois en l'Esprit Saint*, Paris, Cerf, 1995, reeditat în 2000 și 2012.

alții, în sfârșit, să distrugă din temelie diferența dintre cele două firi; de aceea, Sfinții Părinți, Vasile cel Mare, Papa Damasus etc., și sinodul din Sardica și conciliul din Efes au crezut necesar să adauge noi declarații credinței stabilite la Niceea. Să nu se spună: Ar fi trebuit să ne mulțumim cu declarația de la Efes, fiindcă ereticii nu o admit, iar sfântul Chiril în scrisoarea adresată orientalilor, precum și Proclus de Constantinopol și Ioan de Antiohia, au recunoscut necesitatea unor noi explicații. Nu trebuie deci să privim ca pe o noutate *Tomul către Flavian* al venerabilului episcop al Romei. În realitate, Leon nu a schimbat cu nimic mărturisirea de credință a Sfinților Părinți²⁴⁸. Pentru a îmbogăți argumentarea, alocuțiunea conține în final un dosar patristic, texte extrase din: Vasile cel Mare²⁴⁹, Atanasie cel Mare²⁵⁰, Ambroziu de Milano²⁵¹, Grigorie de Nazianz²⁵², Ioan Gură-de-Aur²⁵³, Flavian de Antiohia²⁵⁴, Chiril de Alexandria²⁵⁵.

Această sesiune a rămas celebră, iar în jurul ei s-au construit foarte repede legende, una dintre ele fiind povestită de Amédée Thierry²⁵⁶: „Sesiunea a cincea a rămas celebră în antichitate. [...] Legenda povestește că episcopii întruniți în jurul sarcofagului sfintei Eufemia, neputând să cadă de acord pentru redactarea unei formule dogmatice, s-au înțeles să se supună judecății sfintei. Fiecare partidă, ereticii de o parte, catolicii de cealaltă, a redactat propria formulă pe două suluri de hârtie separate care, spre seară, au fost depuse la căpătâi în sarcofag, care a fost apoi încuiat cu cheia și sigilat cu mare

²⁴⁸MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 456-465. Mansi, în documentele conciliare de la Calcedon, așază această alocuțiune la finalul lucrărilor conciliului. În opinia noastră, alocuțiunea a fost prezentată împăratului imediat după semnarea formulei dogmatice, sesiunea a cincea, pentru a justifica necesitatea unei asemenea formule, care nu adaugă și nu înlătură nimic formulei de credință stabilite la Niceea, ci doar clarifică doctrina creștină în scopul combaterii noilor erezii apărute în Biserică. TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, vol. XV, p. 713, crede că alocuțiunea ar fi fost redactată, în latină și apoi tradusă în greacă pentru împăratul Marcian, de către delegația Papei. Argumentația cercetătorului francez rezidă în faptul că alocuțiunea face un mare elogiu *Tomului către Flavian* al Papei Leon și are un stil mult mai elegant decât versiunea latină a celorlalte documente de la Calcedon traduse din greacă.

²⁴⁹VASILE cel Mare, din tratatul *Împotriva lui Eunomius*.

²⁵⁰ATANASIE cel Mare, din discursul al treilea *Împotriva arienilor*.

²⁵¹AMBROZIU de Milano, din *Scrisoarea către împăratul Grațian despre credință*.

²⁵²GRIGORIE de Nazianz, din *Scrisoarea către Cledonius*.

²⁵³IOAN Gură-de-Aur, din *Omilii asupra Evangheliei după sfântul Ioan*.

²⁵⁴FLAVIAN de Antiohia, din tratatul *Teofania*.

²⁵⁵CHIRIL de Alexandria, din *Scrisoarea către Nestorius*.

²⁵⁶A. THIERRY, *Nestorius et Eutychès*, p. 376.

grijă. Apoi adunarea a început să se roage cu stăruință sfintei pentru a-i lumina printr-o revelație și, conform povestirii legendare, rugăciunea comună ar fi durat toată noaptea. În dimineața următoare, episcopii au înlăturat sigiliul și au deschis sarcofagul; atunci un fapt minunat le-a uimit privirile. Sfânta ținea unul dintre cele două suluri în mână, pe când celălalt era aruncat la picioarele sale cu dispreț; cel pe care-l ținea în mână era, firește, formula catolică. O altă variantă a legendei spune că împăratul și arhiepiscopul de Constantinopol fiind invitați să se minuneze de această întâmplare, Eufemia, și-a ridicat brațul și le-a întins sulul ce conținea formula de credință ortodoxă. Această legendă, culeasă ulterior de istoricii mai puțin scrupuloși în privința veridicității, a devenit repede atât de populară încât patroana Calcedonului nu este pictată decât cu un sul în mână, ca o sibilă ce călăuzește conciliile ecumenice în direcția sfintelor dogme”.

Formula dogmatică de la Calcedon reprezintă culmea spre care converg diferitele tradiții teologice care au marcat primele cinci secole din istoria Bisericii. Este evocată tradiția predicii apostolice, cristalizarea mărturisirii de credință la Niceea și Constantinopol, aprobarea condamnării învățaturii lui Nestorius și Eutihie, învățătura și tradiția patristică. De asemenea, arhiepiscopul Romei, Leon I, chiar dacă de la distanță, prin delegații săi și prin *Tomul către Flavian*, este reamintit ca fiind purtătorul tradiției petriniene instituite de însuși Mântuitorul pentru a-i întări pe frații în credință (Lc 22, 32). Economia mântuirii și misterul îndumnezeirii omului, patrimoniul teologic și doctrinar propovăduit de alexandrini, antiohieniși capadocieni sunt aici îmbinate în vederea unui compromis acceptat de toate Bisericile, chiar dacă ilirienii și palestinienii acceptă mai greu unele expresii, prea radicale în gândirea lor, întâlnite în *Tomul către Flavian*.

Totuși, formula dogmatică de la Calcedon nu a reușit să clarifice chiar totul. Rămân încă destule întrebări legate de modul de unire a celor două firi în unica persoană a lui Cristos. Când omul Isus Cristos zace în mormânt, până a treia zi, ziua învierii, ce putem spune despre Dumnezeu Mântuitorul? Când Domnul s-a înălțat la ceruri, în văzul apostolilor, ce putem spune despre omul Isus din Nazaret? Până în zilele noastre planează dificultatea de a vorbi în termeni adecvați despre această unitate, astfel încât să nu denaturăm firea divină când vorbim despre omul Isus, și invers, să nu denaturăm firea umană, când vorbim despre Domnul Isus. Istoria dogmei creștine se va mai

confrunța după Calcedon cu opinii care vor accentua când una, când alta dintre cele două poziții. Însă formula de la Calcedon are meritul de a exista ca un ghid și o amintire a dezbaterilor teologice care au marcat primele veacuri ale creștinismului. Realismul mântuirii noastre este clarificat prin această formulă: ceea ce Cuvântul lui Dumnezeu nu a asumat nu poate fi mântuit. Pe de o parte, trupul asumat de Cristos trebuie să aibă o consistență care să nu compromită unitatea Cuvântului întrupat, iar pe de altă parte, trebuie evitată afirmarea oricărei schimbări în Cuvântul divin și orice confuzie dintre cele două firi. Conciliul de la Calcedon ne lasă cu această întrebare: cum trebuie împăcate aceste două exigențe, cu un caracter cristologic și soteriologic în același timp, indispensabile și, în același timp, cel puțin în aparență, incompatibile?

Teologia latină, prezentă prin *Tomul către Flavianși* susținută de delegația papală, menține, cu o oarecare siguranță terminologică, unitatea celor două firi în unica persoană a lui Cristos. Cuvântul întrupat este adevărat om și Dumnezeu adevărat, fiecare fire își menține proprietățile și ele nu se confundă prin unirea lor. Texte evanghelice permit afirmarea distincției dintre cele două firi în Cristos: omul Isus este obosit de drum (*In* 4, 6), iar ca Dumnezeu dă odihna veșnică celor care cred în el (*In* 11, 25); îi este sete ca om, însă ca Dumnezeu dă apa cea vie (*In* 4, 13-15); moare ca om, părăsit de toți, însă ca Dumnezeu învie a treia zi, după Scripturi (*Lc* 24, 25-27) etc. Aceasta este teologia care a învins la Calcedon. Împăratul Marcian nu dorea decât să pună capăt discuțiilor care îi separau pe creștini în două tabere: susținători ai lui Leon I și susținători ai lui Dioscor. Delegația papală a amenințat de mai multe ori că va părăsi adunarea conciliară în cazul în care teologia lui Leon nu este luată în considerație, iar Dioscor nu e condamnat și demis. Paschasinus, în intervențiile sale, afirmă că vocea Papei trebuie să fie auzită de întreaga Biserică, deoarece însuși sfântul apostol Petru grăiește prin el Bisericii. Astfel s-a ajuns la oprirea definitivă a nestorianismului, a învățăturii lui Eutihie și a oricărei doctrine străine formulării dogmatice stabilite la Calcedon.

III. 6. Sesiunea a șasea, 25 octombrie: aprobarea *formulei dogmatice*

Conciliul ajunge la final. Obiectivele propuse de Leon I și de împăratul Marcian au fost realizate. S-a confirmat condamnarea lui Nestorius și Eutihie a fost înscris în rândul ereticilor, s-a reconsiderat importanța *Tomului către Flavian* având un conținut de credință care poate fi adoptat de toate Bisericile, s-a redactat și aprobat o formulă dogmatică ce nu are ca scop să adauge ceva la elementele de credință conținute în *Crezul Niceno-Constantinopolitan*, nici să înlăture vreunul dintre ele, ci atacă noile erezii apărute în Biserică. Sesiunea a șasea este consacrată votului asupra formula dogmatică și supunerea ei spre aprobare Papei și curții imperiale.

Însuși împăratul, înconjurat de împărăteasa Pulcheria, de comisarii imperiali și de senat, participă la această sesiune. Marcian deschide sesiunea printr-o cuvântare: „De la începutul domniei mele m-am preocupat de păstrarea purității credinței. Însă, din cauza lăcomiei și răutății onora, mulți credincioși au fost duși în eroare. De aceea am convocat acest conciliu, pentru a îndepărta orice eroare și a face lumină, așa încât religia să strălucească în toată splendoarea ei și în viitor nimeni să nu mai îndrăznească să înainteze, despre întruparea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Cristos, păreri diferite de cele ale apostolilor și pe care cei 318 Sfinți Părinți le-au definit pentru posteritate. Toate aceste elemente sunt conținute în *Tomul către Flavian* al lui Leon. Pentru întărirea credinței, și nu pentru a exercita vreo presiune, urmând exemplul lui Constantin, am dorit să asist în persoană la conciliu, pentru ca creștinii să nu mai fie înșelați de părerile greșite; toate eforturile mele au drept scop de a aduce pe toată lumea la aceeași credință, la aceeași religie, ca să mărturisească adevărata credință catolică. Să-mi dea Dumnezeu să văd că acest scop este atins!”²⁵⁷. După o asemenea cuvântare, adunarea conciliară a izbucnit în aplauze și a început să strige: „Să trăiască împăratul! Să trăiască împărăteasa! Să trăiască ortodoxia! Unul este fiul lui Constantin! Marcian, noul Constantin!”.

Arhidiaconul Aetius dă citire formulei dogmatice, care este votată și semnată de cei 452 de episcopi prezenți²⁵⁸. După semnarea documentului,

²⁵⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 129-130.

²⁵⁸Vezi lista episcopilor semnatari, MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 136-169.

împăratul îndeplinește ultimul act administrativ pentru validarea formulei dogmatice: „Sunteți de acord cu această mărturisire de credință pe care ați semnat-o?”. Cu toții au răspuns în cor: „Toți credem acestea, nu există decât o singură credință și o singură voință; suntem de acord cu toții, am semnat toți în unanimitate; toți suntem ortodocși. Este credința Sfinților Părinți, credința apostolilor, credința ortodoxă; această credință a mântuit lumea. Cinste să fie lui Marcian, noul Constantin, noul Paul, noul David! Sunteți pacea lumii! [...] Ați contribuit la întărirea credinței ortodoxe. Viața îndelungată împărătesei! Amândoi sunteți flăcările credinței ortodoxe, datorită vouă pacea domnește pretutindeni. Marcian este noul Constantin, Pulcheria este noua Elena”²⁵⁹. De acum înainte nimănui nu-i este permis să afirme învățături străine referitor la întruparea Cuvântului decât ceea ce a fost predicat de apostoli, transmis de cei 318 Sfinți Părinți de la Niceea și de *Tomul către Flavian* al arhiepiscopului ce guvernează Biserica de pe Scaunul Apostolic, Leon I.

Întreg Imperiul înalță mulțumiri lui Dumnezeu care a acționat în decursul acestui conciliu pentru restabilirea păcii și unității religioase: „Credința catolică fiind proclamată, mai spune Marcian, credem drept și necesar să se înlăture, pe viitor, orice pretext ce produce diviziuni. Prin consecință, oricine ar produce dezordine publice referitor la credință, fie prin organizarea/suscitarea de adunări, fie prin învățături, va fi aspru pedepsit; dacă este o persoană de rând, va fi alungată din orașul imperial; dacă este un dregător, va fi înlăturat din funcție; dacă este cleric, va fi destituit și se va ține seamași de celelalte pedepse civile”. Plini de entuziasm pentru buna credință a împăratului și pentru măsurile luate împotriva răufăcătorilor, adunarea conciliară exclamă din nou: „Nestorius să fie anatema! Eutihie să fie anatema! Dioscor să fie anatema. Sfânta Treime i-a condamnat, Sfânta Treime i-a alungat (din sânul Bisericii)”²⁶⁰.

În cele din urmă, conciliarilor le revine ultima misiune, aceea de a promulga câteva canoane disciplinare printre care trebuia să se stabilească și modul de întemeiere de noi mănăstiri, viața civilă a clerului și călugărilor, împrumutul sau transferul clerului dintr-o Biserică în alta etc. Pentru toate

²⁵⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 169-172.

²⁶⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 173.

acestea, și pentru alte canoane disciplinare, conciliul se va mai întâlni în încă două sesiuni în lipsa împăratului, deoarece era vorba despre probleme strict bisericești. Marcian le cere episcopilor să nu părăsească orașul înaintea votării acestor canoane, sub atenția sporită a comisarilor imperiali, însărcinați să asigure securitatea conciliului până în ultima zi: „Nimeni să nu părăsească sfântul conciliu înainte ca toate problemele să fie lămurite”²⁶¹.

III. 7. Sesiunea a șaptea și a opta, 26-27 octombrie: reglarea conflictelor

Odată ce a fost soluționată problema lui Eutihie, a lui Dioscor și a celor care au produs marea dezordine la „tâlhăria de la Efes”, le revine acum conciliarilor să se pronunțe, prin canoane disciplinare, și asupra unor probleme urgente, interne Bisericii: situația episcopilor implicați în „tâlhăria de la Efes” și care au cerut revenirea în sânul Bisericii, situația clericilor care au aderat la învățăturile eronate ale lui Nestorius și Eutihie, situația aliaților lui Dioscor care, după condamnarea liderului lor, cer revenirea în comuniunea Bisericii, rezolvarea unor probleme organizatorice, administrative și disciplinare pentru bunul mers al Bisericii.

În primul rând este prezentat cazul conflictului apărut între Maxim de Antiohia și Iuvenal de Ierusalim, legat de teritoriul jurisdicțional al fiecăruia. La conciliul de la Niceea fusese recunoscut, în canonul 7, primatul onorific al episcopului de Ierusalim asupra episcopului de Cezareea din Palestina, chiar dacă acesta din urmă păstra drepturile unui episcop mitropolitan. Iuvenal însă dorea să-și extindă jurisdicția și asupra Antiohiei, consacrand episcopi în teritorii aparținând episcopului de Antiohia: Fenicia și Arabia. Deja Chiril de Alexandria se opusese unui asemenea „abuz de putere”. La Calcedon, după discuții, cei doi episcopi au prezentat adunării o soluție împăciuitoare: scaunul episcopal de Antiohia să aibă jurisdicție asupra celor două episcopii din Fenicia și asupra Arabiei, episcopului de Ierusalim revenindu-i trei episcopii palestinieni. Adunarea episcopilor și delegația imperială aprobă aceste

²⁶¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 177.

propunerii și cazul este încheiat²⁶². Gustave Bardy vede în această decizie conciliară crearea unui nou Patriarhat dependent de cel al Antiohiei²⁶³.

Al doilea dosar adus în discuție este „cazul lui Teodoret de Cyr”. Dioscor, din cauza prieteniei cu Nestorius manifestate deschis și a divergențelor față de Chiril, l-a destituit și condamnat la „tâlăria de la Efes”. Deoarece nici Leon, nici sinodul roman din 449 nu au acceptat deciziile de la Efes din același an, Teodoret a putut participa la Calcedon, unde a luat cuvântul în apărarea sa: „Am înaintat o plângere împăratului și un memoriu delegației romane; doresc să se dea citire acestor două documente, care vă vor face cunoscută gândirea mea”. Episcopii nu-i cer decât să rostească anatema asupra lui Nestorius și el va fi reabilitat în funcțiile ecleziastice. În fața unei asemenea reacții, Teodoret ia din nou cuvântul: „Prin harul lui Dumnezeu am fost crescut de părinți ortodocși, educația mea a fost una ortodoxă, de asemenea și învățătura mea; eu nu-l condamn doar pe Nestorius și pe Eutihie, ci și pe toți cei care nu gândesc în mod ortodox. [...] În realitate nu afirm nimic dacă ceea ce spun nu este conform adevărului și plăcut lui Dumnezeu. Înainte de toate vin înaintea voastră să vă demonstrez că nu sunt aici pentru a-mi păstra scaunul episcopal sau onorurile episcopale. Am venit aici pentru că am fost defăimat și pentru a vă arăta că sunt ortodox și că rostesc anatema asupra lui Nestorius și Eutihie și asupra oricărui om care învață existența a doi Fii (așa cum o făcea Nestorius). [...] Să fie anatema Nestorius și cel care nu o numește pe Fecioara Maria *Theotókos*-l împarte în doi Fii pe Fiul Unic. Am scris, precum toți ceilalți, la formula de credință a conciliului și la *Tomul către Flavian* al lui Leon; aceasta este credința mea”²⁶⁴. Primii care au fost convingși de sinceritatea și buna credință a episcopului de Tyr sunt comisarii imperiali: „Nu există nicio îndoială referitor la Teodoret: l-a anatematizat pe Nestorius înaintea voastră, iar anterior a fost admis în comuniunea Bisericii de Fericitul arhiepiscop Leon. Nu ne rămâne decât să-l reintegrăm, datorită judecății voastre, în episcopia sa, conform promisiunii lui Leon”²⁶⁵. La această declarație de onestitate răspunde corul conciliarilor: „Teodoret este vrednic de episcopat, Biserica trebuie să-și

²⁶²MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 179.

²⁶³G. BARDY, *Histoire de l'Église*, vol. IV, p. 237.

²⁶⁴MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 188-189.

²⁶⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 189.

redobândească învățătorul său în ortodoxie”²⁶⁶. Astfel Teodoret redobândește scaunul episcopal de Cyr prin decizia unanimă a conciliului de la Calcedon. În adunarea conciliară mai existau alți trei episcopi suspectați de filo-nesorianism, Sofronie de Constantina, Ioan de Germanicia în Siria și Amfilohus de Side în Pamfilia, cărora li se cere să rostească anatema împotriva lui Nestorius, lucru pe care-l fac fără ezitare.

În sfârșit, un ultim dosar de importanță majoră era „cazul Ibas”, episcop destituit de Teodoret la „tâlhăria de la Efes”. Episcopul de Edesa se prezintă înaintea conciliului pentru a cere reabilitarea sa. După ce s-a dat citire proceselor verbale în care era expus cazul lui Ibas, în cele din urmă comisarii imperiali cer să se dea citire și deciziilor luate la Efes în 449. Printre capetele de acuzare împotriva episcopului de Edesa sunt amintite: ar fi vândut vase prețioase din custodia Bisericii din Edesa, iar cu prețul obținut ar fi trebuit să răscumpere niște prizonieri, însă episcopul nu a putut justifica o bună parte din banii obținuți din vânzări; un credincios ar fi donat Bisericii un potir ornat cu pietre scumpe, însă Ibas nu l-a așezat în tezaurul Bisericii și nu se știe ce s-a făcut cu el; episcopul ar fi pretins bani pentru a face sfințiri de preoți; ar fi vrut să consacre episcop un diacon, Abraham, recunoscut pentru relațiile sale de complicitate cu un magician; l-ar fi sfințit preot pe un anume Valencius, cunoscut pentru viață imorală și scandaloasă; l-ar fi consacrat episcop pe unul din nepoții săi, Daniel, cunoscut și el pentru viață ușuratică; ar fi folosit bunurile bisericești în scopuri familiale; este acuzat de nestorianism etc. Pe scurt, acuzațiile împotriva episcopului de Edesa ating ortodoxia, abuzul de putere și simonia. Ibas protestează și propune adunării conciliare să se pronunțe asupra invalidității documentelor de la Efes, deoarece acest sinod a fost condamnat de la început de Papa Leon, iar documentele și deciziile nu au fost niciodată acceptate unanim în Biserică. Propunerea a plăcut conciliarilor și au votat unanim propunerea lui Ibas. La insistențele conciliarilor care-i cereau să-i anatematizeze pe Nestorius și Eutihie, Ibas declară: „L-am anatematizat deja pe Nestorius și doctrina lui; acum îl anatematizez de o mie de ori. Anatema să fie Nestorius, Eutihie și toți monofiziții; îi anatemez pe toți cei care nu cred precum acest conciliu”²⁶⁷.

²⁶⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 189.

²⁶⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 268-269.

Președintele conciliului, Paschasinus, și delegația papală, după discuții și interogatorii publice, recunosc nevinovăția și ortodoxia episcopului de Edesa și cer reabilitarea lui pe scaunul episcopal, votată unanim de conciliari.

Au urmat alte câteva subiecte mai ușor de rezolvat, legate de conflicte interpersonale, cum ar fi litigiul între cei doi episcopi de Efes, Bassianus și Ștefan, sau între episcopii Eunomius de Nicomedia și Anastasie de Niceea, sau soarta lui Nonnus, episcopul care i-a succedat lui Ibas etc.

III. 8. Sesiunea a noua, 29-31 octombrie: canoanele de la Calcedon

Scopul întrunirii conciliilor în antichitatea creștină era, în primul rând, acela de a da un răspuns oficial din partea Bisericii noilor erezii apărute în istorie, iar în al doilea rând decretarea unor canoane bisericești, cu putere de lege, pentru reglementarea problemelor administrative cu care se confrunta Biserica din antichitate. Calcedonul nu face excepție de la această regulă. După ce s-a reglementat problema spinoasă a doctrinei, datorită formulei dogmatice, după ce s-au reglementat conflictele interpersonale, conciliarii au trecut la votarea canoanelor disciplinare, pentru a evita producerea unor noi conflicte pe viitor. În sesiunea din 29-31 octombrie, conciliul votează 30 de canoane²⁶⁸, dintre care unele au fost unanim acceptate și votate, pe când altele au întâmpinat mari dificultăți. În cele ce urmează redăm traducerea canoanelor și unele note explicative, pentru a înțelege spiritul în care au fost redactate și propuse ca legi normative pentru întreaga Biserică.

Canonul 1: Despre respectarea canoanelor conciliare. *Toate canoanele și decretale Sfinților Părinți votate până acum la concilii trebuie să aibă putere de lege.*

Tradiția Bisericii a păstrat toate canoanele conciliare, începând cu cele de la Niceea, la care se făcea referință atunci când interveneau probleme de

²⁶⁸Referitor la numărul canoanelor, tradiția manuscrisă este foarte variată: unele manuscrise ne transmit 30 de canoane, iar altele 28, însă cifra admisă de majoritatea manuscriselor este 27. Canonul 28 a produs cele mai multe discuții încă de la votarea lui, canon care nu a fost niciodată acceptat de Papa Leon și care a fost votat în absența lui Paschasinus, președintele conciliului, și a delegației papale; vezi tradiția manuscriselor în: MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 357-422.

ordin disciplinar în interiorul Bisericii²⁶⁹. Părinții de la Calcedon s-au inspirat din această colecție pentru stabilirea canoanelor ce vor avea putere de lege după aprobarea lor oficială de către puterea imperială și de către reprezentanții Papei²⁷⁰. Chiar și canoanele decretate la sinoade nerecunoscute drept concilii ecumenice, de pildă Neocezarea, Ancyra, Gangres și Antiohia, primesc la Calcedon, datorită acestui canon, recunoaștere oficială și putere de lege. Împăratul Iustinian va putea spune mai târziu: „Venerăm deciziile dogmatice ale primelor patru concilii ecumenice precum Sfânta Scriptură, iar canoanele decretate sau aprobate le respectăm ca literă de lege”²⁷¹.

Canonul 2: Despre episcopii care practică simonia. *Dacă un episcop sfințește un preot vrând să obțină o indemnizație financiară, dacă vinde un har ce nu trebuie vândut niciodată și consacră un episcop, sau un co-episcop, sau un preot, sau un diacon, sau un oarecare cleric, sau dacă, din sentimentul înjositor al lăcomiei, oferă postul de econom, sau de exorcist, sau de catehet, sau de oricare alt slujitor al Bisericii, primind bani în schimb, dacă fapta este dovedită, riscă să-și piardă propria slujbă, iar celui care a fost sfințit astfel sfințirea sau slujba pe care a cumpărat-o nu-i va servi la nimic, deoarece va pierde demnitatea sau slujba obținută astfel cu bani. Dacă cineva încurajează acest comerț rușinos și interzis, dacă este cler își va pierde slujba, iar dacă este monah sau laic va fi lovit de anatemă.*

Canonul 2 de la Calcedon condamnă explicit simonia. Principalele acuzații împotriva episcopului de Edesa, Ibas, erau referitoare la simonie. În această situație se aflau mai mulți demnitari ecleziastici. Paladius, în *Viața sfântului Ioan Gură-de-Aur*, vorbește despre marele scandal cauzat de

²⁶⁹C. JUSTEL, *Codex canonum Ecclesiac Africanac*, Paris, A. Pacard, 1615, în prefață, p. 3-43, spune că Sfinții Părinți au catalogat conciliile după o anumită ordine, iar canoanele le-au înscris dându-le numere neîntrerupte. Astfel avem: Niceea, canoanele de la 1 la 20; Ancyra, de la 21 la 45; Neocezarea, de la 46 la 59; Gangra, de la 60 la 79; Antiohia, de la 80 la 104; Laodiceea, de la 105 la 163; Constantinopol, de la 164 la 167.

²⁷⁰Am arătat pe parcursul acestui studiu că Părinții conciliari au făcut deseori apel la diferite canoane bisericești pentru rezolvarea problemelor disciplinare cu care se confrunta Biserica la începutul secolului al VI-lea: de pildă, la sesiunea din 17 octombrie, arhidiaconul din Constantinopol a dat citire canonului 5 decretat la sinodul din Antiohia, canon ce a fost reținut și la Calcedon; de asemenea, în finalul lucrărilor conciliare se dă citire canoanelor patru și șase de la Niceea, trei canoane de la Constantinopol I etc.

²⁷¹K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, p. 772.

practica simoniei în Biserica din Asia: Antonin de Efes stabilise deja ca regulă perceperea unei taxe pentru consacrările episcopale în funcție de veniturile scaunului episcopal pentru care era consacrat. Ioan Gură-de-Aur, în urma unui sinod ținut la Efes în acest scop, a demis șase episcopi ce obținuseră această demnitate oferind sume de bani. Părinții conciliari stabilesc, fără concesi, că niciun post de slujire în Biserică, de la episcop și până la ultimul slujitor bisericesc, nu se obține cu bani. Putem remarca precizia termenilor utilizați în desemnarea funcțiilor ecleziastice: ἄξιας, pentru desemnarea propriu-zisă a demnității bisericești ierarhice, și φρονίσματος, pentru desemnarea slujirilor temporale; de asemenea termenul χειροτονούμενος desemnează exclusiv consacrarea clericilor, iar προβάλλοιτο este utilizat pentru desemnarea posturilor temporale; în sfârșit, prin expresiile ἐν κλήρωσι τινά τοῦ κληρονόμου sunt desemnate toate persoanele, clerici și laici, aflate în slujba unei Biserici, numele lor fiind înscrise în catalogul Bisericii în slujba căreia au fost consacrate sau numite de ierarhia bisericească.

Canonul 3: *Despre asistența socială a celor nevoiași. A ajuns la cunoștința sfântului conciliu că unii membri ai clerului, din dorința unui câștig rușinos²⁷², închiriază bunuri de tot felul și se ocupă, pentru a obține o retribuție financiară, de lucruri lumești și, neglijând slujirea lui Dumnezeu, frecventează casele oamenilor din lume, în scopul câștigului de bani, pentru gestionarea bunurilor. De aceea, sfântul și marele conciliu a decis că pe viitor niciun episcop sau cleric sau monah nu trebuie să închirieze bunuri sau să se ocupe de afaceri sau să accepte gestiunea bunurilor materiale; excepție se face totuși în cazul în care cineva este obligat prin lege să accepte tutela minorilor sau când episcopul orașului însărcinează, din iubire față de Dumnezeu, pe cineva să aibă grijă de orfani sau de văduvele fără apărare sau de persoanele care au în mod deosebit nevoie de ajutorul Bisericii. Dacă pe viitor cineva încalcă această lege, trebuie să fie pedepsit conform legilor bisericești.*

²⁷²Părinții conciliari au vie în memorie exemplul sfântului CIPRIAN de Cartagina care, în lucrarea *Delapsis* 6, semnalează episcopi ce acționează, pentru a obține profit financiar, împotriva consacrării lor și se ocupă de afaceri lumești. Același Ciprian, în corespondența sa, *Scrisoarea* 67, 6, denunță abuzul unui episcop ce a numit un preot ca tutore în scopul obținerii moștenirii familiale. EUSEBIU de Cezareea, în *Istoria bisericească*, VII, 30, expune scandalul produs de Paul de Samosata în Biserica din Antiohia, când acesta acceptă o sarcină civilă, mândrindu-se mai mult de a fi un demnitar lumesc decât de a fi episcop.

Acest canon reia aproape cuvânt cu cuvânt un extras din discursul împăratului Marcian, ținut în cadrul celei de-a șasea sesiuni conciliare. Textul conciliar nu face decât să adauge trei lucruri explicative: un cleric poate să accepte tutela minorilor și să se ocupe de văduve și de orfani doar în cazul în care sunt obligați prin lege, sau dacă sunt însărcinați de episcop, sau dacă aceste văduve sau orfani sunt fără apărare. Înainte de conciliul de la Calcedon, canoanele apostolice șapte și douăzeci interzic episcopilor, preoților și diaconilor să aibă funcții civile. De asemenea, sinodul de la Elvira, în canonul 19, stabilește că slujitorii Bisericii nu au voie să părăsească reședința pentru a ocupa funcții civile. Un alt sinod ținut la Hipona și unul la Cartagina interzic celor din ierarhie să fie tutori sau să obțină câștiguri financiare prin afaceri personale. Lista abuzurilor este mult mai lungă în Biserica din antichitate, iar canonul 3 de la Calcedon nu face decât să pună degetul pe o rană sângerândă în scopul de a o vindeca.

Clericii și monahii, prin statutul lor și prin încrederea populației, sunt susceptibili să cadă la tot pasul în asemenea abuzuri²⁷³. Totuși, canonul prevede și excepția: episcopul locului este singurul autorizat să ofere dispense clerului, doar pentru a veni în ajutorul nevoiașilor înscrși în registrele Bisericii²⁷⁴. Activitatea caritativă este o determinantă fundamentală a creștinismului, pe care o întâlnim încă din perioada apostolică. La sinodul din Antiohia, canonul 25 descrie una din atribuțiile episcopului, aceea de a numi persoane competente în administrarea bunurilor materiale ale Bisericii pe care o păstorește în folosul nevoiașilor ei. Atanasie de Alexandria menționează clericii însărcinați cu asistența socială a văduvelor²⁷⁵, sau pâinea care trebuie să ajungă pe masa fecioarelor consacrate²⁷⁶, a orfanilor și a văduvelor²⁷⁷.

²⁷³Sfântul IERONIM semnalează, în: *Scrisoarea* 60, 11 (Migne, *Patrologia latina* 22, col. 596), cazul unor monahi pe care i-a cunoscut personal și care s-au îmbogățit mai mult la mănăstire decât dacă ar fi rămas în lume, iar alții, după ce au intrat în mănăstire, și-au păstrat același simț al afacerilor lumești (*Scrisoarea* 125, 16, Migne, *Patrologia latina* 22, col. 1076).

²⁷⁴Papa Corneliu, în jurul anului 250, menționează mai mult de 1500 de persoane înscrise în registrele Bisericii din Roma care necesită asistență socială, vezi EUSEBIU de Cezareea, *Istoria bisericăscă*, VI, 43. Sfântul Ioan Gură-de-Aur spune că în Biserica din Antiohia existau mai bine de 3000 de persoane care beneficiau de asistența socială a Bisericii. Sfântul AUGUSTIN, în *Scrisoarea* 122, 2, reamintește clerului datoria de a veni în ajutor celor nevoiași. Episcopii încredințau acest serviciu diaconilor.

²⁷⁵ATANASIE de Alexandria, *Historia arianorum*, 61, Migne, *Patrologia graeca* 25, col. 765.

²⁷⁶ATANASIE de Alexandria, *Epistola encyclică*, 4, Migne, *Patrologia graeca* 25, col. 229.

Canonul 4: Despre monahi și viața monahală. *Cei care trăiesc o viață cu adevărat monahală, trebuie să fie respectați cum se cuvine. Însă deoarece pentru unii viața monahală nu este decât un pretext și nu fac decât să semene vrajba în interiorul Bisericii și a Statului, se mută dintr-un oraș în altul fără nicio rușine și doresc chiar să-și construiască mănăstiri proprii, conciliul a decis că nimeni nu va putea, indiferent unde s-ar afla, să construiască sau să stabilească o mănăstire sau o biserică fără consimțământul episcopului orașului; pe lângă aceasta, monahii de la țară și din orașe să fie supuși episcopului, să îndrăgească pacea, să se dedice postului și rugăciunii și să rămână acolo unde au fost desemnați; să nu se ocupe de afacerile Bisericii sau de lucrurile lumești și să nu-și părăsească mănăstirile decât atunci când episcopul orașului le-o cere în caz de necesitate; să nu fie acceptat în mănăstiri niciun sclav pentru a deveni monah fără permisiunea stăpânului său. Cel care încalcă această prescripție trebuie să fie excomunicat, pentru ca numele Domnului să nu fie hulit. Episcopul locului este cel care trebuie să supravegheze riguros mănăstirile.*

Aluzia acestui canon este evidentă: cei vizați sunt Eutihie și monahii care-l susțin. Secolul al V-lea suferă de o delăsare a vieții monahale, iar începuturile instituției vieții monahale, cu figurile lor emblematice, Antonie și Pahomie, sunt departe de a fi imitate. Pustiul Egiptului devine o pepinieră de mănăstiri, spiritul eremitic lăsând locul cenobitismului. Mulți intrau în viața monahală pentru alte scopuri decât trăirea intimității cu Dumnezeu dorite de fondatorii ei: ascensiunea ierarhică era râvnită de mulți, precum și implicarea în afacerile lumești prin moșteniri obținute de la credincioși. Monahii se mutau din loc în loc, sub diferite pretexte, și se stabileau acolo unde traiul era mai comod²⁷⁸. Canonul de la Calcedon interzice construirea de noi mănăstiri fără acordul episcopului locului.

²⁷⁷ ATANASIE de Alexandria, *Apologia de fuga sa*, 6, Migne, *Patrologia graeca* 25, col. 652.

²⁷⁸ Este vorba despre acei monahi care uneori își dădeau misiuni oficiale: de pildă delegația ce trebuia să ajungă la Teodosie I pentru a domoli spiritele referitor la insultele aduse statului din Antiohia, în 387, tip de activitate interzis în 390 de *Codul teodosian*, 16, 3, 2, iar Arcadius, în 398, condamnă îndrăzneala monahilor care au produs dezordini publice. La Efes, în 449, și la Calcedon, Eutihie vine cu o armată de monahi pentru a-l susține. Am văzut că la Efes, doar intervenția armatei și violențele monahilor au dat câștig de cauză lui Dioscor și Eutihie. La Calcedon, monahii, laicii și clericii neinvitați la conciliu erau ținuti departe de locul dezbaterilor conciliare, paza și securitatea fiind asigurate de comisia imperială. Sfântul BENEDICT, *Reguli*

De asemenea, viața monahală prezentă pe teritoriul unei episcopii este supusă ordinariului, care „trebuie să supravegheze riguros mănăstirile”. Vedem, atât în Orient, cât și în Occident, o tendință majoră de menținere a privilegiilor episcopale. Cazul concret discutat la Calcedon era cel al susținătorilor lui Eutihie, monahi care s-au sustras jurisdicției episcopului Anatolie de Constantinopol, pe care-l acuzau de nestorianism. Paternitatea spirituală și jurisdicțională a episcopului locului îi acoperă pe toți credincioșii aflați pe teritoriul episcopiei lui. Istoria ne-a arătat însă că s-au găsit întotdeauna căi pentru a se sustrage unei asemenea reguli: de pildă, fondatorul mănăstirii putea alege episcopul în jurisdicția căruia dorea să-și înscrie obștea, fapt vizibil în momentul consacrării mănăstirii de către episcopul ales de fondator, deseori fiind un mitropolit sau Patriarh, cei mai râvniți fiind Patriarhii Romei²⁷⁹ și ai Constantinopolului, în detrimentul episcopilor ordinari ai locului.

Canonul 5: Despre episcopii și clericii „ambulanți”. *Cât despre episcopii și clericii care merg dintr-un oraș în altul, trebuie să li se aplice canoanele decretate referitor la ei de Sfinții Părinți.*

Situația provocată de Bassian, despre care s-a vorbit spre finalul lucrărilor conciliare, pare să fi provocat redactarea acestui canon. În realitate, episcopilor și clericilor care își formaseră un obicei în a călători pretutindeni, părăsind pentru perioade destul de îndelungate episcopia ce le este încredințată spre păstorie, li se cere să se conformeze cu cele decretate de Sfinții Părinți de-a lungul primelor secole ale creștinismului.

Canonul 6: Despre cei hirotoniți fără a fi integrați într-un corp eclezial. *Nimeni nu trebuie să fie hirotonit, nici preot, nici diacon, nici cleric, dacă mai întâi nu aparține unei Biserici, la țară sau în oraș, sau unui martirium-μαρτυρίω, sau unei mănăstiri. Pentru cei care au fost hirotoniți fără o destinație precisă, sfântul conciliu decide că hirotonirea conferită astfel este*

monahale, 1, vorbește despre acești monahi numindu-i „ambulanți” și spune că transportă cu ei scandalul vieții lor dezordonate.

²⁷⁹Cu deosebire între secolele V-VIII, Papii s-au bucurat de un asemenea privilegiu. Cea mai veche așezare monahală pusă sub jurisdicția directă a Scaunului Romei este cea fondată de sfântul Cezar la Arles. În Franța, între secolele al VII-lea și al VIII-lea, devine aproape o tradiție plasarea mănăstirilor sub jurisdicția Romei.

fără valoare și că, pentru a-l face de rușine pe cel care a săvârșit o astfel de hirotonire, aceia nu-și vor putea exercita nicăieri funcțiile.

Canonul 6 de la Calcedon dorește să preîntâmpine cazurile, destul de des întâlnite în Biserica timpurie, clericilor fără atașament și misiune precisă într-o biserică, sau într-un sanctuar, sau într-o mănăstire. Sunt considerați hirotoniți valid doar cei care ocupă un post pastoral unde-și pot exercita funcțiile bisericești²⁸⁰. În tradiția monahală din antichitatea creștină nu exista obiceiul ca monahii să intre în rândul clerului prin hirotonire. Progresiv constatăm că în fiecare mănăstire se instalează obiceiul conform căruia un monah este hirotonit ieromonah, în scopul îndeplinirii cultului divin. Nici acest canon nu s-a bucurat de o rigurozitate excesivă în aplicarea lui. Astfel, în Evul Mediu apar tradițiile *ordinationes absolutae* și *ordinationes ad missam*²⁸¹, care au condus la rectificarea și reformularea canonului din Calcedon la conciliul tridentin²⁸².

Canonul 7: *Despre clericii care acceptă funcții civile. Cei care au intrat în cler sau în viața monahală nu trebuie să îndeplinească serviciul militar sau să accepte vreo funcție civilă; cei care au îndrăznit să facă acest lucru și care nu s-au căit, părăsindu-și astfel vocația pe care au ales-o de dragul lui Dumnezeu, trebuie să fie anatematizați.*

Aproape același este și conținutul unui canon apostolic, canonul 83, care prevedea doar demiterea clericilor din funcțiile bisericești în cazul în care au acceptat și sarcini civile²⁸³, pe când la Calcedon legea e mai aspră: făptașii care nu se căiesc sunt amenințați cu excomunicarea. Unii comentatori afirmă că acest canon îi ataca pe acei monahi care abandonau slujirea lui Dumnezeu pentru a îmbrăca haina militară.

Canonul 8: *Despre clericii, monahii și laicii rebeli. Preoții caselor de săraci, ai mănăstirilor și ai capelelor martirilor trebuie să rămână sub jurisdicția episcopului orașului unde se află și nu trebuie să ducă o viață trufașă și*

²⁸⁰ Vezi G. DIX, *Le ministère dans l'Église ancienne*, Neuchâtel-Paris, Delachaux et Niestlé, 1955.

²⁸¹ Adică fără nici o apartenență eclezială și doar pentru celebrarea liturghiei divine.

²⁸² Vezi L. OTT, *Le sacrement de l'ordre*, Paris, Cerf, 1971.

²⁸³ Vezi TERTULIAN, *De corona*, 12, Migne, *Patrologia latina* 2, col. 109.

răzvrătită împotriva propriului lor episcop; celor care vor îndrăzni, într-un mod sau altul, să încalce această prescripție și să nu se supună episcopului lor, li se vor aplica pedepsele canonice, dacă sunt preoți, iar dacă sunt monahi sau laici, vor fi excomunicați.

Prima parte a acestui canon ne dă de înțeles că cei vizați de această prescripție sunt doar preoții care nu se supun episcopului locului. Cea de-a doua parte, însă, unde sunt amintiți laicii și monahii nesupuși, ne face să înțelegem că nu doar preoții sunt vizați de pedepsele acestui canon, ci și monahii și laicii care sunt ținuti să dea ascultare episcopului de care aparțin. Pedepșa acestora din urmă este excomunicarea, pe când celor dintâi li se aplică doar destituirea din funcțiile bisericești.

Canonul 9: *Despre reglementarea litigiilor interne Bisericii. Dacă doi preoți sunt în proces, nu trebuie să recurgă la tribunalul civil, ci să se supună judecății episcopului lor sau, dacă episcopul dorește, să recurgă la arbitri acceptați de ambele părți. Dacă cineva acționează împotriva acestei prescripții, să fie lovit de pedepsele canonice. Dacă un preot este în proces împotriva propriului său episcop sau împotriva unui episcop străin, trebuie să se adreseze sinodului eparhiei. În sfârșit, dacă un episcop sau un preot se află în proces împotriva episcopului mitropolitan al provinciei, trebuie să se adreseze fie mitropolitului superior, fie scaunului Constantinopolului.*

Conflictele apărute între doi preoți, un preot și un episcop, un preot sau un episcop și mitropolit se rezolvă în interiorul Bisericii. Deja în prima *Scrisoare către Corinteni*, capitolul șase, sfântul Paul vorbește despre conflicte de această natură și îi îndeamnă pe creștini să rezolve problemele interne în Biserică, fără a ajunge la ușile tribunalelor civile. *Constituțiile apostolice* îi îndeamnă, de asemenea, pe episcopi să reglementeze toate conflictele bisericești înainte de a ajunge în tribunalele păgânilor. Soluția ideală este aceea de a se ajunge la un acord binevoitor. Episcopul, sfătuit de preoți colaboratori, va analiza cazul și, după ce a ascultat ambele părți, va rosti judecata²⁸⁴, care are putere de lege²⁸⁵. Sfântul Augustin, chemat să rezolve

²⁸⁴Vezi *Constituțiile apostolice* II, 37, 45, 47, 49-51, în: *Sources chrétiennes* 320, p. 262-298.

²⁸⁵Conform mărturiei istoricilor bisericești, SOZOMEN, *Istoria bisericească*, I, 9 și EUSEBIU de Cezareea, *Viața lui Constantin*, IV, 27, Constantin cel Mare ar fi acordat părților să recurgă la judecata episcopului.

problemele judiciare ale credincioșilor, dar și ale ereticilor, era asaltat de acest tip de lucruri, ce-i ocupau o mare parte din timp, de aceeași-a luat un ajutor laic, iar sfântul Martin de Tours a delegat un preot din anturajul său pentru această sarcină. Când litigiile între creștini nu erau de ordin bisericesc, episcopii suprasolicitați acceptau să transfere dosarele în instanțele judecătorești civile²⁸⁶. De altfel, canonul de la Calcedon, prin utilizarea termenului *πρότερον*, *mai întâi*, nu exclude recurgerea la tribunalele civile. Doi creștini pot ajunge la aceste tribunale doar după ce a fost explorat tot potențialul bisericesc și după ce s-a încercat să se ajungă la o înțelegere înaintea episcopului. Împăratul Iustinian, ținând cont de acest canon decretează: „Dacă cineva este în proces cu un preot, un monah, o diaconesă sau o monahie, sau cu persoane care duc o viață ascetică, trebuie să se adreseze mai întâi episcopului părții adverse, care va avea dreptul să decidă. Dacă ambele părți sunt satisfăcute de judecata episcopului, aceasta va fi aplicată de judecătorul imperial al locului. Dacă una dintre cele două părți, în decurs de zece zile, se opune deciziei, judecătorul imperial al locului va decide asupra cazului” (*Novela*²⁸⁷ 123, 21).

Finalul canonului, *să se adreseze fie mitropolitului superior, fie scaunului Constantinopolului*, nu poate decât să șocheze urechile delegației Romei. Scaunul Apostolic a încercat, timp de mai multe pontificate, să pretindă această autoritate supremă, chiar și jurisdicțională, în întreaga Biserică. Nici episcopii Constantinopolului nu au fost mai prejos, încercând să profite de orice circumstanță pentru a-și întări autoritatea. Teodoret de Cyr ne arată cum Ioan Gură-de-Aur, devenit episcop de Constantinopol, încearcă să-și extindă autoritatea până în Tracia și vizitează Efesul pentru a restabili ordinea după ce avuseseră loc mari neînțelegeri²⁸⁸, iar Socrate ne spune că Atticus de Constantinopol merge mai departe, consacră doi episcopi mitropolitani la Filipopolis și răspunde solicitării credincioșilor din Troas de

²⁸⁶ Este cazul sfântului Atanasie, acuzat de omor, căruia i se cere să se prezinte înaintea judecătorului civil Dalmatius. El nu protestează, și își pregătește apărarea, cfr. *Apologia contra arianos*, 65.

²⁸⁷ *Novellae* sunt legi imperiale promulgate de împăratul bizantin, începând cu Iustinian. Acest termen apare, începând cu sec. al VI-lea, pentru a desemna pachetul de 154 de legi imperiale promulgate de Iustinian și adunate în *Corpus iuris civilis*, vezi G. TATE, *Justinien. L'épopée de l'Empire d'Orient (527-565)*, Paris, Fayard, 2004.

²⁸⁸ TEODORET de Cyr, *Istoria bisericească*, V, 28, Migne, *Patrologia graeca* 82, col. 1272.

a le consacra un episcop²⁸⁹. Episcopul de Constantinopol consacră patru mitropoliți ai provinciei din Pont. De asemenea, patru episcopi de Gangra sunt consacrați tot la Constantinopol și credincioșii din Cezareea cer tot Constantinopolului un mitropolit²⁹⁰. Totuși, chiar dacă episcopul de Constantinopol este numit explicit, ar fi fost o prea mare încălcare a canonului 6 de la Niceea, care subliniază faptul că fiecare Patriarh își manifestă deplin jurisdicția asupra provinciei bisericești.

De asemenea, când un litigiu intern Bisericii apărea în Occident era evident că nimeni nu se putea adresa episcopului de Constantinopol fără a ține seama de Patriarhul Romei, recunoscut la conciliul de la Constantinopol ca fiind primul în ierarhia onorifică. Cu siguranță, finalul acestui canon are în vedere Biserica răsăriteană, ai cărei episcopi veneau toți la Constantinopol pentru rezolvarea problemelor curente. De multe ori se întâmpla ca împăratul să-i încredințeze episcopului locul cazurile expuse, iar acesta lua decizii după întrunirea sinodului episcopilor. Astfel s-a ajuns la tradiția de a supune Constantinopolului judecata pentru litigiile interne Bisericii fără să se mai țină cont de propriul mitropolit. Este de menționat și faptul că la această sesiune, unde s-a votat canonul 9, nici delegația Papei, niciun alt episcop latin nu sunt prezenți.

Canonul 10: Despre înscrierea preoților în catalogul unei singure biserici. *Nu este permis unui preot să fie înscris în același timp în catalogul clerului din două orașe, adică în cel pentru care a fost sfințit la început și în cel unde se află acum, din cauza orgoliului său, fiindcă este mai important. Cei care acționează astfel trebuie să fie reintegrați în Biserica pentru care au fost hirotoniți și doar acolo pot exercita funcțiile bisericești. Însă, dacă cineva a fost transferat dintr-o Biserică într-alta, nu trebuie să mai aibă de-a face cu prima Biserică, sau cu capelele martirilor, sau cu casele săracilor și străinilor care depind de prima lui Biserică. Cel care, după publicarea acestei prescripții a marelui conciliu ecumenic, va îndrăzni să facă ceva care este interzis va trebui, conform deciziei conciliare, să-și piardă postul.*

²⁸⁹SOCRATE, *Istoria bisericească*, VII, 37, Migne, *Patrologia graeca* 67, col. 821.

²⁹⁰SOCRATE, *Istoria bisericească*, VII, 37, Migne, *Patrologia graeca* 67, col. 840.

În antichitatea creștină preoții și episcopii erau aleși din sânul credincioșilor unei parohii, la țară sau la oraș, și erau hirotoniți pentru păstorirea acelei Biserici. Însă de multe ori se întâmpla ca persoana aleasă pentru preoție sau episcopat să fie mult mai bine pregătită decât necesitățile parohiei sau episcopiei din care provenea, de aceea ei găseau cu ușurință alte parohii sau episcopii mai importante, unde se transferau spre a sluji. Canonul interzice acestor persoane să se auto-transfere în alte parohii după bunul lor plac și le cere să rămână atașate slujirii parohiei pentru care au primit hirotonirea. Decizia de la Calcedon reîmprospătează canonul 15 de la Niceea și canonul 1 de la Sardica, unde se prescrie demiterea preoților care aleg o altă parohie, în căutarea puterii și prestigiului. Excepție fac doar cei care au fost transferați, în urma unei înțelegeri prealabile, dintr-o parohie într-alta.

Canonul 11: *Despre săracii care vor să se transfere într-o altă Biserică. Toți săracii, precum și cei care au nevoie de ajutor, trebuie, după o anchetă prealabilă, pentru a se transfera (într-o altă Biserică), să dețină scrisori bisericești sau scrisori de pace, însă nu și scrisori de recomandare, deoarece acestea nu se eliberează decât persoanelor suspecte.*

Două interpretări posibile se pot face referitor la acest canon. Fie conciliul afirmă că primesc scrisori de recomandare doar laicii și preoții care vor să se transfere într-o altă episcopie și sunt loviți de o pedeapsă bisericească, iar din acest motiv, fiind suspecti în ochii celorlalți episcopi, era necesar să aibă asupra lor o scrisoare de recomandare pentru a putea fi primiți în Biserica unde vor să se înscrie; scrisorile bisericești sau scrisorile de pace erau eliberate celor care nu aveau „dosar” la episcopie și asupra cărora nu plana niciun fel de acuzație. Fie conciliarii au în vedere două categorii de credincioși care emigrează în alte Biserici: creștinii de rând, cărora li se eliberau scrisori bisericești sau de pace, și preoții sau laicii mai distinși, cărora li se eliberau scrisori de recomandare. Amândouă interpretările pot fi justificate, însă un studiu de ansamblu al canoanelor calcedoniene tinde să ne îndrepte mai degrabă asupra admiterii celei de-a doua interpretări, după cum vom vedea la canonul 13 și canonul 21.

Canonul 12: *Despre crearea de noi mitropolii. Am auzit că unii, acționând contrar principiilor Bisericii, fac recurs la curtea imperială și împart astfel în*

două, prin promulgarea unor edicte imperiale, o provincie bisericească, astfel încât, din acel moment întâlnim doi mitropoliți în aceeași provincie. Sfântul conciliu decretează ca pe viitor niciun episcop să nu mai acționeze astfel; dacă o va face, va fi pe propria răspundere. Cât despre orașele care au primit, prin scrisoare imperială, titlul de mitropolie, trebuie, precum și episcopul care le guvernează, să se mulțumească doar cu un titlu onorific, iar drepturile propriu-zise trebuie să revină adevăratei mitropolii.

În antichitatea creștină, o provincie bisericească, având în fruntea ei un mitropolit, corespundea unei provincii civile. Atunci când o provincie civilă era, prin decret imperial, împărțită în două, și mitropolia urma același destin. Această procedură a fost stabilită la sinodul de la Antiohia prin canonul 9. La Calcedon Părinții conciliari constată două cazuri: unii episcopi fac plângeri la curtea imperială pentru a înălța episcopia lor la demnitatea de mitropolie, fără să fie vorba despre o metropolă civilă, și într-un oraș care deține titlul de metropolă civilă, episcopul își atribuie cu ușurință titlul bisericesc de mitropolit, revendicând astfel jurisdicția asupra unor episcopii ce nu le aparțin de drept. Conciliarii au în vedere două cazuri precise: Biserica din Beirut, ridicată la cinstea de mitropolie prin decret imperial, și Biserica din Niceea, revendicând teritorii bisericești care nu-i aparțineau de drept. Aceste situații au dus la publicarea canonului 12.

Canonul 13: *Despre preoții și lectorii care merg în alte episcopii. Preoții și lectorii străini nu trebuie în niciun caz să-și exercite funcțiile într-un oraș străin fără să aibă asupra lor o scrisoare de recomandare de la propriul lor episcop.*

Transferul preoților și chiar al lectorilor de la o episcopie la alta este permis doar prin acord reciproc între cei doi episcopi. Scrisoarea de recomandare, după cum am văzut la canonul 11, are scopul de a-l asigura pe episcopul care îl primește pe noul preot sau lector în episcopia ce o păstrează de buna conduită și de ortodoxia acestuia.

Canonul 14: *Despre căsătoria lectorilor și cantorilor. Deoarece în unele provincii este permisă căsătoria lectorilor și cantorilor, sfântul conciliu a decis că niciunul dintre aceștia nu trebuie să ia în căsătorie o femeie eretică; cei care au avut copii după ce au contractat asemenea căsătorii, dacă au botezat copiii*

deja la eretici, trebuie să-i introducă în comuniunea Bisericii catolice; dacă acești copii nu sunt încă botezați, sub nicio formă nu trebuie botezați la eretici și să nu accepte căsătoria lor nici cu un eretic, nici cu un evreu, nici cu un păgân, excepție făcând doar atunci când persoana care se căsătorește cu partea ortodoxă promite să îmbrățișeze credința ortodoxă. Dacă cineva acționează împotriva acestei prescripții a sfântului conciliu, va fi supus pedepselor canonice.

Canonul 27, din canoanele apostolice, permite lectorilor și cantorilor să se căsătorească după ce au primit acest ministeriu în Biserică. Canonul 10 de la sinodul din Ancyra extinde această posibilitate și asupra diaconilor care au revendicat această dorință înaintea sfințirii lor diaconale. Sinodul din Arles, prin canonul 11, interzice căsătoria femeilor creștine cu păgâni, dar nu și a bărbaților cu femei păgâne, iar dacă acest lucru se întâmpla, acele femei erau separate de comuniunea Bisericii un anumit timp. Motivul acestei decizii poate fi acela că femeile sunt socotite mai ușor influențabile decât bărbații în adoptarea noilor rituri religioase. Sinodul de la Laodiceea, prin canoanele 10 și 31, interzice preoților să-și dea copiii în căsătorie ereticilor, cu excepția cazului că aceștia, ereticii, acceptă credința ortodoxă. Căsătoria mixtă era văzută în antichitate ca un semn de decădere a ortodoxiei²⁹¹.

Canonul 15: *Despre diaconese. O diaconesă nu poate fi hirotonită înaintea vârstei de 40 de ani și în urma unei anchete stricte. Dacă, după hirotonirea ei și exercitarea funcțiilor un anumit timp, neglijează harul lui Dumnezeu și se căsătorește, trebuie să fie anatimizată, precum și cel cu care s-a unit prin căsătorie.*

Este bine cunoscut faptul că în antichitatea creștină erau admise și femei la prima treaptă a ierarhiei bisericești, diaconatul²⁹². Însuși sfântul Paul vorbește despre aceste femei văduve care se înscriu în slujirea Bisericii, urmând niște criterii bine fixate, în *1 Tim* 5, 9-10: „Pentru ca o văduvă să fie înscrisă trebuie să aibă peste 60 de ani, să fi fost căsătorită o singură dată, să aibă o bună reputație în înfăptuirea operelor de caritate, să-și fi crescut copiii,

²⁹¹F. QUÉRÉ, *Le mariage dans l'Église ancienne*, antologie de texte patristice, Paris, Centurion, 1969.

²⁹²Vezi P. WARNIER, *Le diaconat*, Paris, Éditions d'Atelier, 1994; P. JACOB, *Appelées aux ministères*, Ottawa, Novalis, 2007.

să fie ospitalieră, să fi spălat picioarele sfinților, să fi ajutat pe cei necăjiți”. În 390, împăratul Teodosie I, inspirându-se din sfântul Paul, a decretat o lege prin care erau admise la diaconat doar femeile care au depășit vârsta de 60 de ani²⁹³. Părinții calcedonieni reduc ceva din aceste restricții, cerând ca femeile asupra cărora se impun mâinile pentru a primi binecuvântarea diaconală²⁹⁴ să aibă cel puțin vârsta de 40 de ani și să îmbrățișeze statutul de fecioară consacrată. Renunțarea la slujirea diaconală în vederea căsătoriei atrage după sine anatema diaconesei și a celui ce s-a unit cu ea prin căsătorie.

Canonul 16: Despre fecioarele consacrate și monahi. *O fecioară ce s-a consacrat Domnului Dumnezeu, de asemenea și un monah, nu trebuie să se mai căsătorească; dacă face acest lucru, trebuie să fie excomunicat; totuși, decretăm că episcopul locului are puteri depline pentru a împlânzi această pedeapsă.*

Consacrarea în slujirea lui Dumnezeu prin feciorie avea un caracter definitiv, astfel încât renunțarea la acest stil de viață atrăgea după sine excomunicarea. Totuși, la Calcedon vedem o împlânzire a pedepsei datorită puterilor depline deținute de episcopul locului pentru împlânzirea pedepselor canonice. De asemenea, canonul nu specifică dacă o căsătorie contractată de o fecioară consacrată sau de un monah este invalidă, dimpotrivă suntem conduși să credem că este validă căsătoria lor. Părinții conciliari doresc să reducă astfel abuzurile întâlnite în viața consacrată. Un sinod întrunit la Cartagina fixa vârsta consacrării fecioarelor și a hirotonirii diaconilor la 24 de ani, iar sinodul de la Saragosa ridică vârsta fecioriei consacrate la 40 de ani²⁹⁵,

²⁹³ *Codul teodosian*, XVI, 2, titlul „De episcopis”, 27; SOZOMENE, *Istoria bisericească*, VII, 16: „Împăratul Teodosie, îngrijindu-se de bunul mers și de demnitatea Bisericii, a promulgat o lege prin care femeile pot să accedă la diaconatul lui Dumnezeu doar dacă și-au crescut copiii și au depășit vârsta de 60 de ani, conform învățaturii apostolului”, *Sources chrétiennes* 516, p. 150.

²⁹⁴ EPIFAN de Salamina, *Adversus haereses*, 79, arată diferența între impunerea mâinilor, hirotonirea, pentru slujba diaconală a bărbaților și impunerea mâinilor pentru a conferi binecuvântarea ce permitea femeilor să colaboreze cu preoții și episcopii, în mod special în cadrul ritului botezului adulților, atunci când femeile erau scufundate, fiind dezbrăcate, în baia botezului. Diaconatul, în adevăratul sens al cuvântului, contrar a ceea ce susține P. JACOB, *Appelés aux ministères*, nu fost niciodată exercitat de femei în Biserica tradițională, ci doar în mișcările eretice sau sectare.

²⁹⁵ MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. III, col. 635, 880, Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1960.

prescripție reinnoită în Occident de împăratul Maiorianus, printr-o lege promulgată în 458.

Canonul 17: *Despre jurisdicția noilor parohii de la sate sau orașe. Parohiile de prin sate sau din orașe ce aparțin unei Biserici trebuie să rămână sub guvernarea episcopilor care le dețin, mai ales dacă le-au administrat fără probleme timp de 30 de ani. Dacă în acești 30 de ani s-a întâmplat sau apare o problemă, cei care se cred nedreptățiți pot depune plângere înaintea sinodului eparhial. Dacă, în acest caz, episcopul crede că propriul său mitropolit l-a dezavantajat, trebuie să mergă mai departe să prezinte cazul înaintea exarhului (mitropolitul superior) sau înaintea episcopiei Constantinopolului, după cum s-a precizat mai sus. Dacă împăratul a fondat sau fondează un oraș nou, împărțirea parohiilor urmează împărțirea teritorială civilă.*

Biserica în secolul al V-lea este în plină expansiune, la sate și în orașe. De asemenea, apar, prin voința împăratului, noi orașe. Problemele de împărțire teritorială și de jurisdicție își fac și ele apariția. Canonul 17 de la Calcedon dorește să răspundă în parte la aceste dificultăți. Dacă jurisdicția asupra uneia dintre aceste noi parohii este disputată între doi episcopi, atunci ea trebuie acordată spre păstorire celui care a administrat-o în pace timp de 30 de ani. Dacă unul dintre cei doi episcopi nu este mulțumit, atunci cazul trebuie să ajungă în atenția sinodului provincial pentru a decide. În cazul în care unul dintre cei doi episcopi se consideră dezavantajat de decizia sinodului provincial, atunci cazul trebuie să fie prezentat exarhului sau înaintea episcopiei Constantinopolului. Referitor la crearea de noi orașe, episcopii acestor orașe vor depinde direct de mitropolitul provinciei bisericești și nu de episcopul care avea sub jurisdicția sa parohia satului devenit acum oraș. Canonul face distincția între două tipuri de parohii: ἀρχομικά, adică acele mici comunități în expansiune, și ἐγχωρίους, adică parohiile deja constituite în adevăratul sens al cuvântului. Ca și la canonul 9 intervine recursul, în ultimă instanță, la episcopia Constantinopolului.

Canonul 18: *Despre societățile secrete sau frății. Societățile secrete, sau phratriai-frățurile, fiind interzise deja de legea civilă, trebuie să fie interzise cu atât mai mult în Biserica lui Dumnezeu; dacă se dovedește că preoți sau*

monahi s-au unit prin jurământ, ori și-au revărsat ura asupra episcopilor sau a colegilor în preoție, trebuie să fie demși din funcțiile lor.

Probabil cazul episcopului de Edesa, Ibas, acuzat de clerul său de mai multe rele, dintre cele mai odioase, a dat naștere publicării acestui canon. Existau uneori în episcopii grupuri de preoți sau monahi, așa-numitele „societăți secrete” sau „frății”, uniți prin jurământ și urmând un statut bine definit. Când episcopul nu corespundea idealului lor de viață, acești îi manipulau pe credincioși pentru destituirea lui, iar de multe ori inventau capete de acuzație dintre cele mai monstruoase la adresa păstorului lor. Conciliul de la Calcedon interzice asemenea practici sub amenințarea demiterii din funcțiile bisericești.

Canonul 19: *Despre regularitatea întrunirii sinoadelor provinciale. A ajuns la urechile noastre că în eparhii sinoadele episcopilor prescrise de canoane nu sunt respectate și din acest motiv multe reforme bisericești necesare sunt amânate. De aceea, sfântul conciliu a decis ca, urmând canoanele Sfinților Părinți, episcopii fiecărei provincii să se întrunească de două ori pe an, în locul stabilit de episcopul mitropolitan, și să rezolve cazurile care s-ar putea prezenta. Episcopii care nu se vor deplasa, chiar dacă se află în orașul lor, sănătoși și neîmpiedicați de vreo problemă urgentă, vor primi o muștrare frățască.*

Canonul 5 de la Niceea stabilea, drept regulă de urmat în toate provinciile bisericești, ca de două ori pe an să se organizeze sinoade locale la care să participe toți episcopii provinciei, la invitația mitropolitului, pentru rezolvarea problemelor urgente ale Bisericii. Deoarece acest canon nu era respectat pretutindeni, Părinții de la Calcedon au simțit nevoia să reamintească această prescripție benefică în rezolvarea problemelor care nu așteaptă amânare sau în aplicarea reformelor necesare bunului mers al Bisericii.

Canonul 20: *Despre transferul preoților de la un episcop la altul. După cum am prescris mai sus, preoții care își desfășoară activitățile într-o Biserică nu trebuie să fie transferați în Biserica unui alt oraș, ci trebuie să continue să facă parte din Biserica în slujirea căreia au fost găsiți vrednici la început, excepție făcând totuși cei care, părăsindu-și țara, au trebuit în mod necesar să treacă la*

o altă Biserică. Dacă, contrar acestui canon, un episcop primește un preot care aparține unui alt episcop, episcopul și preotul trebuie să fie excluși din comuniune până ce preotul fugar va fi readus la Biserica lui.

Deja în canonul 5 Părinții de la Calcedon interzic transferul preoților de la un episcop la altul fără un motiv bine întemeiat. În canonul 20 conciliarii sunt mai expliciti asupra excepției procedurii transferului unui preot: doar schimbarea țării pentru a se instala în alta permite preotului să fie primit de un alt episcop decât cel care l-a hirotonit pentru Biserica sa. Pedepsa pe care și-o atrag cei care încalcă acest canon este destul de vagă și poate fi interpretată în două feluri: fie episcopul care a greșit se abține pentru o perioadă de la comuniunea cu ceilalți episcopi, fie este suspendat din funcțiile episcopale până ce-l retrimite pe preotul fugitiv la episcopul lui, după care își reia atribuțiile bisericești. Cea din urmă pedeapsă a fost decretată de conciliul tridentin împotriva episcopului care primește, pentru a-l hirotoni, un candidat străin. De asemenea, canoanele 15 și 16 de la Niceea și canoanele 1 și 2 de la Sardica interzic transferul de preoți de la o Biserică la alta. Candidatul care a fost aflat vrednic de harul preoțesc trebuie să slujească Biserica în sânul căreia a primit credința și a fost educat conform legii ortodoxiei.

Canonul 21: *Despre preoții și laicii care îi acuză pe episcopi. Dacă unii preoți sau laici depun plângeri împotriva episcopilor, sau preoți care nu au dreptul să fie admiși, fără o anchetă prealabilă, să săvârșească o asemenea faptă, mai întâi de toate trebuie să fie examinată reputația lor.*

La conciliul de la Constantinopol întâlnim o prescripție asemănătoare: niciun preot sau credincios nu poate acuza un episcop înainte ca aceștia să dovedească integritate în viața lor de credință și în trăirea moralei creștine.

Canonul 22: *Despre bunurile episcopului defunct. După moartea episcopului lor, le este interzis preoților să acapareze bunurile care-i aparțineau; această interdicție a fost deja exprimată de canoanele antichității. Cei care acționează astfel riscă să fie destituiți.*

Canoanele la care se face referință aici sunt canonul 40 apostolic și canonul 20 de la Antiohia, în 341. Dacă preoților le este interzisă împărțirea

sau acapararea bunurilor episcopului defunct, nu se spune nimic despre episcopul care succede: poate să păstreze și să folosească bunurile lăsate de predecesorul său? Dacă privim în istoria Bisericii, putem răspunde afirmativ, doar că aceste bunuri erau folosite spre ajutorarea celor nevoiași.

Canonul 23: *Despre preoții sau monahii rebeli. S-a adus la cunoștința sfântului conciliu că unii preoți și monahi, fără să fi primit misiune din partea episcopului lor, uneori chiar după ce au fost excomunicați de acesta, merg la Constantinopol, petrec acolo un timp îndelungat și produc tulburări publice, creează dezordine în treburile Bisericii și seamănă dezbinare în casele unora. Din această cauză, sfântul conciliu a decis ca cel răspunzător de sfânta Biserică a Constantinopolului să avertizeze mai întâi aceste persoane să părăsească capitala; iar dacă, fără pic de rușine, acelea continuă să rămână și să se poarte în același fel, același răspunzător va trebui să-i alunge din orași să-i trimită în țara lor.*

Preoții și monahii rebeli din antichitatea creștină își formaseră obiceiul ca, după ce au suferit o condamnare din partea episcopului lor, să meargă și să ceară înscrierea lor în Biserica din Constantinopol.

Canonul 24: *Despre consacrarea mănăstirilor. Mănăstirile, odată ce au fost consacrate conform voinței episcopului locului, trebuie să rămână mereu mănăstiri, iar bunurile ce le aparțin trebuie păstrate; aceste mănăstiri nu trebuie să mai devină locuințe lumești. Cine ar îndrăzni să facă acest lucru, ar trebui să fie supus pedepselor canonice²⁹⁶.*

Conform canonul 4 de la Calcedon, episcopul locului este cel care stabilește locul ridicării unei noi mănăstiri. Tot el este cel care consacră noile mănăstiri, fixează misiunea monahilor și răspunde de formarea lor teologică și spirituală. Unii episcopi își fac chiar obiceiul de a se retrage în mănăstiri pentru a regăsi liniștea și pacea interioară înainte de a se reîntoarce în pastorală²⁹⁷. O mănăstire ridicată într-o episcopie devine un focar de

²⁹⁶K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, p. 810, propune ca, deoarece nu există nici o mărturie referitoare la canoane care pedepsesc asemenea fapte, să se citească „pedepse bisericesti”.

²⁹⁷Este cazul sfântului Atanasie cel Mare, episcop de Alexandria, care, în cele mai mari dificultăți ale vieții sale, găsește refugiu și ospitalitate în locuințele monahilor. Astfel le-a rămas atașat și le-a dedicat bestsellerul literaturii monahale din antichitatea creștină, *Viața lui Antonie*, și multe alte

spiritualitate pentru toți credincioșii, de aceea profanarea ei atrage pedepse bisericesti.

Canonul 25: Despre consacrarea noilor episcopi și administrarea bunurilor Bisericii. *Aflând că mai mulți mitropoliți își neglijează turma și amână (fără motiv) să consacre noi episcopi, conciliul a decretat că episcopii trebuie să fie consacrați în interval de trei luni (de la moartea episcopului), excepția fiind admisă doar atunci când există o necesitate urgentă pentru a amâna (consacrarea). Dacă mitropolitul nu respectă această prescripție, trebuie să fie supus pedepselor bisericesti. Veniturile Bisericii lipsite de păstori trebuie să fie administrate în totalitate de economul acestei Biserici.*

Episcopul delega treburile economice unui econom episcopal²⁹⁸. Acesta asigura bunul mers financiar al episcopiei și administra bunurile ei sub autoritatea și controlul episcopului. Însă tentația era mereu aceeași, specifică celor care lucrează cu bani, de aceea îl vedem pe Ioan Gură-de-Aur obligat să-l concedieze pe economul episcopal pe care îl găsisese pe post când el devine episcop de Constantinopol. De asemenea, Isidor de Pelusia îi atrage atenția lui Chiril de Alexandria că economul lui, Martinianus, este necinstit și îl sfătuiește să numească altul în locul lui. Printre oamenii cinstiți, monahii se bucurau de un prestigiu aparte, de aceea unii episcopi delegau monahilor afacerile economice ale episcopiei²⁹⁹.

Conciliul de la Calcedon stabilește că în intervalul scaunului vacant, care nu trebuie să depășească trei luni decât în cazuri excepționale, economul episcopal administrează veniturile Bisericii cu autoritate proprie. Cele trei luni despre care este vorba în acest canon trebuie să fie numărate începând cu vacanța scaunului episcopal. Conciliul tridentin va specifica mai târziu că episcopii numiți trebuie să fie consacrați în timp de trei luni de la confirmarea lor din partea Romei. Dacă nu respectă acest interval de timp, vor restitui

lucrări cu încărcătură teologică, doctrinală sau spirituală. El a format chiar și obiceiul, păstrat până astăzi în tradiția creștină orientală, de a-și alege episcopii sufragani din rândul monahilor, deoarece ei constituiau o bună garanție a promovării ortodoxiei și a luptei împotriva doctrinelor străine Tradiției Bisericii, vezi *Epistola ad Dracontium*.

²⁹⁸*Canoanele apostolice*, 39-41; *Constituțiile apostolice*, II, 25; Sinodul de la Antiohia, canoanele 24 și 25.

²⁹⁹Episcopul de Alexandria, Teofil, încredințează economatul și administrația episcopiei la doi monahi, cfr. SOCRATE, *Istoria bisericească*, VI, 7, *Sources chrétiennes* 505, p. 288-294.

veniturile primite, iar dacă nu o fac nici în șase luni, atunci vor pierde episcopia și va fi numit altcineva.

Canonul 26: *Despre economul episcopal. Ajungând la cunoștința noastră faptul că în mai multe Biserici episcopii administrează bunurile bisericesti fără a avea un econom, conciliul a decis că toate Bisericile care au un episcop să aibă și un econom luat dintre preoții acestei Biserici. El va administra bunurile Bisericii sub autoritatea episcopului; pentru ca administrația Bisericii să nu scape de sub control, bunurile bisericesti să nu fie împrăștiate iar demnitatea preoților să fie păstrată integră.*

Biserica din antichitate deținea proprietăți și bunuri în scopul ajutorării celor nevoiași, remunerării preoților și necesităților cultului. Prima misiune a episcopului nu era aceea de a administra bunurile materiale, ci de a propovădui Evanghelia. De aceea, conciliarii de la Calcedon îl obligă pe fiecare episcop să numească, din rândul clerului, un econom care să administreze bunurile bisericesti sub autoritatea și controlul lui, pentru a evita orice abuz.

Canonul 27: *Despre cei ce răpesc femei. Referitor la cei ce răpesc femei, chiar și sub pretextul de a se căsători cu ele, și la cei care-i ajută pe răpitori și aprobă faptele lor, sfântul conciliu a decis că, dacă sunt preoți, să fie demși din funcțiile lor, iar dacă sunt laici, să fie anatemizați.*

Am întâlnit în mai multe canoane pedepse bisericesti mai aspre pentru laicii care nu respectă prescripțiile conciliare decât pentru clerici. Ne putem întreba: de ce această diferență? De regulă, pedepsele canonice diminuează gradul sau statutul ierarhic deținut în Biserică. Uneori episcopii sunt destituiți din funcțiile episcopale, însă pot activa ca preoți, iar preoții sunt destituiți din funcțiile preoțești și rămân doar laici. Însă laicii, treapta cea mai de jos a ierarhiei bisericesti, nu pot fi destituiți din funcțiile lor, pedeapsa care li se poate aplica nefiind decât aceea de a-i anatemiiza, de a-i excomunica, adică de a pierde comuniunea bisericească și odată cu aceasta drepturile aferente creștinilor.

Canonul 28³⁰⁰: Despre privilegiile scaunului episcopal de Constantinopol. *Conform tuturor decretelor Sfinților Părinți și recunoscând canonul celor 150 de episcopi, citit de curând, am considerat oportun să menținem aceleași privilegii Sfintei Biserici din Constantinopol, noua Romă. Sfinții Părinți au acordat, pe bună dreptate, scaunului Romei antice privilegiile sale, fiindcă acest oraș era un oraș imperial. Din același motiv, cei 150 de episcopi au stabilit că „noua Romă”, onorată prin rezidența împăratului și a senatului și bucurându-se de aceleași privilegii ca ale orașului imperial antic, trebuie să aibă aceleași avantaje și din punct de vedere bisericesc și să fie a doua după acesta. Astfel mitropoliții episcopilor din Pont, din Asia proconsulară și din Tracia, precum și episcopii acelor părți ale episcopilor ocupate de barbari, vor fi consacrați de Sfântul Scaun al Bisericii din Constantinopol, iar în episcopii menționate mai sus, fiecare mitropolit, însoțit de episcopii din eparhie, îi consacră când necesitatea se prezintă, pe noii episcopi ai acestei eparhii, după cum toate acestea sunt prescrise în sfintele canoane. Însă, după cum am spus, mitropoliții acestor episcopii trebuie să fie consacrați de arhiepiscopul Constantinopolului, după ce alegerea s-a făcut conform obiceiului și a fost adusă la cunoștința scaunului Constantinopolului.*

Orașul Bizanț, devenit, datorită rezidenței lui Constantin, cel mai renumit oraș din partea răsăriteană a Imperiului, avea un episcop sufragane exarhatului de Heraclea, în Tracia. Proximitatea episcopului cu împăratul i-a dat acestuia o importanță considerabilă, astfel încât episcopul îi prezenta lui Constantin majoritatea treburilor bisericești. Fără să urmărească acest lucru, episcopul de Bizanț a devenit un fel de intermediar între împărat și ceilalți episcopi din Orientul creștin, chiar dacă în cadrul întrunirilor bisericești oficiale el ceda locul mitropoliților. Această situație nu era pe placul celor care ajungeau să ocupe un loc atât de apropiat împăratului și totuși fără o prea mare importanță bisericească. Inferioritatea aceasta devenea tot mai insuportabilă episcopilor de Bizanț și ei încercau prin toate mijloacele să obțină mai întâi o supremație onorifică, apoi efectivă. Susținuți de împărați, care doreau ca episcopul orașului imperial să aibă întâietate asupra celorlalți

³⁰⁰Multe manuscrise ne transmit doar 27 de canoane. Am amintit mai sus circumstanțele istorice în care s-a redactat acest canon. Delegația Papei era absentă, nici un episcop latin nu era prezent, iar Biserica Romei nu a recunoscut niciodată acest canon, fapt pentru care manuscrisele latine nu-l conțin.

episcopi orientali, episcopii Constantinopolului s-au separat de episcopiile sufragane și și-au extins tot mai mult jurisdicția.

La conciliul desfășurat în orașul imperial, episcopia Constantinopolului devine Patriarhie și se înscrie astfel pe lista celor cinci Patriarhate istorice: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim. Mai mult decât atât, în ordinea onorifică, cei 150 de Părinți conciliari i-au acordat episcopiei Constantinopolului privilegii asemănătoare episcopiei Romei, numind-o „Noua Romă”. Această decizie a fost îndelung criticată și nu a fost niciodată acceptată de Biserica din Roma.

Conciliul de la Calcedon readuce în centrul discuțiilor situația episcopiei Constantinopolului și întărește decizia luată la al doilea conciliul ecumenic, în 381. De remarcat este faptul că, deși Patriarhul Alexandriei era numit „judecătorul universal” sau chiar „Papă al Egiptului”, el nu a pretins niciodată să aibă jurisdicție asupra celorlalte Patriarhate. De pildă, iată cum i se adresează într-o scrisoare episcopul Constantinopolului episcopului Alexandriei: „Sanctissime Domine papa et patriarcha Alexandriae et totius Aegypti, Pentapolis, Libyae et Aetiopiae, in Sancto Spiritu desideratissime frater et comminister”³⁰¹. Pentru a explica cum s-a ajuns ca episcopii Constantinopolului să-și extindă autoritatea și să-și mărească teritoriul jurisdicțional, trebuie să revenim la canonul 28 de la Calcedon.

Papa Leon I s-a opus ferm atitudinii manifestate de episcopii din orașul imperial: „Orașul Constantinopol, spune el într-o scrisoare, cu siguranță are avantajele sale, însă nu sunt decât trecătoare; este un oraș imperial, însă nu poate deveni Scaun Apostolic. Nu pot fi disprețuite privilegiile Bisericilor stabilite de canoane, nici nu poate fi rănită autoritatea atâtor mitropoliți pentru a mulțumi ambiția unui singur om (Anatolius de Constantinopol). Alexandria nu trebuie să piardă rangul secund din cauza crimei particulare a lui Dioscor, nici Antiohia rangul al treilea. Sunt aproape 60 de ani de când această atitudine este tolerată; iar episcopii de Constantinopol nu au trimis niciodată Sfântului Scaun acel pretins canon (din 381) pentru a-l ratifica”³⁰². În continuarea acestei scrisori, Papa cere împăratului să potolească orgoliul lui Anatolius, iar pe acesta din urmă îl

³⁰¹K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, p. 817, n. 1.

³⁰²K.J. von HEFELE, *Histoire des conciles*, vol. 4/2, p. 817, n. 1.

îndeamnă la smerenie și la practicarea dragostei creștine. De asemenea, Leon declară deschis că el nu-și va da niciodată acordul pentru un asemenea canon, iar dacă Anatolius persistă, îl amenință cu excomunicarea.

Motivul avansat de conciliari la Calcedon pentru care Constantinopolul merită acest rang este situația imperială: demnitatea scaunului episcopal se reglementează în funcție de ordinea civilă. Canoanele 9 și 17 se bazează pe același principiu. Deoarece Roma deține actuala situație bisericească datorită faptului că a fost capitala Imperiului, tot astfel se cuvine ca și Constantinopolul, unde se află actuala rezidența imperială, să beneficieze de aceleași favoruri. Leon I critică această argumentație afirmând că apostolii au fondat comunități creștine în orașele cele mai însemnate, orașe ce constituiau puncte de referință de unde creștinismul se putea răspândi în împrejurimi. Problema de fond a lui Leon era criteriul după care se acordă un asemenea rang unei Biserici: originea apostolică sau însemnătatea civilă? Roma rămâne, în opinia lui Leon, *Ecclesia principalis* și centrul unității creștinilor deoarece este catedra sfântului Petru³⁰³. Bazându-se pe acest principiu, Leon I îi scrie împăratului Marcian: „Anatolius de Constantinopol să se mulțumească de a fi episcopul reședinței imperiale, fiindcă nu va putea în niciun caz să facă un scaun apostolic”³⁰⁴.

La Niceea, prin canonul 2, a fost recunoscut primatul Bisericii din Alexandria asupra Egiptului, a Bisericii din Antiohia asupra Orientului, a Bisericii din Efes asupra Asiei proconsulare și a Bisericii din Cezareea asupra provinciei din Pont. A da un rang superior Bisericii din Constantinopol, în ochii Romei, însemna neglijarea drepturilor Bisericilor apostolice afirmate la Niceea. Prescripția canonică de la Calcedon merge chiar mai departe decât ceea ce a fost decretat la Constantinopol: arhiepiscopul orașului imperial câștigă dreptul de a consacra episcopii mitropoliți din Pont, Asia și Tracia. Nu mai este vorba doar despre un primat onorific, ci de

³⁰³Sfântul Augustin va susține în scrierile sale acest punct de vedere: „Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae Romanae, in qua Petrus sedit et in qua hodie Anastasius sedet, vel Ecclesiae Hierosolymitanae, in qua Jacobus sedit et in qua hodie Joannes sedet?”, *Scrisoarea* 163, Migne, *Patrologia latina* 43, col. 300.

³⁰⁴LEON I, *Scrisoarea* 104, 3, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 995. Într-o altă scrisoare, *Scrisoarea* 106, 2, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 1003, Leon afirmă mai degrabă apostolicitatea Bisericii din Alexandria, fondată pe evanghelistul Marcu, și a Bisericii din Antiohia, fondată pe apostolul Petru.

o autoritate jurisdicțională conferită Constantinopolului asupra unei părți însemnate a Orientului creștin. O asemenea autoritate îi conferă întâietate asupra Alexandriei și Antiohiei și, într-o oarecare măsură, el devine rivalul Romei.

În ultima sesiune conciliară, episcopii din Egipt au insistat ca pe viitor episcopul de Efes să nu mai fie consacrat de episcopul Constantinopolului. În ciuda acestui fapt, Anatolius i-a convins pe conciliarii prezenți să voteze canonul 28 care a produs discuții aprinse între Orient și Occident. Pentru votarea lui, Anatolius nu mai are aproape niciun obstacol: Maxim de Antiohia îi datorează numirea sa ca episcop, Iuvenal de Ierusalim îi datorează faptul că l-a ajutat să anexeze scaunului său episcopal jurisdicția a trei provincii bisericești din Palestina, primatul din Tracia era absent, fiind reprezentat de Lucian de Bysia, prieten al lui Anatolius, iar Talasius de Cezareea nu a votat canonul 28, încercând să găsească o cale de mijloc. În realitate, canoanele 9 și 17 au pregătit canonul 28. Deja prin aceste canoane, episcopul de Constantinopol se bucura de privilegii extraordinare, iar canonul 28 nu face decât să concretizeze drepturile de care se va bucura de acum înainte episcopul de Constantinopol. Conciliul de la Florența, în 1439, va recunoaște rangul secund acordat Constantinopolului.

Canonul 29: *Despre un episcop destituit. Reducerea unui episcop la calitatea de simplu preot este un sacrilegiu. Dacă pentru un motiv legitim acela nu mai poate îndeplini funcțiile episcopale, nu trebuie să îndeplinească nici funcțiile de preot; dacă a fost îndepărat din ministeriul său fără să fie vinovat, trebuie să fie reîntegrat în demnitatea episcopală.*

Anatolius, arhiepiscopul Constantinopolului, a spus: Cei care au fost reduși de la demnitatea episcopală la cea prezbiterală, trebuie, dacă au fost condamnați din motive întemeiate, să fie considerați nevrednici să rămână în preoție; dacă au fost decăzuți fără motiv întemeiat într-un stadiu inferior, dreptatea cere ca, după ce și-au demonstrat nevinovăția, să-și recapete demnitatea și funcțiile episcopale.

Ultimele două canoane nu au un conținut propriu-zis canonic. Canonul 29 este o reproducere a unei părți din procesul verbal din sesiunea a șasea, când s-a vorbit despre neînțelegerea dintre Foție de Tyr și Eustatie de Beirut. Discuția dintre cei doi prelați a ocazionat stabilirea unor măsuri clare

când este vorba de destituirea unui episcop din funcțiile bisericești: dacă episcopul acuzat dă dovada nevinovăției sale, este repus în drepturile episcopale. Canoanele bisericești nu au păstrat acest text printre canoanele autentice, nefiind vorba decât despre un fragment dintr-o dezbateră conciliară.

Canonul 30: *Despre situația episcopilor din Egipt până la numirea noului episcop. Deoarece episcopii din Egipt au amânat până acum semnarea Tomului către Flavian a sfântului arhiepiscop Leon, nu din rea voință împotriva credinței catolice, ci fiindcă ei spun că în provincia Egiptului nu este obiceiul ca asemenea lucruri să se înfăptuiască fără acordul arhiepiscopului și deoarece au cerut un răgaz până la numirea viitorului arhiepiscop de Alexandria, ni s-a părut oportun și conform carității ca ei să rămână la Constantinopol fără ca situația lor să se schimbe, în așteptarea consacrării arhiepiscopului de Alexandria; totuși ei vor da garanții că vor rămâne sau vor promite prin jurământ că nu vor pleca.*

Cași canonul precedent, nici canonul 30 nu are o formă obișnuită canonică. Textul este consemnarea unei propuneri făcută de comisarii imperiali în timpul sesiunii a patra, propunere aprobată de Paschasinus și de conciliari, referitor la refuzul egiptenilor de a semna credința exprimată de Papa Leon în *Tomul către Flavian*. În prima parte este afirmat refuzul egiptenilor de a semna acest document de bază la Calcedon, iar în partea a doua este explicat refuzul lor: nu din rea voință, ci argumentând că nu au acordul episcopului lor, Dioscor de Alexandria fiind condamnat și depus din funcțiile episcopale. Îndată ce vor avea un episcop și le va permite semnarea documentului, o vor face fără întârziere. Între timp însă, vor trebui să treacă Bosforul, la Constantinopol, în așteptarea consacrării viitorului episcop, primat al Egiptului.

III. 9. Închiderea lucrărilor conciliare

Pe 30 octombrie Părinții conciliari au terminat de votat ultimele canoane, în special canonul 28. Condițiile în care s-a votat asupra acestui canon au produs discuții aprinse, astfel încât a fost necesară o sesiune în plus a conciliului, care s-a ținut pe 1 noiembrie. Paschasinus își exprimă înaintea comisarilor imperiali nedumerirea asupra celor întâmplare în ultimele zile la

Calcedon: „Împărații nu sunt preocupați doar de interesele credinței, ci veghează și asupra bunei înțelegeri între episcopi pentru a evita schismele, certurile și scandalurile. Ieri, după ce domniile voastre (comisarii imperiali) și noi (delegația Papei) ne-am retras (de la adunarea conciliară), s-au luat unele decizii care, în opinia noastră, se opun canoanelor și ierarhiei bisericești. Cerem să se dea citire acestor documente”³⁰⁵. Beronicianus, unul din secretarii conciliului, a dat citire canonului 28 și listei episcopilor semnatari³⁰⁶. La replica lui Lucentius, unul din delegații Papei, care exprimă modul necinstit prin care s-au adunat semnăturile, episcopii semnatari au răspuns unanim: nimeni nu ne-a forțat³⁰⁷. Bonifaciu, întrebând asupra atitudinii reticente a delegației papale referitor la acest canon, răspunde făcând apel la instrucțiunile precise date de Leon: „Nu permiteți să fie încălcate nesăbuit constituțiile Sfinților Părinți; protejați prin toate mijloacele demnitatea noastră; dacă unii, încrezându-se în faima orașului lor, vor încerca să uzurpe oricare drept, opuneți-vă cu toată tăria pe care o aveți”³⁰⁸.

În aceste condiții, delegația imperială a cerut să se dea citire tuturor canoanelor care au dus la votarea canonului 28 la Calcedon. Paschasinus citește și explică sensul canoanelor 6 și 7 de la Niceea, din care reiese că Biserica de la Roma a avut mereu primatul. Constantin, un alt secretar al conciliului, dă citire canonului 3 de la Constantinopol și, în cele din urmă, se ajunge la canonul 28 care, în opinia episcopilor din Asia și din Pont, nu face decât să oficializeze o situație deja existentă: episcopii de Constantinopol consacrau episcopi în provincie.

Lucentius, nemulțumit de modul în care se defășoară dezbaterile, se exprimă înaintea comisarilor imperiali în acești termeni: „Scaunul Apostolic a prescris ca totul să fie făcut în prezența noastră; deoarece ieri s-a luat o decizie în absența noastră, cu atât mai mult cu cât este vorba despre o decizie contrară canoanelor, cerem domniilor voastre să o anulați; dacă acest lucru nu se petrece, trebuie cel puțin ca protestul nostru să fie semnalat în procesele verbale, pentru ca noi să știm ceea ce vom anunța episcopului apostolic, ce are autoritate asupra întregii Biserici, ca să fie la curent cu

³⁰⁵MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 425.

³⁰⁶MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 425-441.

³⁰⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 441.

³⁰⁸MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 444.

uzurparea scaunului săuși cu nerespectarea canoanelor³⁰⁹. După ce au inserat acest protest în procesele verbale, comisarii imperiali se pronunță definitiv asupra aprobării canonului 28 de la Calcedon: „După toate câte s-au petrecut și după ce ambele părți s-au exprimat, recunoaștem întâi de toate că au fost respectate canoanele referitor la primatul și privilegiile excepționale ale arhiepiscopului Romei antice; însă, de asemenea, trebuie ca și arhiepiscopul orașului imperial, Constantinopol, Noua Romă, să se bucure de aceleași privilegii onorifice și să aibă autoritatea și puterea de a consacra mitropoliții teritoriilor provinciale din Asia, Pont și Tracia [...]”³¹⁰. Episcopii, cu excepția delegației Romei, au primit cu aplauze o asemenea declarație: „Ceea ce am decis, conciliul a validat”³¹¹ și au cerut încheierea lucrărilor conciliare. Astfel se încheie, după trei săptămâni de discuții, conciliul de la Calcedon.

Înainte de a se despărți, însă episcopii au redactat o scrisoare adresată Papei Leon I prin care i se cere să valideze deciziile conciliului: „Gura noastră este plină de bucurie și limba noastră de veselie (*Ps* 125, 2)³¹². [...] Episcopii de la Calcedon l-au luat pe Leon drept călăuză pentru a le arăta comorile adevăratei credințe încredințate fiilor Bisericii. Scrisoarea lui a constituit pentru ei un adevărat ospăț spiritual și au putut crede astfel că Mirele ceresc era în mijlocul lor. Precum capul este artizanul unității între membre, tot astfel și Papa Leon, prin reprezentanții săi, a fost elementul unificator între toți membrii adunării. Pentru ca totul să se petreacă în cele mai bune condiții, drept-credincioșii împărați au prezidat și au dorit ca temelia dogmatică să fie restaurată [...]”³¹³. Îți aducem de asemenea la cunoștință că am decretat și alte măsuri în scopul menținerii păcii și bunei rânduieli în treburile bisericești și pentru confirmarea statutelor Bisericii, fiind convinși că Fericirea Ta le va

³⁰⁹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 453.

³¹⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 452.

³¹¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 453.

³¹²Scrisoarea începe cu acest verset psalmic, prin care Părinții conciliari își exprimă bucuria pentru întărirea credinței, pe care Papa Leon I o apără cu fermitate, în calitatea sa de successor și interpret al credinței sfântului Petru.

³¹³În continuare episcopii vorbesc despre Dioscor, animal feroce, și de toate crimele lui, care a mers până să-l atace pe acela pe care l-a stabilit Mântuitorul drept păzitor pentru păstrarea credinței. Sentința conciliului a fost dreaptă, deoarece Dioscor nu a manifestat dorința de a se căi și nici nu s-a prezentat înaintea adunării pentru a se apăra. De asemenea, Părinții conciliari îi povestesc Papei legenda legată de certificarea „formulei dogmatice” de la Calcedon datorită minunii săvârșite de Eufemia.

confirma și aproba. În particular, am confirmat tradiția din vechime conform căreia episcopul de Constantinopol consacra mitropoliții provinciilor din Asia, Pont și Tracia, nu atât pentru a acorda privilegiu scaunului Constantinopolului, cât pentru a asigura liniștea orașelor mitropolitane. În toate aceste orașe, se întâmplă deseori ca la moartea episcopului să izbucnească dezbinări, după cum Fericirea Ta cunoaște; acest lucru s-a petrecut la Efes, între Ștefan și Vasile. Am confirmat canonul conciliului celor 150 de Părinți, care conferă scaunului Constantinopolului rangul secund imediat după scaunul tău sfânt și apostolic. Am făcut acest lucru cu încredere, deoarece deseori tu ai făcut să strălucească asupra Bisericii din Constantinopol raza luminoasă ce lucește în tine și deoarece, lipsit de orice gelozie, îți place să-i îmbogățești pe cei care-ți aparțin, dându-le să participe la puterea ta. Dorim să privești acest decret ca și cum ți-ar aparține, Sfinte și Fericite Părinte! Delegații tăi care au refuzat energic decretul credeau probabil că această instituție bună necesita, ca și declarația de credință, acordul tău. În ce ne privește, am considerat oportun ca un conciliu ecumenic să confirme, ținând cont și de dorința împăratului, orașului imperial aceste privilegii, convingși fiind că, atunci când vei afla, vei considera aceasta ca fiind lucrarea ta, fiindcă tot binele făcut de copii este o cinste pentru părinții lor. Te rugăm, deci, cinstește decretul nostru prin aprobarea ta și, precum noi am aderat la «decretul credinței» tale, Fericirea ta să facă ceea ce este plăcut fiilor tăi. Acest lucru va fi pe placul împăraților, care au considerat drept lege opinia ta despre credință, și scaunul Constantinopolului va primi o răsplată binemeritată pentru zelul de care a dat dovadă unindu-se cu tine pentru binele credinței. Pentru a-ți dovedi că nu am acționat astfel nici din parțialitate pentru a favoriza pe cineva, nici din spirit de opoziție împotriva cuiva, îți facem cunoscută toată dezbaterea noastră pentru ca tu să o confirmi și să o aprobi³¹⁴.

După stilul și abilitatea scrisorii putem deduce că autorul ei nu este nimeni altul decât Anatolius de Constantinopol. Nimic nu este trecut cu vederea, formule de reverență, devoțiune și profund respect, Leon este interpretul credinței sfântului Petru, capul tuturor episcopilor, lipsit de

³¹⁴ Traducere după versiunea latină, LEON I, *Scrisoarea* 98, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 941-960.

sentimentul geloziei, pentru a obține aprobarea deciziilor conciliare. Motivul politic ce a condus la formularea canonului 28, importanța și faima politică a orașului Constantinopol, reședința imperială, este transformat într-un motiv ecleziologic: zelul episcopului Constantinopolului pentru păstrarea credinței și unității Bisericii. Cu toate acestea, nimic nu este înlăturat din formularea canonului 28, așteptând confirmarea Papei.

Puțin mai târziu, Marcian și Anatolius îi scriu fiecare Papei³¹⁵ prin intermediul lui Lucian de Byzia și a diaconului Vasile. Atât împăratul, cât și arhiepiscopul readuc la cunoștința Papei modul cum s-au desfășurat lucrările conciliare: condamnarea lui Dioscor, aderarea tuturor la credința Papei exprimată în *Tomul către Flavian*, adoptarea „formulei dogmatice de la Calcedon” și intervenția miraculoasă a sfintei Eufemia, rezolvarea altor litigii interpersonale și promulgarea unor canoane disciplinare, printre care și canonul 28, care ridică în cinste scaunul episcopal al Constantinopolului imediat după cel al Romei și jurisdicția lui asupra provinciilor bisericești din Asia, Pont și Tracia prin consacrarea noilor mitropoliți. Anatolius concludă spunând: „Din respect față de Papa, conciliul i-a trimis acest decret (canonul 28) pentru a-l aproba și îl roagă să o facă deoarece Tronul apostolic era tatăl tronului din Constantinopol”³¹⁶. În final, Anatolius îi reamintește Papei că Părinții conciliari doar au confirmat canoanele de la Niceea și Constantinopol.

Răspunsul Papei este prompt și fără echivoc. Nu-și face iluzii referitor la formulele pline de o politețe exagerată și, după ce și-a exprimat bucuria că lucrările conciliare s-au desfășurat cu bine, fără prea mari incidente, Papa trece direct la subiect: se miră de ambiția și orgoliul de care dă dovadă Anatolius, care nu se mulțumește să fie episcopul orașului imperial, ci revendică supremația asupra Patriarhatelor apostolice. Astfel ajunge să-l consacre, împotriva tuturor canoanelor Sfinților Părinți, pe episcopul de Antiohia și să-și revendice jurisdicția asupra teritoriilor din Asia, Pont și Tracia. Canoanele de la Niceea sunt valabile până la venirea lui Cristos, la parusie, prin urmare, nu este posibil ca un mic număr de episcopi, cei 150 de Părinți de la Constantinopol, ale căror decrete nu au ajuns niciodată la Roma, să schimbe canoanele. Conciliul de la Calcedon a fost convocat de împărat cu acordul Papei doar pentru a rezolva

³¹⁵ Aceste scrisori se află în corespondența Papei LEON cu numerele *Scrisoarea* 100 și *Scrisoarea* 101, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 972-984.

³¹⁶ Corespondența Papei LEON I, *Scrisoarea* 101, Migne, *Patrologia latina* 54, col. 976-984.

problema doctrinală stârnită de Eutihie și pentru a stinge ura care a animat „tâlhăria de la Efes” prezidată de Dioscor. În consecință, „Constantinopolul să aibă faima care-i aparține, scrie Leon împăratului Marcian, și, datorită protecției dreptei lui Dumnezeu, să se bucure timp îndelungat de guvernarea Maiestății Tale, însă una sunt treburile politice, și alta ale lui Dumnezeu. Nu există construcție solidă în afara pietrei pe care Domnul a pus-o la temelie. Anatolius trebuie să se mulțumească să fi obținut, cu ajutorul Maiestății Tale și aprobării mele, episcopia unui oraș atât de mare; să nu disprețuiască orașul imperial, fiindcă nu-i este dat să facă din el un scaun apostolic; de asemenea, să nu creadă că-și poate mări autoritatea prin neglijarea drepturilor celuilalt. Privilegiile Bisericilor au fost fixate de canoanele Sfinților Părinți și prin decretul venerabilului conciliu de la Niceea; nu trebuie să fie zdruncinate de nicio nedreptate și nici alterate de vreo noutate. Consider, deci, ca pentru aceste motive, să-mi fac datoria cu ajutorul lui Cristos și cu toată energia de care dispun fiindcă această grijă (a respectării canoanelor) mi-a fost încredințată (de Dumnezeu) și mă consider vinovat dacă prescripțiile de la Niceea (referitoare la ierarhia onorifică a Bisericilor) formulate sub inspirația Duhului Sfânt ar primi o lovitură din partea mea, dacă aş adera (la decizia de la Calcedon). Dumnezeu să mă ferească de așa ceva! Este ca și cum aş pune o dorință a unui frate (Anatolius) deasupra folosului întregii case a lui Dumnezeu. Te rog deci, Maiestatea Ta, să nu consimți la aceste tentative nedrepte ale lui Anatolius, periculoase atât pentru menținerea păcii, cât și pentru unitatea creștinilor. Dacă totuși se încăpățânează în orgoliul lui, pune-i o limită. Fă ceea ce-ți dictează credința creștină și imperială, pentru ca acest episcop să asculte de prescripțiile Sfinților Părinți, să îndrăgească pacea și să nu-și creadă permis, în contradicție cu toate canoanele, să consacre un episcop pentru Antiohia. Doar pentru a menține pacea și armonia în Biserică și unitatea credinței m-am abținut să discreditez această consacrare. Pe viitor să înceteze deci să disprețuiască regulile Bisericii, pentru ca să nu i se întâmple să fie separat el însuși de Biserică”³¹⁷.

Principalul motiv înaintat de Leon este îngâmfwarea cu care Anatolius își atribuie funcții bisericești și jurisdicții fără nicio aprobare din partea canoanelor Sfinților Părinți și a conciliului de la Niceea. De aceea, într-o scrisoare trimisă împărătesei Pulcheria, Leon este foarte categoric: „Ar fi fost

³¹⁷MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 187-189.

mai bine ca acest conciliu să se fi mulțumit doar să-și îndeplinească misiunea și să nu se ocupe de ceea ce riscă să compromită un rezultat pacific. Fratele și colegul meu Anatolius, uitând că episcopia i se datorează bunăvoinței tale și consimțământului meu, nu s-a mulțumit cu ceea ce a câștigat; s-a lăsat aprins de dorința de a avea onoruri la care nu are niciun drept și a crezut că o poate satisface strângând semnăturile episcopilor. Principiile de la Niceea au fost neglijate și pacea Bisericii nu va putea fi stabilă decât atunci când toți episcopii o vor respecta cu fidelitate. Este ceea ce au susținut delegații mei la conciliu înaintea celor care, fiind mici, doreau să crească și făceau totul ca să-și mărească puterea, foarte restrânsă în trecut³¹⁸. Ce mai dorește în plus decât ceea ce are acest episcop al Constantinopolului? Ce-ar putea să-l satisfacă, dacă măreția și faima unui oraș atât de mare nu-l mulțumesc? A depăși limitele fixate și a neglija drepturile celorlalt fixate în antichitate, înseamnă a da dovada unui orgoliu și unei ambiții fără măsură. Pentru ca demnitatea unuia singur să se mărească a trebuit să fie atacat primatul atâtor mitropolii și să se creeze dezordine în provinciile liniștite a căror situație a fost definită la Niceea. Pentru a anula decretul de la Niceea s-a făcut apel la decizia câtorva episcopi (cei 150 de episcopi prezenți la Constantinopol, în 381), decizie rămasă literă moartă timp destul de îndelungat. Episcopii de Constantinopol se bucură de aceste drepturi, se spune, de 60 de ani; indiferent care ar fi fost eforturile lor într-un sens sau altul, vor rămâne fără rezultat. Anatolius să-și amintească de predecesorul său Flavian (căruia Leon i-a adresat *Tomul*, document de referință la Calcedon) și să-l imite în credință, modestie și smerenie. [...] Referitor la decretul aprobat de episcopi, contrar regulilor stabilite de sfințele canoane de la Niceea, le anulez în comuniune de credință cu tine și, în virtutea autorității primite de la fericitul apostol Petru, le nimicesc definitiv – *in irritum mittimus et per auctoritatem beati Petri apostoli, generali prorsus definitione cassamus*³¹⁹.

Nemulțumirea Papei se agravează pe măsură ce timpul trece. Fidel deciziilor de la Niceea și având sentimentul autorității petrinieni, Leon nu poate accepta canonul 28 de la Calcedon. Argumentul lui Anatolius, canonul 3 de la Constantinopol, nu este suficient pentru a-și aroga drepturi care nu

³¹⁸Să ne reamintim că Bizanțul era o episcopie mică, sufragrană episcopiei de Heraclea, în Tracia.

³¹⁹LEON I, *Scrisoarea* 105; MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 195-198.

pot fi justificate de Sfinții Părinți. Primele Patriarhii care-și văd neglijate drepturile prin decizia canonului 28 sunt Alexandria și Antiohia. În toiu acestor schimburi epistolare, Marcian publică patru edicte imperiale prin care ratifică deciziile de la Calcedon și condamnă eroarea monofiziților. Redăm mai jos o parte din textul primului edict:

Edictul imperial de ratificare a deciziilor conciliare

„Ceea ce s-a dorit atât de mult pretutindeni, s-a și întâmplat. Discuțiile despre ortodoxie s-au încheiat, credincioșii se bucură din nou de unitatea doctrinei; episcopii sosiți de pretutindeni, din diferitele lor eparhii, prin ordinul meu, la Calcedon au învățat cu exactitate în decretul dogmatic ceea ce rămâne definitiv stabilit referitor la credință. Orice discuție destabilizatoare trebuie să înceteze numaidecât acum: cel care crede că se mai pot încă examina opiniile sale odată ce un număr atât de mare de episcopi au dat verdictul este un impostor și un rău-credincios. Nu este oare semn de adevărată nebunie să mai alergi în plină zi după o lumină înșelătoare? Oricine a găsit adevărul și nu întrerupe cercetarea dorește să avanseze în minciună. Niciun preot, niciun funcționar, nimeni în general, indiferent de statutul său, nu trebuie să-și mai permită să mai dezbată în public referitor la credință, nici să viseze că poate introduce din nou dezordine și găsi noi motive de confuzie pentru susținerea unor doctrine false. Avansarea unor noi cercetări și stărnirea de noi dezbateri publice ar însemna să se aducă prejudiciu sfântului conciliu care a decretat și a stabilit fundamentul credinței; de altfel, tot ceea ce a definit, referitor la credința creștină, este conform doctrinei celor 318 Părinți și prescripțiilor celor 150 de Părinți. Cei care vor înfrânge această lege vor fi pedepsiți imediat: fiindcă nu doar arată că sunt adversari ai credinței definite, ci în plus, prin dezbaterile lor, revelează sfintele mistere iudeilor și păgânilor. Deci, dacă un preot îndrăznește să discute în public despre credință, va fi șters de pe lista preoților, funcționarul își va pierde slujba, ceilalți vor fi alungați din orașul rezidențial și vor fi pedepsiți cu pedepse ce vor fi decise de curtea judecătorească a episcopilor”³²⁰.

³²⁰MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VII, col. 476. Într-un alt edict, din 13 martie 452, Marcian reamintește acordul episcopilor asupra credinței ortodoxe în conformitate cu conciliile de la Niceea, Constantinopol și Efes. Această credință îi condamnă pe Nestorius și Eutihie și pe toți cei care ar îndrăzni să pună la îndoială cele afirmate în „formula dogmatică” de la Calcedon. Al

După 15 luni de așteptare și schimburi epistolare, Leon I tot nu este decis să răspundă scrisorii pe care i-a adresat-o conciliul la închiderea lucrărilor. Eutihie și adepții lui nu recunosc validitatea deciziilor de la Calcedon, pretextând că Papa nu și-a dat acordul, ba chiar se iscau zvonuri că el ar fi condamnat deciziile de la Calcedon. Intervenția lui Marcian, care expune succesul avut de monofiziți printre creștini în Palestina, îl obligă pe Leon să publice o scrisoare ca răspuns la cea a conciliului și pentru a îndepărta orice dubiu referitor la condamnarea ereticilor stabilită la Calcedon. Astfel, pe 23 martie 453, Leon I adresează următoarea scrisoare Părinților conciliari de la Calcedon:

Scrisoarea Papei Leon: confirmarea conciliului

„Sunt convins că voi toți, fraților, știți cu câtă râvnă am confirmat decretul dogmatic aprobat la conciliul de la Calcedon. De acest lucru ar fi putut să vă convingă nu doar aderarea delegaților mei, dar și scrisoarea pe care i-am trimis-o lui Anatolius de Constantinopol, dacă acesta v-ar fi adus la cunoștință răspunsul Scaunului Apostolic. Pentru ca nimeni să nu se îndoiască de faptul că am aprobat ceea ce s-a decretat, în general, la conciliul de la Calcedon în materie de credință, am destinat tuturor fraților și co-episcopilor care au asistat la numitul conciliu această scrisoare, pe care, la cererea mea, împăratul o va trimite tuturor. Astfel veți ști că sunt în comuniune cu voi în legătură cu tot ceea ce s-a făcut la conciliu, nu doar prin prezența delegaților mei, ci și pentru că eu însumi aprob explicit, cu o restricție totuși, ce o repet neîncetat, că aprob doar lucrurile în materie de credință pentru care acest conciliu ecumenic a fost întrunit prin ordin imperial și în acord cu Scaunul Apostolic. Referitor la principiile hotărâte de Părinții de la Niceea, vă avertizez că drepturile Bisericilor particulare trebuie să rămână intacte, așa cum au fost definite la acest conciliu de Părinții inspirați. Nimeni nu trebuie, din ambiție orgolioasă, să-și dorească ceea ce nu-i aparține, nimeni nu trebuie să-și dorescă să crească micșorându-i pe ceilalți. Ceea ce orgoliul a obținut prin

treilea edict, din 6 iulie 452, abrogă deciziile luate la „tâlghăria de la Efes”, în 449, împotriva lui Flavian, Eusebiu de Doryleea și Teodoret de Cyr. În sfârșit prin al patrulea edict, din 28 iulie 452, Marcian decretează confiscarea locurilor de cult ale ereticilor, condamnați să trăiască în peșteri în afara granițelor Imperiului, iar scrierile lor sunt arse. Eutihie și Dioscor sunt exilați. Eutihie, deja înaintat în vârstă la conciliu, a murit probabil în momentul publicării edictului, iar Dioscor și-a sfârșit zilele în 454 în exil, la Gangra, în Paflagonia.

voturi traficate și ceea ce crede că poate stabili datorită unui conciliu este nul, *ipso facto*, dacă această decizie se opune canoanelor Părinților de la Niceea. Prin scrisoarea pe care v-o trimit puteți vedea că mă opun pretențiilor episcopului de Constantinopol, pentru ca să știți cu câtă râvnă veghează Scaunul Apostolic la respectarea regulilor acestor Părinți și că, susținut de harul lui Dumnezeu, voi fi mereu un apărător al credinței catolice și al sfintelor canoane ale Bisericii³²¹.

Prin această scrisoare, Leon I confirmă formula dogmatică de la Calcedon și îi felicită pe participanții la elaborarea ei, însă în același timp, canonul 28, fiind contrar regulilor stabilite la Niceea, este nul. Papa nu vede în acest canon decât setea de putere a lui Anatolius în detrimentul episcopiiilor cu tradiție apostolică, Alexandria și Antiohia. Conciliul a fost convocat pentru rezolvarea unei probleme dogmatice, monofizismul lui Eutihie, de aceea o problemă ca cea a jurisdicției scaunului episcopal al Constantinopolului nu are sens să fie decisă în cadrul unui asemenea conciliu, cu atât mai mult cu cât tradiția Sfinților Părinți și conciliul de la Niceea au stabilit deja statutul episcopiiilor din Biserica antică. Astfel, într-o scrisoare adresată lui Iulian de Cos, Leon afirmă că deciziile dogmatice de la Calcedon sunt inspirate de Duhul Sfânt³²², iar succesorului lui Marcian, împăratul Leon, îi scrie: „conciliul de la Calcedon a fost de inspirație divină³²³”.

Nici intervențiile lui Marcian, nici ale succesorului său nu au putut îndupleca decizia Papei de a respinge un canon hotărât doar pentru a satisface orgoliul unui om. La rândul său, Anatolius îi scrie Papei pentru a-și exprima regretul referitor la cele întâmplate, argumentând însă că el nu poartă nicio vină, ci clerul din Constantinopol a decis formularea canonului 28, iar episcopii din Orient l-au votat. Leon este satisfăcut de tonul scrisorii și de argumentația adusă de Anatolius. Totuși îl îndeamnă la exercitarea smereniei și dragostei creștine în confruntările cu ceilalți episcopi răsăriteni, să nu depășească limitele stabilite de canoanele bisericești și să lucreze neconținut la apărarea păcii și unității Bisericii universale.

³²¹MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 225.

³²²MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 307.

³²³MANSI, *Sacrorum Conciliorum*, vol. VI, col. 308.

După Leon I, Papa Felix al III-lea înscrie conciliul de la Calcedon în rândul conciliilor de la Niceea și Efes, conciliul de la Constantinopol nu este menționat. Papa Grigorie cel Mare compară primele patru concilii ecumenice cu cele patru evanghelii, *-Sicut sancti euangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere ac uenerari me fateor. Nicenum scilicet, in quo peruersum Arii dogma destruitur, Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii et Macedonii error conuincitur, Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas iudicatur, Chalcedonense uero, in quo Euthychis Dioscorique prauitas reprobatur tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his uelut in quadro lapide sanctae fidei structura consurgit, et cuiuslibet uitae atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapsis esse cernitur, tamen extra aedificium iacet... Quisquis uero praedictarum synodorum fidem tenet, pax ei sit a Deo patre per Iesum Christum filium eius, qui cum eo uiuit et regnat consubstantialiter deus in unitate Spiritus sancti, per omnia saecula saeculorum*³²⁴, în care Dumnezeu se revelează omului în plinătatea misterului său. Aceste concilii nu au făcut decât să interpreteze Evanghelia de-a lungul istoriei primelor cinci secole ale creștinismului, pentru afirmarea credinței apostolice în confruntarea ei cu noile învățături, considerate eretice, apărute pe scena teologică.

³²⁴Sfântul GRIGORIE cel Mare, *Scrisoarea I*, 24, *Sources chrétiennes* 370, p. 154: „Mărturisesc faptul că așa cum accept și verez cele patru cărți ale sfintei Evanghelii, tot la fel și cele patru concilii, adică cel de la Niceea, unde a fost condamnată învățătura perversă a lui Arie, cel de la Constantinopol, unde a fost condamnată eroarea lui Eunomius și a lui Macedonius, primul de la Efes (adică cel din 431, nu cel din 449, rămas în istorie sub denumirea „tălăria de la Efes”), unde a fost judecată ineptia lui Nestorius, și cel de la Calcedon, unde a fost condamnată perversitatea lui Eutihie și Dioscor. Pe aceste concilii le îmbrățișez cu deosebit respect, le aprob fără rezerve, deoarece pe ele, ca pe o piatră cvadriformă se înalță structura sfintei credințe. Indiferent de viața sau faptele sale, cel care nu se sprijină pe soliditatea lor, chiar dacă ar recunoaște piatra, rămâne totuși în afara edificiului. [...] Dimpotrivă, cine aderă la credința acestor concilii, pacea de la Dumnezeu Tatăl, prin Fiul său Isus Cristos, care viețuiește și domnește cu el, consubstanțial lui Dumnezeu, în unitatea Duhului Sfânt, în toți vecii vecilor, să fie cu el”.

CONCLUZII: situația Bisericii după Calcedon

Chiar dacă Leon I a reluat schimbul epistolar cu Anatolius de Constantinopol, relațiile dintre Roma și capitala imperială vor continua să se degradeze, degradare ce va culmina în 1054 prin consumarea mării schisme dintre Orient și Occident. Episcopii de la Roma nu au recunoscut niciodată oficial canonul 28, pe când episcopii de la Constantinopol, sprijiniți și protejați de puterea imperială, au ținut la aplicarea fidelă a prescripțiilor canonului 28 de la Calcedon. Astfel Patriarhiile apostolice, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, se vor afla sub dependența juridică a Constantinopolului. Roma, unica Patriarhie apostolică în Occident, nu va sta de acum înaintea față în față în Orient decât cu Patriarhia Constantinopolului. Împăratul Iustinian va confirma, prin legea 103,1, primatul scaunului Constantinopolului, iar conciliul din Trullo, canonul 36, nu va face decât să reproducă aproape cuvânt cu cuvânt canonul 28 de la Calcedon. Protestele Romei au rămas zadarnice. Totuși, când un Patriarh latin ajunge pe scaunul de la Constantinopol, conciliul IV de la Lateran, sub Inocențiu al III-lea, în canonul 5, îi declară primatul, imediat după Roma, înaintea Alexandriei și Antiohiei.

Cât despre erezia monofizită, chiar dacă a fost condamnată la Calcedon, ea a persistat și după conciliu. În Palestina, cel care a influențat în mod considerabil perpetuarea monofizismului este un monah din Alexandria, Teodosie, care a participat la conciliu și care le spunea monahilor palestinieni că Părinții conciliari au trădat credința ortodoxă și au reînviat nestorianismul. Foarte numeroși, în jur de 10.000, acești monahi înșelați de Teodosie, erau gata să renunțe la învățătura monofizită propovăduită de Eutihie, însă nu puteau accepta doctrina diofizită a calcedonienilor. Argumentul major era acela că afirmarea a două firi în Isus Cristos, fără amestec și fără confuzie, duce în mod necesar la afirmarea a două persoane, deci revenirea la doctrina lui Nestorius. Ei afirmau credința în unica persoană a lui Isus Cristos fără a se strădui să explice conviețuirea celor două firi, divină și umană, în persoana Mântuitorului. Acesta este monofizismul, în opoziție cu eutichenismul condamnat la Calcedon. Deoarece episcopul de Ierusalim, Iuvenal, la îndemnul monahilor palestinieni a refuzat să anatemizeze formula dogmatică calcedoniană, a fost destituit, iar în locul lui a fost consacrat

monahul Teodosie. Progresiv, întreaga Palestină cade în mâinile monofiziților, care îi destituie pe toți episcopii calcedonieni și pun în locul lor monofiziți. Doar intervenția energică a împăratului a putut curma procesul de răspândire a monofizismului. Teodosie părăsește Ierusalimul, episcopii calcedonieni își reiau atribuțiile, iar o parte din monofiziți acceptă dogma de la Calcedon și intră în comuniunea Bisericii.

Egiptul devenise al doilea focar al monofizismului. Printre conciliarii de la Calcedon erau și treisprezece episcopi egipteni care, după cum am văzut, au refuzat semnarea formulei dogmatice sub pretextul că nu au aprobat episcopului de Alexandria, scaunul fiind vacant după condamnarea lui Dioscor. Împăratul Marcian a trebuit să grăbească numirea noului episcop al Alexandriei și să-i asigure pe egipteni că Părinții de la Calcedon nu au inventat nimic nou în materie de credință. Când Proterius devine episcop de Alexandria, adepții lui Dioscor produc o revoltă foarte sângeroasă, soldații împăratului trimiși pentru asigurarea ordinii fiind arși de vii de locuitorii din Serapeon. Liniștea nu s-a stabilit decât atunci când doi conducători ai clerului alexandrin, Timotei și Petru, l-au abandonat pe noul episcop, câștigându-i astfel de partea lor pe monahii egipteni. Profitând de moartea lui Marcian, în 457, grupul condus de Timotei și Petru anatemizează formula calcedoniană și, prin procedee josnice, câștigă încrederea alexandrinilor, care ocupă cu forța catedrala. Proterius își sfârșește viața fiind masacrat în baptisteriul catedralei de către oamenii lui Timotei, care se vede consacrat noul episcop al Alexandriei. Devenit episcop, Timotei își utilizează toate energiile pentru a-i destitui pe toți episcopii calcedonieni din Egipt și pune în locul lor monofiziți. De asemenea, noul episcop întrunește un sinod la Alexandria, unde este condamnat conciliul de la Calcedon, precum și Papa Leon I și arhiepiscopul Anatolius. Succesorul lui Marcian, împăratul Leon, intervine în rezolvarea conflictului. Lucrurile decurg în mod mult mai pașnic, deoarece majoritatea clerului din Imperiul oriental și-a exprimat adeziunea la credința calcedoniană. Astfel, Timotei este destituit și trimis în exil, iar în locul lui este consacrat un alt Timotei, numit cel Întelept, care a lucrat în folosul păcii și unității.

În sfârșit, Antiohia este cel de-al treilea Patriarhat în care monofizismul persistă după condamnarea lui la Calcedon. Și de această dată, tot un monah din Constantinopol, Petru, supranumit „tăbăcarul”, din cauza meseriei pe care o practicase înainte de a intra în viața monahală, este la

originea propagării lui. Acesta, înțelegându-se bine cu Zenon, ginerele împăratului Leon, l-a însoțit la Antiohia, unde, ajutat de adepții apolinariști care încă mai persistau aici, a inițiat opoziția împotriva episcopului Martirius. Încolțit din toate părțile, acesta se vede nevoit să demisioneze, iar Petru se instalează pe tronul episcopal și propovăduiește o învățătură monofizită. Pentru a da credit învățăturii lui, noul episcop înscrie în imnul *Trisaghion*³²⁵ „(Sfinte Dumnezeule), tu cel care ai fost răstignit pentru noi”³²⁶. Doctrina lui Eutihie conducea spre acest fel de a înțelege misterul lui Dumnezeu: deoarece după întrupare în Cristos nu mai exista decât o singură fire, firea divină comună Tatălui și Duhului Sfânt, când acesta a fost răstignit, esența divină, în ansamblul ei, a suferit această răstignire, pentru noi și pentru a noastră mântuire. Credința calcedoniană afirmă, dimpotrivă, că în Cristos sunt două firi după întrupare, prin urmare Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit în trup, adică nu a suferit în esența sa divină comună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Același împărat Leon intervine și la Antiohia, îl condamnă pe noul episcop și restabilește ortodoxia calcedoniană. Însă când Basiliscus ajunge pe tronul imperial, uzurpându-l din mâinile lui Zenon, în 475, îi readuce pe Timotei la Alexandria și pe Petru la Antiohia și anatemizează *Tomul către Flavian* al Papei Leon I și formula dogmatică de la Calcedon. O mare parte din episcopatul oriental a aderat la noile măsuri dictate de împărat. Doar Acacius de Constantinopol, susținut de credincioșii săi, reușește să reziste tendinței anticalcedoniene, care se instala progresiv în orientul creștin. Zenon însă revine în fruntea unei armate puternice și reușește să-l înlăture de pe tron pe Basiliscus și odată cu el încetează și propaganda anticalcedoniană. Din nefericire, însă Zenon își schimbă sentimentele și în 482 publică edictul *Henoticon*³²⁷, un document adresat episcopilor, preoților, monahilor și

³²⁵Din grecescul Τρισάγιον, Dumnezeu de trei ori Sfânt: imn liturgic inspirat din cartea profetului *Isaia* 6, 3 și preluat în cartea *Apocalipsei*, 4, 8. Imnul descrie sfințenia lui Dumnezeu, unul Sfânt, în Trei persoane, și a fost aclamat de Părinții de la Calcedon când s-a semnat formula dogmatică.

³²⁶Pentru a rămâne în limita ortodoxiei putem spune, ținând cont de comunicarea idiomelor, că Dumnezeu a fost răstignit, însă când se adaugă imnului *Trisaghion* apelativul „răstignit”, cu referire la Dumnezeul Întreit, acest fapt ne face să înțelegem că Tatăl și Duhul Sfânt au fost răstigniiți în același timp cu Fiul. Astfel s-a ajuns la o nouă discuție teologică, *theopaschistă*, adică despre Dumnezeul care suferă, condamnată de Biserică.

³²⁷Termenul *henoticon* înseamnă „edict” sau „ordin de unire”. Prin acest document, destul de ambiguu în felul lui, Zenon dorea restabilirea unității în credință, invitând toate Bisericile să

tuturor creștinilor din Alexandria, în Egipt, Libia și Pentapolis. *Henoticonul* în care este condamnată învățătura lui Nestorius și a lui Eutihie. Chiar dacă afirmă de mai multe ori ca unică formulă de credință în Biserică *Simbolul de la Niceea*, împăratul propune o nouă formulă de credință, diferită de cea de la Niceea-Constantinopol, adică exact contrariul a ceea ce s-a stabilit la Calcedon: nimic nu trebuie înlăturat sau adăugat la *Simbolul de la Niceea* și Constantinopol. Împăratul nu folosește expresiile „una” sau „două” firi și îi excomunică pe toți cei care nu aderă la formula lui de credință:

*Edictul Henoticon*³²⁸ al împăratului Zenon

„Împăratul Cezar Zenon, Credincios, Victorios, Triumfător, Puternic, mereu August, Fericitilor episcopi și preoților, monahilor și credincioșilor din Alexandria, în Egipt, Libia și Pentapolis. Știm că forța și scutul de neînvinge ale imperiului nostru provin doar din credința ortodoxă și adevărată care a fost stabilită, cu ajutorul Duhului Sfânt, de cei 318 Sfinți Părinți adunați la Niceea, confirmată, de asemenea, de Sfinții Părinți adunați la Constantinopol. Zi și noapte, înflăcărat de zel, prin rugăciunile și legile noastre, poruncim să se păstreze cu tărie, pretutindeni, această credință în Biserica catolică și apostolică. [...] Dorința noastră este să crească tot mai mult credința, astfel încât popoarele credincioase să trăiască în pace și unitate și să-i înalțe lui Dumnezeu rugăciunile lor pentru noi, împreună cu fericii episcopi, plăcuți lui Dumnezeu, și credincioșii preoți, arhimandriți și monahi. Căci atâta timp cât puternicul nostru Dumnezeu, Mântuitorul Isus Cristos, care s-a întrupat și s-a născut din Sfânta Fecioară Maria, *Theotókos*, va lauda și va accepta cu bucurie cultul și credința noastră, popoarele dușmane vor fi nimicite, iar pacea și bunurile care decurg, condițiile atmosferice bune, fecunditatea roadelor pământului, precum și toate celelalte bunuri vor fi date cu generozitate de Dumnezeu oamenilor.

Deci, dacă credința desăvârșită ne mântuiește, au ajuns la urechile noastre rugăminți din partea arhimandriților credincioși, pustnicilor și a altor persoane cu frica de Dumnezeu, și ne roagă, cu lacrimi în ochi, să înfăptuim unitatea în Sfintele Biserici, ca mădularele să fie unite capului, aceste mădulare pe care

adopte ca unică formulă de credință *Crezul* de la Niceea, singura formulă pe care neofiii o primesc și mărturisesc în ziua botezului.

³²⁸EVAGRIE Scolasticul, *Istoria bisericească*, III, 14, *Sources chrétiennes* 542, p. 416-424.

dușmanul binelui le-a separat de foarte mult timp, deoarece știe bine că dacă provoacă războiul întregului trup al Bisericii va fi învins. Din toate acestea rezultă că sunt numeroase generațiile pe care timpul le-a făcut, în atâția ani, să iasă din această viață: unele au fost lipsite de baia regeneratoare, altele au fost atrase, fără voia lor, de oameni care nu participau la comuniunea divină, într-o călătorie fără întoarcere, mii de oameni au fost omorâți, și nu doar pământul, ci și aerul a fost pătat de valurile de sânge. Cine nu ar cere în rugăciunile lui ca toate acestea să se transforme în bine? De aceea am dorit să știți că nici noi, nici Bisericile de pretutindeni, nu avem și nici nu vom avea, nici nu cunoaștem un alt *Simbol* sau o altă formulă de credință decât *Simbolul* amintit mai sus al celor 318 Părinți menționați. Dacă cineva crede altceva, îl considerăm străin. Într-adevăr, acest simbol, doar el singur, suntem convingși, garantează, cum am spus, domnia noastră. Toți credincioșii vrednici de lumina mântuirii, primindu-l prin tradiție, doar pe el, sunt botezați în această credință. Acest simbol a fost confirmat și de Sfinții Părinți de la Efes, cei care l-au condamnat pe necredinciosul Nestorius și pe cei care, după aceea, împărtășeau credința lui. Pe același Nestorius, precum și pe Eutihie, deoarece cred contrariul a ceea ce a fost spus, îi anatemizăm și admitem cele 12 capitole proclamate de Chiril, de fericită memorie, care a fost arhiepiscopul Sfintei Biserici catolice din Alexandria. De altfel, mărturisim că Fiul Unul-născut al lui Dumnezeu este Dumnezeu de asemenea, Domnul nostru Isus Cristos, care s-a întrupat cu adevărat. Acest Cristos consubstanțial Tatălui după divinitate, de asemenea consubstanțial nouă, după umanitate, s-a coborât din cer și s-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, *Theotókos*, este unul singur, nu sunt doi. Aceluiași îi aparțin, credem noi, minunile și suferințele pe care le-a îndurat de la sine în trupul său. Cât despre cei care împart sau confundă sau născocesc iluzii, îi respingem, știut fiind faptul că întruparea fără de păcat a lui Cristos, născut într-adevăr din *Theotókos*, nu este adăugarea unui alt Fiu. Sfânta Treime rămâne Sfânta Treime, chiar și atunci când unul din Sfânta Treime, Dumnezeu Cuvântul, s-a întrupat. Știind deci că nici sfințele și ortodoxele Biserici ale lui Dumnezeu de pretutindeni, nici episcopii iubiți de Dumnezeu care sunt în fruntea lor, nici puterea noastră imperială nu au tolerat niciodată și nici tolerează un alt simbol sau definiție de credință contrară sfintei doctrine amintite mai sus, să ne unim unii cu alții fără a ezita. Dacă am scris acestea, nu am făcut-o pentru a inova

ceva în credință, ci pentru a vă asigura. Oricine a fost sau mai este încă în alte sentimente, acum sau în alt moment, sau la Calcedon sau în oricare alt sinod care a avut loc, noi îl anatemizăm, îndeosebi pe cei menționați mai sus, Nestorius și Eutihie, precum și pe cei care împărtășesc opiniile lor. Alipiți-vă deci maicii spirituale, Biserica, și bucurați-vă cu noi de aceeași divină comuniune care se află în ea, conform definiției de credință unice a celor 318 Sfinți Părinți pe care am amintit-o mai sus. Căci Sfânta noastră maică, Biserica, așteaptă cu ardoare să vă îmbrățișeze ca pe adevărații ei fii, așteaptă să audă glasul vostru atât de dorit și blând. Grăbiți-vă deci unii și alții, astfel veți atrage asupra voastră bunăvoința Învățătorului nostru, Mântuitor și Dumnezeu, Isus Cristos, și veți primi laudele puterii noastre imperiale”.

Episcopii monofiziți alungați revin cu sprijinul împăratului Zenon și reinstalează pretutindeni doctrina monofizită, colorată de această profesiune de credință impusă de împărat tuturor Bisericilor. În Alexandria, Antiohia și Ierusalim, edictul imperial a contribuit la reconcilierea unei părți a ortodocșilor cu monofiziții, eliminând definiția dogmatică de la Calcedon și condamnând învățătura Papei Leon I conținută în *Tomul către Flavian*. Episcopii fideli doctrinei calcedoniene sunt din nou condamnați și fac recurs la Roma. Papa Felix al III-lea trimite o delegație compusă din doi episcopi, Vital de Trento și Misenus de Cumae, și un funcționar al Bisericii din Roma, Felix. Misiunea delegației este aceea de a reaminti deciziile dogmatice de la Calcedon și de a-i readuce pe scaunele lor pe episcopii condamnați de Zenon. Împăratul și Acacius de Constantinopol fac exces de violență asupra delegaților, îi aruncă în temniță, iar apoi îi câștigă de partea lor corupându-i. În aceste condiții, Papa întrunește un sinod la Roma, în 484, și-l anatemizează pe Acacius:

Scrisoarea Papei Felix de condamnare a lui Acacius

„Felix, episcop al Sfintei Biserici catolice al orașului Romei, către Acacius. Ai fost aflat vinovat de mai multe crime. Disprețuind venerabilul conciliu de la Niceea, ai încălcat cu nesăbuiță drepturile provinciilor care-ți erau străine. Nu ai crezut doar că-i vei putea primi în comuniune cu tine pe ereticii uzurpatori, consacrați de eretici pe care tu însuși i-ai condamnat, și pe care ai cerut cu insistență să fie condamnați și de Scaunul Apostolic, ci le-ai încredințat spre păstorire și alte Biserici, fapt ce nu era permis nici catolicilor,

sau le-ai arătat onoruri pe care nu le meritau: martor este Ioan, pe care l-ai instalat la Tyr după ce catolicii din Apameea l-au refuzat și l-au alungat din Antiohia, și Himerius, destituit din diaconat și excomunicat, pe care l-ai hirotonit preot. Deoarece toate acestea ți s-au părut lucruri mici, ai avut chiar îndrăzneala să ataci adevărul doctrinei apostolice, permițându-i lui Petru, a cărei condamnare ai certificat-o tu însuși predecesorului mei de fericită memorie, după cum se vede din documentele anexate acestei scrisori, să dea năvală din nou peste scaunul sfântului Marcu, să-i alunge pe episcopii și preoții ortodocși pentru a-i consacra și hirotoni pe alții, fără îndoială pe cei care împărtășesc aceleași opinii cu el, pentru a păstra în robie această Biserică, alungându-l pe cel care fusese stabilit conform regulilor. Acest om îți este atât de drag și miniștrii lui atât de plăcuți încât, în timp ce tu îi răsfațai ipocriziile, condamnai mulți episcopi și preoți ortodocși, venind la Constantinopol și dorind să-l scuzi prin Vital și Misenus (delegații Papei corupți de Zenon), pe când acest Petru anatemiza decretul conciliului de la Calcedon și defăima mormântul lui Timotei, de fericită memorie. Iar tu nu încetai să-l lauzi, să-i faci elogii și să negi până și condamnarea pe care tu însuși ai făcut-o împotriva lui.

În sfârșit, stăruai atât de mult în a-l apăra pe acest netrebnic încât i-ai aruncat în închisoare, confiscându-le documentele de identitate, pe episcopii Vital și Misenus (astăzi privați de demnitatea episcopală și excomunicați), pe care i-am trimis special spre a obține condamnarea lui, iar tu i-ai corupt, conform spuselor lor, pentru a-i conduce la o adunare pe care o țineai cu ereticii. [...] Înselându-i, ai arătat explicit propria ta perversitate și, refuzând să răspunzi documentului fratelui nostru și co-episcop Ioan, pe care l-ai acuzat cu reproșuri grave înaintea Scaunului Apostolic, ai confirmat tot ceea ce ți se imputa. Ai crezut chiar că este nevrednică în fața ta prezența lui Felix, apărătorul credincios al Bisericii noastre, care a întârziat dintr-un motiv bine întemeiat. În fine, tu însuși mărturisești că ai comunicat prin scrisori cu ereticii. [...] Rămâi deci cu cei pe care i-ai ales în mod liber. În virtutea acestei sentințe pe care ți-o trimitem prin apărătorul Bisericii tale, să știi că ți se înlătură preoția și comuniunea catolică, fiind condamnat prin judecata Duhului Sfânt și autoritatea apostolică, fără a putea fi vreodată eliberat de legăturile anatemei.

Caelius Felix, episcop al sfintei Biserici catolice a orașului Romei, am semnat. Dat astăzi, ziua a cincea din calendele lunii august, sub consulatul ilustrului Venantius”³²⁹.

Acacius nu ține cont de această condamnare explicită venită din partea Scaunului Apostolic și-i șterge chiar numele Papei de pe dipticul din Constantinopol. Asistăm la prima schismă între Constantinopol și Roma, schismă care va dura până în 519, când Patriarhul Ioan de Constantinopol și Papa Hormisdas recunosc anatema pronunțată împotriva lui Acacius³³⁰. Episcopii orientali și occidentali adoptă atitudinea Papei și a Patriarhului, astfel încât, excepție făcând Egiptul, doctrina calcedoniană s-a impus pretutindeni în Imperiul Roman. Când urcă pe tron Iustinian, impune o politică bisericească în folosul adoptării credinței calcedoniene. Astfel cere tuturor Bisericilor să adopte credința exprimată de-a lungul celor patru concilii ecumenice. Mai rămâneau totuși două obstacole: împărăteasa Teodora, care favoriza monofizismul, și locuitorii din Constantinopol, care simpatizau această doctrină. Astfel, Iustinian decide întrunirea episcopilor ambelor părți pentru a se confrunta într-o *disputatio* teologică. Episcopii calcedonieni erau conduși de Hypatus de Efes, iar monifizii – de Severus³³¹. Încercarea de unificare între cele două părți a eșuat. Între timp, pe scaunul Constantinopolului ajunge Anthymus, cu înclinații spre monofizism. Este destituit din funcțiile sale, iar succesorul lui, Menas, susținut de curtea imperială, i-a îndepărtat pe toți adepții monofizismului. Alexandria era păstorită de un Patriarh calcedonian, Paul. Însă împărăteasa Teodora, în

³²⁹P. LABBÉ și G. COSSART, *Sacrosanta concilia ad regiam editionem exacta*, vol. IV: din anul 431 până în anul 451, Veneția, S. Coleti, J.B. Albruzzi q. Hieron, 1728-1733, col. 1125. Textul este semnat de 67 de episcopi occidentali.

³³⁰O încercare de a pune capăt schismei a existat în 511: noul episcop de Constantinopol, Macedonius, revine la doctrina ortodoxă, însă monofizismul își reface apariția susținut fiind de împărați.

³³¹Învățătura lui Severus nu era de o rigiditate monofizită exagerată: el se poziționa între monofizismul rigid și doctrina calcedoniană. El manifesta multă simpatie pentru *Henoticonul* lui Zenon și credea că Părinții de la Calcedon au părăsit doctrina lui Chiril. Scopul său era de a restabili învățătura episcopului de Alexandria. Refuză expresia „în două firi” și susținea că Mântuitorul era compus „din două firi”. După unirea lor, Severus afirmă distincția între calitățile specifice fiecărei firi: calitățile proprii trupului uman și cele proprii firii divine. O dublă serie de operațiuni necesită o dualitate de firi, așa cum admitea Nestorius. Deci în Isus Cristos ar exista o serie de operațiuni divino-umane, precum și o singură fire, umano-divină.

dorința de a face din Roma capitala doctrinei monofizite, îi promite diaconului Vigilus că-l va urca pe tronul episcopal al Romei dacă-l convinge pe Anthymus să treacă de partea ei. Teodora îl destituie pe Silverus de Roma, care moare în exil pe insula Palmaria, în 540, și în locul lui îl numește pe Vigilus, deja în 538, apoi din nou în 540³³². Noul Papă trădează așteptările împărătesei și manifestă un zel deosebit pentru recunoașterea, în întreaga Biserică, a doctrinei calcedoniene. Monofiziții sunt amenințați cu dispariția, cu atât mai mult cu cât între ei apar tot felul de discordii și neînțelegeri, iar doctrina calcedoniană se va impune progresiv pe scena bisericească până la următorul conciliu ecumenic, Constantinopol II, în 553.

Conciliul din Calcedon a însemnat o etapă extrem de importantă din mai multe puncte de vedere: doctrina oficială a Bisericii recunoscută pretutindeni este cea elaborată mai întâi la Niceea, de cei 318 Sfinți Părinți inspirați de Duhul Sfânt, apoi confirmată și elaborată la Constantinopol, de cei 150 de participanți, și recunoscută la Efes, pentru condamnarea lui Nestorius, și la Calcedon, pentru condamnarea lui Dioscor și Eutihie; cristalizarea dogmei cristologice trece printr-un moment de criză din cauza unul limbaj teologic destul de ambiguu: conciliul de la Calcedon, prin *Tomul către Flavianși* formula dogmatică, oferă un suport doctrinar satisfăcător pentru combaterea ereziilor duo-fizite; schisma postconciliară produsă între Orient și Occident este depășită prin revenirea la formula dogmatică de la Calcedon și prin reafirmarea credinței celorlalte concilii; în sfârșit, schimbul epistolar între Leon I, Părinții conciliari și împărat marchează o etapă decisivă în evoluția primatului episcopului Romei, interpretul credinței sfântului apostol Petru.

³³²Vigilus a stat timp de doi ani pe scaunul episcopal al Romei, ca antipapă, deoarece Papa Silverus era încă în viață. Doar după moartea lui, se pare prin înfometare, Vigilus este din nou ales, în mod valid de această dată.

ANEXĂ:

Biserici „non-calcedoniene” sau „orientale creștine” astăzi

Există unele Biserici care nu au acceptat formula dogmatică de la Calcedon, așa numitele Biserici „non-calcedoniene” sau Bisericile „primelor trei concilii” sau Biserici „orientale creștine”³³³. Aceste Biserici, aflate în comuniune între ele, însă independente pe plan liturgic și administrativ, sunt grupate în așa numita „Comuniune ortodoxă orientală”. În opinia acestei comuniuni, formula dogmatică de la Calcedon contrazice mărturisirea de credință de la Efes, unde se stabilise unirea perfectă între cele două firi, umană și divină, în unica persoană a lui Cristos, pe când la Calcedon se ratifică învățătura Papei Leon conținută în *Tomul către Flavian*, unde cele două firi sunt distincte: „o fire strălucește în minuni, cealaltă se supune insultelor”. În opinia cercetătorului dogmatician Harnack³³⁴ „monofizismul, care afirmă că în Cristos există o singură fire compusă – firea divină întrupată –, plecând de la două firi perfecte, divină și umană, și care nu se amestecă ideii unei voințe libere în Cristos este, din punct de vedere dogmatic, coerent. [...] Alăturându-se, fiecare fire continuă să existe în modul său propriu de a fi; divinitatea nu a absorbit umanitatea și umanitatea nu a fost aspirată la rangul de divinitate, ci firile umană și divină sunt doar unite în persoana Mântuitorului și, prin urmare, doar astfel el este un individ. Totuși, niciun oriental care i-a avut pe Atanasie și pe Chiril ca învățători nu se poate recunoaște în această credință. [...] Dimpotrivă, adevăratul mister consistă în unirea substanțială a celor două firi. Misterul a fost compromis când s-a exclus acest aspect, iar în locul unirii a fost înălțată la demnitatea de mister al credinței o altă concepție ce implica în același timp un statut de separație. Adevăratul mister a fost astfel îndepărtat în favoarea unui pseudo-mister, care, în realitate, nu a permis teologiei să ajungă la unirea efectivă și perfectă”. Ținând cont de aceste afirmații, putem spune că la Calcedon nu s-a reușit realizarea unei formulări pentru adevărata unire între cele două firi ale

³³³Accasta din urmă este apelativul comun admis în relațiile cu aceste Biserici, deoarece se evită denumirea lor printr-un apelativ negativ, după cum a fost cazul în trecut, începând chiar cu conciliul de la Calcedon. Vezi R. JANIN, *Les Églises et les rites orientaux*, Paris, Letouzey et Ané, 1997.

³³⁴A. von HARNACK, *Histoire des dogmes*, vol. IV, Paris, Cerf, 1994, p. 179-223.

Mântuitorului. Firea divină și firea umană au fost înțelese ca fiind două entități distincte, iar limbajul teologic pentru a exprima unirea lor rămâne destul de ambiguu și incert. Astfel Bisericile din Comuniunea ortodoxă orientală reproșează Calcedonului eșuarea încercării de a expune în termeni clari și expliciti misterul lui Cristos, unul și nedespărțit, în două firi distincte și unite, așa cum au încercat să o facă marii teologi orientali, Atanasie, Chiril, Capadocienii.

Aceste Biserici subzistă până astăzi în:

1. Siria, Mesopotamia, Asia Mică, insula Cipru și în Palestina. Credincioșii acestor Biserici sunt sub păstorirea Patriarhului de Antiohia, care nu are o reședință fixă, ajutat de un „primat” însărcinat să guverneze Bisericile din provinciile de est ale Siriei. Discuțiile interne contradictorii i-au divizat într-atât în Evul Mediu, încât ajunseseră să aibă nu mai puțin de trei Patriarhi sirieni. Astăzi, ei sunt uniți în jurul Patriarhului, cu reședința în mănăstirea din Zaphran, în vecinătatea Bagdadului, și primatului, cu reședința în Mănăstirea Sfântul Matei, la Mossul. O parte dintre aceștia, care mai poartă și numele de iacobiți, s-a unit cu Roma în 1646 și a fost instituit pentru ei, la Alep, un Patriarh însărcinat să guverneze Siria catolică.

2. După o tradiție fără fundament solid, Patriarhul armean Nerses, în anul 527, într-un sinod ținut la Dvin, ar fi condamnat conciliul de la Calcedon. Totuși, este știut că în acea epocă s-a instalat în Armenia monofizismul. Patriarhul lor poartă titlul de „catholicos”. Din cauza discuțiilor interne, și în Armenia s-a ajuns la existența mai multor Patriarhi. Cu timpul aceste diviziuni au dispărut, iar astăzi sunt guvernați de Patriarhul Catholicos de Ecimiadzin. În comuniune cu el există alți trei Patriarhi, la Ierusalim, la Sis și la Constantinopol, acesta din urmă declarându-și independența. Ecimiadzin, teritoriu persan, a fost încorporat din 1827 Imperiului Rusiei. În 1439, o parte din armeni a intrat în Biserica catolică, după conciliul de la Florența. Aceștia au astăzi un Patriarh la Constantinopol.

3. În Egipt, iacobiții sunt numiți și „creștini copti”. Ei au fost aspru persecutați sub Iustinian și Iustin al II-lea, de aceea i-au denumit pe adversarii

lor „melchiți”, adică supuși împăratului, iar ei se numeau „coptți” sau creștinii din Egiptul de odinioară. Deoarece erau brutalizați de bizantini, coptții i-au ajutat pe sarazini să cucerească Egiptul, în 640, iar aceștia le-au dat ca recompensă Patriarhatul de Alexandria. Însă de-a lungul istoriei au avut mult de suferit din cauza musulmanilor. Astăzi sunt în jur de 100.000 de creștini coptți, iar limba liturgică este copta veche, greaca fiind eliminată din cauza persecuțiilor din partea Bizanțului. Biserica din Abyssinia, atașată Patriarhatului monofizit de Alexandria, a fost îndoctrinată cu învățătura monofizită. Păstorul acestei Biserici este un *Abbuna*, numit de Patriarhul de Alexandria.

Biserica catolică a semnat, în ultimele decenii, declarații dogmatice cu aceste comunități astfel încât, chiar dacă nu participăm la aceeași Masă Euharistică, există semnele unei comuniuni referitor la recunoașterea reciprocă a tezaurului misterelor creștine. În 2003, la inițiativa Papei Ioan Paul al II-lea, s-a ajuns la crearea unei *Comisii mixte internaționale între Biserica catolică și Bisericile orientale creștine* unde sunt dezbătute misterele fundamentale ale creștinilor înrădăcinate în predica apostolică și în tradiția patristică: Sfânta Treime, cristologie, ecleziologie etc. și se încearcă găsirea de noi acorduri bilaterale asupra lor.

1. Cu Biserica apostolică armeană, în 1970, Papa Paul al VI-lea și Catholicosul Vasken I, Patriarhul-Suprem al tuturor armenilor, au semnat următoarea declarație comună: „Unitatea nu se poate realiza decât dacă toți, păstori și credincioși, caută să se cunoască în adevăr unii pe alții. În acest scop îi invităm pe teologi să se consacre studiului comun pentru aprofundarea cunoașterii misterului Domnului nostru Isus Cristos și a revelației făcute în El. Fideli tradiției transmise de apostoli și de Sfinții Părinți și, în același timp, conștienți de exigențele unei lumi aflate în căutarea lui Dumnezeu, în noile evoluții ale timpului nostru, vor putea deschide noi piste care vor permite să depășim divergențele existente încă și vor conduce Bisericile lor spre o unitate mai perfectă în mărturisirea credinței înaintea lumii. Papa și Catholicosul vor încerca să facă tot ce e posibil pentru a sprijini aceste eforturi și a le împărți binecuvântarea lor de păstori. Totuși, cercetarea riscă să fie sterilă dacă nu este înrădăcinată în viața întregii Biserici. De aceea ei doresc să se dezvolte o

colaborare mai strânsă în toate domeniile posibile ale vieții creștine. Rugăciunea comună, ajutorul spiritual reciproc, eforturi comune în vederea soluționării problemelor lumii de astăzi propunând principii creștine, vor fi mijloace prețioase în slujba căutării deplinei unități atât de dorite. Această căutare făcută împreună și această colaborare trebuie să fie fondate pe recunoașterea reciprocă a credinței creștine și a vieții sacramentale comune, pe respectul reciproc al persoanelor în Bisericile lor.

Dacă eforturile dezinteresate, pe care doresc să le promoveze din toată inima, sunt inspirate de acest spirit și sunt puse în practică în acest mod, avem încrederea că Duhul adevărului și al dragostei va da membrilor Bisericii catolice și Bisericii apostolice armenie această fraternitate cu adevărat creștină, care este rodul lucrării lui în ei”. În 1996, Papa Ioan Paul al II-lea și Catholicosul Karekin I, Patriarhul-Suprem al tuturor armenilor, au făcut un pas suplimentar în relațiile bilaterale dintre cele două Biserici: „Papa Ioan Paul al II-lea și Catholicosul Karekin I recunosc profunda comuniune spirituală care-i unește deja, precum și pe episcopii, clerul și credincioșii Bisericilor lor. Este vorba despre o comuniune ale cărei rădăcini profunde se află în credința comună în Sfânta și dătătoarea de viață Treime, proclamată de apostoli și transmisă de-a lungul veacurilor de nenumărați Părinți și Învățători ai Bisericii, precum și de episcopii, preoții și martirii care le-au urmat. Ei constată cu bucurie că dezvoltările relațiilor ecumenice recente și discuțiile teologice dirijate în spirit de iubire creștină și de fraternitate au pus capăt multor neînțelegeri moștenite din controversele și dezacordurile din trecut. Asemenea dialoguri și întâlniri au contribuit să se ajungă la o situație salutară de înțelegere reciprocă și de restabilire a unei comuniuni spirituale mai profunde, întemeiată pe credința comună în Sfânta Treime, pe care ambele Biserici au primit-o din Evanghelia lui Cristos și de la Sfânta Tradiție a Bisericii. Ei salută cu bucurie progresele mari realizate de Bisericile lor în căutarea comună a unității în Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu făcut trup. Dumnezeu perfect în divinitate, om perfect în umanitate, divinitatea sa este unită umanității lui în persoana Fiului unic al lui Dumnezeu, într-o unire reală, perfectă, fără confuzie, fără modificare, fără divizare, fără nicio formă de despărțire. Realitatea acestei credințe în Isus Cristos și în succesiunea ministeriului apostolic au fost uneori ascunse sau ignorate. Factori lingvistici, culturali și politici au contribuit în mare măsură la apariția divergențelor

teologice care și-au găsit expresia în terminologia folosită pentru formularea doctrinei lor. Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea și Sanctitatea Sa Karekin I și-au exprimat ferma convingere că, în virtutea credinței comune și fundamentale în Dumnezeu și în Isus Cristos și în virtutea declarației prezente, controversese și dezbinările regretabile care uneori au luat naștere din cauza unui mod diferit de a exprima această credință, nu ar trebui să mai continue să influențeze în mod negativ asupra vieții și asupra mărturiei Bisericii de astăzi. Ei exprimă cu smerenie înaintea lui Dumnezeu durerea provocată de aceste litigii și dezacorduri, precum și hotărârea lor de a șterge din spiritul și din memoria Bisericilor lor amărăciunea, acuzele reciproce și uneori ura care s-au manifestat în trecut și care, încă și astăzi, pot ascunde relațiile cu adevărat fraterne și creștine existente între autoritățile și credincioșii ambelor Biserici, cu atât mai mult cu cât aceste relații s-au dezvoltat în ultimii ani. Comuniunea există deja între cele două Biserici, speranța și angajarea în vederea ajungerii la comuniunea perfectă între ele ar trebui să ne îndemne la stabilirea de contacte mai frecvente și la un dialog mai regulat și mai profund, astfel încât să se ajungă la un nivel cât mai înalt în restabilirea și împărtășirea credinței și a serviciului reciproc”.

2. Cu Biserica siro-ortodoxă din Antiohia, în 1971, Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Ignatius Iacoub al III-lea au semnat următoarea declarație comună: „Papa și Patriarhul au recunoscut comuniunea spirituală profundă care există deja între Bisericile lor. Celebrarea sacramentelor Domnului, mărturisirea de credință comună în Domnul Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu făcut om pentru mântuirea oamenilor, tradiția apostolică ce fac parte din tezaurul comun ambelor Biserici, Sfinții Părinți și Doctori, printre care și sfântul Chiril de Alexandria, care sunt învățătorii noștri comuni în credință – toate acestea dau mărturie despre lucrarea Duhului Sfânt care a continuat să acționeze în Bisericile lor chiar și atunci când au existat slăbiciuni și căderi umane. Timpul acuzelor și condamnărilor reciproce a făcut loc unei voințe de a se strădui împreună, în mod sincer, să micșoreze și, eventual, să suprimе greutatea istoriei care încă apasă asupra creștinilor. Un progres a fost realizat deja și Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Mar Ignatius Iacoub al III-lea sunt de acord asupra faptului că nu mai există diferențe în mărturisirea credinței pe care o proclamă referitor la Cuvântul lui Dumnezeu făcut trup și

devenit om adevărat, chiar dacă, de-a lungul timpului, s-au iscat dificultăți în exprimarea teologică prin care s-a dorit explicitarea acestei credințe. Ei încurajează deci clerul și credincioșii din Bisericile lor să se străduiască tot mai mult pentru a suprima obstacolele care încă împiedică o comuniune perfectă între ei. Acest lucru ar trebui să se facă cu iubire, supunere față de inspirațiile Duhului Sfânt, respect reciproc între persoane și respect față de Biserică. Ei îndeamnă îndeosebi pe cei dedicați studiului, din Bisericile lor și din toate Comunitățile creștine, pentru a aprofunda misterul lui Cristos cu smerenie și fidelitate față de tradițiile apostolice, pentru ca rodul muncii lor să poată ajuta Biserica în slujirea lumii pe care Fiul lui Dumnezeu întrupat a răscumpărat-o. Această lume, pe care Dumnezeu a iubit-o încât să-l trimită pe Fiul său unic, este dezbinată din cauza luptelor, nedreptății și din cauza răutății omului față de om. Ca Păstori creștini, Papa și Patriarhul lansează un apel comun responsabililor națiunilor pentru a-și mări eforturile în vederea stabilirii unei păci durabile printre popoare și pentru a suprima obstacolele care împiedică atâția oameni să se bucure de roadele dreptății și libertății religioase”.

3. Cu Biserica coptă ortodoxă din Egipt, în 1973, Papa Paul al VI-lea și Preafericirea Sa Șenuda al III-lea au semnat următoarea declarație comună: „În conformitate cu tradițiile apostolice transmise Bisericilor noastre și păstrate în ele și în conformitate cu primele trei concilii ecumenice, mărturisim o singură credință în Dumnezeu unic, unul în trei persoane, în divinitatea Fiului unic al lui Dumnezeu întrupat, a doua persoană a Sfintei Treimi, Cuvântul lui Dumnezeu, strălucirea slavei lui și imaginea fidelă a esenței lui, care s-a întrupat pentru noi, luându-și un trup real cu un suflet rațional și care a împărtășit cu noi condiția umană, în afară de păcat. Mărturisim că Domnul și Dumnezeu, Regele nostru al tuturor, Isus Cristos, este Dumnezeu desăvârșit, privitor la divinitate, și om desăvârșit, privitor la umanitate. În el divinitatea s-a unit umanității; această unire este reală, perfectă, fără amestec, fără confuzie, fără schimbare, fără împărțire, fără separare. Divinitatea sa nu a fost separată de umanitatea sa nici măcar o clipă, nici chiar timpul cât ai clipi din ochi. El, care este Dumnezeu veșnic și invizibil, a devenit vizibil în trup și a luat formă de sclav. În el sunt păstrate toate proprietățile divine și toate proprietățile umane, unite în mod real, perfect, indivizibil și inseparabil”.

Conciliul de la Calcedon a fost timp îndelungat considerat o piatră de poticnire în raporturile bilaterale cu aceste Biserici orientale creștine. Totuși, Păstorii acestor Biserici și ultimii Papi ai Bisericii catolice au dat dovada profetismului, specific religiei iudaice preluat în creștinism, și au făcut pași uriași în depășirea divergențelor de opinie, a modului de exprimare și a condițiilor politice care au dus la dezbinări, afurisiri și condamnări reciproce. Reîntoarcerea la fundamentele vieții creștine, la atașamentul față de predica apostolică și față de tradiția patristică sunt elementele cheie ce ne permit intrarea în dialog, fără idei preconcepute, și în comuniunea spirituală, după modelul comuniunii Trinitare, model revelat în persoana Cuvântului întrupat, adevărat Dumnezeu și adevărat om, Domnul Nostru Isus Cristos.

Bibliografie selectivă

Surse primare

- ATANASIE de Alexandria, *Cuvânt împotriva elinilor. Tratat despre întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor*, traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note de Dumitru STĂNILOAE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
- CHIRIL de Alexandria, *Dialoguri despre Sfânta Treime*, G.M. de DURAND, Paris, Cerf, col. *Sources chrétiennes* 231 și 237, 1976 și 1977.
- *Două dialoguri cristologică*, G.M. de DURAND, Paris, Cerf, col. *Sources chrétiennes* 97, 1964.
- GRIGORIE de Nyssa, *Împotriva Apodeixis-ului lui Apolinarie*, în: *Mystère du Christ. Le défi d'un Dieu fait homme*, Paris, Migne, col. *Les Pères dans la foi* 89-90, 2004.
- NESTORIUS, *Le livre d'Héraclide de Damas*, Paris, Letouzey et Ané, 1910.

Surse secundare

- BATIFFOL Pierre, *Le Siège Apostolique (359-451)*, Paris, J. Gabalda, 1924.
- BRIÈRE Maurice, *La légende syriaque de Nestorius*, Paris, A. Picard & fils, 1910.
- CAMELOT Pierre Thomas, *Éphèse et Chalcédoine: 431 et 451*, Paris, Fayard, 2006.
- CONGAR Yves, *Je crois en l'Esprit Saint*, Paris, Cerf, 1995.
- DAVIS Leo D., *The First Seven Ecumenical Councils (325-787). Their History and Theology*, Collegeville, Liturgical Press, 1990.
- DENZINGER Heinrich, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum*, Bologna, Edizioni Dehoniane Bologna, 2003.
- DIEPEN Herman M., *Les Trois Chapitres au Concile de Chalcédoine: une étude de la christologie de l'Anatolie ancienne*, Oosterhoud, Éditions de Saint Michel, 1953.
- DIX Gregory, *Le ministère dans l'Église ancienne*, Neuchâtel-Paris, Delachaux et Niestlé, 1955.
- DRAGAS George D., *Athanasius contra Apollinarem: the Questions of Authorship and Christology*, Londra, Ekklesia kai Theologia, 1985.
- DUCHESNE Louis, *Églises séparées*, Paris, Thorin/Albert Fontemoing Éditeur, 1896.
- *Histoire ancienne de l'Église*, vol. III, Paris, Thorin/Albert Fontemoing Éditeur, 1907.
- ERNEST James D., *The Bible in Athanasius of Alexandria*, Boston, Brill Academic Publishers, 2004.
- GENOUILLAC Henri de, *L'Église chrétienne au temps de saint Ignace d'Antioche*, Paris, Beauchesne, 1907.
- GRILLMEIER Alois, BACHT Heinrich (dir.), *Das Konzil von Chalkedon. Vol. I: Der Glaube von Chalkedon*, Würzburg, Echter Verlag, 1959.
- GUINOT Jean-Noel, *L'exégèse de Théodoret de Cyr*, Paris, Beauchesne, 1995.

- HARDOUIN Jean, *Conciliorum Collectio Regia Maxima: Acta Conciliorum Et Epistolae Decretales Ac Constitutiones Summorum Pontificum*, Paris, Ex Tipographia Regia, 1714-1715.
- HARNACK Adolf von, *Histoire des dogmes*, vol. IV, Paris, Cerf, 1994.
- HEFELE Karl Josef von, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 2/1, Paris, Letouzey et Ané, 1908.
- *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 3/2, Paris, Letouzey et Ané, 1910.
 - *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. 4/2, fasc. 2, Paris, Letouzey et Ané, 1911.
- HORN Stephan Otto, *Petrou Kathedra: der Bischof von Rom und die Synoden von Ephesus (449) und Chalcedon*, Paderborn, Bonifatius-Druckerei, 1982.
- JACOB Pauline, *Appelées aux ministères*, Ottawa, Novalis, 2007.
- JANIN Raymond, *Les Églises et les rites orientaux*, Paris, Letouzey et Ané, 1997.
- JANSEN Till, *Theodor von Mopsuestia, de Incarnatione: Überlieferung und Christologie der griechischen und Lateinischen Fragmente einschließlich Textausgabe*, Berlin, De Gruyter, 2009.
- JOUSSARD Célestin, *Maria*, vol. I, Montreal, Mediaspaul, 1935.
- JUSTEL Christofle, *Codex canonum Ecclesiae Africanae*, Paris, A. Pacard, 1615.
- KANNENGIESSER Charles, *Athanase d'Alexandrie évêque et écrivain*, Paris, Beauchesne, 1983.
- LABBÉ Philippe, COSSART Gabriel, *Sacrosanta concilia ad regiam editionem exacta*, vol. IV: din anul 431 până în anul 451, Veneția, S. Coleti, J.B. Albruzzi q. Hieron, 1728-1733.
- LIÉBAERT Jacques, *La doctrine christologique de saint Cyrille d'Alexandrie avant la querelle nestorienne*, Lille, Facultés catholiques, 1951.
- *Saint Cyrille d'Alexandrie et l'arianisme*, Lille, Université Catholique, 1964.
- MANSI Giovanni Domenico, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, vol. III-VII, Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1960.
- MINGANA Alphonse, *Commentary of Theodore of Mopsuestia on the Nicene Creed*, Piscataway, Gorgias Press, 2009.
- MOLAC Philippe, *Doleur et transfiguration: une lecture du cheminement spirituel de saint Grégoire de Nazianze*, Paris, Cerf, col. *Cogitatio fidei* 251, 2006.
- OTT Ludwig, *Le sacrement de l'ordre*, Paris, Cerf, 1971.
- PETIT Paul, *Les étudiants de Libanius. Un professeur de faculté et ses élèves au Bas-Empire*, Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1957.
- PONCELET Magdelaine, *Le mystère du sang et de l'eau dans l'Évangile de saint Jean*, Paris, Cerf, 1961.
- QUÉRÉ France, *Le mariage dans l'Église ancienne*, antologie de texte patristice, Paris, Centurion, 1969.
- SCIPIONI Luigi, *Nestorio e il concilio di Efeso: storia, dogma, critica*, Milano, Università del Sacro Cuore, 1974.

- SCHWARTZ Eduard, *Acta conciliorum oecumenicorum. Concilium Universale Ephesinum*, vol. I-II, Berlin – Leipzig, De Gruyter, 1927.
- SKARSAUNE Oskar, HVALVIK Reidar, *Jewish believers in Jesus: The Early Centuries*, Peabody, Mass. , Hendrickson, 2006.
- STREETT Daniel R., *They went out from us: the identity of the opponents in First John*, Berlin, New York, De Gruyter, 2011.
- SELLERS R V, *The Council of Chalcedon*, Londra, SPCK, 1953.
- TATE Georges, *Justinien. L'épopée de l'Empire d'Orient (527-565)*, Paris, Fayard, 2004.
- THIERRY Amédée, *Nestorius et Eutychés: les grandes hérésies du Ve siècle*, Paris, Didier, 1878.
- TILLEMONT Louis-Sébastien Le Nain de, *Mémoires pour servir à l'histoire des six premiers siècles*, vol. XIV, Paris, Ch. Robustel, 1709.
- *Mémoires pour servir à l'histoire des six premiers siècles*, vol. XV, Paris, Ch. Robustel, 1711.
- WARNIER Philippe, *Le diaconat*, Paris, Éditions d'Atelier, 1994.
- Article consultate**
- CHARLIER N., „La doctrine sur l'Esprit Saint dans le Thesaurus de saint Cyrille”, in: *Studia Patristica* 2, Berlin, Akademie Verlag, 1957, p. 59-60.
- DEVREESSE Robert, „Essai sur Théodore de Mopsueste”, *Studi e Testi* 141, Vatican, 1948.
- GOLDSTEIN Ronnie, STROUMSA Guy, „The Greek and Jewish Origins of Docetism: A New Proposal”, in: *Zeitschrift für Antikes Christentum* 10:3, Berlin, De Gruyter, 2007, p. 423–441.
- GONZALEZ Carlos Ignacio, „El título Theotókos en torno al Concilio de Nicea”, in: *Theologica Xaveriana* 39, 1989, p. 444.
- GREER Rowen A., „Diodore of Tarsus”, in: *The Encyclopedia of Early Christianity*, New York, Garland Publishing, 1997.
- HALLEUX André de, „La définition christologique à Chalcédoine”, in: *Revue théologique de Louvain* 7, 1976, p. 3-23 și p. 155-170.
- ILSKI K, „Séduction ou bienfait: moyens informels de la démocratie au temps de Théodose II”, in: *Eos* 83, 1955, p. 359-365.
- MAHÉ Joseph, „La date du Commentaire de Cyrille d'Alexandrie sur Saint Jean”, in: *Bulletin de littérature ecclésiastique* 9, 1907, p. 43-45.
- MAROT H., „Les conciles romains des IVe et Ve siècles et le développement de la primauté”, in: *Istina* 4, 1957, p. 435-462.
- MERCENIER P. Feuillen, „L'antienne mariale grecque la plus ancienne”, in: *Le Muséon* 52, Louvain, 1939, p. 229-233.

CUPRINS

AL TREILEA CONCILIU ECUMENIC, EFES 431

INTRODUCERE	7
I. CONTEXTUL ISTORIC, POLITIC ȘI RELIGIOS.....	9
I. 1. Antecedentele acestei învățături până la Efes	9
I. 2. Antecedentele titlului <i>Theotókos</i> , Născătoare de Dumnezeu	13
II. TITLUL <i>THEOTÓKOS</i> ÎNTRE NESTORIUS ȘI CHIRIL.....	17
II. 1. Nestorius de Constantinopol.....	17
II. 2. Misterul unității în Cristos	21
II. 3. Chiril de Alexandria.....	24
III. DESFĂȘURAREA CONCILIULUI DIN EFES.....	51
III.1. Convocarea conciliului	51
III.2. Prima sesiune conciliară, 22 iunie 431.....	61
III.3. Ioan de Antiohia și delegația Siriei ajunge la Efes	74
III. 4. Sesiunea a doua: 10 iulie 431	84
III. 5. Celelalte sesiuni conciliare.....	85
IV. CANOANELE DE LA EFES.....	97
V. PERIOADA IMEDIAT POSTCONCILIARĂ	101
CONCLUZII	109
EPILOG: Urmările conciliului din Efes, Unificarea din 433	112

CONCILIUL ECUMENIC IV, CALCEDON 451

INTRODUCERE	123
I. EUTIHIE ȘI DOCTRINA MONOFIZITĂ SAU MIAFIZITĂ.....	123
II. SINODUL DIN EFES, 449 SAU „ <i>LATROCINIUM</i> – TÂLHĂRIA DE LA EFES”	129
II. 1. Un sinod al orgoliilor	129
II. 2. Spre un nou conciliu	151
III. DESFĂȘURAREA CONCILIULUI	158
III. 1. Prima sesiune, 8 octombrie 451: reabilitarea lui Flavian	161
III. 2. Sesiunea a doua, 10 octombrie: o nouă formulă de credință....	166
III. 3. Sesiunea a treia, 13 octombrie: condamnarea lui Dioscor	168
III. 4. Sesiunea a patra, 17 octombrie: reglarea unor conflicte personale.....	174
III. 5. Sesiunea a cincea, 22 octombrie: <i>formula dogmatică de la Calcedon</i>	180
III. 6. Sesiunea a șasea, 25 octombrie: aprobarea <i>formulei dogmatice</i>	190
III. 7. Sesiunea a șaptea și a opta, 26-27 octombrie: reglarea conflictelor	192

III. 8. Sesiunea a noua, 29-31 octombrie: canoanele de la Calcedon..	195
III. 9. Închiderea lucrărilor conciliare.....	219
CONCLUZII: situația Bisericii după Calcedon	230
ANEXĂ: Biserici „non-calcedoniene” sau „orientale creștine” astăzi..	239
Bibliografie selectivă	246

